

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
SZÉCHENYI ISTVÁN GAZDÁLKODÁS- ÉS
SZERVEZÉSTUDOMÁNYOK DOKTORI ISKOLA
PÉNZÜGYI ALPROGRAM

**A VALÓDISÁG ELVÉNEK ÉRVÉNYESÜLÉSE A
MAGYAR SZÁMVITELI RENDSZERBEN**

Doktori (PhD) értekezés

Készítette: Varga Imre

Témavezető: Dr. habil Lett Béla CSc.

SOPRON 2009.

**A VALÓDISÁG ELVÉNEK ÉRVÉNYESÜLÉSE
A MAGYAR SZÁMVITELI RENDSZERBEN**

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében

Készült a Nyugat-magyarországi Egyetem
Széchenyi István Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Pénzügyi programja keretében

Írta:
Varga Imre

Témavezető: Dr. Lett Béla CSc

.....

Elfogadásra javasolom (igen / nem)

(aláírás)

A jelölt a doktori szigorlaton 100 % -ot ért el.

Sopron, 2006. ápr. 6.

.....
a Szigorlati Bizottság elnöke

Az értekezést bírálóként elfogadásra javasolom (igen /nem)

Első bíráló (Dr.) igen /nem

.....
(aláírás)

Második bíráló (Dr.) igen /nem

.....
(aláírás)

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján % - ot ért el.

Sopron,

.....
a Bírálóbizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése.....

.....
Az EDT elnöke

1. BEVEZETÉS	6
1.1. A kutatási terület behatárolása és módszertana	6
1.2. A kutatási terület aktualitása	7
1.3. Hipotézisek felállítása	8
2. A SZÁMVITEL FEJLŐDÉSI IRÁNYAI	9
2.1. Számviteli szabályozás.....	9
2.1.1. A számvitel történeti áttekintése.....	9
2.1.2. Nemzetközi szabályozás.....	10
2.1.3. A számvitel szabályozása Magyarországon; számviteli törvény.....	11
2.1.4. Számviteli standardok	14
2.1.4.1. Felhasználói kör.....	16
2.1.4.2. Összhang a nemzetközi szabályozással.....	16
2.1.4.3. Standardalkotás ütemezése, meglévő standardok jellemzői.....	17
2.1.5. A magyar számvitel jövője.....	20
2.2. Az üzleti érték és a könyv szerinti érték eltérései	23
2.2.1. Mérlegelméletek, számviteli rendszer értékfogalma	23
2.2.2. A könyv szerinti és az üzleti érték eltéréseinek okai	27
2.2.3. A számviteli értékmérés és annak nehézségei.....	28
2.2.4. Különböző számviteli rendszerek értékelési eljárásainak összehasonlíthatósága	32
3. A VALÓDISÁG ELVÉNEK ÉRVÉNYESÜLÉSE AZ ALAPELVEK SZINTJÉN	35
3.1. Számviteli alapelvek.....	35
3.1.1. Tartalmi elvek	36
3.1.2. Formai elvek	39
3.1.3. Kiegészítő elvek.....	40
3.2. A valódiság elvének értelmezése, kiterjesztése.....	43
3.3. A számviteli alapelvek szerepe az EU számviteli rendszerében	45
3.3.1. IASB Keretelvek.....	45

3.3.1.1. <i>Érthetőség (Undersandability)</i>	46
3.3.1.2. <i>Relevancia (Relevance)</i>	46
3.3.1.3. <i>Megbízhatóság (Reliability)</i>	47
3.3.1.4. <i>Összehasonlíthatóság (Comparability)</i>	49
3.3.2. A pénzügyi kimutatások prezentálásához kapcsolódó szempontok – IAS 1	50
4. SZÁMVITELI ÉRTÉKELÉSEI ELJÁRÁSOK ÉS A VALÓDISÁG ELVÉNEK ÖSSZEFÜGGÉSEI.....	53
4.1. A számviteli politika és az értékelési eljárások.....	53
4.1.1. A US-GAAP számviteli politika felfogása	53
4.1.2. A Nemzetközi Számviteli Standardok számviteli politika felfogása	55
4.1.2.1. <i>Számviteli politika kiválasztása és alkalmazása</i>	55
4.1.2.2. <i>Számviteli politika változásai</i>	57
4.1.3. A magyar számviteli törvény számviteli politika felfogása.....	57
4.1.4. A nemzetközi és magyar számviteli politika összehasonlítása	59
4.1.5. Értékelési szempontok	61
4.2. Az egyes mérlegcsoportok számviteli értékelése a valódiság elvének érvényesülése szempontjából.....	62
4.2.1. Immateriális javak és Tárgyi eszközök.....	62
4.2.1.1. <i>Bekerülési érték</i>	62
4.2.1.2. <i>Értékcsökkenés</i>	67
4.2.1.3. <i>Érték helyesbítés</i>	73
4.2.2. Készletek.....	78
4.2.2.1. <i>Készletek bekerülési értéke</i>	78
4.2.2.2. <i>Értékvesztés és annak visszairása</i>	80
4.2.3. Befektetett pénzügyi eszközök és Értékpapírok	81
4.2.3.1. <i>Befektetett pénzügyi eszközök és Értékpapírok bekerülési értéke</i>	81
4.2.3.2. <i>Értékvesztés és annak visszairása</i>	85
4.2.3.3. <i>Valós értéken való értékelés</i>	86
4.2.4. Követelések.....	99
4.2.4.1. <i>Követelések bekerülési értéke</i>	99
4.2.4.2. <i>Követelések értékvesztése, visszairása, hitelezési veszteség</i>	101
4.2.5. Pénzeszközök	103
4.2.5.1. <i>Pénzeszközök bekerülési értéke</i>	103
4.2.5.2. <i>Devizás tételek értékelése</i>	104
4.2.6. Időbeli elhatárolások.....	106
4.2.7. Saját tőke.....	111
4.2.7.1. <i>Jegyzett tőke</i>	113

4.2.7.2. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke	115
4.2.7.3. Tőketartalék.....	115
4.2.7.4. Eredménytartalék	116
4.2.7.5. Lekötött tartalék	118
4.2.7.6. Értékelési tartalék.....	118
4.2.7.7. Mérleg szerinti eredmény	119
4.2.8. Céltartalékok	120
4.2.9. Kötelezettségek	124
4.2.9.1. Hátrasorolt kötelezettségek	125
4.2.9.2. Hosszú lejáratú kötelezettségek.....	126
4.2.9.3. Rövid lejáratú kötelezettségek.....	129
4.2.9.4. Független és jövőbeni kötelezettségek.....	133
4.2.10. A valódiság elvét erősítő számviteli értékelések összegzése	135
5. A VALÓDISÁG ELVÉNEK GYAKORLATI ALKALMAZÁSA	139
5.1. A kutatás területei és módszertana.....	139
5.1.1. A kutatásba bevont cégek jellemzői.....	139
5.1.2. A primer kutatás módszertana.....	143
5.2. Valódiság elvével kapcsolatos kutatási területek elemzése.....	144
5.2.1. Értékhelyesbítés vizsgálata	144
5.2.2. Valós értéken való értékelés vizsgálata	150
5.2.2.1. Értékesíthető pénzügyi eszközök vizsgálata.....	151
5.2.2.2. Kereskedési célú pénzügyi eszközök vizsgálata.....	153
5.2.3. Értékvesztés és értékvesztés visszairásának vizsgálata.....	156
5.2.4. Időbeli elhatárolások vizsgálata	158
5.2.5. Lekötött tartalék vizsgálata	159
5.2.6. Céltartalékok vizsgálata	161
5.3. Primer kutatás eredményeinek összegzése	165
5.4. A pénzügyi válság keltette számviteli problémák és az azokra adható lehetséges válaszok	167
5.4.1. Lényeges változások a nemzetközi számviteli előírásokban 2008-tól.....	168
5.4.2. A válság hatása a magyar számviteli rendszerre.....	169
5.4.2.1. Valós értéken való értékelés.....	169
5.4.2.2. Értékvesztés	169
5.4.2.2. Értékhelyesbítés.....	170
5.4.2.2. Céltartalékok képzése	170

5.4.2.3. A vállalkozás folytatásának elve..... 171

6. AZ ÉRTEKEZÉS FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSAI, TÉZISEI, JAVASLATOK 172

ÖSSZEFOGLALÁS 184

Mellékletek jegyzéke

1. sz. melléklet: Irodalomjegyzék
2. sz. melléklet: Céghártyák – a primer kutatásba bevont cégek adatai 2000-2007
3. sz. melléklet: Érték helyesbítés vizsgálatának alapadatai
4. sz. melléklet: Értékesíthető pénzügyi eszközök vizsgálatának alapadatai
5. sz. melléklet: Kereskedési célú pénzügyi eszközök vizsgálatának alapadatai
6. sz. melléklet: Értékvesztés és értékvesztés visszairásának vizsgálati alapadatai
7. sz. melléklet: Időbeli elhatárolások vizsgálatának alapadatai
8. sz. melléklet: Lekötött tartalék vizsgálatának alapadatai
9. sz. melléklet: Céltartalékok vizsgálatának alapadatai

Táblázatok jegyzéke

1. Táblázat: Matriális mérlegelméletek rendszerezése 24
2. Táblázat: A vállalati eszközök könyv szerinti és a fair értéke közötti eltérések eredete. 31
3. Táblázat: Számviteli alapelvek prioritása, hangsúlybeli változása (óvatosság-valódiság)
..... 43
4. Táblázat: Időbeli elhatárolások eredményhatása 108
5. Táblázat: Különböző, vagyont és/vagy eredményt módosító tételek képzésének
összehasonlítása 123
6. Táblázat: Váltók eredményhatásainak összehasonlítása 131
7. Táblázat: A valódiság elvét erősítő számviteli szabályozások az eszközök esetén 137
8. Táblázat: A valódiság elvét erősítő számviteli szabályozások a források esetén 138
9. Táblázat: Primer kutatásba bevont, tőzsdén jegyzett, „A” kategóriás cégek 140
10. Táblázat: Primer kutatásba bevont, tőzsdén jegyzett, „B” kategóriás cégek 141
11. Táblázat: Primer kutatásba bevont, tőzsdéről kivezetett cégek listája 142
12. Táblázat: Primer kutatásba bevont, tőzsdén nem jegyzett egyéb cégek listája 142
13. Táblázat: Érték helyesbítés alkalmazása és aránya 146

14. Táblázat: Inter-Európa Bank valós értéken való értékelése	151
15. Táblázat: Richter Gedeon Nyrt. valós értéken való értékelése.....	152
16. Táblázat: Borsodchem Nyrt. valós értéken való értékelése.....	154
17. Táblázat: MOL Nyrt. valós értéken való értékelése	155
18. Táblázat: Céltartalék alkalmazása és aránya	163
19. Táblázat: Primer kutatásba bevont, valódiság elvét erősítő számviteli szabályozások alkalmazási arányai.....	166

Ábrajegyzék

1. ábra: Számviteli alapelvek csoportosítása	35
2. ábra: Az IAS/IFRS rendszer számviteli alapelveinek összefüggései	50
3. ábra: A számviteli politika választás hierarchiája, ha nincs konkrét előírás	56
4. ábra: A kutatás-fejlesztés életpályája	67
5. ábra: Értékhelyesbítés elszámolhatósága.....	75
6. ábra: A valós értéken való értékelés mérleghatása.....	97
7. ábra: Időbeli elhatárolások és követelések ill. kötelezettségek közötti kölcsönhatások	110
8. ábra: Értékhelyesbítés szerkezeti összetétele	146
9. ábra: Értékhelyesbítések aránya a mérlegcsoport összegéhez viszonyítva	147
10. ábra: Glóbus Nyrt. értékhelyesbítésének vizsgálata	148
11. ábra: Hungagent Nyrt. értékhelyesbítésének vizsgálata	149
12. ábra: Inter-Európa Bank valós értéken való értékelés oszlopdiaagramja.....	152
13. ábra: Richter Gedeon Nyrt. - valós értéken való értékelés oszlopdiaagramja.....	153
14. ábra: Borsodchem Nyrt. - valós értéken való értékelés oszlopdiaagramja.....	154
15. ábra: MOL Nyrt. - valós értéken való értékelés oszlopdiaagramja.....	155
16. ábra: Értékvesztés és értékvesztés visszairásának arányai	157
17. ábra: Értékvesztés és értékvesztés visszairása az Antenna Hungária Nyrt. esetében..	157
18. ábra: Halasztott ráfordítások és bevételek arányai	159
19. ábra: Lekötött tartalék átlagos arányának alakulása a saját tőkéhez viszonyítva	160
20. ábra: Lekötött tartalék átlagos aránya a három legnagyobb értékben elszámoló vállalkozás esetében.....	161
21. ábra: Céltartalék szerkezeti összetétele	162
22. ábra: Céltartalék a várható kötelezettségekre vizsgálata három cég estében	164
23. ábra: Egyéb céltartalék vizsgálata három cég estében.....	165

"A kettős könyvvitel az emberi szellem egyik legszebb találmánya, és kívánatos, hogy azt minden háztartás a gazdaságában alkalmazza."

Goethe

1. Bevezetés

A magyar számviteli rendszerben, különösen a 2001-ben hatályba lépett számviteli törvény elfogadásától számítva, számos olyan változás következett be, amely a valódiság elvének előretörését bizonyítja, elsősorban az óvatosság elvével szemben, annak visszaszorulásával. A bekerülési értéken történő értékelést a mérleg-fordulónapi értékelés szorítja ki. Az információknak a mérlegkészítés időpontjáig történő figyelembevétel pedig a piaci (valós) értékelés érdekében történik. *Az óvatosság számviteli elvének határozott trónfosztása, háttérbe szorulása figyelhető meg az elmúlt évek számviteli-törvény változásaiban a valódiság elvének előretörésével.* [Számviteli változások, 2004., p.2]

A gazdaság szereplőinek vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetére vonatkozó információk jelentős részét a számvitel szolgáltatja, ezért a gazdaság működésében bekövetkezett változások a számviteli szabályozás módosítását is kikényszerítik.

Ezen változások lehetővé teszik a számvitel alapvető céljának, a megbízható és valós összkép érvényesülésének kialakítását a vállalkozás gazdálkodásával kapcsolatban. Alkalmazásuk elősegíti, hogy a cég éves beszámolójában közölt adatok ténylegesen megfeleljenek a valóságnak, és a tőke, vagyon vagy eredménybeli változások jobban nyomon követhetők legyenek a számviteli rendszerben.

1.1. A kutatási terület behatárolása és módszertana

A kutatás középpontjában egyrészt annak vizsgálata áll, hogy a magyar számviteli rendszerben a valódiság elvének érvényesülését illetően milyen változások következtek be a rendszerváltás utáni új számviteli törvény életbe lépése óta, másrészt a meglévő választási lehetőségek, értékelési eljárások mennyiben segítik elő a valódiság elvének érvényesülését, és mindez hogyan jelenik meg a beszámolóban.

A számviteli értékelési eljárások vizsgálatának céljai:

- A valódiság elvének erősödését bizonyító számviteli értékelési eljárások feltárása.

- Az értékelési eljárások időbeli változásai, azok elemzése, értékelése.
- Megvizsgálni a valódiság elvét érintő számviteli értékelési eljárásoknak a vállalkozások vagyona és eredményére gyakorolt hatását.
- Ezen módszerek gyakorlati alkalmazásának és alkalmazhatóságának vizsgálata.

A disszertáció elsősorban tudományos értekező jellegű, amely alapjául a számviteli törvény szolgál, valamint a témához kapcsolódó szakirodalom feldolgozása (**szekunder kutatás** 2-4 fejezet). Ennek középpontjában a vagyon vizsgálata áll, de az eredmény alakulásának változásait is nyomon követi. Másodsorban a nagyobb vállalkozások számviteli értékelési rendszerét vizsgálja **primer kutatás** formájában (5. fejezet). A kutatás elsősorban a Budapesti Értéktőzsde „A” és „B” kategóriájában jegyzett vállalkozásokra terjed ki, de azokat a cégeket is vizsgálom, amelyek a vizsgálat időtartama során kivezetésre kerültek a tőzsdéről, valamint néhány reprezentatív, tőzsdén nem jegyzett magyar cégre is kiterjed a kutatás.

A kutatási terület határai:

- középpontjában a magyarországi számviteli gyakorlat áll,
- a hazai vállalkozásokra, azaz olyan hazai gazdálkodó egységekre koncentrál, amelyek a számviteli törvény hatálya alá tartoznak és saját nevükben, illetve kockázatokra nyereség- és vagyonszerzés céljából, ellenérték fejében, üzletszerűen termelő vagy szolgáltatási tevékenységet folytatnak, továbbá érvényesül náluk a vállalkozás folytatásának elve (ide nem értve azokat a vállalkozásokat, illetve tevékenységeket, amelyek számviteli beszámoltatását/kezelését külön kormányrendeletek szabályozzák, mint pl. a hitelintézetek, a pénzügyi vállalkozások, a biztosítóintézetek, a befektetési vállalkozások, stb.),
- a kettős könyvvitellel alátámasztott egyedi éves beszámolóra fókuszál,
- alapvetően a számviteli rendszer értéktanára, azon belül is elsősorban az értékelési eljárásokra irányul.

1.2. A kutatási terület aktualitása

A téma aktualitását az adja, hogy a számvitel fokozatos fejlődésen megy keresztül, részben az EU csatlakozás miatt, majd az azt követő időszakban. Ugyanakkor számos kri-

tika jelenik meg arra vonatkozóan, hogy a számviteli beszámoló nem ad valós képet a vállalkozások vagyonáról, pénzügyi helyzetéről, annak eredményéről. A valódiság elvének érvényesülésén keresztül kívánom mindezt vizsgálni, elemezni és részben az ellenkezőjét bizonyítani.

A téma aktualitását egyértelműen kiemeli az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa 2002. július 19-ei 1606/2002. számú rendelete, melynek értelmében 2005. január 1-jétől a tőzsdén jegyzett társaságok összevont (konszolidált) éves beszámolójukat a nemzetközi számviteli standardok szerint kötelesek készíteni. A szabályozás célja a nemzetközi számviteli standardok közösségen belüli adaptálása a számvitel harmonizálása érdekében.

Mindezek mellett a 2008-ban világszerte kialakuló pénzügyi válság, és az ahhoz vezető okok egyértelműen rávilágítanak arra az igényre, hogy a számviteli beszámolók mindinkább a valóságot tükrözzék, azaz tágabb értelemben érvényesüljön a valódiság elve.

1.3. Hipotézisek felállítása

- H1: A **nemzetközi-európai-magyar** számviteli rendszer folyamatos változásokon megy keresztül, amely állandó szabályozásmódosítás követése problémákkal jár.
- H2: A számvitel elvi alapja a mérlegelmélet, a különböző mérlegelméletek lényeges különbsége a célok és a feladatok eltérését tükrözi. Az eltérő értékek számszerűen is – lényegesen és szisztematikusan – különböznek. A számviteli és az üzleti érték is eltér egymástól.
- H3: A számviteli és az üzleti érték eltérését csökkentheti a valódiság elvével összefüggésbe hozható számviteli értékelési lehetőségek alkalmazása.
- H4: A magyar számviteli rendszerben a valódiság elve egyre fontosabb szerepet játszik, fokozott érvényesülése figyelhető meg, elsősorban az óvatosság elvének visszaszorulásával.
- H5: A valódiság elvének fokozatos erősödése megjelenik az értékelési eljárások alkalmazásakor, amely pontosabbá, átláthatóbbá, „valósabbá” teszi a számviteli beszámolókat.
- H6: A számviteli változások gyakorlati alkalmazása hiányos, a kötelező elemeken kívül csekély mértékű.

2. A számvitel fejlődési irányai

2.1. Számviteli szabályozás

2.1.1. A számvitel történeti áttekintése

A számvitel alapvetően a gazdasági események figyelését, rögzítését jelenti, melyre minden vállalkozásnak szüksége van. A gazdasági tevékenységek számbavételének igénye már nagyon régen felmerült az emberben.

Az időszámításunk előtti 4500-as évekből maradtak fenn agyagtáblák, melyekre leltárszerűen rávésték a vagyon csökkenését, illetve növekedését, ezáltal nyomon követhető volt a gazdasági tevékenység eredménye. Ez az egyszerű számviteli technika nagyon sokáig fennmaradt, sőt a mai napig van olyan ember, aki feljegyz minden bevételét és kiadását csupán annyi különbséggel, hogy mindezt már tollal és papírral teszi. [Számvitel története; Én.; p.4]

A középkorban a hűbéri rendhez kapcsolódott gazdasági szempontból az egyes gazdaságok vagyoni helyzetének figyelemmel kísérése és ellenőrzése, és ekkor alakultak ki a könyvvitel alapjai. Történelmi változás következett be, amikor a XV. században az észak-itáliai városállamokban elkezdték használni a kettős könyvvitelt. Ennek az akkor lefektetett alapjai a mai napig érvényesek.

Forradalmi változást azonban csak az *ipari forradalom* kiteljesedése hozott. A gyári nagyipar kialakulása szétrombolta a korábbi társadalmi-gazdasági viszonyokat, megváltoztatta a létrejövő nagyvállalatok finanszírozási és vállalatvezetési technikáját.

A modern számvitel feladata a gazdasági tevékenység rendszeres és szervezett megfigyelése annak érdekében, hogy bizonyos meghatározott időszakonként beszámolók készítésével a tevékenység eredményéről és a vagyon változásáról számot adjon. A számvitel szolgáltatja adatoknak el kell jutniuk a vállalat vezetőjéhez, a tulajdonos(ok)hoz, az esetleges hitelezőkhöz, valamint az adóhatósághoz. Tehát ezeknek a beszámolóknak többirányú felhasználásnak is meg kell felelniük. Így alakult ki a modern számvitel két ága: a pénzügyi és a vezetői számvitel. A pénzügyi számvitel a hagyományos értelemben vett számvitel, amely magában foglalja mind a könyvelést, mind pedig a bizonyos időközönként elkészített be-

számolókat. A XIX. század végén kialakuló nagyvállalati rendszer hatalmas tőkeigénye a részvénytulajdonosok számának robbanásszerű növekedését hozta magával. Ez szükségessé tette a pontos és valósághű számviteli beszámolók rendszeres közzétételét, azaz a részvényesek folyamatos informálását.

A *vezetői számvitel* kialakulása ugyancsak összefügg a nagyvállalatok létrejöttével. A XIX. század végén az USA-ban önköltségszámítást segítő séma, Németországban a gépgyárak önköltségszámítása és a rezsiköltségek felosztása volt napirenden. [Számvitel története; Én.; p.7]

A vezetői döntések olyan bonyolulttá váltak, hogy a számviteli információk napi felhasználása nélkül már nem élhetett meg a vállalatvezetőség. A huszadik század végén a számítógépek elterjedésével a vezetői számvitel még nagyobb jelentőséget kapott.

2.1.2. Nemzetközi szabályozás

A nemzetközi pénz- és tőkepiac globalizációjának folyamata a XX. század utolsó negyedében rendkívüli módon felgyorsult. A társaságok pénzügyi kimutatásai (beszámolói) egyre inkább a befektetői döntések megalapozását célozták. Szükségessé vált a számvitel egységesítése, az összehasonlítást lehetővé tevő pénzügyi kimutatások keretrendszerének megalkotása. A nemzetközi számviteli standardok (a továbbiakban: IAS-ek) reális alternatívát kínáltak a nemzetközi tőzsdéknek, a nemzetközi befektetőknek erre az összehasonlításra. [Fekete; 2005, p. 537]

Az IAS-ek megalkotásának folyamata 1973-ban kezdődött és a '90-es évekre állt össze rendszerré, első menetben a pénzügyi kimutatások összeállítását lehetővé tevő standardok és a keretelv született meg. Ezzel párhuzamosan kialakult és tőkepiaci túlsúlya alapján ugyancsak globálisan elfogadottá vált az amerikai, azaz a US GAAP szerinti beszámolás gyakorlata. Az Európai Unióban a számvitel egységesítésének 1971-es elvi felvetését követően 1978-ban és 1983-ban születtek meg a beszámolásra vonatkozó irányelvek, de ezek továbbra is jelentős mozgásteret adtak a tagállamok eltérő gyakorlatának. A közösségen belüli, az egyes tagállamok számviteli előírásaihoz igazodó beszámolók kevésbé voltak alkalmasak az összehasonlításra. A számvitel magasabb szintű harmonizációjára és ezzel kapcsolatban egy globális standardrendszer meghonosítására vonatkozó elképzelések a '90-es évek közepén konkrét formát öltöttek. Az Európai Parlament és Tanács – meghatározott feltételek teljesülése esetén – az IAS-ek elvi bevezetése mellett foglalt állást.

2002-ben megszületett az az uniós rendelet, amely a tőzsdei társaságoknak 2005-től kötelezővé tette az időközben jelentősen átdolgozott és az unió által befogadott IAS-ek, illetve a standardbizottság szervezeti átalakításával az IFRS-eknek (nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok) nevezett standardok használatát a konszolidált beszámolóknál.

A rendelet a magyar tőzsdei társaságokat is érintette. A rendelet lehetőséget adott a kiterjesztésre, azaz a kötelező körön kívüli használatra is, ez a tagállamok döntésétől függ. Az IFRS-ek bevezetése és benne a valós értéken történő értékelés koncepciójának elfogadása nem volt problémamentes. Maga a felkészülés is komoly erőforrásigénnyel járt. Európai és hazai probléma emellett, hogy a kis- (mikro-) és közepes vállalkozások beszámolásához ezek a standardok túlzottak, márpedig az érintett kör a vállalkozások túlnyomó többségét alkotja egész Európában. Nem véletlen, hogy a legtöbb uniós tagállamban úgy gondolják: az IFRS-ek terjedő használata mellett ebben a körben hazai standardok szükségesek.

Olyan hazai standardokra van igény, amelyek elvi alapúak, választ adnak a felhasználók igényeire, figyelembe veszik a beszámolók elkészítőinek képességeit és költségeit. [Fekete; 2005, p. 537]

Az IAS/IFRS rendszer globalizálódásában egy jelentős lépés volt, hogy 2007 év végtől némi korrekcióval elfogadta az *USA tőzsdéin az IFRS szerint* készített beszámolókat.

A standardalkotás folyamata nem állt meg, mind az európai standardtestület (IASB), mind az amerikai (FASB) megpróbál választ adni az új gazdasági kihívásokra, különösen a 2008-as pénzügyi válság keltette problémákra.

2.1.3. A számvitel szabályozása Magyarországon; számviteli törvény

Első lépésként áttekintem, hogyan alakult ki a mai magyar számviteli szabályozás, a történelem során mely fontosabb lépések vezettek a számvitel kialakulásához, amely folyamat végén a ma is használatos számviteli törvény áll.

1723-ban III. Károly dekrétumának 53. cikkelye előírta a kereskedők kötelező jellegű rendes és szabályszerű könyvvezetését, hitelezéseiknek szakszerű feljegyzését.

1840. évi XV. és XVI. trv: napló és főkönyv hiteles vezetését írta elő.

1875. évi Kereskedelmi Törvény 37. cikkely: szabályozta az üzleti könyvek vezetésének módját, leltár, mérleg, mérlegben szereplő tételek értékelésének módjait.

1884. és 1892. évi ipari és adótörvények: tovább mélyítették a vagyontárgyak értékelésére vonatkozó rendelkezéseket és az adókkal való kapcsolatot.

1930. évi V. törvény: szabályozta a hiteles könyvvizsgáló szerepét és feladatait.

1946-1952: Országos Számviteli Bizottság működése.

1947. január 01: nyitómérleg alapján egyszeri vagyondézsmá és vagyonszaporulati dézsma fizetése (tervutasításos rendszer).

1947. január 01: Kötelező Általános Ipari Számlakeret (Kálisz) bevezetése.

Állami rendeletekkel történő szabályozás a könyvvitelre, a mérlegkészítésre, a házipénztári pénzkezelésre vonatkozó előírásokban, az adótörvények és a számvitel összekapcsolásában.

1954. PM rendelet: állami vállalatok mérlegbeszámolójáról (részletes szabályozás a mérlegbeszámoló felépítéséről és annak tartalmáról).

1968. január 01- új gazdasági mechanizmus: tervlebontásos rendszer megszűnése.

1968. évi 33 sz. törvényerejű rendelet: könyvvitel, költségelszámolás rendszere, önköltségelszámítás, könyvviteli mérleg, eredménykimutatás szabályozása

1979. évi II törvény: Pénzügyminiszter ágazati számlakeretet ír elő. A rendszer jellegzetessége volt, hogy a számviteli előírások egy részét a vállalkozási nyereségadó törvény tartalmazta, így például az eredmény megállapítására, amortizációra vonatkozó előírásokat.

1989. után: megkezdődött a magyar számviteli gyakorlat átalakítása.

1991. évi XVIII. törvény - hatályba lépett 1992. január 01.

Célja: A gazdálkodók vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről megbízható és valós kép kialakítása, a számviteli beszámolók egységes elvek alapján történő elkészítése és közzététele alapján.

2000. évi C törvény – hatályba lépett 2001. január 01.

Célja: Összhang megteremtése az EU számviteli irányelveivel; a nemzeti számviteli standardok hiányában részletes szabályozás; beszámolók összeállítóival szembeni követelmények szigorítása. [Számvitel története; Én.; p.8-10]

A rendszerváltással tehát, az 1990-es évek elején egy teljesen új rendszer keletkezett, a privatizáció megindulásával, a magánvállalkozások tömeges megjelenésével, a két-szintű bankrendszer bevezetésével, jelentős külföldi befektetésekkel és ezzel együtt a külföldi tőke beáramlásával. Ebben a teljesen más jellegű rendszerben másképpen kellett szabályozni az információt és az információ közlését, mely szükségessé tette egy radikálisan új számviteli törvény létrehozását. Az új rendszerben a vállalatok kikerültek az állam felügyelete alól, de szükség volt arra, hogy az állam részletes, hiteles, helytálló és pontos információval rendelkezzen róluk.

Ennek érdekében 1991-ben elkészült az első modern, magas szintű számviteli jogszabály mely 1992. január 1-vel lépett hatályba. Az új szabályozás elsődleges célja az, hogy a magyar szabályozást összhangba hozza a modern piacgazdaság követelményeinek megfelelően. A számviteli törvény hazánkban először szabályozta a beszámolók nyilvánosságra hozatalának és közzétételének rendjét, valamint a kötelező könyvvizsgálat kötelezettségét.

Az új számviteli törvény módosítására ötször került sor, 1993-ban, 1995-ben, 1996-ban, 1997-ban és 1998-ban.

Ezen módosítások közül szükséges kiemelni a 1996. óta hatályos *értékhelyesbítés* bevezetését, amely a befektetett eszközök esetén piaci értékre való felértékelési lehetőséget biztosít a beszámolóban a vállalkozások számára. Ez volt talán az első jelentős lépés a valódiság elvének nagyobb érvényesülése felé.¹

Ezt követően a jogharmonizáció tükrében megalkották a 2000. évi C. törvényt a számvitelről, mellyel közelebb kerültünk az Európai Unió számviteli előírásaihoz. E törvény is többször került módosításra, ezek közül a jelentősebbek 2003-ban és 2004-ben következtek be.

Az új, 2000. évi C. törvény a számvitelről több területen hozott jelentős változásokat. A teljesség igénye nélkül néhány, a beszámolót és a könyvvitelt érintő tétel:

- Beszámoló módosulása, új mérleg és eredménykimutatás sémák alkalmazása.
- A kapcsolt és az egyéb részesedési viszony megjelenítése a mérlegben, több vagyoni elem esetén.
- A bekerülési érték tartalmának változása több területen.
- Hasznos élettartam és maradványérték meghatározása a befektetett eszközöknél.

¹ Lásd részletesebben: 4.2.1.3. alfejezet

- Befektetett pénzügyi eszközök és az értékpapírok új tagolása, szerkezeti átalakítása, új értékelések bevezetése.
- Devizás tételek értékelésének változásai.
- Lekötött tartalék létrehozása.
- Hátrasorolt kötelezettségek megalkotása.
- Időbeli elhatárolások további tagolása.

Ezek a változások jelentős mértékben erősítették a valódiság elvének érvényesülését, hiszen több olyan tétel került bevezetésre, amely ebbe az irányba mutat.²

Az ezt követő törvénymódosítások közül a *2004-től* hatályos változást szükséges még kiemelni a disszertáció témája szempontjából. *Ekkor jelent meg a valós értéken való értékelés*, amely elsősorban a befektetett pénzügyi eszközökre alkalmazható, és jelentős lépés volt a valódiság elvének érvényesülése felé.³

2.1.4. Számviteli standardok

A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően (lásd: IAS), Magyarországon is szükségessé vált egy, a meglévő számviteli törvénytől részletesebb számviteli szabályozás, mégpedig standardok formájában. Ez nem a törvény helyett jön létre, hanem mellette, mintegy részletező, értelmező szerepet tölt be, ott és olyan sorrendben, ahol a gazdaság szereplői és az ennek megalkotására hivatott szakemberek szükségesnek látják, ahol a számviteli törvény nem részletezi az adott kérdést, témakört kellőképpen.

A Számviteli törvény (2000. évi C. törvény) 176. §-a rendelkezik a magyar számviteli standardok létrehozását illetően: „Azokat a törvényi előírásokat kiegészítő részletes szabályokat, módszereket, eljárásokat, amelyek a megbízható és valós kép bemutatásához szükségesek, nemzeti számviteli standardokba kell foglalni.”

A törvény felhatalmazást adott a kormánynak arra, hogy rendeletben szabályozza a nemzeti számviteli standardok készítésének, kidolgozásának feltételeit, a standardok elfogadásának, bevezetésének, hatályba léptetésének követelményeit. A kormány a 2003-ban kormányrendeletben (202/2003. (XII. 10.) Korm. rendelet) meghatározta a magyar számviteli standardok célját, feltételrendszerét, a standardalkotás folyamatának keretszabályait.

² A 2000. évi C. törvény és annak módosításai során létrejövő változásokat és a valódiság elvének érvényesítését elősegítő tényezők részletes ismertetését lásd: 4.2. fejezetben.

A Magyar Számviteli Standard Testület 2004. április 29-én alakult meg. A feladatokhoz igazodóan elkezdte működését a Standard Előkészítő Testület, valamint a Standard Értelmező Testület.

A Standard Előkészítő Testület legfontosabb feladata a Magyar Számviteli Standard Testület stratégiai irányítása alapján a magyar számviteli standardalkotással összefüggő munkálatok operatív ellátása. A testület fontosnak tartotta a standardalkotás mielőbbi megkezdését, valamint a kis- (mikro) és középvállalkozások igényeinek szem előtt tartását a folyamatban.

A Standard Értelmező Testület alapvető tevékenysége a Magyar Számviteli Standard Testület stratégiai irányítása alapján a magyar számviteli standard-értelmezések megalkotásával összefüggő munkálatok operatív elvégzése.

A hivatkozott rendelkezések (Szv. trv., Korm. rendelet) – a számviteli standardok kontinentális megközelítésére építve – a standardokat a számviteli szabályozási rendszer szerves és kötelezően alkalmazandó részének tekintik oly módon, hogy a standardokban foglalt előírások a magasabb szintű jogszabályok (törvény, kormányrendelet) kiegészítését jelentik, de nem lépnek azok helyébe. [Pénzügyminisztérium: Magyar Számviteli Standard Testület; 2006]

A 202/2003. (XII.10.) Korm. rendelet szerint a magyar számviteli standardok megalkotásának célja a magyar számviteli jogszabályok, az Európai Közösségek számviteli előírásai és a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok (IFRS) közötti összhang megteremtésével a magyar számviteli előírások egységes végrehajtása, az egységes számviteli gyakorlat megteremtése.

A számviteli standardok kidolgozásával a számviteli szabályozás feltételrendszere úgy módosul, hogy az eddig törvényen és kormányrendeleteken alapuló szabályozás mellé belép az alacsonyabb szintű jogszabállyal (pénzügyminiszteri rendelettel) elrendelt, független szakmai testületek által megalkotott és szakmai konszenzuson alapuló részletes szabályrendszer is. A magyar számvitel szabályozásában belátható időn belül nem szűnik meg a jogszabályokon alapuló szabályozás, annak különböző szintű formái egymás mellett, egymást kiegészítve léteznek. A részletes szabályok megalkotásával (standardizálásával) egyidejűleg felülvizsgálatra kerül a törvény (és a kormányrendeletek) terjedelme és tartalma,

³ Lásd: 4.2. fejezet

bizonyos részletes előírások abból (azokból) átkerülnek a standardokba, de ez nem jelenti azt, hogy a számviteli törvény „kiüresedne”, veszítene jelentőségéből. [PM; 2006]

2.1.4.1. Felhasználói kör

A magyar számviteli standardalkotás célja elsősorban a hazai felhasználók szükségleteit van hivatva kielégíteni. Ismeretes, hogy – a megszámlálható kivételtől eltekintve – a magyar beszámolás alanyai döntően a kis- (mikro) és középvállalkozói körbe tartoznak. Számítani lehet arra, hogy a jelenlegi előírás szerint a konszolidációs célra elrendelt, illetve alkalmazható IFRS beszámoló néhány éven belül az egyedi beszámolás tekintetében is megengedetté válik, de ezzel a lehetőséggel feltehetően csak a nagyobb vállalkozások, illetve a pénz- és tőkepiac szabályozott intézményei élnek majd. A hazai vállalkozók döntő többsége számára a hazai törvény (kormányrendeletek) és az azt (azokat) kiegészítő standardok lesznek az irányadóak. Olyan standardokra lesz tehát szükség, amely valamennyi hazai felhasználó igényét kielégíti, de ezen belül célszerű gondoskodni a kis- (mikro) és középvállalkozások által alkalmazható egyszerűsítésekről is. [PM; 2006]

2.1.4.2. Összhang a nemzetközi szabályozással

A hazai szabályozásnak figyelemmel kell lennie a számvitel, a beszámolás európai előírásaira, biztosítani kell a megfelelőséget a beszámolással kapcsolatos mindenkori uniós irányelveknek és rendeleteknek.

Ugyanakkor sem a Pénzügyminisztérium kompetenciájába tartozó számviteli jogszabály-előkészítés, sem a Magyar Számviteli Standard Testület illetékességébe tartozó standardalkotás nem hagyhatja figyelmen kívül a nemzetközi folyamatokat, az IFRS-ek európai térnyerését. Tekintettel arra, hogy az Európai Unióban a befogadott IFRS-ek jelentik az általánosan elfogadott globális standardrendszer, célszerű, ha a hazai számviteli standardok megalkotásánál is tekintetbe vesszük az IFRS-eknek az EU szabályaival szinkronba hozott, befogadott előírásait. Mindez nem jelenti azt, hogy a hazai standardok témaválasztásukat, struktúrájukat illetően a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok leegyszerűsített leképezését jelentenék. [PM; 2006]

2.1.4.3. Standardalkotás ütemezése, meglévő standardok jellemzői

A kontinentális szabályozás európai és hazai hagyományait figyelembe véve célszerű, ha az általános alapelveket, valamint a beszámolóra vonatkozó előírásokat továbbra is a törvényben szabályozzák és a hazai standardalkotást a vállalkozások jelentős részénél eddig is problémát jelentő, vagy nem kellő részletességgel szabályozott témákkal indítják. [PM; 2006]

Ilyennek minősíthetők a következők:

- Számviteli politika és az annak részét képező szabályzatok
- Készletek
- Lízing
- Devizában kötött ügyletek értékelése
- Követelések, kötelezettségek
- Céltartalékok, függő követelések és kötelezettségek

Figyelemmel a feladat újszerűségére, a Standard Testület véleménye szerint célszerű először csak az első, induló standardalkotási szakasz témái tekintetében döntést hozni, majd a tapasztalatok alapján a további standardok témaköreit ezt követően meghatározni. A kis- (mikro) és középvállalkozások fent említett egyszerűsítési igényeit úgy célszerű méltányolni, hogy az egyes standardok lehetőség szerint utaljanak az e vállalkozások által alkalmazható egyszerűsítési lehetőségekre. [PM; 2006]

Véleményem szerint ez a standardalkotás elaprózását is jelenti egyúttal, hiszen amíg nem készül el az összes standard, addig nem lehet egységes és teljes alkalmazásról beszélni.

A fenti témakörökből eddig csupán három témakör részletes szakmai koncepciója készült el:

- Számviteli politika
- Lízingek
- Készletek

A) Számviteli politika:

A számviteli politika standardjának megalkotása a disszertáció szempontjából is jelentős, különösen az értékelésekkel kapcsolatos alternatívák megfogalmazása.⁴

⁴ A számviteli politika ismertetését és a különböző felfogások összehasonlítását részletesebben lásd: 4.1. fejezetben.

Az értékeléshez kapcsolódó számvitel-politikai döntések (a teljesség igénye nélkül):

- az egyedi vagy csoportos nyilvántartásról
- a nyilvántartás vezetésének módszeréről
- a kalkulált és számlázott bekerülési érték különbözete jelentős mértékéről
- az immateriális javak és tárgyi eszközök egy összegben elszámolható terv szerinti értékcsökkenéséről
- az amortizációs politikáról
- az alapítás-átstrukturálás, a kísérleti fejlesztés költségei aktiválásának feltételeiről, leírásának időtartamáról
- a terven felüli értékcsökkenés elszámolásának, illetve visszairásának feltételeiről
- a névérték alatt, a névérték felett beszerzett értékpapíroknál a névérték és a beszerzési érték közötti különbség elhatárolásáról
- a devizában kimutatott részesedések sajátos érték helyesbítése elszámolásáról
- az értékvesztés megállapításának, elszámolásának, az értékvesztés visszairásának feltételeiről
- a piaci értéken történő értékelésről, az érték helyesbítés kimutatásáról
- a vásárolt készletekről vezetnek-e vagy sem év közben naprakész nyilvántartást (ha igen, milyen), a nyilvántartási értéket milyen módon határozzák meg
- a saját termelésű készletekről
- a követelések minősítésének szempontjairól, az adósminősítés kritériumairól, azok fokozatairól
- a behajthatatlan követelések leírásáról, a követelések értékesítéséről, beszámításáról, térítés nélküli átadásáról
- a visszavásárolt saját részvényekről, üzletrészekről, a visszaváltható részvényekről (azok kezeléséről)
- a költségek ellentételezésére kapott támogatások időbeli elhatárolásáról
- az eszközökhöz kapcsolódó elengedett kötelezettségek időbeli elhatárolásáról
- a céltartalék-képzésről és megszüntetéséről, annak dokumentumairól, nagyságának meghatározásáról
- a kötelezettségek nem teljesítésének következményeiről
- a valós értéken történő értékelésről [PM; 2006]

B) Lízingek:

A lízingekről szóló számviteli standard nem elsődleges fontosságú a témát illetően, de célját és lényegét a teljesség kedvéért ismertetem. A standard célja:

- A lízingügyletekkel kapcsolatos számviteli politika, a lízingügyletek elszámolási, értékelési és bemutatási követelményeinek a meghatározása.
- A lízingügyletekre vonatkozó fogalmak, elszámolási, nyilvántartási és értékelési lehetőségek, valamint bemutatás olyan egységes értelmezésének a megalapozása, amely a beszámolót készítők számára a szokásos üzletmenet keretei között útmutatást nyújt.
- A magyar számviteli jogszabályok, az Európai Közösségek számviteli előírásai és a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok közötti összhang megteremtésével a magyar számviteli előírások egységes végrehajtásának, az egységes számviteli gyakorlatnak az elősegítése a lízingügyletek területén. [PM; 2006]

A tartalom elsődlegessége a formával szemben elv alapján a lízingügyleteket is tartalmuk szerint kell elszámolni és bemutatni, nem csupán a jogi formájuk szerint. Ennek megfelelően annak megítélése, hogy egy lízing pénzügyi vagy operatív lízing-e, az ügylet tényleges tartalmától, és nem a szerződéses formától függ.

C) Készletek:

A készletekről szóló standard megalkotásának céljai a következők voltak:

- a készletekkel kapcsolatos számviteli politika, a készletek elszámolási, értékelési és bemutatási követelményeinek a meghatározása;
- a készletekre vonatkozó fogalmak, elszámolási-, nyilvántartási- és értékelési lehetőségek, valamint bemutatás olyan egységes értelmezésének megalapozása, amely a beszámolót készítők számára a szokásos üzletmenet keretei között útmutatást nyújt;
- a magyar számviteli jogszabályok, az Európai Közösségek számviteli előírásai és a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok közötti összhang megteremtésével a magyar számviteli előírások egységes végrehajtásának, az egységes számviteli gyakorlatnak az elősegítése a készletek területén. [PM; 2006]

A standard részletezi a készletekkel kapcsolatos fogalmakat, elmélyíti a szabályozáshoz kapcsolódó ismereteket.

A magyar számviteli standardalkotás tehát folyamatban van, hasznos lehetne, azonban az elkészült három standard kihirdetésére sem került még sor, ami a folyamat lelassulását jelzi. Egyúttal megfontolás tárgyát képezi, hogy nem lenne-e hasznosabb az IAS-ek teljes átvétele, ami persze még egyéb más egységesítéssel kapcsolatos kérdéseket is felvethet.

2.1.5. A magyar számvitel jövője

A magyar számvitel jövőjéről a számviteli szakemberek természetesen különböző véleményeket fogalmaznak meg, de vannak olyan pontok, amelyekkel többségük egyetért és a fejlődés valószínű és kívánatos módjaként jelenik meg. Ebben a témában különböző megbeszélésekre, konferenciákra került sor, amelyek közül kiemelkedik a 2006. novemberében a PricewaterhouseCoopers által szervezett konferencia, amely a számviteli beszámolót állította a középpontba. [Nádasi 2006]

A konferencia résztvevői egyetértettek abban, hogy előnyös lenne a magyar gazdaság számára, ha az IFRS és a magyar számviteli szabályozás tovább közeledne egymáshoz. A résztvevők a két legneuralgikusabb pontként a lízingek és az értékpapírügyletek elszámolását említették. A Pénzügyminisztérium képviselőjének kivételével ugyancsak egyetértettek abban, hogy kívánatos lenne, ha az IFRS már a közeljövőben egyedi beszámolási szinten is választhatóvá válna.

Nagy Gábor, a Magyar Számviteli Szakemberek Egyesületének elnöke szerint a magyar számviteli standardalkotásban kiemelt célként kell szerepelnie az eddigieknél részletesebb, s kisebb vállalkozások által is könnyen értelmezhető szabályozás kialakításának. [2006]

Barsi Éva, a PricewaterhouseCoopers cég képviselője felhívja a figyelmet arra, hogy mivel *a pénzügyi beszámolás hangsúlyai eltolódtak a bekerülési költségtől a valós értékelés felé*, ezzel elmozdulás következett be a stabil és egyenletes eredménynövekedés kimutatásától a volatilis, ingadozó eredmény-kimutatás felé is. E változás egyik fontos velejárója a magyarázó kiegészítő melléklet szerepének növekedése. Az IFRS fő előnyét abban látja, hogy egységes beszámolási nyelvet teremt az integrálódó európai piac számára. Az IFRS 2005. évi európai bevezetése az átállási folyamatnak csak a kezdete. [2006] *Barsi véleménye is megerősíti a valódiság elvének erősödésével kapcsolatos vizsgálatok megalapozottságát, amely ezen disszertáció témája.*

Mohai György, a Budapesti Értéktőzsde vezérigazgató-helyettese áttekintést adott az Európai Bizottságnak az egységes európai pénzügyi piacok kialakítása érdekében kidolgozott pénzügyi szolgáltatási akciótervről (Financial Services Action Plan - FSAP), amelynek 42 szabályozói lépéséből csak az egyik az IFRS 2005. évi néhány kivételtől eltekintve kötelező bevezetése az európai tőzsdéken jegyzett cégek számára. Mohai György egyértelműen pozitív lépésként értékelte a tőzsdei cégek IFRS-re történő átállását és felhívta a figyelmet a beszámolók felhasználhatóságát forradalmi mértékben megkönnyítő XBLR jelentési nyelv előnyire és elterjedésére. [2006]

Az európai országok 25%-a az IFRS alkalmazását kötelezően előírja a tőzsdén nem jegyzett társágok számára is. Az országok fele lehetővé teszi az IFRS alkalmazását a tőzsdén nem jegyzett cégek egyedi beszámolóira is. A maradék 29% - ebbe a körbe tartozik Magyarország is – tiltja a nem tőzsdei cégek egyedi beszámolóit esetén az IFRS alapú beszámolást.

Pankucsi Zoltán a Pénzügyminisztérium szakmai tanácsadója véleménye szerint az IFRS alkalmazása az egyedi beszámolókra jelenleg számos akadályba ütközik, és ezért a közeljövőben ennek bevezetése Magyarországon nem várható. Az akadályok közül az alábbiakat a jelentősebbek: általános jogi környezet (PTk, csődjog), társasági jog (saját tőke), adózás, kis- és középvállalkozások lehetőségei, a párhuzamosságok elkerülése, továbbá az a tény hogy az IFRS elvi alapú szabályozás, szemben a hazai előírásrendszerrel, amely szabályalapú. [2006]

Mérő Katalin, a PSZÁF igazgatója szerint felügyeleti szempontból kiemelt jelentőségű az egységes beszámolási rendszer kialakítása. Véleménye szerint ez a beszámolási rendszer Európában jelenleg csak az IFRS lehet. Az IFRS rendszer előnyeit a következőkben látja: az elvi megalapozás, amely összhangban van a kockázatalapú felügyeleti modell felé történő elmozdulással (de egyben divergenciához is vezet a sokféle értelmezési lehetőség következtében), továbbá egységes elvek alkalmazása a beszámoló-készítés során, ami a *folyamatok tényleges tartalmát veszi alapul*. Az IFRS alkalmazásával együtt járó esetleges nemzeti divergencia nemzetközi szinten konvergenciát jelent. [2006]

A számviteli szakemberek közül a legtöbben az alábbi koncepciót támogatják: A fő cél az egységes számviteli gyakorlat, szakmai konszenzuson alapuló szabályrendszer kialakítása. A számviteli törvény csak az általános előírásokat, a beszámoló-készítés főbb szabályait tartalmazza. Meghatározott körben lehetőséget kell biztosítani az egyedi beszám-

molók IFRS szabályok szerinti összeállítására. A standardoknak a kis- és közepes vállalkozások igényeit kell kielégíteniük. A legkisebb vállalkozásokra még egyszerűbb szabályozás vonatkozzon.

A fentiekkel szemben a standardalkotást jelenleg meghatározó feltételrendszer az alábbiakban foglalható össze: A számviteli törvény az eddigi formájában és tartalmában továbbra is megmarad (bár egyes elemeinek változtatása elképzelhető). A számviteli törvény és a standardok szabályait kell alkalmazni az egyedi beszámolók összeállítása során (IFRS szabályok szerinti, vagy egyszerűsített beszámolás nem várható a jelenlegi ismeretek szerint). Az IFRS szabályai a számviteli törvény és egyéb jogszabályok keretei között vehetők figyelembe. A standardok bevezetése fokozatos, egyszerre 2-5 standard párhuzamos előkészítése történik. [2006]

Összegezve ezen fejezet első része tehát nyomon követi a számviteli szabályozás történelmi fejlődését nemzetközi és magyar viszonylatban egyaránt. A folyamat végén a ma is használatos számviteli törvény és a számviteli standardok állnak. Ez a folyamat nagyobb zökkenőkön ment keresztül az utóbbi két évtizedben, elsősorban a rendszerváltás, majd az EU-csatlakozás új gazdasági kihívásainak kellett megfelelnie.

Megállapítottam, hogy mindez egy jól szabályozott rendszert eredményez, azonban a jelenben is zajlik a törvényi szabályozást kiegészítő standardok kidolgozása, és folyamatos az Európai Unióban a számviteli egységesítés felé való törekvés, amely elsőként a tőzsdén jegyzett cégek egységes beszámolójára vonatkozóan jelent meg.

A standardok megalkotása nagyban hozzájárulhat a számviteli szabályozás pontosságához, részletesebb leírást tartalmaz az adott témakört illetően. *Kritikai észrevételem* ezzel kapcsolatban, hogy a standardalkotási folyamat nehézkesnek tűnik, eddig mindössze három standard készült el, de azok sem kerültek kihirdetésre. A folyamat mindenképpen felgyorsításra szorul.

A számvitel fejlődése nem állt meg, ez egy folyamat, amelynek eddigi állomásait ismertetem az eddigiekben. Mindezek alapján *megfogalmazható a következők:*

- 1) A magyar számviteli rendszer folyamatos változásokon megy keresztül, amely egy jól szabályozott rendszert eredményez és megfelel az EU elvárásoknak.*
- 2) A számviteli standardok teljesebbé teszik a számviteli szabályozást, azonban a standardalkotás felgyorsítására van szükség.*

2.2. Az üzleti érték és a könyv szerinti érték eltérései

Az eddigiekben a számviteli szabályozás kialakításának folyamatát követtem nyomon, amely a ma ismert számviteli rendszert hozta eredményül. Folyamatos változásokon ment keresztül, fejlődést tapasztalhatunk, de a könyv szerinti érték és az üzleti érték ma is jelentős eltéréseket mutathat. Ez egy nemzetközi jelenség, amelynek jellemzőit és okait boncolgatja ez a fejezetrész, azonban *a mérlegelméletek és az érték fogalmának bemutatása és kritikája ennek a kiindulópontja.*

A valós értékelés szükségességét támasztja alá az a tény, hogy az elmúlt évtizedekben a vállalatok piaci értékelése egyre látványosabban elvált a számviteli megítéléstől. Az Egyesült Államokban 1978-ban a vállalatok könyv szerinti értéke átlagosan piaci értékük 95 százalékát tette ki, tíz esztendővel később alig 28 százalékát. Ez a mutató a 2000-es évek elején pedig alulról közelíti a 20 százalékot. [Personnal today; 2002]

Mivel elsősorban nemzetközi viszonylatban készültek a témára vonatkozó felmérések, publikációk, ezért ehhez a témához nem a magyar számviteli rendszert vettem alapul.

2.2.1. Mérlegelméletek, számviteli rendszer értékfogalma

A mérlegelméletek konkrét mérlegcélokból kiindulva az aktiválás/passzíválás kritériumait, az értékelési elveket és eljárásokat, valamint a mérleg tagolását összefüggő rendszerbe foglalva vezetik le a mérleg-összeállítás szabályait.

Acélból, hogy megismerjük a magyar számviteli rendszer típusát és ehhez képeset a kutatás témakörét pontosan elhelyezzük, szükségessé válik az ismertebb mérlegelméletek rövid elméleti bemutatása.

A mérlegelméletek többsége az ún. *materiális (klasszikus)* csoportba tartozik, amely egy-egy konkrét mérlegcélből indul ki, a másik pedig az ún. *reáltudományos*, ahol a kiindulási pont az érdekhordozók céljai és információigényei. Ezek közül a materiális elméletek azok, amelyek további értelmezést igényelnek, tekintettel elterjedtségükre.

1. Táblázat: Matriális mérlegelméletek rendszerezése

MATERIÁLIS MÉRLEGELMÉLETEK					
Statikus		Dinamikus		Organikus	
Vagyon (saját tőke) meghatározása		Eredmény meghatározása		Eredmény és vagyon (saját tőke) meghatározása	
Értéktan	Tagolástan	Klasszikus dinamikus	Pagatórikus	Organikus (forgalmi)	Eudinamikus
		Értéktan		Értéktan (duális)	
Időérték elv (ma mennyit ér a vagyon) Napi áras értékelés	<i>Eszközök:</i> újratermelésben betöltött szerep <i>Források:</i> eredet szerint	Realizációs elv, bekerülési áras értékelés		Időérték elv (utánpótlási áras) Realizációs elv (bekerülési áras)	
Képviselői		Tagolástan		Tagolástan	
Simon 1910 Passow 1921 Schär 1922 Hügli 1923 Leitner 1932 Rieger 1928	Nicklisch 1932	Reálfolyamatokhoz a pénz-folyamatokat	Pénzfolyamatokhoz a reálfolyamatokat	Az eredményrészek világos elkülönítése	Az eredményrészek megfelelő tartalékokba helyezése
Le Coutre 1949		Képviselői		Képviselői	
		Schmalenbach 1919	Kosiol 1939	Schmidt 1929	Sommerfeld 1926

Forrás: Bosnyák (2004)

A fenti 1. sz. táblázat jól prezentálja, hogy az egyes matriális mérlegelméletek a vagyont vagy az eredményt, esetleg mindkettőt állítják a centrumba.

A *statikus mérleg* a vagyonmegállapító mérleg, amely elsősorban Le Countre nevéhez fűződik. A vállalat fejlődésének hű tükrét annak vagyoni állapota adja. Az egyes vagyonsrészek értékét a zárlat napján leghívebben a napi ár fejezi ki, a mérleg elkészítésénél ezt kell figyelembe venni.

A *dinamikus mérleg* a tulajdonképpeni eredmény megállapító mérleg. Schmalenbach a legkiemelkedőbb képviselője. A vállalkozót elsősorban gazdasági tevékenységének eredménye érdekli. Az év végi mérleg elkészítésekor kimutatott nyereség nagyságára döntő befolyással lévő értékelést tehát e szempontoknak megfelelően kell végrehajtani. A beszerzési áron való nyilvántartást alkalmazza, így a piaci ár időközbeni emelkedéséből származó nem realizált eredményt kiküszöbölni a mérlegből.

Az *organikus mérlegelmélet* Schmidt nevéhez fűződik. Egyesíti az előzőek lényegi elemeit, igyekszik a zárómérleg kétségtelenül kettős arculatát, amennyire lehetséges, épség-

ben tartani, és elkerülni azt, hogy bármelyik elem a másik rovására egyoldalúan érvényesüljön. Minthogy az egyes vagyონrészek napi áron való értékelése még nem realizált nyereség kimunkálására vezet, viszont a beszerzési ár alkalmazása a vagyoni értéket túlzóan elhanyagolja, leghelyesebb szerintük az értékelés során azt az árat alkalmazni, amellyel a mérlegkészítés napján a jószág a piacon kapható, ez pedig az utánpótlási ár (Wiederbeschaffungspreis).

Ezzel a megoldással egyébként a magyar törvényhozásban is találkozhatunk. 1930 – árfolyamkülönbözeti tartalék, 1940 – értékkülönbözeti tartalék az organikus elv vallotta, hasonló megoldáson nyugszanak.

A jelenlegi hazai számviteli rendszer érték és értékváltozás felfogását a számviteli törvény közvetíti. Ha a számviteli törvény alapelveit és tételes előírásait összevetjük a számvitel-elméleti modellekkel, akkor világossá válik, hogy a jelenlegi számviteli rendszerünk a *klasszikus dinamikus mérlegelmélet továbbfejlesztésére épülő rendszer*. Az ilyen rendszerekben **az érték fogalma formailag a nettó vagyón koncepción nyugszik**. Egy vállalkozás könyv szerinti értéke a vállalkozás nettó vagyonával egyezik meg, amely az eszközök könyv szerinti értékének az idegen forrásokkal (ide értve a céltartalékokat és a passzív időbeli elhatárolásokat is) csökkentett összege. Az értékváltozás – vagyis a jövedelem – nem más, mint a nettó vagyon megváltozása. A nettó vagyon megváltozása olyan jövedelem, amely a vállalkozásban maradó adózott eredménnyel egyezik meg, hiszen a nyereségadó-fizetési és az osztalékfizetési kötelezettségek idegen forrás növekményként (vagy eszköz csökkenésként) kerültek elszámolásra. A nettó vagyon koncepció tehát folyamatosan és/vagy szakaszosan kikényszeríti az érték megváltozásának mérlegbe állítását. Az éves beszámoló elkészítésekor a mérleg szerinti eredmény mutatja a vállalkozás nettó vagyonának saját erőből kigazdálkodott adott évi megváltozását. [Bosnyák; 2003. p. 20]

Ezen mérlegfelfogás és *értékelés kritikája*, hogy nem fordít elég figyelmet a vagyón aktuális piaci értékének meghatározására.

Az *érték* mindemellett relatív fogalom, a szakirodalom is sokféle értéket határoz meg, ezt foglalja össze hat pontban Pratt [1992 p. 12-17]

1. **Reális piaci érték:** Az az ár, amelyen a tulajdon gazdát cserél, vagyis található önként vásárolni kész vevő és értékesítésre hajlandó eladó.

2. **Belső (befektetési, alap-) érték:** A jövőbeni pénzáramlások diszkontált jelenértékén alapuló, adott várakozások figyelembevételével számolt érték. A várakozások és az informáltság eltérése miatt piaci értéké csak akkor válhat, ha a jelenlegi tulajdonos mellett más is ugyanezen (vagy megfelelő irányban eltérő) becslésekre és várt értékre jutna.
3. **Méltányos érték:** Rendszerint egy-egy részvénytársasághoz kapcsolódó, a tulajdonosi befolyás mértékét és egyéb értékmódosító hatásokat is tükröző ár.
4. **Folyamatos működést feltételező érték:** Ez a típus inkább szemléletmód, amely azt hangsúlyozza, hogy egy működő társaság többet ér, mint eszközállományának együttes értéke.
5. **Felszámolási érték:** A folyamatos működést feltételező szemlélet ellentéte. Az üzleti tevékenység megszűnéskor realizálható értéket jelenti.
6. **Könyv szerinti érték:** Számviteli fogalom, valóságos értékbecslést nem jelent, hiszen az nem is célja. A vállalati eszközök számviteli kimutatásokban szereplő nyilvántartási értékének összege.

A vagyon fogalma Deák [2008, p.502] szerint erősen differenciálódik, más és más tartalmat hordozhat az érdekhordozói kör egyes szereplői számára. Így például a menedzsment részéről minden olyan erőforrás vagyon lehet, amely hozzájárul a profit termeléséhez, a vállalat értékének növeléséhez. A hitelezőknél elsődleges szempont, hogy a vagyon biztos fedezetet teremtsen a kihelyezett hitelnek a teljes futamidő alatt; míg a tulajdonos számára a tulajdonosi értéket megtestesítő tehermentes (saját) vagyon az elsődleges.

Mindezek alapján meghatároz a mérlegben szerepeltethető, ún. mérlegképes és nem mérlegképes, esetleg beszámolóképes vagyoni elemeket. (lásd pl: 4.2.1.1. fejezet 4. ábra)

Az értekezés során a középpontba a számviteli, „mérlegképes” vagyon értékelésének változását állítom, a valóság elvének érvényesülése szempontjából, ahol a „valóság” alatt az aktuális piaci érték meghatározását értem. Mindemellett a vizsgálandó értékelési eljárások eredményre gyakorolt hatását is vizsgálom.

2.2.2. A könyv szerinti és az üzleti érték eltéréseinek okai

A könyv szerinti és az üzleti érték eltéréseinek egy része a két szemléletmód különbségéből fakad, másik az adott számviteli rendszer sajátosságaiból. A harmadik tényezőcsoport a vállalaton kívül keresendő: a makrogazdasági és iparági hatások értékbefolyásolók ugyan, de bemutatásuk a számvitelnek nem feladata.

A könyv szerinti adatok gyakran nem mutatják az adott eszközök reális értékét. Az első gond az, hogy a kimutatások akár évtizedekkel korábbi tranzakciók alapján készülnek, s az azóta végbement piaci változásokat, illetve a technikai, fizikai avulást nem tükrözik helyesen. Valójában a feltüntetett értékek évekkorábbi (például a várható hasznos élettartamra vonatkozó) becsléseken alapulnak. A másik - nehezebb felismerhetősége miatt gyakorlati szempontból talán még súlyosabb - gond az, hogy a számviteli kimutatások nem tartalmazzák a cég valamennyi olyan eszközét, amely ténylegesen piaci értékkel bír és önállóan is értékesíthető. Rappaport [1998, p.31.] arra emlékeztet, hogy az utóbbi években a vállalati befektetések mind nagyobb részét – főként költségként elszámolt – immateriális javak (információ, képzés, kutatás) megszerzése tette ki, ezért a befektetett tőke könyv szerinti értékéhez kapcsolódó mutatók egyre kevésbé használhatók.

A számviteli adatok elégtelenségének felismerése koránt sem új keletű: Paton és Sterling [idézi Barker, 2001. p.113] már 1922-ben, illetve 1970-ben felhívta a problémára a figyelmet, de ezen a véleményen van Barker [2001, p.113.], Schult [1983, pp.21-27.] és Lee [1986, pp.32-33.] is. Lee szerint a számviteli adatokkal kapcsolatban három problémát azonosíthatunk. A relevancia kérdése azt feszegeti, hogy a pénzügyi számvitel elsősorban a külső érintettek információ igényét igyekszik kielégíteni, vagyis nem meglepő, hogy a jövőbe tekintő üzleti döntéshozatalhoz nem megfelelő. A rugalmasság problémája a számviteli politika önálló kialakításból ered: ugyanazon tételek elszámolása nem csak különböző vállalatoknál lehet eltérő, hanem ugyanazon cégnél időben is változhat, ami nehezebbé teszi az adatok összehasonlítását. A harmadik gond a mérési egységgel van. A bekerülési értéken való nyilvántartás a pénz állandó értékét tételezi fel, holott gyakorlatilag egyetlen infláció-, illetve deflációmentes ország sincsen. Úgy véli, egy készpénzáramláson alapuló számviteli rendszer hasznosabb volna. [Juhász; 2004. p. 17]

Lee et al. [2001] az infláció számviteli hatásait vizsgálva kimutatták, hogy az árak emelkedésének szignifikáns torzító hatása van a kimutatásokra. Fruhen [1979, p.39-41], Black et al. [2001, p.76-77], illetve Fernández [2002, p.185-202.] szintén kiemelik: a vállalati telje-

sítmény megítéléséhez az infláció torzító hatása miatt (is) korrigálni kell a kimutatásokat. Emellett az eltérő adóztatás, a K +F tevékenység, a goodwill és a készletértékelési eljárások okozzák a legnagyobb torzításokat a különféle befektetett eszköz és befektetett tőke alapú mutatók összehasonlításakor.

2.2.3. A számviteli értékmérés és annak nehézségei

A számviteli beszámolók a fent említett gondok ellenére is komoly jelentőséggel bírnak a befektetők számára. A könyv szerinti érték jelentőségét tesztelte az Egyesült Királyságban Aboody, Barth és Kasznik 1999-ben [idézi: Barker, 2001, p.122]. Eredményeik szerint az eszközök felértékelése pozitív kapcsolatban van a jövőbeli teljesítménnyel, ami arra utal, hogy a menedzsment könyv szerinti értéket növelő döntése a befektetők számára azt jelzi, hogy a cég alulértékelt. Barth és Clinch 1998-as vizsgálata szerint az sem közömbös, hogy mely eszközcsoport értéke növekszik. A működésben használt eszközök (gépek, berendezések, üzemépületek) könyv szerinti értékének emelkedése inkább növelte a piaci és a könyv szerinti ár hányadosát, mint más eszközök értékének gyarapodása.

Bernand és Noel 1991-es publikációjában bemutatta, hogy a készletek könyv szerinti, azaz nyilvántartási értékének alakulása segít a vállalat jövőbeli teljesítményének előrejelzésében. [idézi: Barker, 2001, p.123.]

Az immateriális javak a befektetők számára különösen fontos szerepet játszanak. Sougiannis 1994-ben úgy találta, hogy egy dollár emelkedés a K+F kiadásokban átlagosan öt dolláros részvényesi érték növekedést okozott, noha a kiadásokat nem tőkésítették. Lev és Sougiannis 1996-ban kimutatta, hogy a K+F eszközként való figyelembevétele magyarázza a piaci és a könyv szerinti ár hányadosok eltérését. Aboody és Lev, illetve Barth és társai 1998-as vizsgálataik szerint a szoftverek tőkésítése, illetve a márkanevek értékének figyelembevétele ugyancsak segít a piaci és a könyv szerinti ár hányados nagyságának megmagyarázásában [idézi: Barker, 2001, p.123]

Mindezek azt mutatják, hogy a számviteli értékmérés az üzleti értékmérés szempontjából releváns, de nem tökéletes: más információkkal kiegészítve pontosabb képet kaphatunk a vállalatok értékéről. A legfontosabb ilyen kiegészítések az immateriális javak számbavételéhez köthetők. [Juhász; 2004. p. 19]

Ugyanakkor szintén *megállapítható*, hogy ha a könyv szerinti értéket közelíteni akarjuk az üzleti értékhez, szükség van olyan értékelési módszerek alkalmazására, amelyek a valós értéket tükrözik, vagyis érvényesül tágabb értelemben a valódiság elve.⁵

A nemzetközi számvitel irányelveket megalkotó International Accounting Standards Committee definíciója szerint [idézi: Barker, 2001. p.107.] az eszköz: „múltbeli események hatására a vállalat befolyása alatt lévő erőforrás, amelyből a jövőben várhatóan gazdasági haszna származik a társaságnak”. A mérlegbe állításkor tehát legalább három kérdésre kell válaszolnunk: (1) van-e értéke az adott eszköznek, ha igen, (2) mekkora, s (3) az adott számviteli előírások szerint szerepeltethető-e az adott eszköz és értéke a kimutatásokban.

Így a mérésnél többféle nehézséggel is szembesülünk. Például az olyan immateriális javaknál, mint a kutatás-fejlesztés, az érték mérése komoly nehézségekbe ütközik (a folyamatban lévő kutatások jövedelemtermelő képességére például csak a jövőben derül fény), így azok értékét sok számviteli rendszer nullának tekinti, és a velük kapcsolatos „befektetéseket” folyó költségként számolja el. A másik gyakran idézett probléma, hogy a számviteli értékelés nem mindig következetes: míg egyes tételeket aktuális piaci áron tüntet fel, mások akár évtizedekkel korábbi bekerülési költségen szerepelnek a könyvekben. [Juhász; 2004. p. 20]

Barker [2001, p.108.] szerint három fő oka van annak, hogy az eszközök nem reális értéken szerepelnek a mérlegben vagy teljesen ki is maradnak abból:

- (1) Nincs minden jószágnak piaci értéke, így például a félkész termékek, használt termelő berendezések, folyamatban lévő fejlesztések, hirdetések, képzések s olyan egyedi eszközök, mint a cég saját neve aligha cserélnek gazdát nap mint nap. Így viszont nincsen külső, objektív alap az értékeléshez.
- (2) Ugyanazon termékre többféle árat (értéket) találhatunk. A kiskereskedő például a nagykereskedelmi (beszerzési) vagy a vevők által fizetendő (eladási) árat is alkalmazhatná készletei nyilvántartásakor. Ha az eszköz pénzáramlást is termel, annak diszkontált jelenértéke már egy harmadik árat adhat.

A vállalat eszközeinek értékelésekor ennek megfelelően Barker három (A-C) értéket különböztet meg, más a szerzőknél [például Copeland et al., 1999 p.317-318.] találkozhatunk egy negyedikkel (D) is:

⁵ A valódiság elvének kiterjesztett értelmezését lásd: 3.2. fejezetben

A. Jelenérték. (Present value) Az adott eszköztől a jövőben remélt jövedelmek megfelelő hozammal diszkontált jelenértéke.

B. Pótlási érték. (Replacement cost) Ez azt az összeget mutatja, amennyit arra kellene fordítanunk hogy azonos, vagyis a mai eszköz valamennyi jelenleg kihasznált, és a jövőben szükségessé váló funkcióját ellátni képes eszközt szerezzünk be, vagy állítsunk elő. (Az újrabeszerzési értéknél meg kell különböztetnünk az új, illetve az azonos elhasználódottságú eszköz beszerzési költségét.)

C. Nettó realizálható érték. (Net realisable value). Azt mutatja, hogy az eszközt jelenformájában mennyiért lehetne értékesíteni.

D. Likvidációs érték. (Liquidation value) Amennyiben a céget felszámolnánk, az eszközöket várhatóan csak nyomott áron lehetne eladni. Ez az érték az ilyen esetben remélt árat jelenti.

Normál működés esetén az egyes értékek között a következő viszony áll fenn:

$$A, B \geq C > D$$

Ennek belátásához elegendő végiggondolnunk, hogy jól működő vállalat értékesíti azon eszközeit, amelyek kevesebbet érnek neki, mint a piacnak, illetve a pótlás általában a használt eszköz piaci értékén történik, ám ha az eszköz használtan nem kapható, úgy gyakran újjal kell pótolni azt (például egy elavult technológiájú gyártósor meghibásodott elemeinél). Ez utóbbi eset miatt semmit sem mondhatunk az A és B érték viszonyáról. Ugyanakkor az egyes értékek becslésénél figyelembe kell vennünk a felmerülő tranzakciós költségeket is. [Juhász; 2004. p. 21]

(3) A harmadik ok, amiért a mérlegben szereplő és az üzleti érték eltérhet az, hogy az eszközök összessége rendszerint többet ér, mint az egyedi értékek összege. Ez a szinergia. [Chikán, 1997, p.464.] Barker kiemeli: emiatt a tökéletesen végrehajtott tételes eszközértékelés eredménye szükségszerűen alatta marad a fair üzleti értéknek. (A különbség okait az 1. táblázat mutatja) A vállalati szinten elért szinergikus hatást azonban gyakorlatilag lehetetlen eszközszinten lebontani.

Ha a vállalatok csak pozitív nettó jelenértékű projekteket valósítanak meg, ahogy azt az elmélet javasolja, - eltekintve az amortizációs és adóhatásoktól – a megvett eszközhalmoz (gépek, emberek, tudás) értéke (költsége) mindig alatta kell, hogy maradjon a jelenértéknek, vagyis szinergia keletkezik. Emiatt egy jól működő vállalat eszköz alapú értéke mindig kisebb a fair üzleti értéknél, ám az eltérés annál szerényebb lesz, minél

nagyobb eszközcsomagot kezelünk egyben, hiszen azok értékét egyre könnyebb DCF modell segítségével becsülni. A két eljárás gondolatmenete teljes vállalatértékelésnél azonos eredményre vezet. [Juhász; 2004. p. 21]

Jórészt ezzel a három tényezővel magyarázható ezen fejezet bevezetőjében már említett változás: míg 1978-ban a vállalatok könyv szerinti értéke átlagosan piaci értékük 95 százalékát adta az Egyesült Államokban, tíz esztendővel már csak 28 százalékot, mára pedig a mutató már csak alulról közelíti a 20 százalékot. [Personnel Today, 2002]

Ugyanakkor az eszköz alapú értékelés lényege éppen abban áll, hogy olyan esetekben is használható, amikor (1) a jövőben pénzáramlások nem becsülhetőek, vagy (2) negatívak, hiszen ez utóbbi esetben a nettó realizálható (vagy legrosszabb esetben a likvidációs) érték alsó korlátot jelent.

2. Táblázat: A vállalati eszközök könyv szerinti és a fair értéke közötti eltérések eredete

Ok	Magyarázat
Az eszközök vásárlása nem a közelmúltban történt	<i>Nagyobb eltérés a historikus és az aktuális érték között</i>
Az eszközök nagyobb része befektetett eszköz	<i>Nagyobb hatása van a szubjektív és a tényleges értékcsökkenés kimutatásokban</i>
Az „eszközök” nagy része immateriális	<i>Kevésbé valószínű, hogy az eszközök szerepelnek a kimutatásokban</i>
Komoly értékkel bíró mérlegen kívüli tételek	<i>A mérleg alulbecsli a befektetett tőkét és az eszközállományt</i>
A működési ciklusok hosszúak	<i>Nagyobb teret kap a szubjektivitás az éves teljesítmény megítélésében, különösen az eszközértéken és tartalékképzésen keresztül</i>

Forrás: Barker (2001. p.121.) és Juhász (2004. p. 22)

Az iménti problémákat látva felvetődik a kérdés: ha ilyen nyilvánvaló, hogy a számviteli mérés sok esetben pontatlan, miért alkalmazzák azt mégis? King [2001] hat indokot sorakoztat fel:

1. A vállalatok nem érdekeltek a befektetések és költségek helyes szétválasztásában, mert a költségként elszámolt beruházások adócsökkenést eredményeznek.

2. Az egy konkrét eszközzel kapcsolatban felmerült költségek nyilvántartása és a kimutatások ellenőrzése sokkal egyszerűbb, mint a jövőbeli jövedelmek becslése, illetve ezek realitásának megítélése.
3. Az olyan kockázatos eszközök, mint például a kutatás-fejlesztési projektek később értéktelennek bizonyulhatnak. Ha valamilyen értéken korábban már szerepeltek a kimutatásokban, rendkívüli leírások esetén a vezetőknek magyarázkodniuk kell. Fordított esetben azonban csak akkor kell a nyilvánosság elő állniuk, ha valamely fejlesztés sikerrel járt.
4. A kimutatott eszközérték változása (a GAAP szerint) jövedelemnek minősül. Ha alulbecsüljük az eszközöket jórészt csak pozitív korrekciókra számíthatunk. Ha reális értéket tüntetünk fel, a vállalati eredményekben is tükröződő negatív hatások jóval gyakrabban következnek be, amit a legtöbb vezető igyekszik elkerülni.
5. A könyvelők óvatos emberek, nem szeretik a bizonytalanságot és a szabályok módosítását. Ragaszkodnak a megszokotthoz.
6. Bár rendkívül sokan támadják a (GAAP) számvitel nyilvántartási rendszert, az üzleti élet részvevői jól kiismerik magukat benne, tudatában vannak a hiányosságoknak, és ennek megfelelően hozzák meg döntéseiket.

2.2.4. Különböző számviteli rendszerek értékelési eljárásainak összehasonlíthatósága

A vállalaton belüli értékelési gondok nem csak az értékelők személyének eltérése miatt okoznak nehézséget az összehasonlításban, hanem azért is, mert a számviteli előírások országoként is eltérnek. (Ebben a részben a nemzetközi számviteli rendszereket vetem össze, a magyar számviteli rendszer értékelési eljárásaira később kerül sor.)

Az *Európában* szokásos IAS (International Accounting Standard), illetve az Amerikai Egyesült Államokban elfogadott GAAP (Generally Accepted Accounting Principles) mellett sokszor szembesülnek az egy-egy ország saját előírásai alapján elkészült beszámolók nemzetközi összevetésének problémájával.

Copeland et al. [2000] számos alapvető különbséget mutatnak be a helyi számviteli szabályozások között, amelyek komoly torzításokat okoznak. Ezek között is kiemelkedő jelentőségűek a tartalékképzésre, a vállalati nyugdíjalapokra, a goodwill elszámolására és érték-

csökkenésére, a konszolidációra, illetve a befektetett eszközök átértékelésére vonatkozó előírások eltérései. Hasonló problémákat sorol fel Brealey és Myers [1999, 1.kötet, p.469-472.] is.

Barth és Greg [1998] kiemelik: a tényleges értékcsökkenéstől eltérő ütemű amortizáció torzító hatásának mértéke különböző számviteli rendszerekben igen csak eltérő lehet.

Az *ausztrál* szabályozás például lehetőséget ad egyes eszközcsoportok átértékelésére, amelynek során nem a saját tőkével, hanem egy értékelési tartalékkal szemben kell elkönyvelni a változásokat. (Csak teljes eszközcsoportok értékelhetők át, egyedi eszközök önállóan nem.) Cotter [1999] több vizsgálatot is idéz, amelyek kimutatták, hogy az 1970-es években az átértékelések elsődleges célja és eredménye a hitelfelvétel költségeinek csökkentése volt. A szerző tanulmányában ugyanakkor bemutatta, hogy az utóbbi években az eszközök ilyen jellegű átértékelése ritkább, s szemben a húsz évvel korábbi gyakorlattal, egyre kevésbé jellemző, hogy a felértékelést követően jelentős hitelfelvételre kerülne sor.

Burlaud, Messina és Walton [1996] az *Egyesült Királyság és Franciaország* amortizációs előírásait elemezve azt illusztrálja, hogy két teljesen azonos vállalat is lényegesen különböző eredményt mutat ki a két országban.

Chen [1999] a *kínai számviteli* szabályozásokat és az IAS-t veti össze. Megállapítja, hogy a kínai rendszer 20-30 százalékkal magasabb eredményt mutat ki, mint a nemzetközi beszámoló. (A nyereséges vállalatok 15 százaléka IAS szerint veszteséges lett.)

Sokolov és Kovalev [1996] az *orosz számvitel* és az IAS szemléletét hasonlítja össze. Az egyik legnagyobb eltérést a több mint 40 féle adó jelenti. A vállalatok nem választhatják meg saját számlarendjüket, igen jelentősek lehetnek az infláció okozata torzítások, és a forrásoldal szerkezete is gyökeresen eltér a nyugaton megszokottól: csak tartósan rendelkezésre álló (statutory) és a tartaléktőkét (reserve), illetve a speciális célú pénzalapot (special purpose fund) különböztetnek meg, saját és idegen tőkét nem. Az orosz kimutatások összevetését országon belül is nehezíti, hogy a vállalatok 1992 óta maguk választhatják meg, hogy az egyes gazdasági eseményeket a pénzmozgás vagy a szerződéskötés dátumával könyvelik-e, ráadásul nincsen konszolidációs kötelezettség sem.

Gondok lehetnek az egy országon belüli (azonos számviteli rendszert használó) vállalatok összevetésével, sőt ugyanazon cég korábbi kimutatásainak értékelésével is. Ezt emeli ki Ehrbar [2000] könyvéhez írt előszavában Joel M. Stern, a Stern Stewart&Co. tanácsadó cég egyik alapító névadója is [im.p.8.]. Kiemeli: cégük több mint 120 lehetséges torzítást talált a GAAP-ban. Ehrbar hozzáteszi: a belső számviteli eljárásokkal együtt 160 korrekciót ja-

vasolnak az üzleti eredmény és a tőke mérésének pontosabb tételéhez [im.p.193.]. Igaz, tapasztalataik szerint mintegy tizenöt módosítás már kellő pontosságot ad, ám hogy ezek melyek, az mindig a konkrét esettől függ.

Ehrbar kiemeli: a számviteli rendszerek alulbecslik a befektetett tőkét [im.p.66.]. A legfontosabb torzító tényezőknek a kutatás-fejlesztési kiadások költségként való elszámolását, illetve a felvásárlásból származó üzleti érték (goodwill) amortizálását látja.

Összegezve mindezt megállapítható, a különböző mérlegelméletek, mint a számvitel alapjai, az értéktan és tagolástan alapján a célok és feladatok eltérését tükrözik. A mérlegben kimutatott vagyon a realizációs elven alapul, azonban részben az időérték elv is alkalmazható.

Az üzleti érték és a számviteli érték gyakran eltér egymástól. A nemzetközi kutatások mindezt megerősítik, és az eltérések egy része a két szemléletmód különbségéből fakad, másrészt az adott számviteli rendszer sajátosságaiból. A kimutatások akár több évvel korábbi tranzakciók alapján készülnek, s az azóta végbement piaci változásokat, nem mindig tükrözik helyesen. A számviteli kimutatások nem tartalmazzák a cég valamennyi olyan eszközét, amely ténylegesen piaci értékkel bír és önállóan is értékesíthető, sőt léteznek olyan mérlegen kívüli tételek, amelyek egy vállalatértékelésnél szerepet játszanak, de szubjektív voltak miatt a számviteli beszámolóban nem szerepelnek.

Sok esetben a vállalatok sem érdekeltek a valós érték meghatározásában, többletmunka és esetleges többletköltségek miatt. Szintén egy lényeges szempont lehet, hogy ha alulbecsülik az eszközöket jórészt csak pozitív korrekciókra számíthatunk. (US GAAP)

Természetesen a számviteli értékelések országonként is eltérnek, amellet, hogy léteznek nemzetközi számviteli standardok, amelyek elősegíthetik az összehasonlíthatóságot.

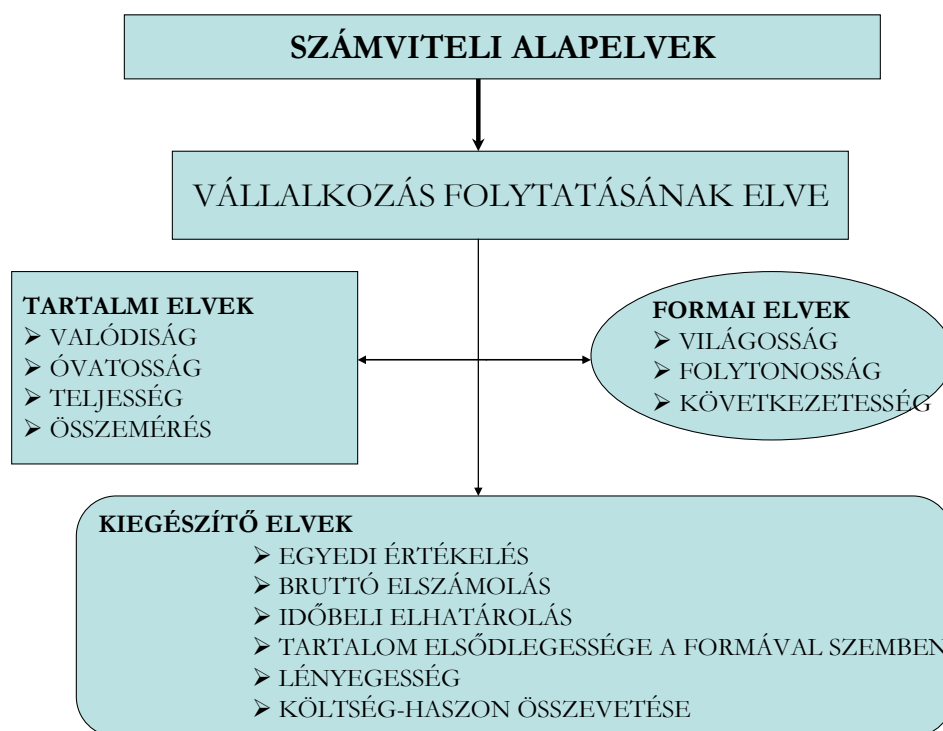
Mindezen problémákra részben **megoldást** jelenthet olyan értékelési módszerek szélesebb körben való alkalmazása, amelyek a valós értéket tükrözik, vagyis **érvényesül** tágabb értelemben **a valódiság elve**.

3. A valódiság elvének érvényesülése az alapelvek szintjén

3.1. Számviteli alapelvek

A számviteli alapelveket a 2000. évi számviteli törvény határozza meg. 14 számviteli alapelv létezik, melyek a számvitel általános működését szabályozzák. Keretet adnak a gazdasági eseményekhez, a könyvvitel vezetéséhez, a beszámolókhöz.

A számviteli alapelvek érvényesítése és a beszámolóra vonatkozó részletes előírások adják a biztosítékot arra vonatkozóan, hogy a beszámolóban a gazdálkodó szervezetek a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetükről megbízható és valós képet mutathassanak. A számviteli törvény - a nemzetközi gyakorlatban is alkalmazott - tizennégy számviteli alapelvet nevesít, melyeket mind a könyvvételezés, mind a beszámoló-készítés során érvényre kell juttatni.

1. ábra: Számviteli alapelvek csoportosítása

Forrás: 2000. évi C. törvény a számvitelről, saját összeállítás

A számviteli alapelvek szerkezeti csoportosítását és egymással való kölcsönhatását jól szemlélteti az 1. ábra.

Kevés változás következett be az alapelvekben a rendszerváltás óta, azonban mégis, 1997. január 1-jétől a számviteli alapelvek további három fontos alapelvvel bővültek, úgymint a lényegesség elve, a tartalom elsődlegessége a formával szemben elv és a költség-haszon összevetésének elve. Ezekon kívül inkább hangsúly-eltolódások figyelhetők meg, amelyekkel, ha az szükséges a disszertáció későbbi részeiben részletesen foglalkozok.

Tekintettel arra, hogy a disszertáció központi témáját jelentik a számviteli alapelvek, különös tekintettel a valódiság elvére, ezért szükségesnek tartom azok részletes ismertetését. [2000. évi C. törvény alapján]

Vállalkozás folytatásának elve: A beszámoló elkészítésekor és a könyvvezetés során abból kell kiindulni, hogy a gazdálkodó a belátható jövőben is fenn tudja tartani működését, folytatni tudja tevékenységét, nem várható a működés beszüntetése vagy bármilyen okból történő jelentős csökkenése.

Ezen elv érvényesülése mellett a gazdálkodó eszközeit a törvényben előírt módon - alapvetően az értékcsökkenéssel, az értékvesztéssel csökkentett, a visszaírt értékvesztéssel növelt bekerülési értéken - értékeli. Amennyiben az üzletmenetre ez az elv már nem érvényes, mert a felszámolási, végelszámolási eljárás megkezdődött, vagy a gazdálkodó egészét vagy egy részét értékesítik, vagy a gazdálkodót átalakítják, vagy a vállalkozó él a piaci értéken történő értékelés lehetőségével, akkor az adott időpontban, az adott körülmények melletti, jogszabályban előírt értékelést kell alkalmazni.

3.1.1. Tartalmi elvek

- 1) *Valódiság elve:* A könyvvitelben rögzített és a beszámolóban szereplő tételeknek a valóságban is megtalálhatóknak, bizonyíthatóknak, kívülállók által is megállapíthatóknak kell lenniük. Értékelésük meg kell, hogy feleljen a számviteli törvényben előírt értékelési elveknek és az azokhoz kapcsolódó értékelési eljárásoknak.

Ennek alapvető feltétele az, hogy a törvény szerint készüljön el a beszámolót alátámasztó leltár, a leltárban az eszközöket, a kötelezettségeket a törvényben leírt értékelési elvek, módszerek alapján értékeljék, a leltárral egyező összevont adatokat tartalmazzon a főkönyvi könyvelés.⁶

⁶ A valódiság elvének további, kiterjesztett értelmezését lásd a 3.2. alfejezetben.

- 2) *Óvatosság elve*: Nem lehet eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása bizonytalan. A tárgyévi eredmény meghatározása során az értékvesztés elszámolásával, a céltartalék képzésével kell figyelembe venni az előrelátható kockázatot és feltételezhető veszteséget akkor is, ha az üzleti év mérlegének fordulónapja és a mérlegkészítés időpontja között vált ismertté. Az értékcsökkenéseket, az értékvesztéseket és a céltartalékokat el kell számolni, függetlenül attól, hogy az üzleti év eredménye nyereség vagy veszteség.

Az óvatosság elvéből következik, céltartalék-képzéssel eredményt csökkentő tételként kell figyelembe venni azokat a múltbeli, illetve folyamatban lévő ügyletekből, szerződésekből származó, külső (harmadik) felekkel szembeni fizetési kötelezettségeket, a várható jövőbeni költségeket, amelyek - a mérlegkészítés időpontjáig rendelkezésre álló információk szerint - várhatóan vagy bizonyosan felmerülnek, de összegük vagy esedékességük időpontja a mérleg készítésekor még bizonytalan, továbbá a terven felüli értékcsökkenéseket, valamint értékvesztéseket, amelyek az eszközök piaci értékét meghaladó bekerülési (illetve könyv szerinti) értéke között tartósan mutatkoznak. (Az óvatosság elvének érvényesülését, visszaszorulását jelzi a valódiság elvének előtérbe helyezésével a törvény azon előírása, amely szerint, ha az alacsonyabb értéken való értékelés okai már nem, illetve csak részben állnak fenn, akkor a korábban leírt értékvesztést, immateriális javaknál, tárgyi eszközöknél a terven felüli értékcsökkenést meg kell szüntetni, vissza kell írni.)

Az óvatosság elvének érvényesülése, a reális eredmény meghatározása a tulajdonosoknak, a befektetőknek is érdeke. A bizonytalan nyereség pénzügyileg még nem realizált. Így az annak terhére történő adó, illetve osztalékfizetés pénzügyi feltételeinek megteremtése további költségek (kamat) felmerülése mellett lehetséges. A valóságosnál nagyobb nyereség mellett a befektetők, a hitelezők is bizonytalanságban éreznék magukat, irreális nyereség alapján fektetnének be, hiteleznének, később - már kárukra is - kisebb eredmény valósulna meg.

Az óvatosság elvéhez kapcsolódnak a vagyontárgyak, a kötelezettségek értékelésére, az eredmény megállapítására vonatkozó - a törvényben rögzített - előírások, továbbá az is, hogy az eszközök értékének csökkenését, az értékvesztéseket, valamint a céltartalékokat az üzleti év eredményétől függetlenül el kell számolni.

- 3) *Teljesség elve*: A gazdálkodónak könyvelnie kell mindazon gazdasági eseményeket, amelyeknek az eszközökre és a forrásokra, illetve a tárgyévi eredményre gyakorolt hatását a beszámolóban ki kell mutatni, ideértve azokat a gazdasági eseményeket is, amelyek az adott üzleti évre vonatkoznak, amelyek egyrészt a mérleg fordulónapját követően, de még a mérleg elkészítését megelőzően váltak ismertté, másrészt azokat is, amelyek a mérleg fordulónapjával lezárt üzleti év gazdasági eseményeiből erednek, a mérleg fordulónapja előtt még nem következtek be, de a mérleg elkészítését megelőzően ismertté váltak .

A teljesség elvének érvényesítését jelentősen befolyásolja az, hogy a mérleg fordulónapját követően a mérlegkészítés időpontját a gazdálkodó miként választotta meg. A mérlegkészítés időpontját a törvény nem írja elő kötelezően. Kötelező előírás a beszámoló letétbe helyezésére, illetve közzétételére van, éspedig az adott üzleti év mérleg-fordulónapjától számított 150 nap. A mérlegkészítés végső időpontjának ez az időpont tekinthető azzal, hogy eddig az időpontig az arra jogosult testületnek is el kell fogadnia a beszámolót.

A mérlegkészítés időpontja a mérleg egyes tételeihez kapcsolódóan meghatározott azon - az üzleti év mérleg-fordulónapját követő időpont - amely időpontig a megbízható és valós vagyoni helyzet értékeléséhez szükséges - az egyes mérlegtételekhez kapcsolódó - feladatot el lehet, illetve el kell végezni.

A teljesség elvéhez hozzátartozik az is, hogy a gazdasági események könyvelésének alapját képező, az adott üzleti évre vonatkozó bizonylatok hiánytalanul, hégzagmentesen feldolgozottak legyenek.

- 4) *Összemérés elve*: Az adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek.

Az árbevételt akkor kell elszámolni, amikor az áruszállítás, a szolgáltatásnyújtás szerződés szerinti teljesítése megtörtént. Az árbevétellel szembe kell állítani azokat a költségeket, amelyek a termék értékesítése, a szolgáltatásnyújtás érdekében felmerültek. Ebből az is következik, hogy a bevételekhez hozzá kell rendelni az igényelt támogatásokat, de nem lehet a költségekhez (ráfordításokhoz) rendelni a még

nem esedékes, még fel nem merült bevételeket. Az összemérés elvéből következik az is, hogy a bevételek és a költségek (ráfordítások) ahhoz az időszakhoz kapcsolódnak, amikor azok gazdaságilag felmerültek.

Az összemérés elve és hozzá kapcsolódóan az időbeli elhatárolás elve elsősorban az eredmény meghatározásának, az azt megalapozó könyvvezetés alapjául szolgál.

3.1.2. Formai elvek

- 5) *Világosság elve*: A könyvvezetést és a beszámolót áttekinthető, érthető, a számviteli törvénynek megfelelően rendezett formában kell elkészíteni.

Az érthetőség a beszámolóban szereplő információk lényeges jellemzője kell, hogy legyen. Az olyan tételeket, amelyek az érthetőséget elősegítik vagy a sorok megbontásával, vagy a kiegészítő mellékletben kell bemutatni. Az áttekinthetőséget nagymértékben segíti, ha a beszámoló nem túl részletezett, de nem is összevont. Ez utóbbi nem jelentheti azt, hogy a gazdálkodó nem él a törvény biztosította összevontási lehetőségekkel.

- 6) *Következetesség elve*: A beszámoló tartalma és formája, valamint az azt alátámasztó könyvvezetés tekintetében az állandóságot és az összehasonlíthatóságot biztosítani kell.

Ezen alapelv érvényesítésének záloga a következetesen alkalmazott számviteli politika.

- 7) *Folytonosság elve*: Az üzleti év nyitóadatainak meg kell egyezniük az előző üzleti év megfelelő záró-adataival. Az egymást követő években az eszközök és a források értékelése, az eredmény számbavétele csak a számviteli törvényben meghatározott szabályok szerint változhat.

Ha az előző üzleti év értékelési, számbavételi elveit a törvényben szabályozott módon a gazdálkodó megváltoztatja, akkor a változtatást előidéző tényezőket, azok számszerűsített hatásait a kiegészítő mellékletben külön meg kell adni.

3.1.3. Kiegészítő elvek

8) *Időbeli elhatárolás elve*: Az olyan gazdasági események kihatásait, amelyek két vagy több üzleti évet is érintenek, az adott időszak bevételei és költségei között olyan arányban kell elszámolni, ahogyan az, az alapul szolgáló időszak és az elszámolási időszak között megoszlik.

9) *Bruttó elszámolás elve*: A bevételek és a költségek (ráfordítások), illetve a követelések és a kötelezettségek egymással szemben – a számviteli törvényben szabályozott esetek kivételével – nem számolhatók el.

A „nettósítás” zavarja a megbízható és valós kép bemutatását. Ezért csak a törvényben rögzített esetekben alkalmazható.

10) *Egyedi értékelés elve*: Az eszközöket és a kötelezettségeket a könyvvizetés és a beszámoló elkészítése során egyedileg kell rögzíteni és értékelni.

Sajátosan érvényesülhet az egyedi értékelés elve a tartalom elsődlegessége a formával szemben, a lényegesség, a költség-haszon összevetése számviteli alapelvek alkalmazásakor, továbbá a csoportosan nyilvántartott, azonos jellemzőkkel, feltételekkel rendelkező eszközöknél az átlagos beszerzési áron, illetve az úgynevezett FIFO módszerrel történő értékelésnél.

11) *Tartalom elsődlegessége a formával szemben*: A beszámolóban és az azt alátámasztó könyvvizetés során a gazdasági eseményeket, ügyleteket a tényleges gazdasági tartalmuknak megfelelően – a számviteli törvény alapelveihez, vonatkozó előírásaihoz igazodóan – kell bemutatni, illetve annak megfelelően kell elszámolni.

Indokolt a tartalom elsődlegessége a formával szemben alapelvek a törvényben való rögzítése is, tekintettel arra, hogy egyrészt az üzleti életben előfordulnak olyan ügyletek, amelyek jogszabályi megalapozottsága nem teljesen egyértelmű, másrészt előfordul, hogy a szerződésekre alapozott ügyletek tartalma a szerződésben foglaltak alapján számviteli szempontból megkérdőjelezhető, harmadrészt megjelennek a gazdasági életben olyan újszerű, a Polgári Törvénykönyvben nem szabályozott, úgynevezett atipikus szerződésekre alapozott ügyletek (pl. lízingügyletek, franchise ügyletek, határidős ügyletek stb.), amelyek számviteli elszámolása „különös” kell, hogy legyen.

Az ilyen jellegű ügyletek számviteli elszámolásához - a beszámolóban való szerepeltetéséhez, illetve az azt alátámasztó könyvviteli elszámolás mikéntjéhez - támpontul a számviteli alapelvek, kiinduló pontként „a tartalom elsődlegessége a formával szemben” számviteli elv szolgál.

- 12) *Lényegesség elve*: Lényegesnek minősül a beszámoló szempontjából minden olyan információ, amelynek elhagyása vagy téves bemutatása – az ésszerűség határain belül – befolyásolja a beszámoló adatait felhasználók döntéseit.

A lényegesség függ a tétel vagy tévedés nagyságától, ahogyan az, az elhagyás vagy a téves bemutatás adott körülményei között megítélhető.

A lényegesség elve segíti érvényre juttatni a világosság alapelvét azáltal, hogy ezen elv értelmében mindazon tételeket, amelyek a mérlegben és az eredménykimutatásban nem, vagy nem kellő részletezésben találhatók meg, és a beszámoló szempontjából lényegesek, a mérleg, az eredménykimutatás további részletezésével vagy a kiegészítő mellékletben be kell mutatni.

Indokoltta teszi ezen elvnek a törvénybe iktatását az is, hogy a vállalkozónak - a törvénybe foglaltakon túlmenően - legyen lehetősége a gyakorlatban felmerült határesetekben ezt az elvet érvényesíteni.

- 13) *Költség-haszon összevetésének elve*: A beszámolóban (a mérlegben, az eredménykimutatásban, a kiegészítő mellékletben) nyilvánosságra hozott információk hasznosíthatósága (hasznossága) álljon arányban az információk előállításának költségeivel.

Ezen elv alkalmazása - a lényegesség elvéhez hasonlóan - az üzleti megítélés fogalomkörébe tartozik, hiszen sok esetben a nyerhető haszon és az azzal összefüggően felmerülő költségek nagyságának megítélése nagymértékben szubjektív, továbbá az információ előállítás költségeit szükségképpen nem az információ felhasználói viselik, és az információ felhasználásából származó előnyt (hasznot) szükségképpen nem az információ előállítói élvezik. Ezért a törvény a legszükségesebbnek ítélt információkat kötelezően előírja. Ez esetben a gazdálkodónak nincs választási lehetősége.

Ugyanakkor célszerű a költség-haszon összevetésének elvét alkalmazni minden olyan esetben, amikor egy gazdasági esemény, egy üzleti tranzakció számviteli, vagy más költségei indokolatlanul meghaladják az abból származó bevételeket [pl.

behajthatatlannak kell minősíteni (és hitelezési veszteségként le kell írni) mindazon követeléseket, amelyeket eredményesen nem lehet érvényesíteni, mert érvényesítésük veszteséget eredményez vagy növeli a már meglévő veszteséget]; illetve annak eldöntéséhez, hogy a többletinformáció arányban áll-e a ráfordított költségekkel.

A fentiekén túl létezik még néhány, nem nevesített alapelv:

- **Hasznosíthatóság:** Azt a követelményt fogalmazza meg, hogy a beszámolóknak olyan adattartalommal és olyan formában kell az érdekeltek rendelkezésére állnia, hogy segítsen a gazdasági események értékelésében, a gazdálkodó megítélésében.
- **Tárgyilagosság (semlegesség):** elfogulatlan, előítéletektől mentes információkat tartalmazzon a beszámoló.
- **Időszerűség:** A beszámoló információi ne túl későn álljanak rendelkezésre, mivel elveszítheti aktualitását, így hasznosíthatóságát.
- **Realizációs:** A ténylegesen felosztható eredmény megállapítása az elsődleges cél, bekerülései áron értékkel.

Ha a számviteli alapelvek történeti áttekintését, és egyúttal a hangsúlybeli eltolódásokat vizsgáljuk, akkor az alábbi, 2.sz. táblázat ezt jól prezentálja. A táblázat azt is jól mutatja, hogy hogyan tolódott el a számviteli beszámoló a vagyon és eredmény-minimum kimutatásától egy, a kor igényeinek jobban megfelelő valós vagyon és valós eredmény kimutatásáig.

3. Táblázat: Számviteli alapelvek prioritása, hangsúlybeli változása (óvatosság-valódiság)

1991.	1995-1997.	2001.	2004.
<i>Átalakuló, zilált gazdaság</i>	<i>Stabilizáció, konszolidáció</i>	<i>EU közelítés</i>	<i>EU csatlakozás</i>
Óvatosság elve	Óvatosság - Valódiság	Valódiság – Óvatosság	Valódiság elve
<ul style="list-style-type: none"> ▪ értékcsökkenés degresszív, kötelező veszteségnél is (Ó) ▪ terven felüli értékcsökkenés (Ó) ▪ értékvesztés (Ó) ▪ céltartalék (Ó) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ értékhelyesbítés (V) ▪ értékelési tartalék (Saját tőke – nem eredmény) ▪ pénzügyi lízing (V) ▪ jövedéki és fogyasztási adó (Br.) ▪ realizált – nem realizált árfo-lyamvesztés (- Ó) ▪ eredménysemleges elszámolás: <ul style="list-style-type: none"> ○ térítés nélkül átvett, fellelt eszköz (V) ○ támogatások (tőke - eredmény) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ értékcsökkenés rugalmas (-Ó) ▪ lekötött tartalék (pótbefizetés) ▪ céltartalék ▪ alapelvek: <ul style="list-style-type: none"> ○ lényegesség ○ tartalom elsődlegessége a formával szemben ○ költség-hozam 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ valós érték <ul style="list-style-type: none"> ○ pénzügyi instrumentumok, jövőbeni értékből levezetett érték vagyonban és eredményben is ○ mezőgazdaság
Vagyon és eredmény minimum	Vagyon valós, eredmény minimum	IAS 41 – méltányos érték – biológiai eszközök	Valós vagyon (?) – Valós eredmény (?)

Forrás: Lett (2004):, p. 67 p.

3.2. A valódiság elvének értelmezése, kiterjesztése

A valódiság elvének, mint számviteli alapelvnek az értelmezését két részre bonthatjuk. Definíció szerint egyrészt arra utal, hogy a vállalati vagyont, a könyvvitelben, beszámolóban rögzített tételeket megfelelően bizonylatolni kell, tehát utal a leltározás fontosságára, és ezáltal a piacgazdaság szereplői számára egyértelműen megállapítható voltára.

Másrészt a valódiság elve a *vagyon értékelésével* foglalkozik. *Ezen disszertációnak is ez adja a központi témáját.* A vállalkozások a vagyon értékelése során a számviteli politikában különböző értékelési elveket alkalmazhatnak, természetesen a számviteli törvény keretein belül. Ezen értékelési eljárások közül az adott vállalkozás a tevékenységi területének, profiljának, gazdasági érdekeinek, ügyviteli képességeinek és nem utolsósorban az üzleti partnerei elvárásainak megfelelően választ.

Valódiság elvének eszközei:

bizonylatok → könyvvezetés → beszámoló ← leltár

↑

törvénynek megfelelő értékelés

A magyar számviteli rendszerben, különösen a 2001-ben hatályba lépett számviteli törvény elfogadásától számítva, számos olyan változás következett be, amely a valódiság elvének előretörését bizonyítja, elsősorban az óvatosság elvével szemben, annak visszaszorulásával. 2001. előtt az óvatosság elve volt az vagyoni elemek értékelésének legfontosabb elve, azonban ezt követően a valódiság elve került előtérbe. (pl: devizás tételek értékelése, valós értéken való értékelése stb.)⁷

A szigorúan vett törvényi értelmezésen túllépve egy kiterjesztett értelmezést kívánok alkalmazni. *Mindazon értékelési módszereket a valódiság elvének érvényesülésével hozom összefüggésbe, amelyek elősegítik mindazt, hogy a vállalkozások könyvviteli elszámolása, de különösen a beszámolója minél inkább a valóságos adatokat tükrözze, ne torzuljon csak azért, mert a vállalat nem a megfelelő elszámolást, vagy értékelést választotta, vagy esetleg nem élt a törvény adta, egyre újabb lehetőségekkel.* Egyszóval a vállalkozás mérlege a számvitel adta lehetőségeken belül, a tényleges vagyont, az eredménykimutatása a tényleges eredményt tükrözze, azaz valóságos legyen, érvényesüljön a valódiság elvének ilyen módon való kiterjesztése.⁸

⁷ Bővebben lásd: 4. fejezet

⁸ Ehhez a kiterjesztett értelmezéshez szorosan kapcsolódik a lényegesség, és a költség-haszon összemérésének az elve is.

3.3. A számviteli alapelvek szerepe az EU számviteli rendszerében

3.3.1. IASB Keretelvek

Az Európai Unió számviteli szabályozásában az IASB (Nemzetközi Számviteli Standard Testület) úgynevezett *keretelveket* határoz meg a pénzügyi kimutatások minőségét illetően. Ezek a keretelvek nagyban hasonlatosak a magyar számviteli alapelvekhez, már csak azért is, mert Magyarország az EU tagja és a jogharmonizáció ezen a téren is végbe ment.

Az IASB keretelvek, mintegy mögöttes feltételezésként az ún. *elhatárolási alapból* és, a magyar számviteli törvényhez hasonlóan a *vállalkozás folytatásának* elvéből indulnak ki. [Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok 2003, p.F10]

Az *elhatárolási alap*⁹ (22. §) lényege az, hogy a pénzügyi kimutatások az elhatárolás alapú számvitelből indulnak ki. Ennek az alapnak az alkalmazásával az ügyletek és egyéb események hatásait akkor mutatják ki, amikor azok megtörténtek, nem pedig akkor amikor a pénzeszközt vagy annak egyenértékését megkapják, vagy kifizetik, és azoknak az időszakoknak a pénzügyi kimutatásaiban mutatják ki azokat, amelyekre vonatkoznak. Az elhatárolási alapon készült pénzügyi kimutatások nem csak a múltbeli, pénzügyileg kiegyenlített ügyletekről tájékoztatják a felhasználót, hanem a jövőbeli kötelekről is. Ez a keretelv a magyar szabályozásban az *időbeli elhatárolás elvének* felel meg. [Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok 2003, p.F10]

A *vállalkozás folytatása* (23. §) keretelv arra utal, hogy a pénzügyi kimutatások azzal a feltételezéssel készülnek, hogy a gazdálkodó egy folyamatosan működő egység és a belátható jövőben folyamatosan végzi tevékenységét, nem áll szándékában ill. nem kényszerül arra, hogy azt megszüntesse. Ez a keretelv a magyar szabályozásban az *vállalkozás folytatásának elvével* egyezik meg.

A további keretelvek a pénzügyi kimutatások minőségi jellemzőit határozzák meg. Ezeket négy csoportba sorolták, de több esetben ezekhez kiegészítő keretelvek kapcsolódnak:

1. Érthetőség (Undersandability)
2. Relevancia (Relevance)
 - Lényegesség

⁹ Az „elhatárolási alap”, mint szakkifejezés ilyen formában szerepel a hivatkozott szakirodalomban, azonban valódi tartalmát tekintve az eredményszemléletű számvitelt jelenti.

3. Megbízhatóság (Reliability)

- **Valóság-hű bemutatás**
- A tartalom elsődlegessége a formával szemben
- Semlegesség
- Óvatosság
- Teljesség

4. Öszehasonlíthatóság (Comparability)

3.3.1.1. Érthetőség (*Undersandability*)

A pénzügyi kimutatásokban megadott információk lényeges tulajdonsága az, hogy a felhasználók számára további segítség nélkül azonnal megérthetők. De emellett fel kell tételezni azt is, hogy a felhasználó elegendő számviteli illetve közgazdasági ismeretekkel rendelkezik, valamint képes arra, hogy az információkat megfelelő gondossággal tanulmányozza. ezért a döntéshez szükséges, de nehezebben érthető információkat is közölni kell, nem lehet ebben az esetben az érthetőségre hivatkozni. Egyedül a nem fontos információk tekintetében engedhető meg, hogy a lényegesség elvére hivatkozva eltekintsenek a nyilvánosságra hozataluktól. [Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok 2003, p.F10]

Ez a keretelv a magyar *világosság elvével* tekinthető egyenértékűnek.

3.3.1.2. Relevancia (*Relevance*)

Ahhoz, hogy hasznos legyen, az információnak relevánsnak kell lennie a felhasználók döntéshozatali szükségletei szempontjából. Az információ releváns minőségű, ha befolyásolja a felhasználók gazdasági döntéseit azáltal, hogy segíti őket a múltbeli, jelenlegi vagy jövőbeli események értékelésében, vagy hogy megerősíti, kijavítja azok múltbeli értékelését.

Lényegesség: Az információ relevanciáját befolyásolja annak jellege és lényegessége. Egy információ lényeges, ha közzétételének elhagyása befolyásolja a felhasználóknak a pénzügyi kimutatások alapján hozott gazdasági döntéseket. A lényegesség függ a megítélt tétel vagy hiba nagyságától, kihagyásának vagy eltorzításának sajátos körülményei esetén. Ily módon a lényegesség inkább jelent egyfajta küszöböt vagy határpontot, mint valamiféle elsődleges minőségi jellemzőt, amellyel az információnak rendelkeznie kell ahhoz, hogy hasznos legyen.

Az utóbbi két alapelv a magyar *lényegesség elvének* egy kiterjesztett definíciója.

3.3.1.3. *Megbízhatóság (Reliability)*

Ahhoz, hogy hasznos legyen, az információnak megbízhatónak kell lennie. Egy információ megbízható minőségű, ha nem tartalmaz lényeges hibát és torzítást, valamint ha a felhasználók bízhatnak abban, hogy hűen mutatja be azt, amit be kell mutatnia, vagy amiről indokoltan elvárható, hogy bemutassa. Az információ lehet releváns, de annyira megbízhatatlan jellegében vagy bemutatásában, hogy megjelenése félrevezethető lehet.

Valóság-hű bemutatás.

Ahhoz, hogy megbízható legyen, az információnak valóság-hűen kell bemutatni azokat az ügyleteket és más eseményeket, amelyeket be kell mutatnia, vagy amelyekről indokoltan elvárható, hogy bemutassa.

Ily módon például a mérlegnek valóság-hűen kell bemutatnia azokat az ügyleteket és egyéb eseményeket, amelyek a beszámoló fordulónapján a gazdálkodónál a kimutathatósági kritériumoknak megfelelő eszközöket, kötelezettségeket és saját tőkét eredményeznek.

A pénzügyi információ többségénél fennáll bizonyos kockázata annak, hogy nem tudják valóság-hű megjelenítését adni annak, amit be kellene mutatniuk. Ez nem a torzítás miatt van, hanem sokkal inkább azok miatt az elkerülhetetlen nehézségek miatt, amelyek vagy azzal kapcsolatosak, hogy az értékelendő ügyleteket és más eseményeket be kell azonosítani, vagy azzal, hogy olyan mérési és bemutatási technikákat kell kifejleszteni és alkalmazni, amelyek közvetíteni tudják az adott ügyletekhez és eseményekhez fűződő üzeneteket. Bizonyos esetekben az egyes tételek pénzügyi kihatásának mérése olyan bizonytalan lehet, hogy a gazdálkodók általában nem is számolják el ezeket a pénzügyi kimutatásokban; például annak ellenére, hogy a legtöbb gazdálkodó az idők során létrehoz belső goodwillt, általában nehéz ezt a goodwillt megbízhatóan beazonosítani, vagy mérni. Más esetekben azonban releváns lehet, hogy bizonyos tételeket kimutassanak, és a kimutatásukkal és mérésükkel kapcsolatos tévedés kockázatát közvégyék. [2003, p.F12]

Ez a keretelv (a megbízhatóság elvével együtt), a magyar **valódiság elvének** felel meg, különösen a vagyoni elemek értékelésére vonatkozó kitételnek. A valóság-hű bemutatás azonban a fentiek alapján egyértelműen többet jelent, véleményem szerint *ez a keretelv megfeleltethető az általam fent használt, a valódiság elvének kiterjesztett értelmezésének*. A valóság-hű bemutatásnak nem áll útjában tehát akár az értékelési módszerektől való eltérés sem, ami Magyarországon is megengedett, de könyvvizsgáló által hitelesíttetni kell.

A tartalom elsődlegessége a formával szemben

Ha az információnak valósághűen kell bemutatnia azokat az ügyleteket és egyéb eseményeket, amelyeket megjeleníteni szándékozik, szükséges, hogy ezeket tartalmuknak és gazdasági realitásuknak megfelelően, ne pedig egyszerűen jogi formájuk szerint számolják el és mutassák be. Az ügyletek vagy más események tartalma, nem mindig konzisztens azzal, aminek jogi vagy megvalósítási formája szerint látszik. [2003, p.F12]

A magyar számviteli rendszer szintén tartalmazza a *taralom elsődlegessége a formával szemben* alapelvet, szinte megegyező tartalommal.

Semlegesség

Ahhoz, hogy megbízható legyen, a pénzügyi kimutatásokban foglalt információnak semlegesnek, vagyis torzításmentesnek kell lennie. A pénzügyi kimutatások nem semlegesek, ha az információk kiválasztása vagy bemutatása által hatást gyakorolnak a döntéshozatalra vagy a megítélésre, egy előre meghatározott eredmény vagy kimenet elérése érdekében.

Ilyen alapelv a magyar számvitelben nem létezik a nevesített elvek között, talán jelentősége is csekélyebb az előzőeknél, így csupán nem nevesített elvként van jelen.

Óvatosság

A pénzügyi kimutatások készítőinek bele kell nyugodniuk azokba a bizonytalanságokba, amelyek sok eseménynek és körülménynek elkerülhetetlen vele járói, amilyen a kétes kintlevőségek beszédhetősége, egy üzem és berendezés valószínűsíthető hasznos élettartama és az esetlegesen felmerülő garancia igények száma. Az ilyen bizonytalanságok megjelenítése jellegük és mértékük közzé tételével és a pénzügyi kimutatások készítése során tanúsított óvatosság gyakorlásával történik. Az óvatosság a bizonytalan körülmények között szükséges becslések elkészítéséhez szükséges döntésekben az elővigyázatosság egy bizonyos szintjének alkalmazása úgy, hogy ezáltal az eszközök, vagy a bevételek ne legyenek felülértékeltek, és a kötelezettségek, vagy a ráfordítások ne legyenek alul értékeltek. Mindazonáltal, az óvatosság gyakorlása nem engedi meg például rejtett tartalékok, vagy túlzott mértékű céltartalékok képzését, az eszközök vagy a jövedelem szándékos alul értékelését, vagy a kötelezettségek és a ráfordítások szándékos felül értékelését, mert akkor a pénzügyi kimutatások nem lennének semlegesek, ezért pedig nem rendelkeznének a megbízhatóság minőségével.

Az *óvatosság elve* a magyar számvitelben is fontos szerepet játszik, a valódiság elvével együtt határozzák meg a pénzügyi beszámolók valósághű tartalmát.

Teljesség

Ahhoz, hogy megbízható legyen, a pénzügyi kimutatásokban foglalt információknak teljesnek kell lennie, a lényegesség és a költség határain belül. A kihagyás az információt hamissá vagy félre vezetővé, ezáltal pedig megbízhatatlanná és relevanciájának szempontjából hiányossá teheti. [Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok 2003, p.F13]

Ez a keretelv név szerint megegyezik a magyar számvitelben lévő *teljesség elvével*, azonban tartalmuk nem egészen azonos, tartalmilag ide kapcsolható még részben a *költség-haszon összevetésének elve*.

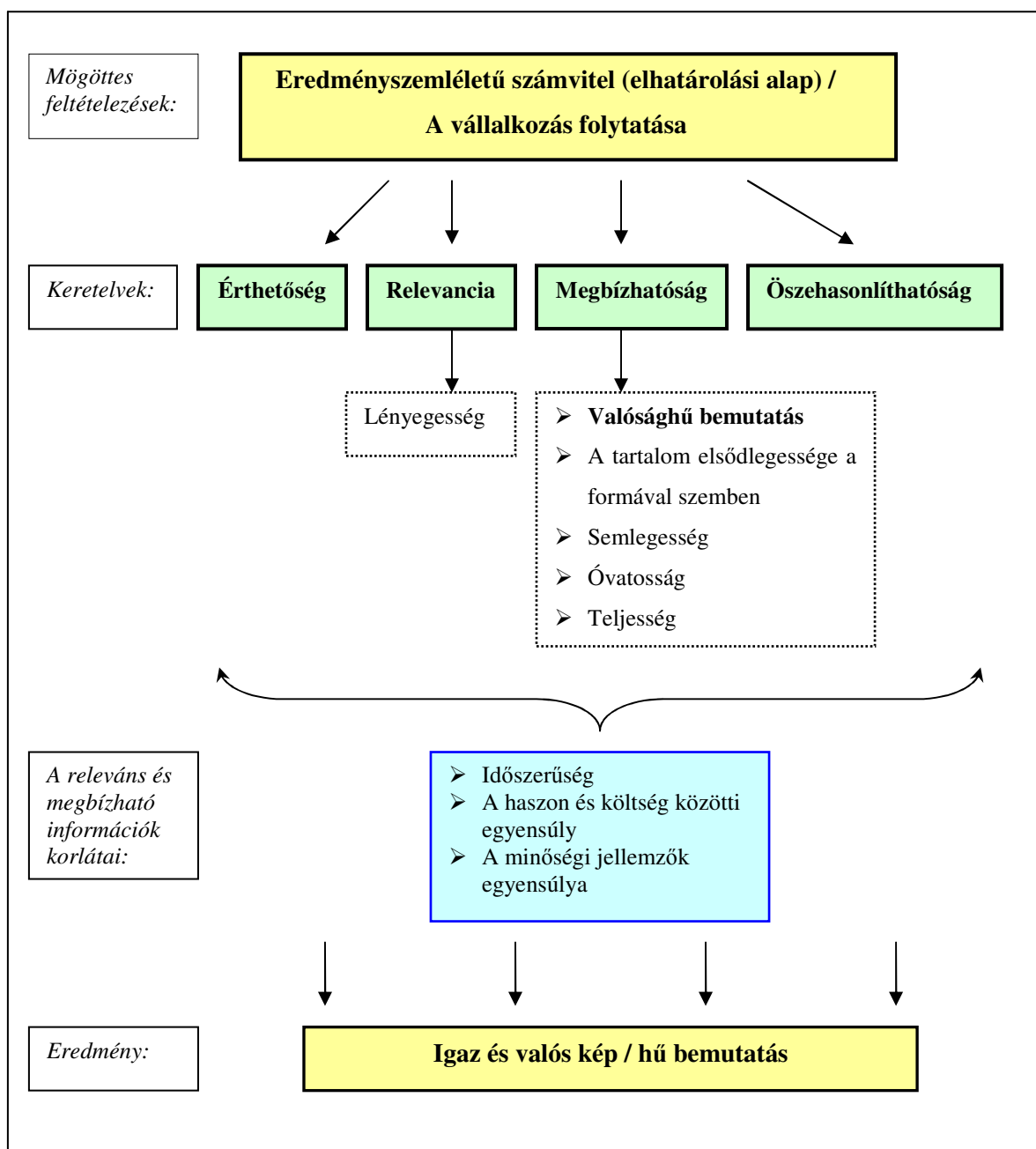
3.3.1.4. Összehasonlíthatóság (Comparability)

A felhasználóknak képesnek kell lennie arra, hogy a gazdálkodó pénzügyi kimutatásait az időben összehasonlíthassák, annak érdekében, hogy meghatározhassák pénzügyi helyzetének és teljesítményének tendenciáit. A felhasználóknak képesnek kell lenniük arra is, hogy a gazdálkodók pénzügyi kimutatásait összehasonlíthassák, hogy értékelhessék viszonylagos helyzetüket, teljesítményüket és pénzügyi helyzetük alakulását.

Az összehasonlíthatóság minőségi jellemzőjének fontos folyamánya, hogy a felhasználóknak tájékoztatást kell kapniuk a pénzügyi kimutatások elkészítése során alkalmazott számviteli politikáról, az ebben a politikában bekövetkezett bármely változásokról és az ilyen változások hatásairól. A Nemzetközi Számviteli Standardoknak való megfelelés, beleértve a gazdálkodó által használt számviteli politika közzétételét, segíti az összehasonlíthatóság elérését. [Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok 2003, p.F13]

A magyar alapelvek közül ez a *következetesség elvének* feleltethető meg, annak egy részletesebb változata.

A fent leírtak alapján egyértelműen látszik, hogy az IASB keretelvek többsége egyértelműen megfeleltethető egy vagy több magyar számviteli alapelvvel. Kivételt képezett a semlegesség elve, a magyar számviteli rendszerben pedig az összemérés és a bruttó leszámolás elve. Ezekre való tartalmi utalást kaphatunk viszont az IAS 1-ben, amelynek ismeretetésére a következő alfejezetben kerül sor.

2. ábra: Az IAS/IFRS rendszer számviteli alapelveinek összefüggései

Forrás: Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok, IASB keretelvek, saját összeállítás

A 2. ábra jól szemlélteti az EU számviteli alapelveinek szerkezeti felépítését, azok kölcsönhatásait, egymáshoz való viszonyukat.

3.3.2. A pénzügyi kimutatások prezentálásához kapcsolódó szempontok – IAS 1

Ezen irányelv (IAS 1), számviteli standard az, amely ismerteti a *beszámolókkal kapcsolatos valós bemutatás követelményeit*, majd a pénzügyi kimutatások tartalmi és for-

mai kialakításakor alkalmazásra kerülő elveket. Ezen elvek között központi szerepet tölt be az ún. „*valós bemutatás*”, amely részben megfeleltethető a magyar számviteli törvényben lévő valódiság elvének, hangsúlyozandó annak fontosságát. Mivel a standard a valódiság elvének (egyszerű és kiterjesztett) érvényesülést irányozza elő, ezért a következőkben ennek releváns részeit ismertetem.

Valós bemutatás és az IFRS-eknek való megfelelés

A pénzügyi kimutatásoknak minden körülmények közt valósan kell bemutatniuk a gazdálkodó egység pénzügyi helyzetét, pénzügyi teljesítményét és cash-flow-it. Amennyiben megfelelően alkalmazzuk az IFRS-eket, a szükség szerinti további közzétételekkel együtt, akkor vélelmezhetően olyan pénzügyi kimutatásokhoz jutunk, amelyek megfelelnek a feni kritériumnak. [Balázs et al.: 2006, p.13]

Minden, az IFRS-eket alkalmazó gazdálkodó egység közzé kell, hogy tegye ezt a tényt. Persze a pénzügyi kimutatások csak abban az esetben tekinthetők a standardokkal összhangban elkészítettnek, ha azok az IFRS-ek valamennyi előírásával összhangban vannak.

Abban a rendkívüli ritka esetben, amikor a vezetés arra a következtetésre jut, hogy egy adott standard vagy értelmezés előírásainak vagy értelmezés előírásainak való megfelelés annyira félrevezető lenne, hogy a pénzügyi kimutatásoknak a Keretelvekben meghatározott céljával ellentétes lenne, a gazdálkodó egységnek el kell térnie az adott előírástól – az IAS 1 szerint meghatározott módon -, amennyiben az irányadó szabályozói környezet előírja, vagy kifejezetten nem tiltja az ilyen eltérést. Ekkor a gazdálkodó egységnek közzé kell tennie:

- hogy a vezetés arra a következtetésre jutott, hogy – az eltéréssel – a kimutatások valósan tükrözik a gazdálkodó egység pénzügyi helyzetét, teljesítményét és cash-flow-ját,
- hogy megfelel a vonatkozó standardoknak és értelmezéseknek, azzal a kivétellel, hogy a valós bemutatás érdekében egy konkrét előírástól eltért,
- hogy mely standardtól vagy értelmezéstől, és hogyan tért el (bemutatva az eltérés jellegét, az adott standard vagy értelmezés előírását, az eltérés indoklását, az alkalmazott eljárást),
- valamennyi bemutatott időszakra nézve az eltérés számszerű hatását azoknak a pénzügyi kimutatásoknak minden tételére, amelyeket az eredeti előírás alapján mutatott volna be.

A legfontosabb tehát az, hogy az információt felhasználók tisztában legyenek azzal, hogy a pénzügyi kimutatásokban közzétett információk nem a standardokban és értelmezésekben rögzített előírások szerint kerültek meghatározásra, és tudják, hogy pontosan hogyan, valamint az összehasonlíthatóság érdekében lássák az eltéréseket az előírások szerinti adatoktól. [Balázs et al.: 2006, p.13]

Amennyiben a vonatkozó jogszabályi környezet tiltja az előírástól való eltérést, akkor a gazdálkodó egységnek a lehető legnagyobb mértékben csökkentenie kell az előírás betartásából fakadó vélelmezett félrevezető hatásokat az alábbiak közzétételével:

- a kérdéses standard vagy értelmezés címét, az előírás jellegét, és annak okait, hogy a vezetés miért jutott arra a következtetésre, hogy az előírás betartása félrevezető lenne, továbbá
- valamennyi bemutatott időszakra vonatkozóan meg kell adni – a pénzügyi kimutatások minden tételére vonatkozóan – azokat a korrekciókat, amelyek a vezetés megítélése szerint szükségesek lennének a való bemutatáshoz.

*Összegzésül megállapítható, hogy a számviteli alapelvek alapvetően meghatározzák a számviteli rendszert. Összetételükben jelentős változás nem következett be, inkább súlyponteltolódás figyelhető meg, különösen a valódiság elvének javára. A valódiság elvét illetően a hagyományos értelmezésen túl egy *kiterjesztett értelmezést* alkalmazok, amely mindazon értékelési módszereket a valódiság elvének érvényesülésével hozza összefüggésbe, amelyek elősegítik, hogy a vállalkozások könyvviteli elszámolása, de különösen a beszámolója minél inkább a valóságot tükrözze.*

Az EU által elfogadott számviteli rendszer a magyar számviteli alapelvekhez hasonló (IASB által) keretelveket fogalmaz meg, amelyek általában a magyar alapelvekhez hasonló tartalommal bírnak, és közöttük szerepel a valóság-hű bemutatás elve. Ezen túlmenően az IAS 1. a pénzügyi kimutatásokkal kapcsolatosan külön hangsúlyozza a *Valós bemutatás* és az IFRS-eknek való megfelelés elvét, mint különösen fontos szempontot. Ez az irányelv, ritka esetekben ugyan, de felhatalmazza a vállalkozásokat arra, hogy ha sérülne a valós bemutatás elve a beszámolóban, akkor egy adott standard figyelmen kívül hagyható a fent (3.3.2.1.) említett feltételekkel. Egyszóval mind a magyar, mind az uniós számviteli rendszerben a valódiság elvének érvényesülése központi helyet foglal el.

4. Számviteli értékelési eljárások és a valódiság elvének összefüggései

4.1. A számviteli politika és az értékelési eljárások

A számviteli politika alapvetően meghatározza, hogy milyen értékelési eljárásokat alkalmazhat a vállalkozás, hiszen benne ezek rögzítésre kerülnek. Ezen keresztül a valódiság elvének érvényesülésének metodikájára is kihatással van. Így a következőkben áttekintést kívánok adni a számviteli politika lényegéről, tartalmáról nemzetközi és magyar vonatkozásban egyaránt.

4.1.1. A US-GAAP számviteli politika felfogása

Tekintettel arra, hogy az eszközök és a források értékelésének, a költségek, illetve az eredmény elemek elszámolásának sokféle módja alakult ki a számviteli gyakorlatban, a beszámoló felhasználóinak figyelembe kell venniük a vállalkozások által követett számviteli politikát, annak érdekében, hogy megfelelő gazdasági döntéseket hozhassanak. Az APB 22 alapján¹⁰ a közzétett beszámolóban meg kell határozni és be kell mutatni a vállalkozás által követett számviteli elveket és azon elvek alkalmazásának módszereit, amelyek lényegesen befolyásol(hat)ják a pénzügyi helyzet megítélését, a pénzáramlások területén történt változások értelmezését, valamint a tevékenységek eredményeit.

A számviteli politikának ki kell térnie azokra a számviteli elvekre és módszerekre, amelyek

- a felkínált alternatív bemutatási lehetőségek közül választásokra,
- az iparágra jellemző elvekre és módszerekre,
- a GAAP egyedi alkalmazásaira vonatkoznak.¹¹

A számviteli politikának az éves beszámolóban is meg kell jelennie. Az elvárásoknak megfelelően a pénzügyi beszámoló Megjegyzések (Notes) részében elsőként kell szerepeltetni

¹⁰ Accounting Principles Board (Számviteli Elvek Tanácsa), az USA pénzügyi beszámolási rendszerének kimunkálásában, folyamatos alakításában részt vevő szervezet 1959 és 1973 között. Feladatait az 1973-ban létrehozott FASB vette át. Lásd pl.: (Delaney és mások [1993]).

¹¹ Hasonló módon közelíti a kérdéskört az Egyesült Királyság „szabályrendszere” (Generally Accepted Accounting Principles in the United Kingdom – UK-GAAP) is, amikor az SSAP 2 (Statements of Standard Accounting Practice) a számviteli politikával úgy foglalkozik, mint azoknak a számviteli alapoknak az összessége, amelyet egy adott vállalkozás a pénzügyi beszámolója összeállításakor alkalmaz.

a számviteli politika meghatározó elemeit, a "Meghatározó számviteli politika" elnevezésű fejezet alatt.

Az általánosan elfogadott gyakorlat szerint a beszámoló számviteli politikáról szóló részének az alábbiakat kell tartalmaznia:

- Az üzleti tevékenység (business) leírása, hacsak magából a beszámolóból egyéb módon nem nyilvánvaló.
- Az összes meghatározó számviteli politika elem leírása, beleértve a készletek, a forgatható értékpapírok és befektetések, az ingatlanok, gépek, berendezések és felszerelések, valamint a jövedelemadó pozíció értékelésénél, továbbá a jövedelem meghatározásánál, illetve a költségszámításnál alkalmazott módszereket.
- Csak a SEC¹² részére:
 - az új standardok alkalmazása (bevezetése),
 - az új standardok keretein belül választható eljárások és a kiválasztott eljárás leírása,
 - az alkalmazás hatásának levezetése,
 - egyéb jelentős tételek bemutatása.

Szükséges kiemelni egyrészt, hogy a US-GAAP nem tartalmaz olyan tételes előírást, hogy a standardoktól bizonyos esetben el lehet térni.¹³ Másrészt, hogy a számviteli politika módosulásaként értelmezendő – számviteli elv vagy eljárás –változások körét a US-GAAP precízebben határozza meg, mint az IAS/IFRS. A fenti rövid áttekintés alapján is nyilvánvaló, hogy a US-GAAP is csak a kötelező beszámolási rendszerrel kapcsolatos számviteli rendszer-vetület viszonylatában kezeli, értelmezi a számviteli politikát. Az érintett témakörök tekintetében pedig megállapítható, hogy ez a számviteli politika felfogás is a szűkebb értelemben vett közelítést tartja irányadónak. [Bosnyák 2003. p. 41]

¹² Értékpapír-piaci és Tőzsd felügyelet (Stock Exchange Committee – SEC) az USA-ban, amely 1934-től működik.

¹³ A tényleges helyzet bemutatásához indokolt idézni az Epstein–Mirza szerzőpáros azon megjegyzését, hogy az USA-ban „...a könyvvizsgálati standardokban szerepel egy kitétel, mely szerint a szabályoktól való eltérés esetén is ki lehet bocsátani korlátozás nélküli hitelesítő záradékot, amennyiben a könyvvizsgáló úgy ítéli meg, hogy mindez korrektebb bemutatást eredményez, mintha szigorúan ragaszkodtak volna az előírásokhoz.” (Epstein–Mirza [2003, p.100]).

4.1.2. A Nemzetközi Számviteli Standardok számviteli politika felfogása

A Nemzetközi Számviteli Standardok (International Accounting Standards –IAS) közül az 8-as számú (8. IAS) foglalkozik elsősorban a számviteli politikával.

Az IAS 8 szerint a számviteli politika a gazdálkodó egység által a pénzügyi kimutatások elkészítésére és bemutatására alkalmazott sajátos elvek,¹⁴ alapok, konvenciók, szabályok és gyakorlat.¹⁵

Egyes eszközök és kötelezettségek adott időpontra vonatkozó értékének, illetve egyes eszköz felhasználások adott időszaki összegének meghatározása számviteli becsléssel történik. A számviteli becslés változását az előző becslés elkészítése utáni új információ vagy új fejlemény okozza, amely következtében a korábbi becslés módosítása értelem szerűen nem lehet hiba.

4.1.2.1. Számviteli politika kiválasztása és alkalmazása

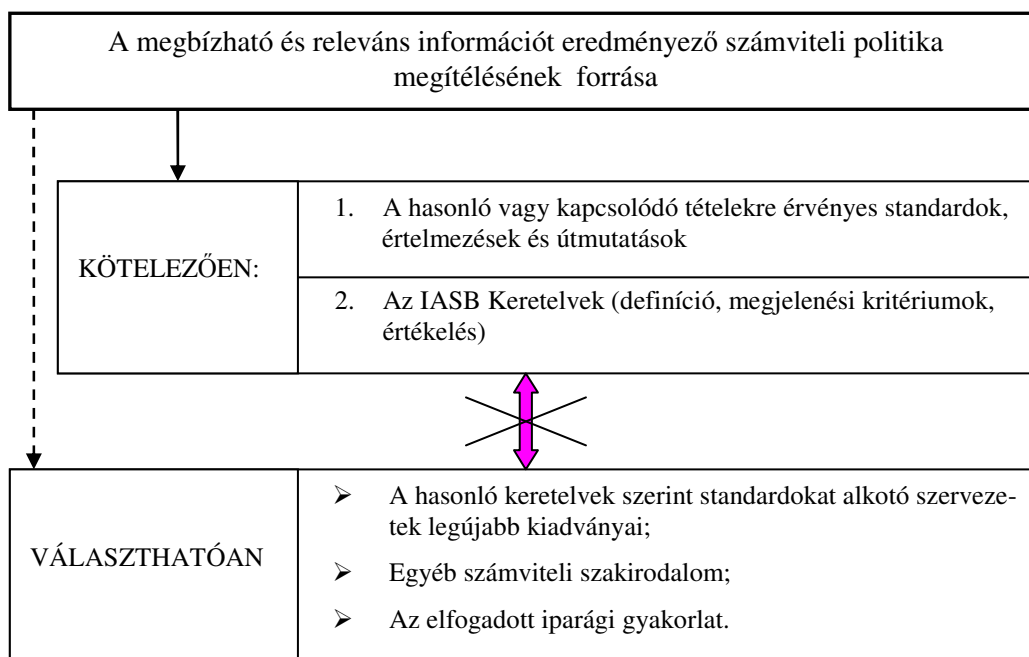
A számviteli politika kialakításánál alapvető kérdés, hogy van-e a vizsgált tranzakciókra, egyéb eseményre vagy kondícióra konkrétan vonatkozó standard vagy értelmezés, mert:

- **ha van**, akkor az adott standard vagy értelmezés alapján kell meghatározni a számviteli politikát, figyelembe véve az IASB által az adott standardhoz vagy értelmezéshez kiadott bevezetési útmutatót is,
- **ha nincs**, akkor a vezetésnek a saját megítélése alapján kell olyan számviteli politikát kimunkálnia, amely megbízható és releváns információt eredményez.

Az IAS 8 szerint [IAS 8 10.bek] a relevanciát a felhasználók döntéshozatali igényei, a megbízhatóságot pedig a másodlagos minőségi jellemzők pénzügyi kimutatásokban történő érvényesülése szempontjából kell vizsgálni. A standard foglalkozik azzal is, hogy milyen forrásokra és milyen sorrendre kell vagy lehet támaszkodnia a vezetésnek a releváns és megbízható információhoz a vezető számviteli politika kiválasztásakor. [Pál 2008]

¹⁴ A számviteli alapelveket részletesen lásd: 3.3 fejezetben

¹⁵ Az IFRS-ek többes számban használják a számviteli politika kifejezést, ami egyértelműen tükrözi, hogy számviteli politika elemek, összességéről van szó. Az IAS 1 Pénzügyi kimutatások prezentálása standard kiemeli, hogy a számviteli politika az értékelési alapok megválasztásából és a specifikus számviteli politikából tevődik össze.

3. ábra: A számviteli politika választás hierarchiája, ha nincs konkrét előírás
 Forrás: Balázs et al.: 2006, p.73

Konkrét előírás hiányában, a vezetés saját megítélésére épülő számviteli politika kialakítás során a vezetés figyelembe veheti a 3. ábrán „választhatóként” megjelölt forrásokat, de csak akkor, ha azok nem ellentétesek a hasonló vagy kapcsolódó tételekre vonatkozó standardokkal, értelmezésekkel, alkalmazási útmutatókkal, illetve az IASB Keretelvekkel. A standard hangsúlyozza, hogy a IFRS-ek olyan számviteli politikákat határoznak meg amelyekkel – az IASB megítélése szerint- a pénzügyi kimutatások releváns és megbízható információkat adnak azon tranzakciókról, egyéb eseményekről és feltételekről, amelyekre vonatkoznak. Ezeket a politikákat nem kell alkalmazni, ha az alkalmazás hatása nem lényeges. Természetesen helytelen az IFRS-ektől való nem lényeges eltéréseket létrehozni, vagy azokat kijavíthatlanul hagyni azzal a céllal, hogy azokkal a gazdálkodó egység pénzügyi helyzetének, teljesítményének vagy cash flow-inak egy bizonyos bemutatását elérjék. Egy gazdálkodó egységnél a hasonló tranzakciókra, egyéb eseményekre és kondíciókra következetesen azonos számviteli politikát kell kiválasztani és alkalmazni. Ha valamely standard vagy értelmezés azonban kifejezetten megköveteli vagy megengedi a tételek olyan csoportosítását, ahol az eltérő politikák alkalmazása helyén való lehet akkor az egyes csoportoknál következetesen különböző számviteli politika alkalmazható.

4.1.2.2. Számviteli politika változásai

Pénzügyi kimutatások alapvető célja, hogy a gazdálkodó egység pénzügyi helyzetéről, teljesítményéről és cash flow-iról, azok tendenciáiról valós képet nyújtson a felhasználók számára. Ezen célok elérése érdekében szükséges, hogy a gazdálkodó egység az egyes beszámolási időszakok során ugyanazt a számviteli politikát alkalmazza, kivéve a standard által meghatározott eseteket.

Az IAS 8 szerint a gazdálkodó egységnek akkor és csak akkor kell a számviteli politikáját megváltoztatni, ha:

- valamely standard vagy értelmezés írja elő, vagy
- a módosítás javítja a beszámolóban megjelenő információk minőségét [IAS 8 14.bek].

Fontos hangsúlyozni, hogy nem minősül számviteli politika változásnak egy olyan ügylet, egyéb esemény vagy feltétel kezelésére alkalmazott új számviteli politika, amely tétel:

- lényegét tekintve eltér a korábban már előfordult tételektől és
- eddig elő sem fordult vagy nem minősült lényegesnek.

Az IAS 8 szerint a számviteli politika *változás alkalmazásának és a hatások kezelésének fő szabálya* a visszamenőleges alkalmazás, de ha standard vagy értelmezés írta elő a számviteli politika módosítását és az tartalmaz átmeneti rendelkezést a hatások kezelését, akkor az átmeneti rendelkezésben foglaltak alapján kell eljárni.

4.1.3. A magyar számviteli törvény számviteli politika felfogása

A magyar számviteli törvény 14. § (3)-(9) bekezdései tartalmazzák a számviteli politika készítésével kapcsolatos alapvető követelményeket. A 14. § (3) bekezdése értelmében a törvényben nevesített „... alapelvek, értékelési előírások alapján ki kell alakítani és írásba kell foglalni a gazdálkodó adottságainak, körülményeinek leginkább megfelelő – a törvény végrehajtásának módszereit, eszközeit meghatározó – számviteli politikát.”

A számviteli törvény hatályos normaszövege egyrészt nevesít néhány számviteli politika "elemet". A 14. § (4). bekezdése alapján a vállalkozásnak a számviteli politikában kell rögzíteni, írásba foglalni – többek között – azokat a gazdálkodóra jellemző szabályokat, előírásokat, módszereket, amelyekkel egyrészt meghatározza, hogy mit tekint a számviteli

elszámolás, az értékelés szempontjából lényegesnek, nem lényegesnek, jelentősnek, nem jelentősnek.

Másrészt foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a számviteli politika keretében milyen szabályzatokat kell elkészíteni. A Számviteli törvény 14. § (5) bekezdése szerint ezek a következők:

- az eszközök és a források leltárkészítési és leltározási szabályzata,
- **az eszközök és a források értékelési szabályzata,**
- az önköltségszámítás rendjére vonatkozó belső szabályzat,
- a pénzkezelési szabályzat.

A követelmények tanulmányozása alapján megállapítható egyrészt az, hogy a törvény arra a számviteli rendszer vetületre vonatkozóan fogalmaz meg szabálypontosítási, szabályalkotási kötelezettséget, amely a kötelező számviteli beszámolási rendszert jelenti, vagyis a beszámolási kötelezettséget teljesíteni képes számviteli rendszert rajzoltatja meg, ennél fogva a rendszer részleges leírását követeli meg.

Másrészt az is megállapítható, hogy tágabb értelemben kezeli a törvény a számviteli politikát, hiszen a számviteli politika részeként (keretein belül) definiálja az egyes szabályzatokat. [Bosnyák 2003. p. 43]

A fent hivatkozott bekezdésekben foglaltak 2001. január 1-jétől hatályosak, de tekintettel arra, hogy a számviteli politikára vonatkozó szabályok a régi számviteli törvénymódosításának, 1997. január 1-jével életbe léptetett [14. § (3)-(6)] előírásaival lényegében megegyeznek, így azok végül is 1997. január 1-jétől érvényesülnek. Ez a szabályozási lépés bizonyos értelemben figyelmen kívül hagyta a hazai gyakorlatban 1992. január 1-jével, a régi számviteli törvény hatályba lépésével elindított számviteli politikakészítési gyakorlatot. [2003. p. 43]

A hazai számviteli gyakorlat akkor egy szűkebb értelemben vett számviteli politika ki-munkálása felé fordult, amely alapján a szükséges számviteli rendszer leírások, szabályzatok átdolgozása elindulhatott. A számviteli törvény 1997-es módosítását követően egyfajta bizonytalanság jelent meg ezen a téren. Megfigyelhető volt a vállalkozásoknál a számviteli rendet meghatározó szabályzatok átrendezése és egy kvázi tágabb értelemben vett számviteli politika elkészítése.

Csak a számviteli törvény (Szt.) paragrafusait vizsgálva elfogadható a számviteli politika tartalmának olyan értelmezése, hogy az „... az adott gazdálkodó részéről a Szt. helyi adaptációja, a vállalkozás döntéseit tartalmazza arra vonatkozóan, hogy hogyan kívánja érvé-

nyesíteni a Szt. módszereit, alapelveit annak érdekében, hogy a könyvvezetés és a beszámoló leghatékonyabban biztosítsák a megbízható és valós összképet” [Garajszki et al. 2001, p.119].

A számviteli politikára vonatkozó szabályok ismeretében a következők állapíthatók meg:

- a) nem szerencsés egy adott vállalkozás számviteli politikáját a számviteli törvény „végrehajtási utasításaként” felfogni, továbbá
- b) a számviteli törvény szerinti számviteli politika a szűkebb értelemben vett számviteli politika fogalma mellett is elkészíthető, ha a keretszabály bemutatja a belső szabályzás hierarchiáját és nevesíti azokat a szabályzatokat, amelyek a szükséges konkrét előírásokat, pontosításokat tartalmazzák. [Bosnyák 2003. p. 43]

4.1.4. A nemzetközi és magyar számviteli politika összehasonlítása

A magyar számviteli törvény nem tesz különbséget a számviteli politika és a számviteli becslés között, a becsléseket is politikának tekinti, ezért a politika és a becslés változásának IFRS-ek szerinti eltérő kezelésével kapcsolatos előírások a magyar szabályozásban meg sem jelennek.

A számviteli politikában bekövetkező változásokat a Szt. – nem nevesítve ugyan, de tartalmát tekintve - a jövőre néző alkalmazást követve jeleníti meg, azaz a változás időpontjától alkalmazza a új politikát és a kiegészítő mellékletben mutatja be a változást és annak jövőbeni vagyoni, jövedelmi és pénzügyi helyzetre gyakorolt hatását [88 § (3)-(4)]. A Szt. és az IAS 8 szerinti kezelés abban a sajátos esetben esne egybe, ha a standard szerint számviteli politikának minősülő döntés változásának hatását visszamenőlegesen kivitelezhetetlen lenne megállapítani, hiszen a standard szerint számviteli becslésnek minősülő témakörökkel kapcsolatos változások kezelésének tekintetében nincs eltérés.

A magyar szabályozás a számviteli politika fogalmát – túl azon, hogy a becslést is politikának tekinti - tágabb értelemben használja, hiszen annak részeként értelmezi többek között az Eszközök és források leltározási és leltár készítési szabályzatát, az Eszközök és források értékelési szabályzatát, az Önköltség számítási szabályzatot és a Pénzkezelési szabályzatot [14 § (5)].

A Szt. számviteli politikával kapcsolatos szabályairól általánosan megállapítható, hogy kevésbé részletesek, mint az IFRS-ekben, a számviteli politikához kötődő fontosabb kérdések jelentős részével csak felületesen foglalkozik.

A magyar szabályozás nem nyújt segítséget pl. a számviteli politika-választáshoz, csak annyit rögzít, hogy a törvény alapelvei és értékelési előírásai alapján ki kell alakítani a gazdálkodó egység adottságainak, körülményeinek leginkább megfelelő számviteli politikát [14 § (3)], amely a vagyoni, jövedelmi és pénzügyi helyzetről megbízható és valós összképet nyújt [4 § (2)]. Vagy például azzal a kérdéssel sem foglalkozik mélyebben, hogy a politikát mikor kell vagy lehet megváltoztatni, csak annyit rögzít, hogy a mérleg tételek értékelési elveinek és eljárásainak állandóságot biztosítani kell [19 § (2)] és a mérleg készítésnél alkalmazott értékelési elvek csak akkor változtathatók meg, ha a változás okai legalább egy éven túl jelentkeztek és állandósultak [46 § (2)].

Említést érdemel, hogy a Szt. az egyedi és összevont (konszolidált) beszámoló számviteli politikája tekintetében sajátos helyzetet teremtett azzal, hogy az anyavállalat a Szt. szerinti eljárásokat egységesnek tekinti, azaz azokat nem szükséges a csoporton belül egységesíteni [123 § (2)-(3)].

A Szt. szerint minden feltárt hibát ki kell javítani. A Szt. használja a jelentős, illetve a megbízható és valós összképet lényegesen befolyásoló hiba fogalmát. Jelentős a hiba, ha annak hatására egy adott üzleti évet érintően (évenként külön-külön vizsgálva) az eredmény, illetve a saját tőke összege a mérlegfőösszeg több, mint 2 %-ával változik, de mindenképpen jelentős a hiba, ha annak hatása az 500 millió Ft összeget meghaladja.

A nem jelentős hibák javításának hatását a feltárás évének megfelelő adatai tartalmazzák [3 § (3)-(4)].

A jelentős hibák hatását külön oszlopba rendezve (3 oszlopos beszámoló) kell bemutatni. Ekkor a harmadik oszlop a hiba keletkezésétől kezdődően, a lezárt üzleti évek(re) nézve meghatározott halmozott hatásokat tartalmazza, az előző üzleti év(ek) eredményére gyakorolt hatást az eredménytartalékkal szemben kell elszámolni [37pt (5)] és a hiba hatások évenkénti részletezését a kiegészítő mellékletben kell megadni. Az IAS 8 szerint nincs harmadik oszlop, hanem a bemutatott legkorábbi időszak kezdőpontjára nézve kerül átdolgozásra a nyitóadat - alap esetben a felhalmozott eredménnyel szemben - és a bemutatott időszakokra eső hatásokat a pénzügyi kimutatások érintett sorai tartalmazzák.

A megbízható és valós összképet lényegesen befolyásoló hibának tekintendő a Szt. szerint, ha a hiba hatások összevont értéke a saját tőkét lényegesen módosítja, de mindenképpen lényeges a hiba, ha a hibahatások összege a saját tőkét legalább 20%-kal megváltoztatja. Lényeges hiba esetén az adott évi kijavított beszámolót újra közzé kell tenni. Korábbi időszakokra vonatkozó kijavított beszámoló újra közzé tételét az IAS 8 nem ismeri el.

Összegezve megállapítható, hogy a magyar számviteli törvény számviteli politikával kapcsolatos szabályozásai kevésbé részletesek, mint az IFRS-ekben, a számviteli politikához kötődő fontosabb kérdések jelentős részét nem határozza meg részletekbe menően. Nem nyújt segítséget a számviteli politika konkrét megválasztáshoz, csupán rögzíti, hogy a törvény alapelvei és értékelési előírásai alapján kell kialakítani a körülményeknek leginkább megfelelő számviteli politikát.

4.1.5. Értékelési szempontok

Az eszközök értékelésének általános gyakorlata szerint a bekerülési értéket kell alapul venni az eszközérték megállapításánál. A bekerülési értéket csökkenteni kell a terv szerinti és a terven felüli értékcsökkenéssel, az értékvesztéssel, és növelni kell a terven felüli értékcsökkenés visszaírásával és az értékvesztés visszaírásával. Ezért a mérlegben az eszközök a bekerülési (beszerzési, előállítási) értéken vagy ettől alacsonyabb értéken szerepelhetnek. Az óvatosság számviteli elvének érvényesítése során nem lehet eredményt elszámolni, ha a bevétel realizálása bizonytalan. Ezt szolgálja az értékvesztés és a céltartalékképzés elszámolása. [Cégvezetés 2004/5]

Ha a mérlegkészítéskor a piaci érték alacsonyabb, mint a könyv szerinti (bekerülési érték alapján számított) érték, akkor a különbözetet el kell számolni terv szerinti, vagy terven felüli értékcsökkenésként vagy értékvesztésként.

A mérleg-fordulónapi értékeléskor a befektetett és a forgóeszközök között minden részese-dést és értékpapírt, valamint a követeléseket bekerülési értéken, illetve a törlesztésekkel és értékvesztéssel csökkentett, a visszaírással növelt bekerülési értéken kell értékelni.

Amennyiben a piaci érték magasabb, mint a könyv szerinti érték, akkor a korábban elszámolt terven felüli értékcsökkenést és értékvesztést vissza kell írni. Ez korlátozottan érinti a piaci érték érvényesülését, ugyanis a visszaírást legfeljebb a nyilvántartásba vételkor megállapított bekerülési értékig lehet elvégezni.

A számviteli törvény általános indoklása szerint a piaci szereplők igénye, hogy hozzájussanak azokhoz az információkhoz, amelyek döntéseik meghozatalához szükségesek. A számvitel által szolgáltatott információk a gazdálkodók vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetét mutatják be. A gazdálkodók által nyilvánosságra hozott beszámolóban szereplő

információk akkor tájékoztatnak megbízhatóan, ha azok valós adatokat, valós összképet mutatnak be. Egyre gyakrabban fogalmazódik meg a múltbeli értéken alapuló adatok helyett a valós, piaci értéknek megfelelő vagyoni helyzet bemutatása iránti igény.

4.2. Az egyes mérlegcsoportok számviteli értékelése a valódiság elvének érvényesülése szempontjából

Számos olyan tényező, értékelési módszer létezik, amely az egyes vagyoni elemek bekerülési értékét, mérlegértékét, eredményre gyakorolt hatását meghatározzák. Ebben a fejezetben a rövid ismertetésükön túl azokat a módszereket emelem ki, és részletezem, amelyek *a valódiság elvének érvényesülését elősegítik* a magyar számviteli rendszerben. Egy fokozatos fejlődésről van szó, amelyben a fordulatot a 2000. évi C. törvény jelentette, mivel hozzá köthető a legtöbb ilyen változás, és ezt a folyamatot kívánom érzékeltetni összehasonlító jelleggel. Az elemzés, *a mérlegcsoportokon végigmenve*, minden egyes vagyoncsoport esetében a bekerülési érték meghatározásából kiindulva, a hozzá leginkább kapcsolható, a rá *legjellemzőbb értékelési eljárásokat vizsgálja a valódiság elvének érvényesülése szempontjából*.

4.2.1. Immateriális javak és Tárgyi eszközök

4.2.1.1. Bekerülési érték

A tárgyi eszközök csoportja a legtöbb vállalkozás számára a legjelentősebb vagyoni elem, éppen ezért a bekerülési értékkel kapcsolatosan is ezt elemzem elsőként, majd némileg hasonlóan kerül sor az immateriális javakra.

A tárgyi eszközök fogalmát az 1991. évi XVIII. törvény vezette be, mely szerint ide kell sorolni mindazon eszközöket, amelyek tartósan – legalább egy éven túl – közvetlenül vagy közvetetten szolgálják a vállalkozás tevékenységét és ez idő alatt fokozatosan veszítik el értéküket, a beruházásokat és a beruházásra adott előlegeket. A 2000. évi C. törvény értelmében ide kell még sorolni a tenyészállatokat, valamint a tárgyi eszközök értékhelyesbítését. A tárgyi eszközökön belül ugyanekkor az ingatlanokhoz sorolandó az ingatlanokhoz kapcsolódó vagyoni értékű jogok (pl: bérleti jog, haszonélvezeti jog stb.), amely egy kiterjesztést jelent a korábbi szabályozáshoz képest.

A *bekerülési érték* meghatározásánál vásárlás esetén a számla szerinti vételárból, apport átvétel esetén az alapító okirat szerinti értékből, térítés nélküli átvétel esetén az átadó által közölt könyv szerinti értékből vagy piaci értékből, amelyik a kisebb (2006-ig), többlet esetén pedig a piaci értékből kell kiindulni. *A térítés nélküli átvételnél is ma már csak a piaci értéket lehet alapul venni, amely szintén egy lépés a valódiság elve felé.* Ha saját rezsiz beruházásra kerül sor, akkor pedig a bekerülési értéket az előállításhoz kapcsolódó közvetlen költségből kell meghatározni. [Róth et al. 2006. p.96]

A bekerülési érték tartalma az elmúlt 15 évben, a törvényi szabályozásoknak köszönhetően folyamatosan bővült, de emellett a bekerülési értéket csökkentő tételek is megjelentek.

Bekerülési érték meghatározása során csak azokat a tételeket lehet figyelembe venni, amelyek az eszközhöz közvetlenül kapcsolódnak.

A bekerülési érték szabályozásával a törvény az összemérés elvét segíti elő azzal, hogy a beszerzéshez kapcsolódó költségek abban az időszakban csökkentsék az eredményt, amikor azok fedezete az árbevételben ténylegesen megjelenik.

A törvény részletesen felsorolja a bekerülési érték részeit:

Az 1991. évi XVIII. törvény meghatározása szerint a bekerülési érték részei a következő elemek, melyeket az *1996. évi CXV. törvény a **dőlt betűvel** jelölt elemekkel egészített ki:*

- + vételár – engedmény + felár
- + szállítási, *rakodási*, alapozási, szerelési, üzembe helyezési költség
- + közvetítői díj
- + bizományi díj
- + támogatások
- + adók (*a beszerzéskor fizetett fogyasztási adó*)
- + vámköltség (*vám, vámpótlék, vámkezelési díj*)

Beszerzéshez kapcsolódó egyéb költségek:

A bekerülési érték részét képezi az eszközhöz szorosan kapcsolódó

- *illeték*
- *vámárut terhelő vámköltségen kívül vámtéher*
- *előzetesen felszámított, de le nem vonható ÁFA*
- *jogszabályon alapuló és egyéb hatósági, igazgatási, szolgáltatási díj*

A bekerülési érték részét képezi a beszerzéshez kapcsolódó hitel és kölcsön után:

- az üzembe helyezésig felmerült kamat
- *felvétele előtt fizetett bankgarancia díj*
- *a hitel igénybevétele miatt fizetett, kezelési költség, folyósítási jutalék, a hitel igénybevételéig fizetett rendelkezésre tartási jutalék*
- *szervezéses közjegyző hitelesítési díja.*

A beruházáshoz kapcsolódó biztosítási díj.

A tárgyi eszköz biztonságos üzemeltetéséhez, rendeltetésszerű használatához szükséges:

- *tartozékok beszerzési értéke*
- *tartalék alkatrészek beszerzési értéke.*

A beszerzési költségnek nem része:

- az ÁFA, hatósági díj, illeték (az utóbbi kettő 1997-ig)
- *a levonható előzetesen felszámított ÁFA (2001-től)*

2001. január. 01-től a bekerülési érték új tételei:

- a beszerzéshez kapcsolódó, a beszerzéskor fizetett jövedéki adó
- a beruházáshoz kapcsolódó devizahitelnek a devizás eszközök és devizás források árfolyamnyereségével nem ellentételezett, üzembe helyezésig elszámolt árfolyamvesztése
- az eszközök beszerzéséhez szorosan kapcsolódó vásárolt vételi opció díja
- az eszköz használati értékét növelő bér munkadíj
- **a bekerülési értéket csökkenti:**
 - a próbaüzemeltetés során előállított és raktárra vett, értékesített termék, teljesített szolgáltatás előállítási értéke;
 - a beruházásra adott előleg után – annak elszámolásáig – a beruházásra elkülönített pénzeszköz után – annak felhasználásáig – kapott kamat üzembe helyezésig számított időarányos összege, maximum a bekerülési értékben elszámolt fizetett kamat összegéig.

Az **ingatlanok** bekerülési értéke meghatározásának új (2001-től) szabályai:

- építési telek és rajta lévő épület, építmény egyidejű beszerzése esetén, ha az épületet nem veszik használatba, akkor az épület, építmény beszerzési, bontási

költségeit, továbbá a vásárolt teleknek építkezésre alkalmassá tétele érdekében végzett munkák költségeit, ráfordításait a telek értékét növelő beszerzési költségként kell elszámolni.

- Egy adott beruházás miatt lebontott és újraépített épület, építmény bontásának költségeit az adott beruházás bekerülési értékébe be kell számítani. Az újraépítés költsége az újraépített eszköz bekerülési értékének minősül.
- Ingatlan beszerzése esetén az ingatlan értékébe – szerződés alapján – beszámított, korábban bérleti jog megvásárlása címén fizetett, bérleti jogként kimutatott összeget. . [Róth et al. 2006. p.99]

Véleményem szerint a bekerülési értéknek a fentiek szerinti kiterjesztése elősegíti azt, hogy a tárgyi eszközök a könyvekben minden olyan tételt tartalmazzanak, amelyek közvetlenül kapcsolatba hozhatók a beszerzésükkel, vagy ha nem vásárlásról volt szó, akkor a bekerülésük egyéb módzataival. *A trend egyértelműen a minél pontosabb, valósabb meghatározás felé mutat.* Külön figyelmet érdemelnek a 2001. óta létező csökkentő tételek. Jelentőségük igazából nem túl nagy azonban korábban, talán az óvatosság elvéből is kiindulva, a beruházás értéke nem volt csökkenthető.

Immateriális javak:

Az immateriális javak közé soroljuk azokat a nem anyagi eszközöket, amelyek a vállalkozás tevékenységét közvetlenül és tartósan szolgálják, az immateriális javakra adott előlegeket illetve az immateriális javak értékhelyesbítését.

Az immateriális javak bekerülési értékének meghatározásánál a tárgyi eszközökhöz hasonlóan vásárlás esetén a számla szerinti vételárból, apport átvétel esetén az alapító okirat szerinti értékből, többlet és térítés nélküli átvétel esetén pedig a piaci értékből kell kiindulni. Ez utóbbi 2006-tól érvényes, amellyel a piaci érték került még inkább előtérbe.

Az immateriális javaknál azonban nagyobb a jelentősége a saját előállításnak. Különösen az alapítás-átszervezés aktivált értéke és a kísérleti fejlesztés aktivált értéke esetén gyakori, hogy a velük kapcsolatos közvetlen költségek jelentik a bekerülési értéket. Ugyanakkor ezen vagyoni elemek esetén, a 2000. évi C. törvény életbe lépése óta, az akti-

válásukról a vállalkozó dönt, így csak az aktiválás esetén beszélhetünk bekerülési értékről.¹⁶ Szintén 2001. óta érvényes a következő:

A kísérleti fejlesztés aktiválása esetén a bekerülési értéke nem haladhatja meg azt az összeget,

- ami várhatóan megtérül a kapcsolódó jövőbeni gazdasági haszonból,
- a további fejlesztési költségek, a várható termelési költségek, illetve a termék értékesítése során közvetlenül felmerülő értékesítési költségek levonása után.

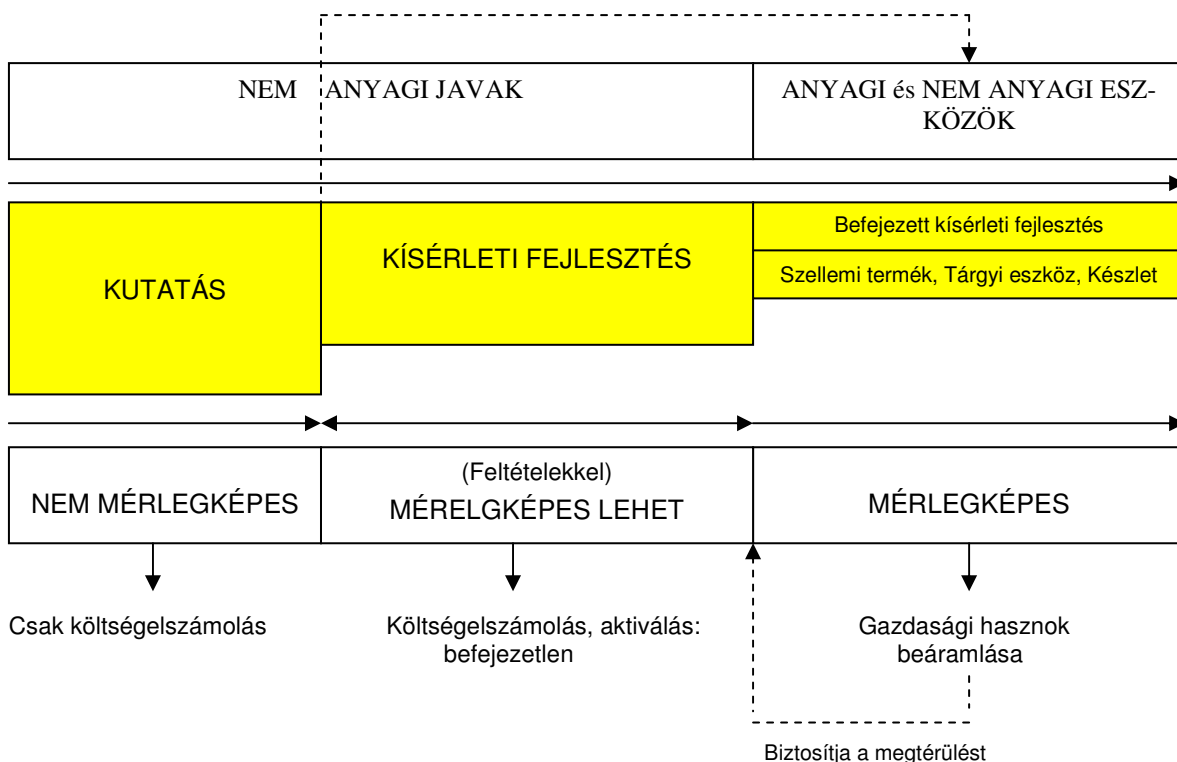
A vagyoni értékű jogok és a szellemi termékek esetén az adásvételi, vagy más szerződés jelentheti a bekerülési érték alapját, de más, már a tárgyi eszközöknél ismertetett elemek (járulékos „költségek”) is kapcsolódhatnak hozzájuk.

Az üzleti vagy cégérték, amely röviden megfogalmazva cégvásárlás és átalakulás esetén a jövőbeni haszon reményében fizetett (elismert) többletérték, kissé speciális eset. Csak good will (pozitív üzleti vagy cégérték) esetén beszélhetünk bekerülési értékről, de 2001. óta már bad will is elszámolható, ez azonban egyéb bevételt jelent, amely halasztott bevételként, passzívan elhatárolásra kerül.

Ha a *valódiság elvének érvényesülése szempontjából* vizsgáljuk az immateriális javakat, akkor két, a bekerülési értéket érintő kiegészítést lehet kiemelni a fentiek közül, amelyek 2001. óta léteznek:

- Az egyik az *alapítás átszervezés*, de különösen a *kísérleti fejlesztés aktivált értéke*, amely azzal a megkötéssel, hogy csak a várhatóan megtérülő kísérleti fejlesztést engedi elszámolni, megpróbálja a beszámolóban elkerülni az olyan kutatás-fejlesztéssel kapcsolatos vagyonnövelő tényezőket, amelyek sokba kerülnek ugyan, de nincs mögöttük valóságos gazdasági eredmény, lehetőség. A kísérleti fejlesztés életpályáját jól prezentálja a 4. ábra, amely a vagyon mérlegképes és nem mérlegképes voltát emeli ki aszerint, hogy a kutatás milyen stádiumban van, illetve milyen anyagi és nem anyagi javak állíthatók elő általa.

¹⁶ Az IAS / IFRS rendszerben az alapítás átszervezés értékét nem lehet vagyoni elemként aktiválni és a kísérleti fejlesztés aktiválása is szigorúbban szabályozott.

4. ábra: A kutatás-fejlesztés életpályája

Forrás: Deák [2008], p.503

- A másik a bad will elszámolásának a lehetősége, szintén 2001-től. Ha egy vállalkozás olyan kedvező akvizíciót hajt végre, hogy olcsóbban felvásárolja az adott céget (vagy annak túlnyomó többségét), mint amennyi annak a tényleges piaci értéke, akkor azt bevételként elszámolhatja. Ugyan el kell passzívan határolni, mert jövőbeli haszonként realizálódik, de ez időarányosan megszüntetésre kerül. Tehát az óvatosság elvével szemben itt is inkább a valódiság elve érvényesül.

4.2.1.2. Értécsökkenés

Jelentősen változott az *értécsökkenés* elszámolása. 2001-től megjelent a maradványérték és a hasznos élettartam fogalma, így a tárgyi eszközök és az immateriális javak leírása a hasznos élettartam végéig számolható el, vagyis amíg az eszköz el nem éri a maradványértékét. Ez a változás elősegíti, hogy befektetett eszközök könyv szerinti és piaci értéke közeledjen egymáshoz. A *terven felüli értécsökkenést vissza kell írni*, ha elszámolásának okai megszűntek, így az eszköz piaci értékének csökkenése, majd az ezt követő tartós értéknövekedés megjelenik a főkönyvi számlákon és a mérlegben is.

Terv szerinti értékcsökkenés elszámolása:

Az immateriális javak, a tárgyi eszközök a tartós használat, a folyamatos fizikai elhasználódás és erkölcsi avulás miatt értéküket fokozatosan elvesztik, így azt költségként el kell számolni. A nemzetközi számviteli gyakorlatnak megfelelően Magyarországon is a vállalkozónak kell eldöntenie a rendeltetésszerű használatbavételkor – azaz üzembe helyezéskor –, hogy a bekerülési értéket a hasznos élettartam alatt, évenként milyen összeggel, mely módszerrel, és mennyi maradványérték figyelembevételével számolja el az eredmény terhére.

Nem számolható el értékcsökkenés a földterület, a telek (a bányaművelésre, vegyi hulladék tárolására igénybe vett földterület, telek kivételével), az erdő, a képzőművészeti alkotás beszerzési ára után, az üzembe nem helyezett beruházásnál és a már teljesen leírt immateriális javaknál, tárgyi eszközöknél, illetve a tervezett maradványértéket elért eszközöknél. Továbbá nem lehet elszámolni értékcsökkenést a régészeti leletnél, kép és hangarchívumnál, egyéb gyűjteménynél, ami nem veszít értékéből, hanem értéke egyedi mivoltából adódóan évről évre nő. (Ma már nem nevesíti külön-külön a Szt. ezeket a tételeket.)

Az immateriális javak, a tárgyi eszközök beszerzési vagy előállítási költségét (beszerzési árát, illetve közvetlen önköltségét) azokra az évekre kell felosztani, amelyekben ezeket az eszközöket előreláthatóan használni fogják (az értékcsökkenés elszámolása).

A hasznos élettartam megállapítása:

A hasznos élettartam tulajdonképpen az az időszak, amely alatt az amortizálható eszközt a gazdálkodó a várható fizikai elhasználódás (műszakok száma, a tevékenységre jellemző körülmények, az eszköz fizikai jellemzői), erkölcsi avulás, az eszköz használatával kapcsolatos jogi és egyéb korlátozó tényezők figyelembevételével várhatóan használni fogja (időarányos, teljesítményarányos leírás). A hasznos élettartamot meghatározhatjuk a megtermelhető darabszám/elvégezhető teljesítmény, vagy egyéb egységre osztás figyelembevételével is. Ez alapján a hasznos élettartam az az időszak, amely alatt a vállalkozó az előbbieket várhatóan elő tudja állítani, az amortizálható eszköz felhasználásával. [Amit a vállalkozónak ...datanet.hu; é.n.]

A maradványérték meghatározása:

Az egyik legnehezebb feladat a maradványérték meghatározása, amely tulajdonképpen egy becslési eljárás. A maradványérték meghatározására a számviteli előírások nem adnak semmiféle támpontot. Már a fogalom meghatározásából is kitűnik, hogy ez nem egy egzakt érték, hanem egy becsült összeg. A maradványérték a hasznos élettartam végén az adott eszköz várhatóan realizálható értéke (esetleg a haszonanyag- vagy hulladékérték), amelyet a rendeltetésszerű használatbevételek, az üzembe helyezés időpontjában rendelkezésre álló információk alapján kell meghatározni. A maradványérték meghatározása becsléssel történik, egyrészt az adott eszköz használatbevételekor fennálló piaci viszonyok, másrészt a hasonló eszközök használata során a vállalkozónál felhalmozódott gyakorlati tapasztalatok figyelembevételével.

Nulla lehet a maradványérték akkor, ha annak értéke valószínűsíthetően nem jelentős. A maradványérték meghatározása csak látszólag számviteli feladat, de annak pontos meghatározására szükség van az adott terület szakértőjére, vagy vezetőjére. Igénybe vehető külső segítség is például katalógusok, tájékoztatók, műszaki leírások, számítások stb. Ezeket indokolt lefűzni a dokumentációba, és célszerű felvezetni a megbecsült maradványértéket az üzembe helyezési okmányra, vagy az egyedi nyilvántartó kartonra.

Speciális esetekben előfordulhat, hogy az adott eszköz várhatóan realizálható maradványértéke a leírás idő (hasznos élettartam) végén eléri vagy meghaladja az eszköz bekerülési értékét. Ez az eset például az ingatlanoknál fordulhat elő, mert ennek értéke az ismert gazdasági okok miatt egyre nő. Ez esetben terv szerinti értékcsökkenés nem számolható el, hanem értékhelyesbítéssel kell korrigálni a különbséget. (Lásd: 4.2.1.3. fejezetben)

Nem jelentős maradványérték:

Nullaértékűnek is minősíthető a maradványérték, ha egy bizonyos határérték alatt van. Ezt a határértéket az értékelési szabályzatban rögzíteni kell. Ezt az értékhatárt kétféle módon lehet kialakítani: forintértékben, vagy százalékos mutatóval. Forintértékben meghúzható a határvonal például 100 ezer forintban, százalékos mutatóban megjelölhető ez a szint például 10 százalékban. Figyelemmel kell lenni arra, hogy ez alatt a határérték alatt számvitelileg a maradványérték mindig nulla. Nullának kell venni forintban kifejezve a könyvekben is, holott matematikailag van maradványérték. [www.datanet.hu]

Jelentős maradványérték:

A számviteli törvény értelmében jelentős a maradványérték, ha összege a vállalkozás által meghatározott forint vagy százalékos értékhatár feletti. A törvény a vállalkozásokra bízta annak rögzítését, hogyan alakítják ki az irányadó mértéket. Az eszközöket két csoportra kell osztani: a határvonal alatti és a határvonal feletti eszközökre.

A határvonal alatt nullának tekinthető a maradványérték, itt az értékcsökkenés alapja a bekerülési érték lesz, tehát maradványérték nélküli lesz az elszámolás. Fontos megjegyezni, hogy ha magának az eszköznek a bekerülési értéke nem tekinthető jelentősnek a maradványérték sem minősül jelentősnek.

A határvonal feletti eszközöknél – a fenti példa szerint – az abszolút összegű szabályozással az 100 ezer feletti bekerülési eszközök, míg a százalékosnál a 10 százalékpontot elérő eszközöknél egyenként kell meghatározni a maradványértéket valamilyen módszer szerint.

Fontos szabály, hogy visszamenőleges maradványérték kialakítására nincs lehetőség. A maradványérték meghatározással elszámolandó amortizációs elszámolás csak a 2001. január elsejétől beszerezett, valamint az ez időponttól üzembe helyezett eszközökre vonatkozik.

Az évenként elszámolandó értékcsökkenés:

A terv szerinti értékcsökkenési leírás elszámolásához az évenként elszámolandó értékcsökkenést az egyedi eszköz várható használata, ebből adódó élettartama, fizikai elhasználódása és erkölcsi elavulása, valamint az adott vállalkozási tevékenységre jellemző körülmények figyelembevételével kell megtervezni, és az üzembe helyezéstől kezdve alkalmazni.

2001-től fontos változás, hogy megszűnt az a szabály, amely szerint az adózás előtti eredmény csökkentéseként elszámolható értékcsökkenés összege nem lehet több a számviteli-ben elszámolt összegnél, vagyis az adóalapban a társasági adó (Tao) szerinti leírás érvényesíthető még akkor is, ha az így kiszámított érték magasabb a számvitelben elszámoltnál.

A Tao törvény értékcsökkenési leírással kapcsolatos szabályai nem tesznek különbséget az egyszeres és kettős könyvvitelt vezető vállalkozásoknál. A számviteli törvény szerint megállapítható terv szerinti értékcsökkenés érvényesíthető 2001. január elsejétől:

- A 200 ezer forint bekerülési értéket meg nem haladó tárgyi eszközök esetében,
- A tenyészállatoknál,
- A kizárólag alapkutatáshoz alkalmazott kutatáshoz vagy a kísérleti fejlesztéshez használt tárgyi eszköz esetében,
- Az ingatlanokhoz kapcsolódó vagyoni értékű jogoknál.

A terv szerinti értékcsökkenés akkor változtatható meg, ha a vállalkozó szempontjából meghatározó jelentőségű tárgyi eszköznél az évenként elszámolandó értékcsökkenés megállapításakor (megtervezésekor) figyelembe vett körülményekben (az adott eszköz használatának időtartamában, az adott eszköz értékében és a várható maradványértékben) lényeges változás következett be. Ez a lényeges változás azonban más, mint ami a terven felüli értékcsökkenés elszámolhatóságának feltételrendszerében már szerepelt. Amennyiben a gazdálkodó megváltoztatja a terv szerinti értékcsökkenési leírást, akkor a változás eredményre gyakorolt számszerűsített hatását a kiegészítő mellékletben be kell mutatni.

A vagyoni értékű jogokra vonatkozóan a szerződés szerinti időtartam:

- a szellemi termékek bekerülési értékét azokra az évekre kell felosztani, amelyekben a vállalkozó azokat használni fogja,
- az üzleti vagy cégértéket 5 év vagy ennél hosszabb idő, legfeljebb 15 év alatt,
- a befejezett kísérleti fejlesztés, továbbá a befejezett alapítás-átszervezés aktivált értékét 5 év vagy ennél rövidebb idő alatt lehet leírni.

Amennyiben a vállalkozó az üzleti vagy cégértéket 5 évnél hosszabb idő alatt írja le, azt a kiegészítő mellékletben indokolni kell. A vagyoni értékű jogoknál a 2001. évtől megszűnt az amortizációs időszak minimuma. Az üzleti vagy cégérték esetében megszűnt az amortizációs időszak maximuma.

A gazdálkodó – a terv szerinti értékcsökkenés elszámolása helyett – a 100 ezer forint egyedi beszerzési, előállítási érték alatti vagyoni értékű jog, szellemi termék, tárgyi eszköz bekerülési értékét saját döntése szerint a használatba vételkor *egy összegben számolhatja* el értékcsökkenési leírásként.

A terv szerinti értékcsökkenés módszerét illetően választani lehet a bruttó és a nettó érték-alapú vagy teljesítményarányos leírást. A bruttó érték-alapú leírásnál is többféle megoldás között lehet dönteni.

Terven felüli értékcsökkenés elszámolása

Terven felüli értékcsökkenést kell az immateriális jószágnál, a tárgyi eszközknél elszámolni akkor, ha

- értéke tartósan és jelentősen magasabb, mint ezen eszköz piaci értéke,
- a szellemi termék, a tárgyi eszköz (ideértve a beruházást is) értéke tartósan lecsökken, mert a szellemi termék, a tárgyi eszköz a vállalkozási tevékenység változása miatt feleslegessé vált, vagy megrongálódás, megsemmisülés, illetve hiány következtében rendeltetésének megfelelően nem használható, illetve használhatatlan,
- a vagyoni értékű jog a szerződés módosulása miatt csak korlátozottan vagy egyáltalán nem érvényesíthető,
- a befejezett kísérleti fejlesztés révén megvalósuló tevékenységet korlátozzák vagy megszüntetik, illetve az eredménytelen lesz.

Az értékcsökkenést olyan mértékig kell elszámolni, hogy az immateriális jószág, a tárgyi eszköz, a beruházás használhatóságának megfelelő, a mérlegkészítéskor érvényes piaci értéken szerepeljen a mérlegben. Amennyiben az immateriális jószág, a tárgyi eszköz, a beruházás rendeltetésének megfelelően nem használható, illetve használhatatlan, megsemmisült vagy hiányzik, azt az immateriális javak, a tárgyi eszközök, a beruházások közül – a terven felüli értékcsökkenés elszámolása után – ki kell vezetni.

Terven felüli értékcsökkenés visszaírása

Ha a terven felüli leírásnak az okai már nem, illetve csak részben állnak fenn, és a tárgyi eszköz piaci értéke jelentősen meghaladja a könyv szerinti értéket, az elszámolt terven felüli leírást úgynevezett visszaírással csökkenteni kell. A visszaírással legfeljebb a terv szerinti értékcsökkenéssel meghatározható nettó értékig növelhető az eszköz értéke (ha ez kisebb, mint a piaci érték). A visszaírás egy-egy eszközre nem lehet nagyobb összegű az egyedi eszköz terven felüli értékcsökkenésénél.

Amennyiben a befektetett eszköz piaci értéke jelentősen meghaladja a visszaírás utáni könyv szerinti értéket (a nyilvántartásba vételkor megállapított bekerülési értéket, illetve immateriális jószágnál, tárgyi eszközknél a terv szerinti értékcsökkenés figyelembevételével meghatározott nettó értéket), ezen eszköz piaci értéken is felvehető. Ez esetben a bekerülési érték, illetve immateriális jószágnál, tárgyi eszközknél a terv szerinti értékcsökkenés figyelembevételével meghatározott nettó érték és a piaci érték különbözetét az eszközök

között értékhelyesbítésként, a források között – az értékhelyesbítés összegével azonos összegben – értékelési tartalékként lehet kimutatni. (Lásd: 4.1.2.3. fejezetben) Nem számolható el terv szerinti, illetve terven felüli értékcsökkenés a már teljesen leírt, és a tervezett maradványértéket elért immateriális jószágnál, és a tárgyi eszközöknél.

Megállapítható tehát, hogy mind a terv szerinti, mind a terven felüli értékcsökkenés szabályozásában bekövetkező változások afelé hatnak, hogy a beszámolóban a tárgyi eszközök és az immateriális javak mérlegértéke mindinkább a valóságot tükrözze. Mindez hat az eredményre is, megjelenik az üzemi (üzleti) eredmény szintjén (értékcsökkenési leírás, egyéb ráfordítás, egyéb bevétel), majd ezt követően az adózás előtti eredményen át egészen a mérleg szerinti eredményig.

4.2.1.3. Érték helyesbítés

Az érték helyesbítés 1996. óta van jelen a magyar számvitelben és az egyik legjelentősebb olyan tényező, amely elősegíti azt, hogy a befektetett eszközök mérlegértéke minél inkább a valóságot tükrözze, azaz a piaci értéket mutassuk ki a beszámolóban ezen eszközök esetében.

A befektetett eszközök érték helyesbítése, mintegy piaci értékre való felértékelési lehetőséget jelent. Az óvatosság elvéből adódóan sokáig élt az az elv, hogy eszközt felértékelni tilost, azonban az érték helyesbítés a piaci érték követésével a valósághoz közelíti ezen eszközök mérlegértékét. Különös jelentősége van ennek az *ingatlanok esetén*, ahol gyakran előfordul, hogy jelentős értéknövekedést kell elszámolni. Ha belegondolunk abba, hogy egy 15 éves, forgalmas, frekvenciált helyen elhelyezkedő ingatlan (pl: irodaház, raktárépület, telek stb.) esetében, mekkora piaci értékmódosulás következhetett be, akkor rögtön láthatjuk, hogy milyen lényeges elemről van szó. Ha ezen eszközök a 15 évvel korábbi bekerülési értékükön szerepelnek a számviteli beszámoló mérlegében, az súlyosan torzítaná annak hitelességét, nem érvényesülne a valósághű bemutatás irányelve. Szükség van tehát ezek érték helyesbítésére, vagyis arra, hogy felértékeljük ezeket az eszközöket.

Ez a felértékelés a mérlegkészítés napján ismert piaci értékre történik, úgy, hogy a piaci érték és a könyv szerinti érték¹⁷ különbségét elszámoljuk érték helyesbítésként, ha az

¹⁷ Könyv szerinti érték: a bekerülési érték módosítva a terv szerinti értékcsökkenéssel, a terven felüli értékcsökkenéssel valamint az értékvesztéssel és ezek visszairásával – ha ilyenek vannak – együttesen számított érték (a fordulónapra számítva).

tartós és jelentős. Az értékhelyesbítés elszámolása az értékelési tartalékkal szemben történik. (Számviteli törvény 57. § 3. bekezdése alapján, figyelembe véve az 58. és 59. §-ban részletezett visszaírási lehetőségeket is.)

Az értékhelyesbítés könyvelése:

- elkülönített főkönyvi számlákon mutatjuk ki:

T 117, 127-157, 177 - K 417

- mérlegbeli összefüggés: eszközök értékhelyesbítése összesen = források értékhelyesbítés értékelési tartaléka.
- az értékhelyesbítés nyilvántartására szolgáló számlák mindig egymással szemben használhatók.

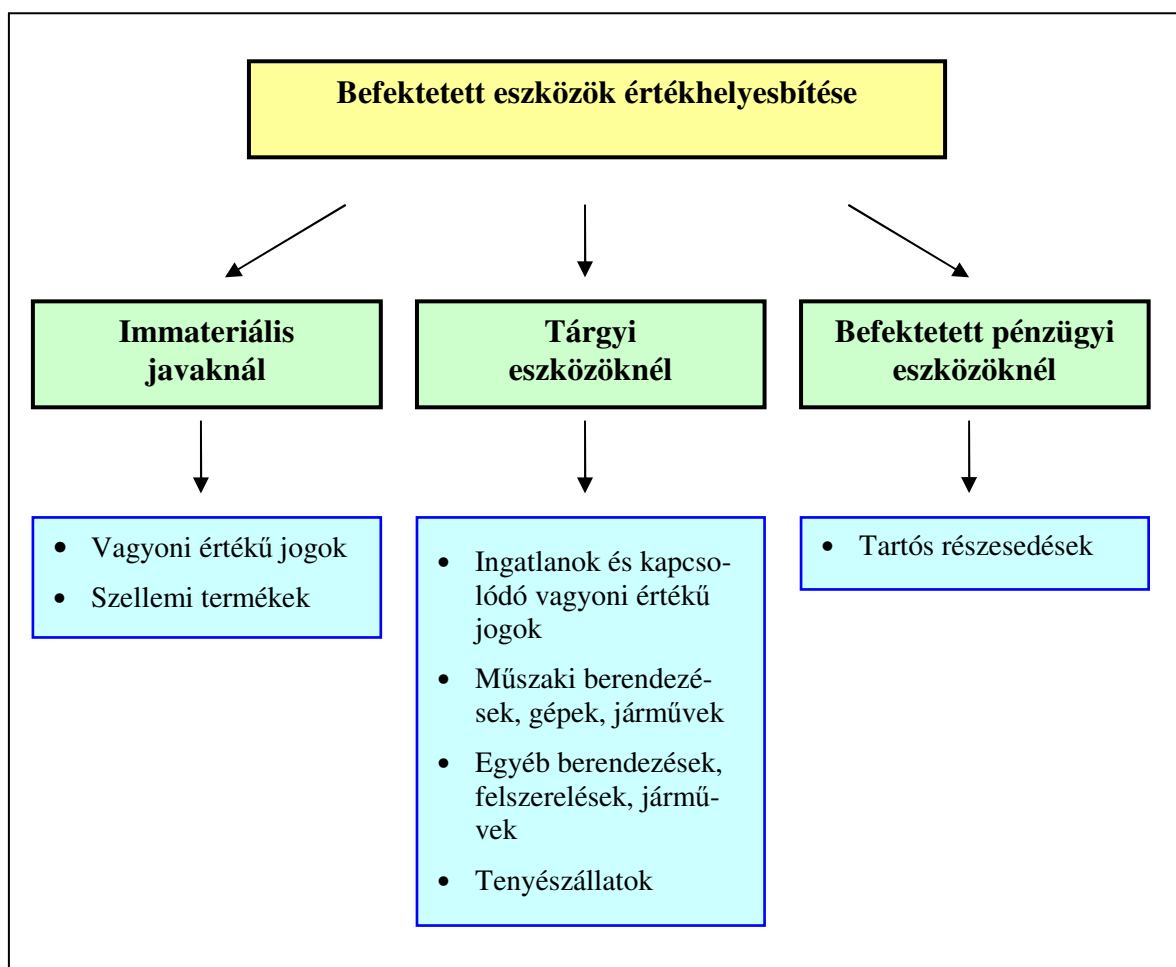
Megjelenése a mérlegben:

E: Immateriális javak értékhelyesbítése	F: Érték helyesbítés értékelési tartalék
Tárgyi eszközök érték helyesbítése	
Befektetett pénzügyi eszközök érték helyesbítése	

A már elszámolt érték helyesbítés összege természetesen nem feltétlenül marad éveken keresztül változatlan. Amennyiben a befektetett eszközöknél meghatározott tárgy évi érték helyesbítés összege jelentősen eltér az előző üzleti év mérleg fordulónapján kimutatott érték helyesbítés összegétől, a leltárral alátámasztott különbözet

- növeli az érték helyesbítés összegét az értékelési tartalékkal szemben, ha a tárgy évi érték helyesbítés értéke meghaladja az előző évit,
- csökkenti az érték helyesbítés összegét az értékelési tartalékkal szemben, ha a tárgy évi érték helyesbítés értéke alacsonyabb az előző évinél, legfeljebb az előző üzleti év mérleg fordulónapján kimutatott érték helyesbítés összegéig.

Érték helyesbítés nem számolható el minden egyes befektetett eszköz esetében, a következő 5. ábra mutatja azokat az elemeket, ahol ez lehetséges.

5. ábra: Értékhelyesbítés elszámolhatósága

Forrás: Róth et al. 2006, p.322

Ha külön-külön megvizsgáljuk az egyes vagyoni elemeket, akkor a következő megállapításokra jutunk:

- 1) Az *immateriális javak esetén* valóban indokolt lehet a fenti két esetben értékhelyesbítés alkalmazása. Könnyen elképzelhető a bekerülést követő néhány év elteltével, a vagyoni értékű jogoknál, hogy egy márkanév¹⁸, licenc vagy játékjog esetén a piaci érték és a könyv szerinti érték jelentősen eltér egymástól az előbbi javára, és ezért értékhelyesbítés elszámolása válhat szükségessé. Azonban később a trend megfordulhat és annak csökkenése is előfordul.

Ugyanez mondható el a szellemi termékek esetében. Különösen a következőknél ítélem meg úgy, hogy fontos lehet adott esetben értékhelyesbíteni: találmány, szabad-

lom, ipari minta, know-how stb. A technológiák fejlődése, azok gyors változása igényli a piaci értékhez való alkalmazkodást. Más vagyoni elemek esetén (Alapítás átszervezés aktivált értéke, Kísérleti fejlesztés aktivált értéke, Üzleti vagy cégérték) ugyanakkor azt gondolom, hogy nincs realitása az értékhelyesbítésnek, mint ahogy a számviteli törvény nem is engedi meg ezekben az esetekben. Nehézkes, vagy sok esetben kivitelezhetetlen lenne ezek piaci értékének a meghatározása, és igazából nincs is rá szükség.

- 2) *A tárgyi eszközök esetén* minden egyes, ténylegesen „kézzel fogható” tárgyi eszköznél számolható el érték helyesbítés. Ennek a legnagyobb jelentősége véleményem szerint az ingatlanok, és a kapcsolódó vagyoni értékű jogok esetében van. Nem kell ingatlanpiaci szakértőnek lenni, hogy bárki megállapíthassa, hogy az elmúlt 17 évben jelentős felértékelődés következett be az ingatlanok esetén, különösen frekventált területeken. Ha ezek az ingatlanok ráadásul az évente elszámolt terv szerinti értékcsökkenéssel csökkentett értéken szerepelnek a mérlegben, akkor az jelentős torzításokhoz vezethet, a vagyon értékét nem valósághűen mutatja, különösen nagy lehet az eltérés a jelentős ingatlanvagyonnal rendelkező vállalkozások beszámolóiban.

A műszaki gépek, berendezések és az egyéb berendezések esetében véleményem szerint sokkal kisebb az érték helyesbítés lehetősége. Nehezen képzelhető el, hogy a legtöbb gép, berendezés a használat illetve a technológiai fejlődés következtében ne veszítene az értékéből. Kivételt képezhet néhány olyan speciális gépi berendezés, amelyekre a kialakuló piaci változások következtében tartósan nagy igény támad és ezért nő a piaci értéke.

(pl: Nagy volumenű építkezések sorozata esetén ilyen lehet a toronydaru; vagy pedig felfutó termelés következtében speciális gyártó berendezéseknél alakulhat ki értéknövekedés.)

A tenyészállatok esetében is valószínűsíthető, hogy csekélyebb az érték helyesbítés jelentősége, kivételt képezhet pl. egy versenyló, amely a sorozatos győzelmek során növeli saját piaci értékét. Természetesen egyéb, hasonló esetek még előfordulhatnak.

¹⁸ A márkanév nevesítése a vagyoni értékű jogok közül 2007-től a törvényben törlésre került, a gazdálkodó döntheti el, hogy a körülmények, szerződés alapján a márkanév megszerzéséért fizetett összeget a szellemi termékek között vagy használati jogként a vagyoni értékű jogok között veszi állományba.

3) A *befektetett pénzügyi eszközök esetén* kizárólag a tartós részesedéseknél számolható el értékhelyesbítés. Ez jelentősen korlátozza alkalmazásának eseteit. Egyrészt jogos, hiszen a részvények azok az értékpapírok, amelyek jelentős piaci árnövekedést produkálhatnak, a tőzsdei árfolyamuk növekedésével. Ez egy egzakt mérési módszer, nem kíván külön értékbecslést, legalábbis ha tőzsdén jegyzett értékpapírról van szó.

Másrészt indokolt lehetne a kötvények és egyéb értékpapírok esetén is az értékhelyesbítés lehetőségének meghagyása. Itt is elképzelhető jelentős értéknövekedés, azonban 2004. óta, a valós értéken való értékelés lehetőségének bevezetése óta ez a „probléma” megoldódott. (Lásd: 4.2.3. fejezet)

Ha az értékhelyesbítés *beszámolóra gyakorolt hatását* vizsgáljuk, akkor az:

- értékhelyesbítés elszámolása: növeli a vagyon (eszközök) nagyságát, növeli a saját tőke nagyságát, az eredményre viszont nem gyakorolt hatást.
- értékhelyesbítés megszüntetése: csökkenti a vagyon (eszközök) nagyságát, csökkenti a saját tőke nagyságát is, az eredményre ugyancsak nem gyakorolt hatást.

Az értékhelyesbítés elszámolása tehát nem kötelező, hanem egy választható formula. Ha alkalmazásra kerül, akkor a kiegészítő mellékletben ismertetni kell a piaci érték meghatározásának elveit és módszereit. További specialitás, hogy a beszámolót könyvvizsgálóval auditáltatni kell. Ha a konszolidálás során anyavállalat alkalmazza, akkor azt akkor is megteheti, ha a konszolidálásba bevont vállalatok nem alkalmazzák, illetve, akkor sem kötelező, ha a konszolidálásba bevont vállalatok alkalmazzák.

Tekintettel arra, hogy az értékhelyesbítés elszámolása számos esetben jelentős többlet adminisztrációs és egyéb terheket ró az azt alkalmazó vállalkozásokra (pl: értékbecslés, ingatlanszakértő alkalmazásának költségei), sok esetben ezért nem kerül sor az átértékelésre, pedig a fentiek alapján sokszor indokolt lenne, és nagyban elősegítené a vagyon valós értékelését. A magyar számviteli rendszerben tehát adott a lehetőség a piaci értékre való felértékelésre, kérdés, hogy mennyire élnek ezzel vállalkozások? Többek között ezt is vizsgálom a következő, 5. fejezetben.

4.2.2. Készletek

A készletek témaköre az, amely a rendszerváltás óta legkevésbé alakult át. Változott néhány ponton a bekerülési értéküknek a meghatározása, és az értékvesztésükkel kapcsolatos szabályozás az, amely az adott téma szempontjából vizsgálandó.

4.2.2.1. Készletek bekerülési értéke

A készletek között kell nyilvántartani azokat az anyagi eszközöket, amelyek a vállalkozás tevékenységét maximum 1 évig szolgálják illetve azokat az eszközöket, amelyek a tárgyi eszközök között feleslegessé váltak és átminősítettek.

Az 1991. évi XVIII. törvény alapján meghatározott készleteken belüli vagyoni elemek lényegében megmaradtak, a 2000. évi C. törvény hatálybalépésével csak a sorrendjük változott, illetve a törvény az Állatok kategória helyett a Növendék-, hízó- és egyéb állatokat használja, amelybe a tenyészállatok már nem tartoznak bele.

A készleteknek két nagy csoportját különböztetjük meg: a *vásárolt készleteket* illetve a *saját termelésű készleteket*. Ennek megfelelően a vásárolt készletek esetén a beszerzési ár adja a bekerülési érték alapját, míg a saját termelésű készleteknél az előállítási költség. A bekerülési érték meghatározásának módja a készletek esetében nem változott jelentősen, itt is a 2001. óta érvényes számviteli törvény hozott némi változtatást, kiegészítést, amely változásokat az alábbi ismertetés során *dőlt betűvel jelölöm*.

I. **Vásárolt készleteknél** (anyag, áru) a bekerülési (beszerzési) érték az engedményekkel csökkentett, felárakkal növelt vételárat, továbbá az eszköz beszerzésével, üzembe helyezésével, raktárba történt beszállításával kapcsolatban felmerült szállítási és rakodási, alapozási, szerelési, üzembe helyezési, közvetítői tevékenység ellenértékét foglalja magában. A következő specialitások kapcsolódnak még a vásárolt készletek bekerülési értékéhez:

- Beszerzéskor: beszerzési értékek alapján számított átlagos (súlyozott) beszerzési ár, vagy a *FIFO módszer szerint* meghatározott bekerülési érték.
- Ha a számla vagy más bizonylat nem érkezik meg a raktárba való beszállításig, akkor a szerződés szerint ismert tételek alapján kell állományba venni, és később, amikor a számla megérkezik, akkor a különbözet:
 - *ha jelentős, akkor módosítja a bekerülési értéket,*

- *ha nem jelentős, akkor egyéb bevétel / egyéb ráfordítás lesz.*
- A bekerülési érték része a bér munkadíj. (2001. óta nevesítve.)
- Importbeszerzés esetén, ha a kiegyenlítés a számla alapján devizában / valutában történik, akkor a devizás értékelés szabályai érvényesek:
 - *2001. előtt: teljesítés napján érvényes, a választott hitelintézet által meghirdetett deviza vételi árfolyamon.*
 - *2001. után: teljesítés napján érvényes, a választott hitelintézet által meghirdetett átlag árfolyamon, vagy az MNB hivatalos devizaárfolyamán.*

II. Saját termelésű készletek (befejezetlen termelés, félkész és késztermék, állatok) bekerülési értékének alapját képezi a számviteli törvény által meghatározott előállítási költség, az utókalkulációval meghatározott, a norma szerinti közvetlen önköltség, vagy a FIFO módszer szerint meghatározott előállítási költség.

A befejezetlen termelés norma szerinti közvetlen önköltsége a félkész termék, a késztermék norma szerinti közvetlen önköltségéből a teljesítési fok alapján arányosítással is meghatározható. [2000. évi C. törvény a számvitelről; 62. § (2.)]

Tovább részletezve az előállítási költség fogalmát, az eszköz bekerülési (előállítási) értékének részét képezik azok a költségek, amelyek

- az eszköz (termék) előállítása, üzembe helyezése, bővítése, rendeltetésének megváltoztatása, átalakítása, eredeti állagának helyreállítása során közvetlenül felmerültek,
- az előállítással bizonyíthatóan szoros kapcsolatban voltak, továbbá
- az eszközre (termékre) megfelelő mutatók, jellemzők segítségével elszámolhatóak, (együttesen: közvetlen önköltség).

2001. óta érvényesül a következő kiegészítés:

Az előállítási költség része az idegen kivitelezőnek a beruházó által átadott és nem számlázott

- vásárolt anyag,
- saját előállítású termék,
- nyújtott szolgáltatás bekerülési értéke a tényleges beépítéskor.

A készletek bekerülési értékénél is tehát megfigyelhető, hogy új elemek jelentek meg, amelyek tovább pontosítják azok értékét, bár itt véleményem szerint nem olyan jelentős a változás, mint a pl. a tárgyi eszközök esetében volt.

4.2.2.2. Értékvesztés és annak visszairása

A készletekkel kapcsolatban a leglényegesebb, a valódiság elvét támogató fejlődés az értékvesztés visszairása. Az értékvesztés elszámolása már kezdetektől fogva része volt a magyar számviteli rendszernek. *Az értékvesztés elszámolása inkább az óvatosság elvét, míg annak visszairása a valódiság elvét erősíti.*

Akkor kerül sor értékvesztésre, ha a vásárolt készlet (anyag, áru) mérlegkészítéskori piaci értéke tartósan és jelentősen¹⁹ alacsonyabb, mint a könyv szerinti értéke. Ha pedig a saját termelésű készlet (befejezetlen termelés, félkész és késztermék, állat) bekerülési (előállítási), illetve könyv szerinti értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a mérlegkészítéskor ismert és várható eladási ára, akkor azt a mérlegben a még várhatóan felmerülő költségekkel csökkentett, várható támogatásokkal növelt eladási áron számított értéken kell kimutatni, a készlet értékét a különbözetnek értékvesztéskénti elszámolásával kell csökkenteni. [Számviteli tv. 56. § (1)]

Elszámolása, amely a számviteli törvény alapján a fenti esetben kötelező, *érinti a vagyont* (készlet értéke csökken), és *az egyéb ráfordításokon keresztül az eredményt* (Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye csökken).

2001-től jelent meg az *értékvesztés visszairására* vonatkozó szabályozás. Ha a készlet mérlegkészítéskori piaci értéke tartósan és jelentősen magasabb, mint a könyv szerinti értéke, akkor a korábban elszámolt értékvesztést vissza kell írni. A visszairása maximum az eredeti bekerülési értékig történik.

Az értékvesztés visszairása *érinti a vagyont* (készlet értéke nő), és *az egyéb bevételeken keresztül az eredményt* (Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye nő).

Ez szintén a korábbi, „eszközöket felértékelni tilos” szabálynak ellentmondva a piaci értéket jobban érvényesíti, és jelentős előrelépésnek tekinthető.

¹⁹ A tartós és jelentős fogalmának meghatározása szubjektív, az egyes vállalkozások számviteli politikájától függ, noha hatása a mérlegre és az eredményre nem mindig elhanyagolható.

4.2.3. Befektetett pénzügyi eszközök és Értékpapírok

A Befektetett pénzügyi eszközök és Értékpapírok témaköre az, ahol a legnagyobb átrendeződés ment végbe az elmúlt években. Tartalmilag is nagyban változott és itt érhető legnagyobb mértékben tetten az arra való törekvés, hogy a vagyont tényleges piaci értéken, valóságghűen értékelve mutassák ki a beszámolóban. Erre született több, kötelező érvényű és választható értékelési módszer.

4.2.3.1. Befektetett pénzügyi eszközök és Értékpapírok bekerülési értéke

A Befektetett pénzügyi eszközök mérlegcsoportja tartósan a vállalkozás tulajdonában lévő értékpapírokat, adott kölcsönöket, lekötött bankbetéteket stb. tartalmazza, és ennek megfelelően befektetett eszközöknek tekintjük őket. Ezzel szemben az Értékpapírokhoz forgatási céllal vásárolt vagy a tárgy évet követő éven belül lejáró, tulajdoni részesedést illetve hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat soroljuk, tehát ennek megfelelően a forgóeszközök között szerepelnek. Azonban mindkét mérlegcsoport estén hasonló számviteli szabályozás érvényes rájuk, nagy az átfedés a bekerülési érték és a mérlegérték meghatározását illetően is közöttük, ezért indokolt, együtt tárgyalni, elemezni őket. Mivel ezen vagyoni elemek esetében mind az elnevezésben és csoportosításukban, mind a bekerülési értékben 2001-től jelentős változások következtek be, ezért először röviden áttekintem tartalmilag is a Befektetett pénzügyi eszközöket, majd az Értékpapírokat, ezt követően együtt a bekerülési érték tárgyalása következik.

Az 1991. évi XVIII. számviteli törvény új eszközcsoportként vezette be a **Befektetett pénzügyi eszközök** csoportját, ahol azokat az értékpapírokat, részesedéseket, kölcsönadott pénzeszközöket kellett kimutatni, amelyeket a vállalkozó azzal a céllal fektetett be más vállalkozásba illetve adott át más vállalkozónak, hogy ott tartós jövedelemre tegyen szert vagy döntő befolyásolási, irányítási, ellenőrzési lehetőséget szerezzen. A 2000. évi C. törvény alapján itt kell kimutatni a befektetett pénzügyi eszközök értékhelyesbítését is. A 2000. évi C. törvény hatályba lépését megelőzően, az 1991. évi XVIII. törvény rendelkezései alapján befektetett pénzügyi eszközök csoportja a következő elemekből állt:

1. Részesedések
2. Értékpapírok
3. Adott kölcsönök

4. Hosszú lejáratú bankbetétek
5. Befektetett pénzügyi eszközök értékhelyesbítése

A 2000. évi C. törvénnyel jelentősen megváltozott a befektetett pénzügyi eszközök mérlegcsoportja:

1. Tartós részesedés kapcsolt vállalkozásban
2. Tartósan adott kölcsön kapcsolt vállalkozásban
3. Egyéb tartós részesedés
4. Tartósan adott kölcsön egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozásban
5. Egyéb tartósan adott kölcsön
6. Tartós hitelviszonyt megtestesítő értékpapír
7. Befektetett pénzügyi eszközök értékhelyesbítése

Az **Értékpapírok** mérlegcsoportját az 1991. évi XVIII. törvény úgy határozta meg, hogy itt csak azok az értékpapírok – kötvények, részvények, üzletrészek, kincstárjegyek, letéti jegyek, egyéb értékpapírok – mutathatók ki, amelyeket a vállalkozás forgatási céllal (éven belüli továbbértékesítés), átmeneti, nem tartós befektetésként a remélt nyereség (kamatbevétel illetve árfolyamnyereség) érdekében szerzett be. Az értékpapírok között kell kimutatni, azokat a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat is, amelyek a tárgyévet követő üzleti évben lejárnak.

Az értékpapírokat az 1991. évi XVIII. törvény szerint a következő bontásban és értékben kellett a mérlegben szerepeltetni:

1. Eladásra vásárolt kötvények
2. Saját részvények, üzletrészek, eladásra vásárolt részvények
3. Egyéb értékpapírok

2000. évi C. törvény értelmében a mérlegcsoport összetevői:

1. Részesedés kapcsolt vállalkozásban
2. Egyéb részesedés
3. Saját részvények, saját üzletrészek
4. Forgatási célú hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok

Külön említést érdemel, hogy az értékpapíroknál (befektetett és forgatási célúnál egyaránt) külön mérlegcsoportban szerepel a kapcsolt vállalkozásban lévő részesedés, sőt az adott

kölcsönöknél az egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozásnak adott kölcsön is. Ez a szabályozás, amely más mérlegcsoportban is megtalálható könnyíti az eligazodást a vállalati összefonódásokat illetően.

2004. óta új elemként szerepelnek a következők, amelyek valós értéken való értékelés választása esetén szükséges elemek:

- Befektetett pénzügyi eszközök értékelési különbözete
- Értékpapírok értékelési különbözete

A **Befektetett pénzügyi eszközök és az Értékpapírok bekerülési értékét** a 2000. évi C. törvény számos ponton kiegészítette, új elemeket vezetett be, sőt azóta is bekövetkezett már néhány újabb változás. A *2001-től bekövetkező változásokat* a már fentebb is alkalmazott módon *dőlt betűvel kiemelem*, és külön utalok a legújabb szabályokra. A bekerülési értéket csoportonként a következőkben leírt módon kell meghatározni: [Róth et al. 2006, p.322]

Befektetett pénzügyi eszközök és az Értékpapírok bekerülési értéke általánosan:

- ❖ Beszerzéskor a beszerzési ár jelenti a bekerülési érték alapját.
- ❖ Követelés ellenében átvételkor a bekerülési érték:
 - Csődeljárás során átvételkor a csődegyezség szerinti piaci érték;
 - Felszámolás során átvételkor a vagyonfelosztás szerinti érték;
 - Csere ügyletnél a megállapodás szerinti piaci érték.
- ❖ Térítés nélküli átvételkor 2006. óta már a csak a piaci érték.
- ❖ Ajándék, hagyaték, többlet aktiválásakor a piaci érték.
- ❖ Apport behozatalkor a társasági szerződés szerinti érték
- ❖ Tulajdoni hányad (részesedés) megszűnése fejében átvett eszközök esetén:
 - Tőkeleszállításkor a piaci érték;
 - Megszűnéskor a vagyonfelosztási javaslat szerinti érték;
 - Felszámolás keretében átvételkor szintén a vagyonfelosztási javaslat szerinti érték.
- ❖ Átsoroláskor a forgóeszközök közé, a könyv szerinti érték lesz a bekerülési érték.

Tartós részesedések és egyéb részesedések bekerülési értéknek speciális összetevői:

- ❖ Beszerzéskor a beszerzési ár a következő összetevőkkel egészül ki:

- 75 % feletti részesedés vételkor, ha pozitív (vagy negatív) üzleti vagy cégérték keletkezik, akkor nem a vételár, hanem a piaci érték (saját tőke arányos érték) lesz a bekerülési érték. (Csak a Tartós részesedéseknél!)
- Beszerzéshez kapcsolódó *bizományi díj* a tartós részesedéseknél a bekerülési érték része, egyéb részesedések esetén a beszerzéshez való hozzárendelhetőség alapján vagy a bekerülési érték része, vagy egyéb szolgáltatás költségeként számolható el.
- Beszerzéshez kapcsolódó *opciós díj* lehíváskor, a tartós részesedéseknél a bekerülési érték része, egyéb részesedések esetén a vállalkozó döntése alapján vagy a bekerülési érték része, vagy pénzügyi műveletek egyéb ráfordításaként számolható el.

Tartós hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok és Forgatási célú hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok bekerülési értékének speciális összetevői:

- A kamatozó értékpapírok bekerülési értéke nem tartalmazhatja a vételárban lévő kamatot, ezért a vásárló *kapott kamatot csökkentő tételként* köteles azt elszámolni. (2001 előtt: fizetendő kamatként került elszámolásra.)
- A tartós diszkont értékpapírok esetén, a kibocsátótól elsődleges forgalomban beszerzésnél a kibocsátási (diszkontált) érték lesz a bekerülési érték, másodlagos forgalomban beszerzésnél pedig a vételár.
- *A beszerzéshez (bekerüléshez) kapcsolódó időbeli elhatárolás, csak tartós hitelviszonyt megtestesítő értékpapíroknál (forgatási célú és diszkont értékpapíroknál nem!):*
 - Névérték alatt vásárolt értékpapír esetén: aktív időbeli elhatárolás szükséges, a névérték és a bekerülési érték különbözete, időarányosan a vásárlástól eltelt idő és a hátralévő futamidő arányában.
 - Névérték felett vásárolt értékpapír esetén: passzív időbeli elhatárolás szükséges, a névérték és a bekerülési érték különbözete, időarányosan a vásárlástól eltelt idő és a hátralévő futamidő arányában.

Fontos megjegyezni, hogy ez a szabályozás, 2001-től vált hatályossá, kötelező érvénnyel, azonban 2004-től újabb törvénymódosítás következtében csak választható formában létezik. Valós értéken való értékelés esetén nem alkalmazható.

A beszerzéshez kapcsolódó bizományi és opciós díj elszámolása a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok esetével egyezik meg. (Lásd: feljebb)

Adott kölcsönök bekerülési értéke:

- Tartósan kölcsönadott pénzeszközöknél a bekerülési érték a kihelyezéskori értékkel egyezik meg. (Devizában adott kölcsönre a követeléseknél is alkalmazott szabályok érvényesek.)
- Tartósan lekötött bankbetéteknél a bekerülési érték a lekötéskori értéket jelenti.

4.2.3.2. Értékvesztés és annak visszairása

A befektetett pénzügyi eszközök és az értékpapírok esetében is az értékvesztés és annak a visszairása az, amely leginkább elősegíti az értékpapírok valóság-hű mérlegértékének a meghatározását. Az értékvesztés elszámolása inkább az óvatosság elvét, míg annak visszairása a valódiság elvét erősíti.

A számviteli törvény előírása szerint a *tulajdoni részesedést* jelentő befektetésnél – függetlenül attól, hogy az a forgóeszközök, illetve a befektetett pénzügyi eszközök között szerepel – *értékvesztést* kell elszámolni, a befektetés könyv szerinti értéke és piaci értéke közötti – veszteségjellegű – különbséget összegében, ha ez a különbség tartósan mutatkozik és jelentős összegű.

A piaci érték meghatározásakor még a következő tényezőket kell figyelembe venni:

- a gazdasági társaság tartós piaci megítélését, a piaci megítélés tendenciáját, a befektetés (felhalmozott) osztalékkal csökkentett tőzsdei, tőzsdén kívüli árfolyamát, annak tartós tendenciáját,
- a megszűnő gazdasági társaságnál a várhatóan megtérülő összeget,
- a gazdasági társaság saját tőkéjéből a befektetésre jutó részt.

[Számviteli trv. 54. § (1-2)]

A *hitelviszonyt megtestesítő*, egy évnél hosszabb lejáratú *értékpapírnál* – függetlenül attól, hogy az a forgóeszközök, illetve a befektetett pénzügyi eszközök között szerepel – *értékvesztést* kell elszámolni, ha a hitelviszonyt megtestesítő értékpapír könyv szerinti értéke és – (felhalmozott) kamatot nem tartalmazó – piaci értéke közötti különbséget veszteségjellegű, tartósan mutatkozik és jelentős összegű.

Az értékpapír piaci értéke meghatározásakor figyelembe kell venni:

- a) az értékpapír (felhalmozott) kamattal csökkentett tőzsdei, tőzsdén kívüli árfo-lyamát, piaci értékét, annak tartós tendenciáját,
 - b) az értékpapír kibocsátójának piaci megítélését, a piaci megítélés tendenciáját, azt, hogy a kibocsátó a lejáratkor, a beváltáskor a névértéket (és a felhalmozott kamatot) várhatóan megfizeti-e, illetve milyen arányban fizeti majd meg.
- [Számviteli trv. 54. § (4-5)]

Az értékvesztés elszámolása már nem újdonság, régóta létezik a magyar számviteli rendszerben, azonban az *értékvesztés visszairása* csak 2001-től jelent meg. Ez jelentős előrelépést jelentett a piaci értéken való értékelés felé, és vagyonfelértékelődést lehetővé tett. Amennyiben az értékpapír mérlegkészítéskori piaci értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a annak könyv szerinti értéke, a különbözettel a korábban elszámolt értékvesztést visszairással csökkenteni kell. Az értékvesztés visszairásával a befektetés könyv szerinti értéke nem haladhatja meg az eredeti bekerülési értéket. Ez a szabály minden értékpapírra igaz, azonban a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok esetében azzal a kiegészítéssel, hogy a visszairás maximum a névértékig történhet. [Számviteli trv. 54. § (3),(6)]

Ha ezen szabályozások *beszámolóra gyakorolt hatását* vizsgáljuk, akkor:

- értékvesztés: *csökkenti a vagyon* (eszközök) nagyságát, az *eredményre* gyakorolt hatása negatív (pénzügyi műveletek eredménye csökken).
- értékvesztés visszairása: az előzővel ellentétesen hat, *növeli a vagyon* (eszközök) nagyságát, az *eredményre* gyakorolt hatása pozitív (pénzügyi műveletek eredménye nő).

4.2.3.3. Valós értéken való értékelés

A valós értéken való értékelés lehetősége 2004-től jelent meg a magyar számviteli rendszerben, köszönhetően az EU csatlakozás miatti jogharmonizációnak (2001/65/EK irányelv). Pénzügyi instrumentumokra való alkalmazása estén *ez a legjelentősebb olyan értékelési módszer*, amely (már elnevezéséből adódóan is) a valós piaci értéket célozza meg, *a valóság elvének érvényesülésével.*²⁰

²⁰ A valós értéken való értékelés nem csupán a befektetett pénzügyi eszközöket és az értékpapírokat érinti, megjelenik a követelések és a kötelezettségek között is, azonban a gyakorlati alkalmazása itt lehet a legjelentősebb, ezért itt dolgozom fel az egész értékelési módszertant, a többi fejezetben csak utalok a már vizsgált részekre.

A valós értéken való értékelés bevezetésének alapvető okai:

- a pénzügyi instrumentumok térnyerése a normál vállalkozási szférában,
- az összhang megteremtése az IAS-ekkel, közelítés az US GAAP-hez,
- 2005-től kötelező a tőzsdén jegyzett vállalkozásoknak az IAS-ek szerint elkészíteni az összevont (konszolidált) éves beszámolójukat, az IAS-ekben pedig különös hangsúly van a valós értéken való értékelésen.

Egyértelmű volt tehát, hogy valós értéken történő értékelést kíván a

- a pénzügyi piacok gyors fejlődése,
- a komplex instrumentumok megjelenése,
- a kockázatkezelési módszerek elterjedése, és így több lehetőség nyílik az adott társaság kockázatainak a kezelésére. [Nagy 2003. p.4]

A pénzügyi instrumentum, mint új fogalom jelent a számvitelben, amelyhez kapcsolódik a valós értéken való értékelés. Pénzügyi instrumentum olyan szerződéses megállapodás, amelynek eredményeként az egyik félnél pénzügyi eszköz, a másik félnél pénzügyi kötelezettség vagy saját tőke (tőkeinstrumentum) keletkezik. Különösen a szerződéses megállapodáson alapuló követelés és kötelezettség, a pénzeszköz, az értékpapír (hitelviszonyt megtestesítő értékpapír és tulajdoni részesedést jelentő befektetés) és a származékos ügylet. [Számviteli törvény 3.§ 8.p.]

A kettős könyvvitelt vezető vállalkozó – a számviteli politikájában rögzített döntése szerint – a pénzügyi instrumentumok meghatározott körére alkalmazhatja a valós értéken történő értékelés szabályait.

A pénzügyi instrumentumoknak a következő csoportjai léteznek:

a) Pénzügyi eszközök:

- pénzeszközök,
- szerződéses megállapodáson alapuló jog követelés, pénzeszköz vagy egyéb pénzügyi eszköz más felektől való átvételére, ideértve a mérlegben szereplő követeléseket, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat, valamint a határidős, opciós ügyletek, illetve a swap ügyletek határidős ügyletrésze miatt fennálló mérlegben kívüli követeléseket is,
- szerződéses megállapodás alapján biztosított jog pénzügyi instrumentumoknak potenciálisan kedvező feltételek mellett történő cseréjére más felekkel, ideértve az opciós jog vevőjénél az opciós jog értékét,

- más vállalkozó saját tőkéjét megtestesítő instrumentum, más vállalkozásban lévő tulajdoni részesedést jelentő befektetés a befektetőnél, amely a kibocsátó vállalkozó eszközeiben valamennyi kötelezettség (beleértve a céltartalékot és a passzív időbeli elhatárolást is) levonása után fennmaradó részesedést biztosítja.

b) Pénzügyi kötelezettségek:

- szerződéses megállapodáson alapuló kötelezettség pénzeszközök vagy egyéb pénzügyi eszközök más felek részére történő átadására, ideértve a mérlegben szereplő kötelezettségeket, valamint a határidős, opciós ügyletek, illetve a swap ügyletek határidős ügyletrésze miatt fennálló mérlegen kívüli kötelezettségeket is,
- szerződéses megállapodáson alapuló kötelezettség pénzügyi instrumentumoknak potenciálisan kedvezőtlen feltételek mellett történő cseréjére más felekkel, ideértve az opciós jog kiírójának egyoldalú kötelezettség vállalását is pénzügyi elszámolással teljesülő ügyleteknél a záraskori piaci ár és a határidős kötési ár különbségében, illetve áru vagy pénzügyi eszköz leszállításával teljesülő ügyletnél a határidős kötési ár összegében.

c) Tőkeinstrumentum:

A tulajdoni részesedést jelentő befektetés kibocsátójánál a saját tőke (saját tőke elem). [Nagy 2003. p.6]

A valós érték fogalma, meghatározása:

A valós érték az összeg, amelyért egy eszköz elcserélhető (eladható, illetve megvásárolható), vagy egy kötelezettség rendezhető a megfelelően tájékozott, az üzletkötési szándékukat kinyilvánító felek között, a szokásos piaci feltételeknek megfelelően kötött (köthető) ügylet (szerződés) keretében.

Meghatározása a piaci megítélésről rendelkezésre álló információk alapján:

- a) a valós érték lehet a piaci érték, amely
- a tőzsdén jegyzett árfolyam, ha a pénzügyi instrumentum a tőzsdén forgalmazott és van tőzsdén jegyzett ára, árfolyama,
 - a két fél szabad megállapodása szerinti ár, ha a pénzügyi instrumentumnak nincs tőzsdén jegyzett ára, árfolyama, de tőzsdén kívüli piacon kialakult, a piaci ár

tendenciáját megfelelően tükröző árajánlatokkal, illetve az üzleti év során történt értékesítés adataival rendelkezik, amely a piaci értékítéletet az értékelés időpontjában megfelelően jellemzi,

- az előzőek hiányában a pénzügyi instrumentum összetevőinek, vagy hasonló pénzügyi instrumentumoknak a piaci ára alapján meghatározott érték (számított piaci érték);

b) a valós érték lehet az általános értékelési eljárásokkal meghatározott, a piaci árat elfogadhatóan közelítő érték.

A valós érték az alkalmazott értékelési eljárás (becslés) eredménye, amely alapján a vállalkozó nem realizált eredményt mutat ki beszámolójában.

A - fedezeti célú ügylet részét nem képező – pénzügyi instrumentumok besorolása:

A valós értéken történő értékelés alkalmazása szempontjából a pénzügyi instrumentumokat a következők szerint kell csoportosítani:

- a) kereskedési célú pénzügyi eszközök,
- b) értékesíthető pénzügyi eszközök,
- c) lejáratig tartott pénzügyi eszközök,
- d) a gazdálkodó által keletkeztetett kölcsön- és más követelések,
- e) kereskedési célú pénzügyi kötelezettségek,
- f) egyéb pénzügyi kötelezettségek.

Ez a besorolás nem változtatja meg a mérlegben a pénzügyi eszközök forgóeszközzé vagy befektetett eszközzé, illetve a pénzügyi kötelezettségek rövid lejáratú vagy hosszú lejáratú kötelezettséggé való besorolását.

A pénzügyi instrumentumok besorolása azért fontos, mert ha a vállalkozó döntött a valós értéken történő értékelés alkalmazásáról, akkor a kereskedési célú pénzügyi eszközöket és pénzügyi kötelezettségeket köteles valós értéken értékelni, az értékesíthető pénzügyi eszközöket értékelheti (nem kötelező), a többi pénzügyi instrumentumot pedig nem értékelheti valós értéken.

a) Kereskedési célú pénzügyi eszköz

A rövid távú ár- és árfolyam-ingadozásokból származó, nyereség elérése céljából szerzett pénzügyi eszköz. Ilyennek tekintendő:

- a forgatási célú hitelviszonyt megtestesítő értékpapír és tulajdoni részesedést jelentő befektetés,
- a gazdálkodó által keletkezett, vásárolt vagy harmadik fél által a gazdálkodóra engedményezett követelés, amelyet a gazdálkodó azonnal, vagy rövidtávon (egy éven belül) értékesíteni szándékozik, továbbá
- a kereskedési célúnak minősített, rövid távú nyereségszerzés céljára portfóliókezelésbe helyezett pénzügyi eszköz, a nem fedezeti célú származékos ügyletből eredő mérlegen kívüli követelés függetlenül attól, hogy portfólió részét képezi vagy egyedi szerződésen alapul.

A kereskedési célú hitelviszonyt megtestesítő kamatozó értékpapíroknál a vételárban lévő kamat természetesen nem képezi a bekerülési (beszerzési) érték részét.

b) Értékesíthető pénzügyi eszköz

Olyan pénzügyi eszköz, amelyet nem soroltak be a kereskedési célú pénzügyi eszközök, a lejáratig tartott pénzügyi eszközök és a gazdálkodó által keletkeztetett kölcsön- és más követelések közé. Ilyennek tekintendő:

- a befektetési céllal tartott tulajdoni részesedést jelentő befektetés,
- a befektetett eszközök között kimutatott, nem lejáratig tartott hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, illetve
- az a vásárolt vagy harmadik fél által a gazdálkodóra engedményezett követelés, amelyről a gazdálkodó a nyilvántartásba vételkor még nem döntötte el, hogy rövid távon értékesíteni, behajtani vagy lejáratig tartani szándékozik.

c) Lejáratig tartott pénzügyi eszköz

Olyan pénzügyi eszköz, amelyet a vállalkozó annak lejáratáig szándékozik és képes megtartani, valamint a bankbetét, illetve a pénzeszköz. Ilyennek tekintendő:

- a befektetett, illetve a forgóeszközök között kimutatott, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, továbbá
- az áru leszállításával záruló határidős, opciós ügyletekből eredő mérlegen kívüli követelés.

Nem tartoznak ide a gazdálkodó által keletkeztetett kölcsön- és más követelések.

d) A gazdálkodó által keletkeztetett kölcsön- és más követelés

A gazdálkodó által pénzügyi eszközök, áruk vagy szolgáltatások – közvetlenül az adósnak teljesített – rendelkezésre bocsátásával létrehozott, rögzített vagy meghatározható fizetéssel járó pénzügyi eszköz. Nem tartozik ide az a követelés, amelyet a gazdálkodó kereskedési célúvá minősített, illetve a vásárolt vagy harmadik fél által a gazdálkodóra engedményezett követelés.

e) Kereskedési célú pénzügyi kötelezettség

A nem fedezeti célú származékos ügyletekből eredő mérlegen kívüli kötelezettség, valamint az értékpapír kölcsönbevétele miatt fennálló kötelezettség.

f) Egyéb pénzügyi kötelezettség

Minden olyan – mérlegben szereplő, illetve mérlegen kívüli – pénzügyi kötelezettség, amely nem tartozik a kereskedési célú kötelezettségek közé. [Nagy 2003. p.8]

A pénzügyi instrumentumok értékelése

A kettős könyvvitelt vezető vállalkozó dönthet a valós értéken történő értékelés szabályainak alkalmazásáról. Ha erről döntött, akkor a könyvekben bekerülési (beszerzési) értéken történő felvételt követően

- a) a *kereskedési célú pénzügyi eszközöket* és pénzügyi kötelezettségeket **köteles** a bekerülés időpontjában érvényes, illetve mérlegfordulónapi értékelés esetén a mérleg fordulónapján érvényes valós értéken értékelni,
- b) az *értékesíthető pénzügyi eszközöket* pedig **lehet** a bekerülés időpontjában érvényes, illetve mérlegfordulónapi értékelés esetén a mérlegkészítéskor ismert valós értéken értékelni, amennyiben valós értékük megbízható módon meghatározható.

A valós értéken történő értékeléshez kapcsolódóan

- a mérlegben szereplő pénzügyi eszközöket a törvény szerinti bekerülési (beszerzési) értéken,

- a mérlegben szereplő kötelezettségeket a szerződés szerinti értéken kell a könyvekbe felvenni.

A valós értéken történő értékelés és az azzal kapcsolatos elszámolások szabályszerűségét könyvvizsgálónak ellenőriznie kell.

Az értékelésből adódó különbözet elszámolása

a) A kereskedési célú pénzügyi eszközök és kötelezettségek, származékos ügyletek

A pénzügyi műveletek egyéb bevételeként, illetve a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításaként kell elszámolni az átértékelési különbözetet

- az eszközökhöz, illetve a kötelezettségekhez rendelt értékelési különbözettel szemben a kereskedési célú – mérlegben szereplő – *pénzügyi eszközök, illetve pénzügyi kötelezettségek esetében*, az aktuális értékeléskori valós érték, valamint a megelőző utolsó értékelés során kialakult – értékelési különbözettel módosított – bekerülési (beszerzési) érték különbözetének összegében;
- az ügylethez rendelt, a követelések, illetve a kötelezettségek között önálló tételként kimutatott *származékos ügyletek* pozitív, illetve negatív értékelési különbözettel szemben a kereskedési célú származékos ügylet és a piaci érték (valós érték) fedezeti ügylet esetében, jellegétől függően, az ügylet tárgyát képező pénzügyi instrumentum aktuális értékelés napján érvényes piaci értéke (valós értéke) és kötési (határidős) árfolyama közötti különbözethez képest fennálló eltérése összegében (előjelének megfelelően).

A mérlegben kimutatott kereskedési célú pénzügyi eszközök átértékelési különbözetét

- a tárgyévben korábban már elszámolt értékelési különbözet módosításának összegéig, jellegétől függően, a pénzügyi műveletek egyéb bevételeit vagy a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításait csökkentő tételként (stornó tételként),
- az azt meghaladó részt a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításainak vagy a pénzügyi műveletek egyéb bevételeinek növeléseként kell elszámolni.

Az **egyéb kapott (járó) kamatok** és kamatjellegű bevételek, illetve a **fizetendő kamatok** és kamatjellegű ráfordítások között kell elszámolni az átértékelési különbözetet

- a kamatfedezeti célra kötött piaci érték (valós érték) fedezeti ügylet esetében az ügylethez rendelt, a követelések, illetve a kötelezettségek között kimutatott származékos ügyletek pozitív, illetve negatív értékelési különbözettel szemben, jellegétől függően,
- az ügylet tárgyát képező pénzügyi instrumentum aktuális értékelés napján érvényes piaci értéke (valós értéke) és kötési (határidős) árfolyama közötti különbözethez a megelőző utolsó értékelés napján érvényes piaci értéke (valós értéke) és kötési (határidős) árfolyama közötti különbözethez képest fennálló eltérése összegében (előjelének megfelelően).

A mérlegben szereplő **eszközök átértékelési különbözetét**

- *a befektetett pénzügyi eszközök értékelési különbözeteként,*
- *a követelések értékelési különbözeteként*
- *az értékpapírok értékelési különbözeteként*

kell külön-külön kimutatni, függetlenül attól, hogy az pozitív, az eszköz értékét növelő értékelési különbözet, illetve az negatív, az eszköz értékét csökkentő értékelési különbözet.

A mérlegben szereplő **kötelezettségek átértékelési különbözetét**

- *a kötelezettségek értékelési különbözeteként*

kell kimutatni, függetlenül attól, hogy az pozitív, a kötelezettség értékét növelő értékelési különbözet, illetve az negatív, a kötelezettség értékét csökkentő értékelési különbözet.

Származékos ügyletek valós értéken történő értékelésekor a mérlegben a *követelések* között önálló tételként kell kimutatni

- *származékos ügyletek pozitív értékelési különbözete címen*

a le nem zárt kereskedési, illetve fedezeti célú származékos ügyletek pozitív valós értékét (jövőben várható – nyereségjellegű – eredményét);

- a mérlegben a *kötelezettségek* között önálló tételként kell kimutatni

- *származékos ügyletek negatív értékelési különbözete címen*

a le nem zárt kereskedési, illetve fedezeti célú származékos ügyletek negatív való értékét (jövőben várható – veszteségjellegű – eredményét).

b) Értékesíthető pénzügyi eszközök, származékos ügyletek

A saját tőkén belül, az értékelési tartalék részét képező, **valós értékelés értékelési tartalékában** kell elszámolni az átértékelési különbözetet

- az eszközhöz rendelt értékelési különbözettel szemben az értékesíthető – mérlegben szereplő – pénzügyi eszköz esetén, az aktuális értékeléskori valós érték, valamint a megelőző utolsó értékelés során kialakult – értékelési különbözettel módosított – bekerülési (beszerzési) érték különbözetének összegében mindaddig, amíg az eszközhöz rendelt értékelési különbözet pozitív, értékhelyesbítés és értékelési különbözet egyidejűleg nem állhat fenn,
- az ügylethez rendelt, a követelések, illetve a kötelezettségek között önálló tételként kimutatott származékos ügyletek pozitív, illetve negatív értékelési különbözettel szemben a cash-flow fedezeti ügylet, valamint a külföldi gazdálkodó szervezetben lévő nettó befektetés fedezetére kötött ügylet esetén, jellegétől függően, az ügylet tárgyát képező pénzügyi instrumentum aktuális értékelés napján érvényes piaci értéke (valós értéke) és kötési (határidős) árfolyama közötti különbözetnek a megelőző utolsó értékelés napján érvényes piaci értéke (valós értéke) és kötési (határidős) árfolyama közötti különbözethez képest fennálló eltérése összegében (előjelének megfelelően). [Nagy 2003. p.11]

Az értékelési különbözet tartalma

A mérlegben szereplő pénzügyi eszközhöz rendelt értékelési különbözet:

- az eszköz utolsó értékelésekor érvényes valós értéke és a bekerülési (beszerzési) értéke közötti különbözet összege,
- a valós érték változásakor az értékelési különbözetet kell – a változás jellegétől függően – növelni vagy csökkenteni az előbbieket szerint a pénzügyi műveletek egyéb bevételeivel, illetve a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításaival, vagy a valós értékelés értékelési tartalékával szemben.

a) *Kereskedési célú pénzügyi eszközknél:*

Az értékelési különbözet mutatja az eszköz valós értékének a bekerülési (beszerzési) érték fölé emelkedését vagy a bekerülési (beszerzési) érték alá csökkenését, a pozitív vagy negatív jellegű értékelési különbözet az eszköz bekerülési (beszerzési) értékével együtt alkotja annak könyv szerinti értékét, amely megegyezik a valós értékkel, azonban ezzel kapcsolatban értékvesztés nem számolható el.

b) *Értékesíthető pénzügyi eszközknél:*

Az értékelési különbözet mutatja a bekerülési (beszerzési) értéket meghaladó valós értéket, csak pozitív jellegű lehet, nem része az eszköz könyv szerinti értékének, és

- az értékelési különbözetet – a valós értékelés értékelési tartalékával szemben – meg kell szüntetni, ha az eszköz valós értéke az értékelés időpontjában a bekerülési (beszerzési) érték alá csökken,
- ha ez a csökkenés tartós és jelentős, akkor értékvesztést kell elszámolni az általános előírás szerint.

A mérlegben lévő pénzügyi eszközöknél az értékelési különbözet meghatározása során a valós (piaci) értéket a felhalmozott kamattal, illetve diszkont értékpapír esetében a névérték és a vételár időarányos összegével csökkentett értéken kell figyelembe venni.

Az egyéb részesedési viszonyt megtestesítő, tulajdoni részesedést jelentő befektetéseknél **értékhelyesbítés és értékelési különbözet egyidejűleg nem állhat fenn.**

Értékpapírhoz hozzárendelt pozitív értékelési különbözet a valós értéken értékelt, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, illetve tulajdoni részesedést jelentő befektetés bekerülési értéke és az azt meghaladó valós értéke közötti különbözet, amelyet

- kereskedési célú értékpapír esetén a pénzügyi műveletek egyéb bevételeivel szemben,
- értékesíthető hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, valamint tulajdoni részesedést jelentő befektetés esetén a valós értékelés értékelési tartalékával szemben kell elszámolni.

Értékpapírhoz hozzárendelt negatív értékelési különbözet a valós értéken értékelt hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, illetve tulajdoni részesedést jelentő befektetés valós értéke és az azt meghaladó bekerülési értéke közötti különbözet, amelyet

- kereskedési célú értékpapír esetén a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításaival szemben,
- értékesíthető hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, valamint tulajdoni részesedést jelentő befektetés esetén a bekerülési értéket csökkentő értékvesztésként kell kimutatni.

Követeléshez hozzárendelt pozitív értékelési különbözet a valós értéken értékelt követelés a befolyt törlesztésekkel csökkentett bekerülési értéke és az azt meghaladó valós értéke közötti különbözet, amelyet kereskedési célú követelés esetén a *pénzügyi műveletek egyéb bevételeivel* szemben, értékesíthető követelés esetén a *valós értékelés értékelési tartalékával* szemben kell elszámolni.

Követeléshez hozzárendelt negatív értékelési különbözet a valós értéken értékelt követelés valós értéke és az azt meghaladó, a befolyt törlesztésekkel csökkentett bekerülési értéke közötti különbözet, amelyet kereskedési célú követelés esetén a *pénzügyi műveletek egyéb ráfordításaival* szemben, értékesíthető követelés esetén a bekerülési értéket csökkentő *értékvesztésként* kell kimutatni.

Itt kell megjegyezni, hogy valós értéken történő értékelés esetén a főkönyvi könyvelésben és a mérlegben

- a követelések, illetve a kötelezettségek között, valamint a befektetett pénzügyi eszközök és az értékpapírok között elkülönítetten (külön sorban) kell könyvelni (bemutatni) a követelések, a kötelezettségek, a származékos ügyletek, valamint a befektetett pénzügyi eszközök és értékpapírok értékelési különbözetét,
- a saját tőkén belül az értékelési tartalék részletezéseként
 - az értékhelyesbítés értékelési tartalékát és
 - a valós értékelés értékelési tartalékát kell kimutatni.

A valós értéken történő értékelés esetén az eredménykimutatásban a pénzügyi műveletek egyéb bevételeinek, illetve a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításainak tájékoztató adataként („ebből” tételként) be kell mutatni az eredményben elszámolt értékelési különbözetet.

[Számviteli törvény 59.§ A-F]

A vállalkozás mérlegében a 6. ábra összegezve mutatja a valós értéken való értékelés alkalmazásának megjelenését.

MÉRLEG

A, Befektetett eszközök	D, Saját tőke
<i>I. Immateriális javak</i>	<i>I. Jegyzett tőke</i>
<i>II. Tárgyi eszközök</i>	<i>II. Jegyzett, de... (-)</i>
<i>III. Befektetett pénzügyi eszközök</i>	<i>III. Tőketartalék</i>
8. Befektetett pénzügyi eszközök értékelési különbözete	<i>IV. Eredménytartalék</i>
	<i>V. Lekötött tartalék</i>
B, Forgóeszközök	VI. Értékelési tartalék
<i>I. Készletek</i>	2. Valós értékelés értékelési tartaléka
II. Követelések	<i>VII. Mérleg szerinti eredmény</i>
6. Követelések értékelési különbözete	E, Céltartalékok
7. Származékos ügyletek pozitív értékelési különbözete	
	F, Kötelezettségek
III. Értékpapírok	<i>I. Hátrasorolt kötelezettségek</i>
5. Értékpapírok értékelési különbözete	<i>II. Hosszú lejáratú kötelezettségek</i>
	III. Rövid lejáratú kötelezettségek
<i>IV. Pénzeszközök</i>	9. Kötelezettségek értékelési különbözete
	10. Származékos ügyletek negatív értékelési különbözete
C, Aktív időbeli elhatárolások	G, Passzív időbeli elhatárolások

6. ábra: A valós értéken való értékelés mérleghatása

Forrás: Mérleg, saját összeállítás

Nem alkalmazható a valós értéken történő értékelés:

- a lejáratig tartott pénzügyi eszközre,
- a gazdálkodó által keletkeztetett kölcsön- és más követelésre,
- a leányvállalatban, közös vezetésű vállalkozásban, társult vállalkozásban lévő, a befektetett pénzügyi eszközök közé tartozó tulajdoni részesedést jelentő befektetésre,
- a visszavásárolt saját kibocsátású hitelviszonyt megtestesítő értékpapírra és tulajdoni részesedést jelentő befektetésre,
- az egyedi jellemzőkkel rendelkező pénzügyi instrumentumra,
- az árura vonatkozó leszállítási határidős és opciós ügyletre,
- a klimatikus, geológiai vagy egyéb fizikai változókhoz kapcsolódó határidős és opciós ügyletre,

- h) az egyéb pénzügyi kötelezettségre,
- i) az olyan pénzügyi instrumentumra, amelynek valós értékét megbízható módon nem lehet megállapítani.

A valós értéken történő értékelésre vonatkozó jogszabály 2004. január elsejétől hatályos, azonban a módszer alkalmazására már a 2003-as beszámolóban is lehetőség volt. A könyvvizsgálóknak a legnagyobb feladatot a pénzügyi instrumentumok teljes körű feltárása, besorolásuk, a valós érték meghatározása, valamint a kapcsolódó könyvelés helyességének megítélése jelenti.

Megállapítható összegzésül, hogy a valós értéken való értékelés megjelenése a magyar számviteli rendszerben egy jelentős lépés a valós, piaci értéken való értékelés felé. A bevezetését az EU-s számviteli standardokban való változtatás generálta, amely az uniós csatlakozás által beépült a magyar számviteli rendszerbe. A módszer az óvatosság elvét hátrébb szorítva, lehetővé teszi a szabályozási körbe bevont eszközök és források felértékelését is, erősítve a valódiság elvét.

Elsősorban az értékpapírok esetén lehet a valós értéken való értékelést eredményesen és egyszerűen alkalmazni, tekintettel arra, hogy az esetek többségében rendelkezésre áll egy tőzsdei árfolyam (esetleg tőzsdén kívüli piacról származó árfolyam), amely megkönnyíti és egyben korrekté teszi a valós érték meghatározását minden különösebb értékbecslési, adminisztrációs feladatok nélkül. Természetesen a vállalkozások nagy részénél nem lehet elvárni, hogy a módszer tényleges alkalmazása bevezetésre kerüljön, azonban léteznek olyan területek, ahol jelentős szerepet tölthet be.

A valós értékelés alkalmazása esetén ugyanakkor **nagy hangsúlyt kell helyezni a valóban helyes piaci érték megállapítására.** Az IFAC²¹ független standardalkotó bizottsága (IAASB) figyelemfelhívást tett közzé a könyvvizsgálók számára, amellyel a valós értékelésen alapuló számviteli **becslések kockázatára** hívta fel a figyelmet a 2008. őszi megváltozott, bizonytalan piaci környezetben. A felhívás értelemszerűen a pénzügyi instrumentumokra összpontosít, de foglalkozik a vállalkozás folytatása elvére gyakorolt lehetséges hatásokkal is. A figyelemfelhívás azoknak szól, akik olyan gazdálkodók könyvvizsgálatát végzik, amelyek rendelkeznek pénzügyi instrumentumokkal, azokat valós értéken

²¹ IFAC: A számviteli szakma globális szervezete, amely 122 országban működik, a közérdek védelmében és a magas színvonalú számviteli gyakorlat elősegítése érdekében.

értékelik és kiváltképp olyan instrumentumok vannak a birtokukban, amelyek piaca időközben befagyott, illikviddé vált. [Fekete; 2008]

4.2.4. Követelések

A követelések mérlegcsoportjának összetétele is változott az elmúlt 15 évben, de a valóság elvének érvényesülése szempontjából a legjelentősebb változás a devizás tételek értékelése, a követelések értékvesztése, annak visszairása, illetve hitelezési veszteség elszámolása.

4.2.4.1. Követelések bekerülési értéke

A Követelések mérlegcsoportja is jelentősen megváltozott, különösen a 2000. évi C. törvény hatálybalépésével. Épp ezért, mielőtt a bekerülési értékre rátárnék, röviden áttekintem a Követeléseket, elemeinek változását.

Az 1991. évi XVIII. törvény a követelések csoportjait a következőképpen határozta meg:

1. Követelés áruszállításból és szolgáltatásokból (vevők)
2. Váltókövetelések
3. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke
 - *1996. évi CXV. törvény értelmében ez a mérleg sor átkerült a forrás oldalra a saját tőke részeként, ahol negatív előjellel kell figyelembe venni.*
4. Alapítókkal szembeni követelések
 - *Itt kellett kimutatni az alapítókkal szembeni követelésekből azt a részt, amelyet az alapítóknak a halmozott hiány miatt be kellett fizetniük. Ez a mérleg sor azonban a 2000. évi C. törvény hatályba lépésével megszűnt.*
5. Egyéb követelések

2001-től jelentősen átalakult mindez, a már említetteken kívül itt is szembeűnő, hogy a kapcsolt viszony és az egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szembeni követelés külön mérleg sorban szerepel, amely így több információt hordoz, hozzá tartozik a valóság hű bemutatáshoz. A vevőkövetelések, a váltókövetelések illetve az egyéb követelések közül kell a kapcsolt vállalkozással és az egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással

szembeni követeléseket kiemelni, azokat külön kell kimutatni. 2001-től 2003-ig a következő volt a Követelések mérlegrészlete:

1. Követelések áruszállításból és szolgáltatásból (vevők)
2. Követelések kapcsolt vállalkozással szemben
3. Követelések egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben
4. Váltókövetelések
5. Egyéb követelések

2004-től, az EU csatlakozást is figyelembe véve, ez kiegészült két újabb elemmel, amelyek a valós értéken való értékelés választása esetén használatosak:

6. Követelések értékelési különbözete
7. Származékos ügyletek pozitív értékelési különbözete

Követelések bekerülési értéke általánosan jellemezve a következő:

(A 2001-től hatályos változásokat ebben az esetben is dőlt betűvel jelölöm.)

A követelések bekerülési értékének változása elsősorban a devizás tételek értékelésének átalakulásából adódik. Állományba vétele a jogszerűen követelhető összeggel történik.

- Forint követelés esetén forintban, a szerződés szerinti összegben.
- *Deviza alapú forint követeléseket is devizásként kell kezelni.*
- Devizás követelés esetén a választott devizaárfolyamot kell használni, ami lehet:
 - *MNB árfolyam, vagy a választott hitelintézet vételi és eladási árfolyamának átlaga;*
 - *Ha az előbbiek egyike sem biztosít megbízható és való összképet, akkor a választott hitelintézet vételi vagy eladási árfolyama. (A kettő közül csak az egyik!)*
 - *Ha nincs az előbbiek szerinti árfolyam, akkor a szabadpiaci valutaárfolyam használatos, ha ez sincs, akkor az országos napilapokban közzétett árfolyamokból számított árfolyam.*

(A devizás követelések bekerülési értékének meghatározásához 2001. előtt a teljesítés napján érvényes vételi árfolyamot kellett használni.)

Az MNB árfolyam, vagy a választott hitelintézet vételi és eladási árfolyam-átlagának (követelésekre és kötelezettségekre vonatkozó) egységes alkalmazása egyszerűsítést je-

lent a devizás tételek elszámolásában, de véleményem szerint nem befolyásolja jelentősen a valós összkép kialakítását. [Róth et. al 2006; p.239]

A Követelések vagyoni elemeinek bekerülési értékkel kapcsolatos specialitásai:

Vevők:

A vevők bekerülési értéke a vevő által elismert, ÁFA-t is tartalmazó, kiszámlázott értékkel egyezik meg.

- Devizás vevőket a teljesítés napján érvényes választott devizaárfolyamon veszszük állományba.
- Az utólagos kifogás (pl: minőségi) visszakönyvelendő, tehát csökkentő tétel.
- Barter ügyleteknél a bekerülési érték meghatározása az első ügylet – az export és az import közül az első - teljesítésének napján érvényes választott devizaárfolyamon történik.

Váltókövetelések:

A váltó bekerülési értéke a váltó által kiváltott ellenértékkel egyezik meg. (Nem a névértékkel!)

- A vevőtől és más adóstól elfogadott váltó esetében a vevő könyv szerinti értéke;
- Fináncváltó esetén a fizetett pénzösszegnek megfelelő könyv szerinti érték.

Egyéb követelések: Bekerülési értéke a jogszerűen követelhető összeggel egyezik meg.

4.2.4.2. Követelések értékvesztése, visszairása, hitelezési veszteség

Ha követelés pénzügyi teljesítése bizonytalanná válik, akkor kerül sor az értékvesztés elszámolására. A vevő, az adós minősítése alapján az üzleti év mérlegfordulónapján fennálló és a mérlegkészítés időpontjáig pénzügyileg nem rendezett követelésnél **értékvesztést kell elszámolni** – a mérlegkészítés időpontjában rendelkezésre álló információk alapján – a követelés könyv szerinti értéke és a követelés várhatóan megtérülő összege közötti – veszteségjellegű – különbözet összegében, ha ez a különbözet tartósan mutatkozik és jelentős összegű.

A vevőnként, az adósonként kisösszegű követeléseknél – a vevők, az adósok együttes minősítése alapján – az értékvesztés összege ezen követelések nyilvántartásba vételi értékének százalékában is meghatározható.

Amennyiben a vevő, az adós minősítése alapján a követelés várhatóan megtérülő összege jelentősen meghaladja a követelés könyv szerinti értékét, a különbözettel a korábban elszámolt *értékvesztést visszairással* csökkenteni kell. Az értékvesztés visszairásával a követelés könyv szerinti értéke nem haladhatja meg a nyilvántartásba vételi értékét.

A követelések eredeti, nyilvántartásba vételi értékét, az üzleti évben elszámolt, illetve visszaírt, a halmozottan elszámolt értékvesztés összegét – legalább a mérlegkételemek szerinti megbontásban – a kiegészítő mellékletben be kell mutatni.

Hitelezési veszteség

A mérlegben behajthatatlan követelést nem lehet kimutatni. A részben vagy egészében behajthatatlan követelést legkésőbb a mérlegkészítéskor – a mérlegkészítés időpontjában rendelkezésre álló információk alapján – az üzleti év hitelezési veszteségeként le kell írni.

Alkalmazásuk változásai, értékelésük

Hitelezési veszteséget már 2001. előtt is el kellett számolni, ha a fent ismertetett körülmények fennálltak, a jelentős szabályozásbeli változás tehát az értékvesztés, illetve annak visszairása. Az új számviteli törvény életbe lépése előtt, ha a követelés pénzügyi teljesítése az ismert információk alapján bizonytalanná vált, akkor céltartalék képzésével lehetett mindezt elszámolni. Ez szintén eredménycsökkenéssel járt, azonban az óvatosság elvének figyelembe vételével a követelés mérlegértéke nem változott. Jelentős lépés a valódiság elvének irányába, hogy ma már a mérlegben is az adott követelés (általában vevőkövetelés) azon az értéken kerül bemutatásra, amely várhatóan ténylegesen pénzügyileg is rendezésre kerül. Általában értékvesztést számolunk el a követeléssel kapcsolatban, ha az adott vállalkozás (adós) csődeljárás vagy felszámolási eljárás alatt van, de az még nem fejeződött be. Természetesen egyéb esetekben is szükségessé válhat az alkalmazása, azonban véleményem szerint az adósminősítés jellemzői nem kellően tisztázottak, eléggé szubjektívnek tűnhet. A szubjektív elemek az értékvesztés alkalmazásában a teljesség igénye nélkül:

- Milyen időintervallumot tekint a vállalat tartósnak?
- Milyen összegű kétes követelés jelentős mértékű?

- A fizetési határidő lejártá után mennyi idő múlva, hányadik fizetési felszólítás utáni nem-teljesítés esetén válik az értékvesztés elszámolása indokolttá?
- Milyen szempontok alapján dönthető el az értékvesztés aránya?

4.2.5. Pénzeszközök

A pénzeszközök esetén a bekerülési értékük meghatározásán túl elsősorban a devizában (esetleg valutában) nyilvántartott tételek értékelésével kívánok foglalkozni, mivel ennek a szabályozása tekinthető relevánsnak a témát illetően.

4.2.5.1. Pénzeszközök bekerülési értéke

A Pénzeszközök összetétele és bekerülési értékének meghatározása csupán nagyon kis mértékben változott a különböző törvényi szabályozások során. Ez alól kivételt képez, a devizában és valutában meghatározott pénzeszközök értékelése. A Pénzeszközök mérlegcsoport összetevői a következők:

1. Pénztár, csekkek
2. Bankbetétek

A pénzeszközök állományba vétele a jogszerűen követelhető összegben történik.

- Forintban nyilvántartott pénzeszközök esetén a befolyt forintérték lesz a bekerülési érték;
- Devizás pénzeszközök esetén:
 - *MNB árfolyam, vagy a választott hitelintézet vételi és eladási árfolyamának átlaga;*
 - *Ha az előbbiek egyike sem biztosít megbízható és való összképet, akkor a választott hitelintézet vételi vagy eladási árfolyama. (A kettő közül csak az egyik!)*
 - *Ha nincs az előbbiek szerinti árfolyam, akkor a szabadpiaci valutaárfolyam használatos, ha ez sincs, akkor az országos napilapokban közzétett árfolyamokból számított árfolyam.*
 - Ha forintért vásárolunk devizát/valutát, akkor a fizetett összegnek megfelelő értéken (árfolyamon), amely a deviza, valuta eladási árfolyamának felel meg.

A fenti szabályok közül *a dőlt betűvel szedettek 2001-től hatályosak*, amelyek tulajdonképpen egyszerűsítették a pénzeszközök, és más devizás tételek értékelését is. Korábban

a követelésből származó devizás átutalás állományba vétele a pénzügyi teljesítés napján érvényes deviza vételi árfolyamon történt.

4.2.5.2. Devizás tételek értékelése

A devizában nyilvántartott követelések, kötelezettségek valamint pénzeszközök bekerülési értékének meghatározását az adott témaköröknél jellemzem, azonban a devizás tételek értékelését, amely jellegénél fogva leginkább a pénzeszközökhöz köthető, itt vizsgálom.

A devizás követeléseket és pénzeszközöket az új számviteli törvény életbelépése (2001.) előtt az óvatosság elvének megfelelően a teljesítés napján érvényes vételi árfolyamon (alacsonyabb), míg a devizában nyilvántartott kötelezettségeket a teljesítés napján érvényes eladási árfolyamon (magasabb) kellett állományba venni és nyilvántartani. Ugyancsak az óvatosság elvének megfelelően érvényben volt az az álláspont, amely szerint a pénzügyi teljesítés előtt, a fordulónapi értékelés során a devizás eszközöket felértékelni tilos volt. Ha mérlegkészítésig megtörtént a pénzügyi teljesítés, akkor árfolyam-nyereség is elszámolható volt. A devizás követelésekkel, kötelezettségekkel kapcsolatos árfolyam-különbségek az egyéb ráfordításokra (veszteség esetén) illetve az egyéb bevételekre (nyereség esetén) kerültek elszámolásra. Ez alól csupán a devizában ill. valutában nyilvántartott pénzeszközök képeztek kivételt, ugyanis ezeknél az árfolyam-különbséget már ekkor is a pénzügyi műveletek bevételeit (nyereség esetén) ill. a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításait (veszteség esetén) érintették.

Gyökeres változás valósult meg 2001-től, amely egyrészt az értékelésben is egyszerűsítést hozott, másrészt a korábbi óvatossági megfontolásokat feladva lehetővé teszi a nem realizált árfolyamnyereség elszámolását is, amely a valódiság elvét erősíti. Az devizás értékelések általános módszere a következő:

- a) *Ha a pénzügyi teljesítés megtörténik a fordulónapig:* A devizás követelések és kötelezettségek esetén egyaránt az árfolyam-különbséget:
 - Árfolyamnyereség elszámolása esetén (devizás követelés felértékelése, devizás kötelezettség leértékelése): pénzügyi műveletek egyéb bevétele
 - Árfolyamveszteség elszámolása esetén (devizás követelés leértékelése, devizás kötelezettség felértékelése): pénzügyi műveletek egyéb ráfordítása

b) *Ha a pénzügyi teljesítés nem megtörténik meg a fordulónapig:* Az összes devizás eszközre és forrásra együttesen számítandó az ún. összevont árfolyam-különbözet:

- Ha az összevont árfolyam-különbözet **nem jelentős** összegű, akkor nincs szükség fordulónapi átértékelésre. Ezt a határt az adott vállalkozás számviteli politikája határozza meg.
- Ha az összevont árfolyam-különbözet **jelentős** összegű, akkor a devizás tételeket (devizás követelések, devizában nyilvántartott értékpapírok, pénzeszközök, devizás kötelezettségek stb.) át kell értékelni a fordulónapi MNB árfolyamra, vagy a választott hitelintézet által közölt vételi és eladási árfolyamának átlagára. Az összevont árfolyam-különbözet kiszámításakor a következő esetek lehetségesek:
 - Ha *összevontan árfolyamnyereség* van, ekkor a devizás tételeket a pénzügyi műveletek egyéb bevételeivel szemben átértékeljük (devizás követelés, értékpapír, pénzeszköz stb. felértékelése, devizás kötelezettség leértékelése)²²:
 - Árfolyam-nyereséges tétel a pénzügyi műveletek egyéb bevételeit növeli.
 - Árfolyam-veszteséges tétel a pénzügyi műveletek egyéb bevételeit csökkenti.
 - Ha *összevontan árfolyamveszteség* van, ekkor a devizás tételeket a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításaival szemben átértékeljük (devizás követelés, értékpapír, pénzeszköz stb. leértékelése, devizás kötelezettség felértékelése):
 - Árfolyam-nyereséges tétel a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításait csökkenti.
 - Árfolyam-veszteséges tétel a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításait növeli.

A fordulónapi összevont árfolyam-különbözettel kapcsolatban időlegesen volt a magyar számviteli szabályozásban (2001-2003) a következő: Amennyiben az értékeléskor kimutatott különbözet összevontan nyereséget mutat, azt aktív időbeli elhatárolással szemben el kellett határolni, és a később, árfolyamveszteség elszámolásakor fokozatosan feloldani. Ez

²² Természetesen az összevont árfolyamnyereség nem jelenti azt, hogy az összes tétel nyereséges, mint ahogy az összevont árfolyamveszteség esetén sem csak veszteséges tételek létezhetnek, csupán az értékbeli többség határozza meg.

mára megszűnt, és a feloldása is megtörtént.²³ Mindez véleményem szerint az egyszerűsítést szolgálja, de nem befolyásolja jelentősen a valós összképet.

A devizás tételekkel kapcsolatos, fent leírt egyszerűsítések a költség-haszon számviteli alapelv érvényesítését is elősegítik.

Kritikai észrevételként megfogalmazható, hogy a devizás értékelések még mindig túlzott többletmunkát igényelnek. Elősegítik ugyan a valós bemutatást, de gyakran kicsi az egyes tételek árfolyamkülönbözet-értéke, így nem tekinthető mindig jelentősnek a szerepe.

4.2.6. Időbeli elhatárolások

Az időbeli elhatárolások témakörében nem következett be gyökeres változás az utóbbi 15 évben. A témakörünket illetően az figyelhető meg, hogy részletesebb lett, több információt hordoz, így erősítve a mérlegben a valós bemutatást. Ugyanakkor bekerültek korábban nem alkalmazott elhatárolási lehetőségek, amelyek az eredmény megállapítását pontosítják.

Az aktív és passzív időbeli elhatárolások az *összemérés és az időbeli elhatárolás elvéből* következő, a megbízható és valós összkép, ezen belül is az eredmény pontosítását célzó elszámolások. Ha egy gazdasági esemény két gazdasági évet érint, akkor az elhatárolások segítségével tudjuk az eredményt „igazságos módon megosztani a két év között. Annak a célnak az elérését szolgálják az elhatárolások, hogy a költséget, ráfordítást abban az évben mutassuk ki, amely évet ténylegesen terheli, a bevétel pedig ott kerüljenek elszámolásra, amely évre ténylegesen jár. Funkciójukat tekintve nincs különbség az aktív és passzív időbeli elhatárolás között, így indokolt őket együtt elemezni.

A 2000. évi új számviteli törvény életbe lépése előtt a mérlegben csupán egy-egy mérlegtétel képviselte az időbeli elhatárolásokat, az eszközöknél az aktív, a forrásoknál a passzív időbeli elhatárolás. Ez 2001-től részletesebbé vált, funkciója is némileg kibővült. A felosztás természetesen megmaradt, de külön mérlegsorban jelenik meg a bevételek, a költségek és ráfordítások időbeli elhatárolása, ugyanakkor új elem az aktív elhatárolások között a halasztott ráfordítások, a passzív elhatárolásoknál pedig a halasztott bevételek sora.

A *halasztott ráfordítások* tartalmuk szerint végleges vagyonszőkenést jelentenek, több év alatt kerülnek megszüntetésre, ezért indokolt a mérlegben is a külön kimutatásuk. A

²³ Lásd még: 4.2.6. Időbeli elhatárolások

halasztott bevételek vagyonnövekedést jelentenek, amelyek fokozatosan felhasználásra kerülnek (avagy amortizálódnak), így az elhatárolás fokozatos feloldására kerül sor. („viszszacsepegtetés”)

A jelenleg érvényes szabályozás szerinti néhány tipikus példa az elhatárolás esetei közül, amelyek valóban jelentős szerepet játszanak a tárgyévi eredmény módosításában:

- a) Bevételek **aktív** időbeli elhatárolása:
 - Tárgyévre járó kamatok, járó osztalék időarányos része.
 - Tárgyévre járó, de pénzügyileg a következő évben befolyó egyéb bevétel. (pl: kapott kártérítés)
- b) Bevételek **passzív** időbeli elhatárolása:
 - Előre kapott bevétel következő évre szóló időarányos része (pl. előre fizetett bérleti díj)
- c) Költségek, ráfordítások **aktív** időbeli elhatárolása:
 - Hitelek, kölcsönök, váltótartozás időarányosan fizetendő kamata
 - Tárgyévben felmerülő, esetleg már kifizetett költség, ráfordítás következő évet terhelő része (pl. újság-előfizetési díj)
- d) Költségek, ráfordítások **passzív** időbeli elhatárolása:
 - Hitelek, kölcsönök, kötvénytartozás tárgyévet terhelő időarányosan fizetendő kamata.
- e) Halasztott ráfordítások (**aktív**):
 - Átvállalt tartozás időbeli elhatárolása.
 - A-C különbszet elhatárolása²⁴
- f) Halasztott bevételek (**passzív**):
 - Térítés nélküli átvétel rendkívüli bevételek elhatárolása (pl. tárgyi eszközök, immateriális javak, készletek vagy értékpapírok esetén)
 - Fejlesztési célra kapott támogatás elhatárolása.
 - Elengedett kötelezettség elhatárolása.
 - Negatív üzleti vagy cégérték

²⁴ 2005. év végével ez az elhatárolás megszűnt, majd 2006-ban ismét visszaállt az eredeti szabályozás, így újra alkalmazható. Részletesebben lásd: Céltartalékok, 4.2.8. fejezet

4. Táblázat: Időbeli elhatárolások eredményhatása

AKTÍV időbeli elhatárolások	PASSZÍV időbeli elhatárolások
Eredményt növelő	Eredményt csökkentő
Költség/ráfordítás csökken	Költség/ráfordítás nő
Bevétel nő	Bevétel csökken

Forrás: Mérleg, saját összeállítás

További alkalmazott, vagy alkalmazható specialitások:

A nemzetközi számviteli gyakorlatban általánosan elterjedt, hogy a befektetett pénzügyi eszközök közé sorolt, hitelviszonyt megtestesítő kamatozó értékpapíroknál - ha azt névérték alatt vásárolták - a beszerzési érték és a névérték közötti nyereség jellegű különbözetből az üzleti év mérleg-fordulónapjáig időarányosan jutó összeget az aktív időbeli elhatárolásokkal szemben a pénzügyi műveletek egyéb bevételeként elszámolják (a beszerzési érték és a névérték közötti különbözettel időarányosan, és nem egy összegben, a beváltáskor növelik az eredményt). Fordított esetben, veszteség jellegű különbözetenél az időarányos részt passzívan határolják el és évente arányosan a pénzügyi műveletek ráfordításai között szerepel. A magyar számviteli törvény ezt átvette, az éves beszámolót készítők számára kötelezően előírta, meghatározva a megszüntetés szabályait is, azonban 2005 óta már csak választási lehetőségként él.²⁵

Időlegesen volt a magyar számviteli szabályozásban (2001-2003) a következő: A valuta- és devizakészleteket, a külföldi pénzügyi értékre szóló egyéb eszközöket és kötelezettségeket a mérleg fordulónapján érvényes MNB, vagy a választott hitelintézet által közölt átlagárfolyammal értékelni kell. Amennyiben az értékeléskor kimutatott különbözet összevontan nyereséget mutat, azt időbelileg el kellett határolni, és a később, árfolyamveszteség elszámolásakor fokozatosan feloldani. Ez mára megszűnt, és a feloldása is megtörtént.

A számvitel lehetőséget ad arra, hogy amennyiben a forgóeszközök között kimutatott, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír beszerzési értékében nem veszik figyelembe a bizományi díjat, a vásárolt vételi opció díját, és ha az jelentős összegű, továbbá ha az, az értékpapír beváltáskor várhatóan megtérül, akkor annak összegét időbelileg el lehet határolni.

²⁵ 2001. és 2004. között az elhatárolás nyereség- és veszteségjellegű különbözet esetén egyaránt kötelező volt, ma már csak választási lehetőség. Alkalmazása a valós értékkel együtt speciális.

Lehetőség van a kötelezettség (tartozás) átvállalására. A véglegesnek minősülő térítésmentes (ellentételezés nélküli) tartozásátvállalás az átvállaló eredményét, ezen keresztül a vagyont csökkenti. A számviteli alapelvek érvényesülése érdekében az - ellentételezés nélkül - átvállalt kötelezettséget - az átvállalás időpontjától annak pénzügyi rendezéséig - ki kell mutatni, ugyanakkor a vagyonsökkenést csak a kötelezettség pénzügyi rendezésekor indokolt elszámolni. Ezért a törvény szerint a tartozás átvállalásakor az átvállalt kötelezettség szerződés (megállapodás) szerinti összegét rendkívüli ráfordításként el kell számolni, majd ebből az összegből az üzleti évben pénzügyileg nem rendezett összeget - mint halasztott ráfordítást - időbelileg el kell határolni. Az időbeli elhatárolást az átvállalt kötelezettség pénzügyi rendezésekor kell megszüntetni.

A külföldi pénzügyi értékre szóló - beruházáshoz (beruházással megvalósuló tárgyi eszközöz), vagyoni értékű joghoz kapcsolódó - hiteltartozásokat, devizakötvény-kibocsátásból származó tartozásokat a mérleg-fordulónapon értékelni kell. Az értékelésből adódó - árfolyamnyereséggel nem ellentételezett - árfolyamveszteséget a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításaként el kell számolni, majd, mint nem realizált árfolyamveszteséget a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításaival szemben időbelileg el lehet határolni. Az elhatárolás lehetőségével biztosítható az, hogy az elhatárolt árfolyamveszteség a törlesztéskor, a törlesztéshez szükséges deviza beszerzésekor terhelje az időszak eredményét. Ezért az elhatárolt összegből a tartozások törlesztésekor csak a törlesztő részre jutó nem realizált árfolyamveszteséget kell a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításai növelésével megszüntetni.

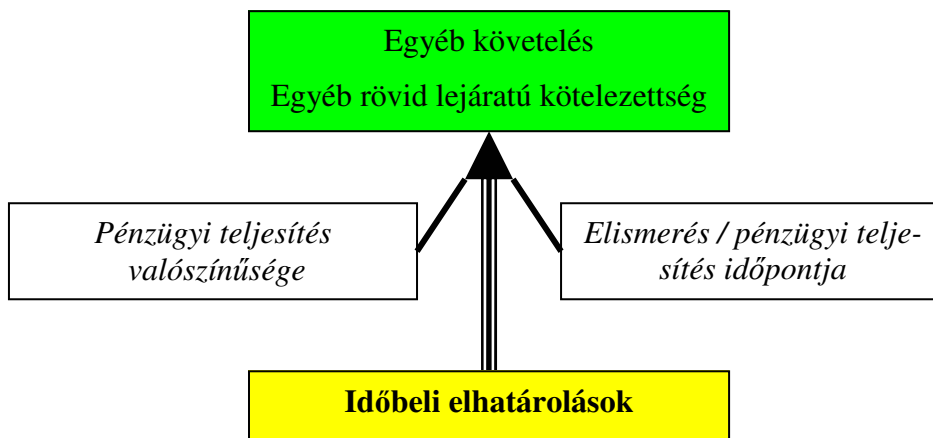
A törvény szerint a halasztott ráfordítást - az előbbiektől eltérően - meg kell szüntetni akkor, ha a devizahitelt teljes összegében visszafizetik, illetve a devizahittel finanszírozott tárgyi eszközt, vagyoni értékű jogot értékesítették vagy más jogcímen az állományból kivezették.

A törvény szerint időbelileg (passzívan) el kell határolni a költségek (a ráfordítások) ellentételezésére - visszafizetési kötelezettség nélkül - kapott, egyéb bevételként elszámolt támogatás összegéből a tárgyévben költséggel, ráfordítással nem ellentételezett összeget is, az összemérés számviteli alapelv érvényre jutása érdekében. Amennyiben a kapott támogatás közvetlenül nem költséget, ráfordítást ellentételez, illetve a vállalkozó nem fejlesztési célra kapta, akkor azt időbelileg nem lehet elhatárolni.

Érdekes kérdés, és a számviteli politikában valamint a számlarendben eldöntendő, hogy mit tekintünk időbeli elhatárolásnak, egyéb követelésnek vagy egyéb rövid lejáratú kötelezettségnek? Ugyanis vannak esetek, mint az alábbiak, amikor csupán kis különbség tehető:

- Biztosító elismert kártérítési kötelezettsége tárgyévben történt káreseményre:
 - ha az elismerés fordulónap előtti: követelés
 - ha lejárat a fordulónap utáni, mert az elismerés a mérlegkészítés időszakában történt: aktív időbeli elhatárolás
- Mérlegkészítés időszakában jogerőssé vált önrevízió, adórevízió terhei: teljes egészében időbeli elhatárolásként indokolt könyvelni.
- Járó osztalék: időbeli elhatárolásként indokolt elszámolni. [Róth et al. 2006. p.307.]

Ezek a példák is utalnak arra a fokozatosságra, amely a követelések, a kötelezettségek és az időbeli elhatárolások között van. Minél valószínűbb, biztosabb a pénzügyi teljesítés, és ha az elismerés a fordulónap előtt történik, annál inkább követelésként vagy ellenkező esetben kötelezettséggként kell előírni az adott eseményhez kapcsolódó tételt. Ezen összefüggést jelképezi a 7. ábra.

7. ábra: Időbeli elhatárolások és követelések ill. kötelezettségek közötti kölcsönhatások

Forrás: Saját összeállítás

Összességül elmondható, hogy az időbeli elhatárolások részletesebben szerepelnek a mérlegben, fontosabb szerepet töltenek be a korábbi gyakorlathoz képest. Megjelent a halasztott bevétel, és a halasztott ráfordítás, amelyek részben új elemeket tartalmaznak, részben pedig a felosztás során nyerték el tartalmukat. Az elhatárolások az összemérés és az

időbeli elhatárolás elvével és közvetve a valódiság elvével (kiterjesztett értelmezés) hozhatók összefüggésbe.

Megállapítottam, hogy az időbeli elhatárolásokkal kapcsolatos tartalmi változások 2001. után néhány esetben egyszerűsítést is jelentenek, a korábbi, sok esetben jelentős adminisztratív többletmunkával járó szabályozáshoz képest. Ilyen pl. a devizás tételek összevont árfolyamnyereség elhatárolásának és ugyancsak ezt a cél szolgálhatta volna az ún. A-C különbözet elhatárolásának megszüntetése, azonban ez utóbbi visszaállításra került. Szintén az egyszerűsítés irányába mutat a befektetési célú hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok könyv szerinti értéke és névértéke közti különbözet évi időarányos kötelező elhatárolásának a megszüntetése. Ezek az egyszerűsítések véleményem szerint nem csökkentik a valódiság elvének érvényesülését, hiszen általában nem jelentős volumenű tételekről van szó, inkább az egyszerűsítést, átláthatóságot szolgálják.

4.2.7. Saját tőke

A saját tőke olyan tőkerész, amelyet a tulajdonos (alapító) bocsát a vállalkozás rendelkezésére, illetve melyet a tulajdonos az adózott eredményből hagy a vállalkozásban. További kitételek:

- a rendelkezésre bocsátás, bent hagyás időkorlát nélküli, vagyis a saját tőke tartós forrásnak minősül, *véglegesen áll* a vállalkozás rendelkezésére,
- a saját tőke a vállalkozás szándékai szerint szabadon, korlátozás nélkül felhasználható,
- a saját tőke a vállalkozás eszközeinek saját forrását testesíti meg.

A vállalkozás saját tőkéjének nagysága, alakulása önmagában is rendkívül fontos információt hordoz magában. Az üzleti partnerek ez alapján képesek tájékozódni a vállalkozás körülményeiről (jövedelmezőségéről, hitelképességéről, stb.).

A saját tőke mérlegfőcsoportja jelentős átrendeződésen ment keresztül az elmúlt 10 évben. Kikerült az előző évek áthozott vesztesége, ugyanakkor a jegyzett, de még be nem fizetett tőke, az értékelési tartalék és a lekötött tartalék megjelent a saját tőke részeként. A saját tőke mérlegrészlete 1996. előtt a következőképpen nézett ki:

I. Jegyzett tőke

II. Tőketartalék

III. Eredménytartalék

IV. Előző évek áthozott vesztesége

V. Mérleg szerinti eredmény

A jelenleg hatályos mérlegfőcsoportban 1996-tól új elemként jelent meg a jegyzett, de még be nem fizetett tőke és a tőketartalék. 2001-től új elem az osztalékfizetési korlátokat tartalmazó lekötött tartalék, és ezen belül 2004-től a valós értékelés értékelési tartaléka. Tendenciaként megfigyelhető, hogy a piaci értéken való értékelés térnyerésével a saját tőke is folyamatosan bővült az ezekhez kapcsolódó elemekkel.

A saját tőke jelenlegi összetevői a következők:

I. Jegyzett tőke

Ebből: visszavásárolt tulajdoni részesedés névértéken

II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke (-)

III. Tőketartalék

IV. Eredménytartalék

V. Lekötött tartalék

VI. Értékelési tartalék

1. Értékhelyesbítés értékelési tartaléka

2. Valós értékelés értékelési tartaléka

VII. Mérleg szerinti eredmény

A saját tőke a tulajdonosok számára beleszólási jogot biztosít a vállalkozás irányításába. Ezenkívül a jegyzett tőkében való részesedése osztalékra is jogosítja a tulajdonost nyereséges gazdálkodás esetén. Persze a veszteséges gazdálkodás a saját tőke elvesztését eredményezi.

A saját tőke *halmozottan akkor negatív (ez a saját tőke halmozott hiánya)*, ha valamennyi összetevőjének együttes összege negatív értéket mutat. Ez egyébként azt jelenti, hogy a vállalkozás az alapítók által rendelkezésre bocsátott (benthagyott) tőke teljes összegét felélte. Megoldás lehet bizonyos vállalkozói körben az, hogy a tagok, tulajdonosok pótbefizetést teljesítenek. Egyébként a vállalkozás felszámolása elkerülhetetlen.

A saját tőkének finanszíroznia kell a társaság gazdálkodását. A tv. csak átmeneti állapotként engedi meg, hogy a saját tőke a jegyzett tőke meghatározott szintje alá csökkenjen

(Rt-nél 2/3-a alá, Kft-nél 50% alá). Ha két egymást követő évben ez mégis bekövetkezik, akkor a tulajdonosok a következő döntések valamelyikét kötelesek meghozni:

- jegyzett tőke megemelése pótlólagos tőkebevonással
- jegyzett tőke leszállítása a tartalékok javára
- átalakulhat más társasági formává
- megszüntetés
- pótbefizetés

A következőkben az egyes elemek külön-külön elemzésére kerül sor az adott témakört illetően.

4.2.7.1. Jegyzett tőke

A jegyzett tőke részvénytársaságnál, korlátolt felelősségű társaságnál, egyéb vállalkozónál (ha e tekintetben cégbírósi bejegyzési kötelezettség terheli) a cégbíróságon bejegyzett tőke a létesítő okiratban meghatározott összegben, más vállalkozásban a létesítő okirat szerint a tulajdonosok által ténylegesen átadott tőke. Ezt az alapító okiratban, a társasági szerződésben, az alapszabályban rögzített összeggel egyezően kell bejegyeztetni. Összege az alapítók szándékai szerint változhat (tőkeemeléssel, illetve leszállítással).

Jegyzett tőkének minősül:

- részvénytársaságnál: a részvénytőke (az ellenérték nélkül adott is),
- korlátolt felelősségű társaságnál: törzstőke,
- egyesületeknél, Kkt-nél, közös vállalatoknál: vagyoni hozzájárulás
- betéti társaságoknál: vagyoni betét,
- állami vállalatnál: alapítói vagyon,
- szövetkezetnél: szövetkezeti üzletrész, szövetkezeti vagyon. [Róth et. al 2006; p.322]

A gazdasági társaságok egy részénél a jegyzett tőke minimumát, befizetésének idejét és mikéntjét a társasági törvény előírja.

A jegyzett tőke növekedésének és csökkenésének különböző okai lehetnek, ezek közül a fontosabbak:

Növekedés (tőkeemelés):

- Alapítás és tőkeemelés:
 - pénzbetét befizetésével;
 - apport behozatallal.
- Tőkeemelés, ellenérték nélkül vagy kedvezményes dolgozói részvény juttatásával.
- Jegyzett tőke emelése saját forrásból:
 - eredménytartalékból;
 - tőketartalékból.
- Tőkeleszállítás miatt képzett lekötött tartalék terhére.
- Átváltoztatható kötvény forgalomba hozatalával.

Tőkeleszállítás történhet a társaság saját elhatározásából, illetve törvényi okok miatt; együtt járhat eredménycsökkenéssel, pénzmozgással, illetve csak a saját tőke átrendeződésével. Tőkeleszállításkor is be kell tartani a jegyzett tőke minimumára vonatkozó szabályokat. Ettől csak feltételes tőkeleszállítás esetén lehet eltérni, amikor a jegyzett tőke leszállítás hatályba lépésének előfeltétele, hogy azzal egy időben legalább olyan mértékű felemeléséről is határoznak, amellyel a társasági forma előírt minimális nagysága elérhető.

Csökkenés (tőkeleszállítás) esetei:

- Visszavásárolt saját részvények, saját üzletrészek és a visszaváltható részvények bevonásával.
- Tőkeleszállítás tőketartalékkal szemben.
- Tőkeleszállítás eredménytartalékkal szemben.
- Tőkeleszállítás lekötött tartalékkal szemben.
- Átadott eszközök ellenében történő tőkeleszállítás.
- Feltételes tőkeleszállítás.

A jegyzett tőke esetében tehát a törvényi előírások játszanak szerepet, kevésbé vannak olyan lehetőségek, értékelési eljárások, amelyek a valódiság elvének érvényesülése szempontjából fontos lehet. Tőkeemelésre vagy leszállításra a törvényi korlátokon túl a tulajdonosok stratégiai döntése alapján kerülhet sor, saját vagy külső forrásból.

4.2.7.2. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke

A jegyzett, de még be nem fizetett tőke a vállalkozás alapításakor az induló vagyon részleges rendelkezésére bocsátásából eredő, a tulajdonosokkal (alapítókkal) szemben fennálló követelések.

A gazdasági társaságokról szóló törvény lehetőséget nyújt arra, hogy az alapítók az általuk jegyzett tőke egy meghatározott részét a cégbejegyzést követő időpontban (egy éven belül) vigyék be a társaságba. Mindez csak rt-nél, kft-nél lehetséges. A jegyzett tőke ezzel a korrekcióval mutatja a működő-tőkét.

A jegyzett tőke egy része tehát nem feltétlenül kerül megfizetésre, rendelkezésre bocsátásra, de a jogszabály megengedi, hogy a források között a saját tőkén belül negatív előjellel kerüljön kimutatásra. Tehát ez tartalmában egy követelés, mely még az alapítóval, tulajdonossal szemben fennáll. Az osztalék alapjának meghatározásánál nem lehet figyelembe venni.

Korábban, a 90-es években ez a tétel még a mérleg eszköz oldalán, a követeléseknél helyezkedett el, majd 1997-ben került át a saját tőkébe negatív előjellel. Ez a megoldás szükséges, mivel csak így marad fenn az egyensúly a mérleg két oldala között. Áthelyezése pedig jogos, hiszen ténylegesen a jegyzett tőke be nem fizetett részét mutatja, hozzá tartozik a valós bemutatáshoz a saját tőke részeként való szerepeltetés.

4.2.7.3. Tőketartalék

A tőketartalék a saját tőkének az a része, amelyet a tulajdonos úgy bocsát tartósan a vállalkozás rendelkezésére, hogy azt a cégbíróságon nem jegyezteti be, vagy amelyet a vállalkozás külső forrásból (kötségvetéstől) véglegesen kapott.

Összetevői még:

- árszió (részvény kibocsátáskori árfolyamértékének és névértékének a különbözete)
- más vállalkozótól, állami költségvetésből ilyen címen véglegesen átvett összegek.

Alapvetően olyan elemeket tartalmaz, melyek függetlenek a gazdálkodó tevékenységének eredményességétől, azaz tőkeérték változásából származnak.

Növekményei:

- a részvények jegyzési ellenértéke és névértéke közötti pozitív különbözet (árszió)

- jegyzett tőke emelésekor a jegyzési ellenérték és a névérték közötti pozitív különbözet
 - az alapítók, tulajdonosok által alapításkor illetve tőkeemeléskor ilyen címen véglegesen adott eszközök
 - jegyzett tőke leszállítása a tőketartalékkal szemben
 - tőketartalékból lekötött tartalék visszavezetett összege
 - szövetkezeti üzletrész levonás miatt képzett fel nem osztható vagyon összege
- [Róth et. al 2006; p.336]

Csökkenések:

- jegyzett tőke emelése tőketartalékkal szemben
- veszteség miatti negatív eredménytartalék ellentételezésére felhasznált összeg
- tőketartalékból lekötött tartalékba átvezetett összeg

Ha egy tulajdonos kilép, akkor nem csak a jegyzett tőke leszállított értéke illeti meg, hanem a kapcsolódó felhalmozott vagyon (szabad tőketartalék és eredménytartalék) arányos része is.

A valódiság elvével kevésbé hozható összefüggésbe ez a vagyoni elem, ezért a lényegi tartalom ismertetése és a passzivalás eseteinek bemutatásán kívül nem vizsgálom tovább a tőketartalékokot.

4.2.7.4. Eredménytartalék

Az eredménytartalék a saját tőkének az az eleme, amelyben a gazdálkodás eredménye (nyereség vagy veszteség), mint a saját tőke változása testesül meg. A nyereség saját tőkéhez való hozzájárulásként jelenik meg, a veszteség pedig a saját tőke "fogyasztójaként" érvényesül az eredménytartalékban. Az előző évek felhalmozott mérleg szerinti eredménye, mely a vállalkozási tevékenység eredményességétől függő saját tőkeváltozást mutatja (saját tőke növekedését és csökkenését egyaránt kifejezheti).

Az eredménytartalék alapján tehát a vállalkozás jövedelmi viszonyára vonatkozóan vonhatunk le következtetéseket. Pozitív eredménytartalék a korábbi évek nyereségének felhalmozódásáról - a saját tőkenövekményről - nyújt információt. Negatív értéke pedig tartós veszteséges gazdálkodásra utal.

Növekményei:

- előző évek mérleg szerinti nyeresége
- jogszabály alapján eredménytartalékba helyezett pénzeszközök illetve átvett eszközök
- ellenőrzés és önellenőrzés előző évek mérleg szerinti eredményét növelő módosítása
- jegyzett tőke leszállítása az eredménytartalékkal szemben
- veszteség miatti negatív eredménytartalék ellentételezésére felhasznált tőke- illetve lekötött tartalék
- eredménytartalékból lekötött tartalék visszavezetett összege a lekötés feloldása alapján
- a gazdasági társaság tulajdonosánál a veszteség pótlásához nem szükséges pótbefizetés visszakapott összege

Csökkenései:

- előző évek mérleg szerinti vesztesége
- jogszabály alapján eredménytartalékkal szemben átadott eszközök ill. pénzeszközök
- ellenőrzés és önellenőrzés előző évek mérleg szerinti eredményét csökkentő módosítása
- jegyzett tőke növelésére felhasznált eredménytartalék
- tárgy év végén osztalékra, részesedére kamatozó részvény kamatára és ezek adójára igénybevett eredménytartalék összege
- az eredménytartalék lekötött tartalékba vezetése [Róth et. al 2006; p.338]

Eredménytartalék felhasználási lehetősége korlátozással lehetséges:

- csak pozitív eredménytartalékból lehet pénzeszközt, eszközt átadni
- csak akkor lehet felhasználni, ha a tulajdonosok nem kötötték le illetve jogszabály nem korlátozza
- az adózott eredménytartalékot csak addig a szintig lehet bevonnai az osztalékfizetésbe valamint jegyzett tőke emelésébe, saját részvény visszavásárlásába, amíg az eredménytartalék igénybevétele után a lekötött tartalékkal és az értékelési tartalékkal csökkentett saját tőke összege még meghaladja a jegyzett tőke összegét Az eredménytartalék igénybevétele után a lekötött tőkével és az értékelési tartalékkal csökkentett saját tőke nagyobb, mint a jegyzett tőke.

Az eredménytartalék tartalma és annak felhasználása tehát pontosan szabályozott, kevésbé van szerepe a vállalkozói döntéseknek, a disszertáció témáját illetően nincs szükség további vizsgálatra.

4.2.7.5. Lekötött tartalék

A lekötött tartalék 2001-től jelent meg a mérlegben, és a kifizethető osztalék nagyságának megállapítását nagyban elősegíti. A lekötött tartalék az osztalékfizetési korlátokat tartalmazza. Tőketartalékból, eredménytartalékból lekötött összegekből és veszteség fedezetére történt pótbefizetésekből keletkezik, korlátozza a saját tőke felhasználási lehetőségeit (pl. osztalékfizetési korlátokat képező összegek). Megszüntetése - ha a lekötés okai megszűntek - visszavezetéssel történik. A lekötött tartalékban kimutatott tőkeértéket szabadon a gazdálkodó döntése szerint nem használhatók fel, ezeket csak a törvényben nevesített esetekben lehet felszabadítani, igénybe venni.

A lekötött tartalék is egy pontosan szabályozott eleme a saját tőkének, a vállalkozói döntések nem befolyásolják, azonban mégis úgy gondolom, hogy *megalkotása jelentősen hozzájárul a beszámolóban a valós bemutatáshoz*. Egyértelműen, külön mérlegtételként mutatja, hogy mekkora az a tőkeelem, amelyet az osztalékfizetésnél korlátként kell figyelembe venni.

4.2.7.6. Értékelési tartalék

Amennyiben a vállalkozás él a felértékelés lehetőségével, úgy ezen a mérlegsoron a vagyoneértékű jogok; szellemi termékek; ingatlanok; műszaki berendezések, gépek, járművek; egyéb berendezések, felszerelések, járművek és a tartós részesedéseknek a mérlegforduló napján érvényes piaci értékeinek és azok könyv szerint értékének a pozitív különbözetét kell szerepeltetni. Ezen kívül a valós értéken történő értékelés alapján a saját tőkével szemben elszámolt értékelési különbözetet is itt kell kimutatni.²⁶

Számviteli törvény szerint tehát az értékelési tartalék két jogcímen mutatható ki:

- az értékhelyesbítés értékelési tartaléka és a (1996-tól)
- valós értékelés értékelési tartaléka (2004-től)

Ez utóbbi tétel az értékesíthető pénzügyi eszközök, származékos ügyletek átértékeléséből származik.

²⁶ Az értékhelyesbítést és a valós értéken való értékelést lásd bővebben: 4.2.1.3. és a 4.2.3.3. alfejezetben.

Az **értékelési tartalék** a saját tőkén belül tehát mintegy kiegyenlíti az eszköz oldalon lévő vagyoni elemek piaci értékre való felértékeléséből származó vagyonnövekményt, és **létrejött egy jelentős lépés a valódiság elvének érvényesülése felé.**

4.2.7.7. Mérleg szerinti eredmény

A mérleg szerinti eredmény az osztalékra igénybe vett eredménytartalékkal növelt, a jóváhagyott osztalékkal csökkentett adózott eredmény.

A mérleg szerinti eredmény voltaképpen a tárgyévi gazdálkodás saját tőkéhez való hozzájárulás irányát és összegét mutatja. Irányát az alapján, hogy pozitív vagy negatív érték. Összegével pedig a saját tőke gyarapodásának vagy fogyásának mértékét fejezi ki.

Megszüntetését (átvezetését) a tárgyévet követő évben kell elvégezni – eredménytartalékba kell helyezni.

A mérleg szerinti eredmény az egyik legfontosabb számviteli kategória. A beszámoló mindkét kiemelt kimutatásában – a mérlegben és az eredménykimutatásban – megjelenik. Az eredménykimutatásnak éppen a mérleg szerinti eredmény levezetése a szerepe. A mérlegben pedig mint a saját tőke legváltozékonyabb eleme játszik szerepet.

A mérleg szerinti eredmény kiszámításában a vállalkozás bevételein és ráfordításain kívül fontos szerepet játszik a társasági adó kiszámítása és az adott vállalkozás osztalékpolitikája. A társasági adó ugyan egységes (néhány esetet kivéve), azonban az **adóalap-korrektív tételek** is jelentősen meghatározzák annak mértékét. Mindez abból adódik, hogy az adótörvény és a számviteli törvény sok ponton eltér az adóalapban figyelembe vehető tételeket illetően. Ez **némileg torzítja az eredményt**, kevésbé tervezhető előre, célszerű lenne a két rendszert közelíteni egymáshoz. Szükség lenne az adórendszer egyszerűsítésére, sok esetben felesleges kitételeket tartalmaz, amely bonyolítja a társasági adó, így az adózott eredmény megállapítását.

Összefoglalva a saját tőke vizsgálatát a következőket állapítottam meg:

- 1) A saját tőke elemei a törvényben pontosan szabályozottak, kevesebb szerep jut a vállalkozói döntéseknek, kevés értékelési alternatívát tartalmaz.
- 2) *A valódiság elvének érvényesülése szempontjából a legjelentősebb tétel az értékelési tartalék.* Az érték helyesbítések összességével valamint a valós értékelésből, az értékesíthető pénzügyi eszközök és a származékos ügyletek átértékeléséből szá-

mazó különbözettel egyezik meg a nagysága. Mindkét esetben a piaci valós érték szerepeltetése a cél.

- 3) A mérleg szerinti eredmény megállapítását némileg torzítja az adóalap-korrekciós tételek sokasága, amely az adótörvény és a számviteli törvény eltéréseiből adódik.

4.2.8. Céltartalékok

A céltartalékok témaköre jelentős átalakuláson ment át az utóbbi tíz évben (különösen 2001-től), így tartalma és jelentősége is változott. A céltartalékok olyan passzívák, amelyekkel a vállalkozás az óvatosság és az összemérés elvéből kiindulva, megfelelő becslési eljárásokkal pontosítja az eredményt, valósabbá teszi a saját tőkét, fedezetet teremt a múltbeli és a folyamatban lévő, bizonytalan kimenetelű események jövőre vonatkozó kedvezőtlen hatásaira, várható kockázataira, amennyiben erre más módon nem biztosított fedezetet.

Az *1991-es számviteli törvényből* kiindulva, a következő elemei voltak a céltartalékoknak:

1. Céltartalék a várható veszteségekre
2. Céltartalék a várható kötelezettségekre
3. Egyéb céltartalék

Ha ezek tartalmát vizsgáljuk, jól nyomon követhetők a tartalmi változások.

1. *Céltartalék a várható veszteségekre:* A mérleg fordulónapján hátralékos (fizetési határidőn túli) és kétes befolyású (fizetőképesség minősítésével) vevői követelések, váltókövetelések, egyéb követelések, adott kölcsönök, beruházások ill. készletekre adott előlegek miatt várható veszteségek fedezetére képzett céltartalék.
2. *Céltartalék a várható kötelezettségekre:* Garanciális kötelezettségek, korkedvezményes nyugdíj és végkielégítés fedezetére, ha jogszabály által előírt kötelezettségről van szó.
3. *Egyéb céltartalékot* kellett képezni legalább év végén, fordulónapi dátummal, ha évközben a vállalkozás kamatozó értékpapírokat szerzett be és azok évvégén még a befektetett pénzügyi eszközök vagy az értékpapírok között állományban voltak. kamatozó értékpapír vásárlása miatt céltartalékot képezni a beszerzési árban elismert időarányos kamat összegéig kellett. Az így képzett céltartalékot az értékpapír eladásakor vagy beváltásakor, a könyvekből történő kivezetésekor kellett megszüntetni.

A céltartalék-képzés szabályai az EGK 4. számú irányelvében foglaltakkal nem voltak összhangban. Egyrészt azért nem, mert a vevő, az adós minősítése alapján a mérlegfordulónapon fennálló követelések, kétes követelések miatt várható veszteségek fedezetére kellett céltartalékot képezni (a törvény szerint viszont a követelések mérleg-fordulónapi értékelésekor, ha indokolt, értékvesztést kell elszámolni), másrészt azért nem, mert a kötelezettségeknél (ott is csak viszonylag szűk körben) a szabályozás nem tette kötelezővé a céltartalék-képzést, csak megengedő előírást tartalmazott.

A 2001-től hatályos számviteli törvény a következő változásokat hozta:

A várható veszteségekre képzendő céltartalék megszűnt, hiszen azokban az esetekben, ahol a követelés pénzügyi teljesítése bizonytalanra válik, a követelésekkel kapcsolatban értékvesztést kell elszámolni. Ez a megoldás a valódiság elvének jobban megfelel, könnyebben nyomon követhető és pontosabbá teszi a mérlegben a vagyoni összetételét.

A törvény szerint céltartalékot kell képezni minden olyan esetben, amikor a múltbeli, illetve a folyamatban lévő ügyletekből, szerződésekből származó, külső (harmadik) felekkel szembeni fizetési kötelezettség várhatóan vagy bizonyosan felmerül, azok összege vagy esedékességének időpontja azonban még bizonytalan. Ilyen lehet különösen a jogszabályban meghatározott kötelezettség, a korengedményes nyugdíjazás, a végkielégítés miatti kötelezettség, a környezetvédelmi kötelezettség. Ez esetben a szükséges és indokolt céltartalékot meg kell képezni, még akkor is, ha az üzleti év eredménye emiatt veszteséges lesz. A céltartalék-képzés nagyságát a mérlegkészítés időpontjáig rendelkezésre álló információk alapján kell meghatározni.

Céltartalékot akkor lehet képezni - a korábbiaktól eltérően - az időszakonként ismétlődő jövőbeni költségekre (elsősorban a fenntartási költségekre, átszervezési költségekre, időszakonként jelentkező környezetvédelmi költségekre), ha azok feltételezhetően vagy bizonyosan felmerülnek, de összegük vagy felmerülésük időpontja a mérlegkészítéskor még bizonytalan. Ez esetben nincs külső (harmadik) fél, a céltartalék-képzéssel a cél az, hogy az egyes üzleti évek eredménye legyen pontosabb. A költségekre képzett céltartalék nagyságát is a mérlegkészítéskor rendelkezésre álló információk alapján kell meghatározni. A szokásos üzleti tevékenység rendszeresen és folyamatosan felmerülő költségeire céltartalék nem képezhető. [Szt. indoklása]

A jelenlegi céltartalék-kategóriák a következők:

1. *Céltartalék a várható kötelezettségekre:* Olyan múltbéli, illetve folyamatban lévő ügyletekből, szerződésekből származó, várhatóan felmerülő fizetési kötelezettségekre **kell** szükséges mértékű céltartalékot képezni, amelyek a mérleg forduló napján valószínűleg vagy bizonyosan fennállnak, de összegük vagy esedékességük időpontja még bizonytalan, és más módon nem biztosítottak rá fedezetet. Ilyen, céltartalék képzést szükségessé tevő esetek a következők:
 - jogszabályban meghatározott garanciális kötelezettségek miatt;
 - függő kötelezettségek miatt;
 - biztos (jövőbeni) kötelezettségek esetén;
 - korengedményes nyugdíj és végkielégítés miatti fizetési kötelezettségekre;
 - jogszabályon alapuló környezetvédelmi kötelezettségekre;
2. *Céltartalék a jövőbeni költségekre:* Olyan jövőben várható, jelentős és időszakonként ismétlődő költségekre **lehet** céltartalékot képezni, amelyek feltételezhetően vagy bizonyosan felmerülnek, de összegük vagy felmerülésük időpontja mérlegkészítéskor még bizonytalan, és nem sorolhatók a passzív időbeli elhatárolások közé. Jövőbeni költségek fajtái, amelyekkel kapcsolatban indokolt a céltartalék képzése:
 - fenntartási költségek;
 - átszervezési költségek;
 - környezetvédelemmel kapcsolatos, nem jogszabályon alapuló költségek.
3. *Egyéb céltartalék:* Egyéb céltartalékot kellett kimutatni a mérlegben, ha egy vállalkozás beruházáshoz felvett devizás hiteltartozásainak, illetve devizakötvénykibocsátás miatti tartozásainak év végi átértékeléséből származó nem realizált árfolyam veszteségét elhatárolta. [Róth et. al 2006; p.365]

A múlt idő annyiban indokolt, hogy **2005.** év végével megszűnt a nem realizált, elhatárolt árfolyamveszteségre képzett céltartalék alkalmazhatósága. 2006-ban a devizás kötelezettségek év végén keletkezett árfolyamveszteségét már nem lehetett elhatárolni, hanem azt az összevont árfolyam-különbözetekre vonatkozó általános szabályok szerint kellett rendezni. A korábbi évekről még megmaradt (állományban lévő) halasztott ráfordítást, céltartalékot és lekötött tartalékot fokozatosan, az eltelt futamidő arányában kellett megszüntetni.

Azonban **2006-ban újabb változás** történt, amely visszaállította a halasztott ráfordításként való elhatárolás lehetőségét, ezzel együtt a rá képzett egyéb céltartalékot is. A fo-

rint árfolyamának 2006. év közbeni kedvezőtlen alakulásából arra lehetett következtetni, hogy a hivatkozott devizakötelezettségek mérlegfordulónapi értékeléséből adódó nem realizált árfolyamveszteség miatt a vállalkozások egy részénél jelentős összegű mérleg szerinti veszteséget kell kimutatni, amely esetenként rendkívüli tulajdonosi tőke-rendezést is szükségessé tehet. Mindez szükségessé tette az újabb módosítást, de ez a gyors változtatás arra utal, hogy a szabályozás megváltoztatása nem volt eléggé átgondolt. Bár általában nem bír nagy jelentőséggel a vállalkozások többségénél az egyéb céltartalék nagysága, de gyors megszüntetése, majd egy év múlva való visszaállítása semmiképp sem mutat a kiszámíthatóság felé, amely az üzleti életben létfontosságú lenne.

5. Táblázat: Különböző, vagyont és/vagy eredményt módosító tételek képzésének összehasonlítása

Követelések/ Kötelezettségek	Időbeli elhatárolások	Céltartalékok
Szerződésből eredő	Szerződésből eredő	Szerződéssel nem alátámasztott
Már teljesített	Feltételezhetően felmerül	Feltételezhetően felmerül
Összegük biztos	Összegük (néha) bizonytalan	Összegük bizonytalan, csak becsülhető, valószínűsíthető
Esedékességük (teljesítésük) ismert és bekövetkezett az üzleti évben	Esedékességük a fordulónap utáni	Esedékességük bizonytalan
Felmerülésük időpontja ismert	Felmerülésük időpontja bizonytalan	Felmerülésük időpontja bizonytalan
Képzése mérleg és eredmény-számlákkal szemben történik	Képzése az eredmény-számlákkal szemben történik	Képzése az egyéb ráfordításokkal szemben történik
ÁFA-val növelt érték	ÁFA nélküli érték	ÁFA nélküli érték
Nem jár adóalap korrekcióval	Nem jár adóalap korrekcióval	Adóalap korrekcióval jár
Ha a várható összeg jelentősen eltér a ténylegestől, akkor önrevízióra van szükség	Ha a várható összeg jelentősen eltér a ténylegestől, akkor önrevízióra van szükség	Nincs szükség önrevízióra akkor sem, ha a becsült összeg jelentősen eltér a ténylegesen bekövetkezett eseményektől.

Forrás: Róth et. al 2006., p.365

A céltartalékok képzése *eredményhatást tekintve* az egyéb ráfordításokon keresztül módosítja (csökkenti) az üzemi (üzleti) tevékenység eredményt, felhasználása, feloldása pedig egyéb bevételként növeli az üzemi (üzleti) tevékenység eredményt.

Az fenti, 4. táblázat jól pozícionálja a céltartalék szerepét más, vagyont vagy eredményt módosító, „kiigazító” tételekhez képest. Mintegy fokozatosságot fejez ki az esedékesség, a felmerülés időpontja és az összegszerűséget illetően a biztostól, a bizonytalan felé.

Összegzésül elmondható, hogy a céltartalék képzése néhány esetben jelentősen módosíthatja az eredményt. Összetétele jelentősen átalakult, a várható veszteségre való céltartalék-képzés megszűnt. Fontos különbséget tenni abban a tekintetben, hogy a törvényben felsorolt esetekben a várható kötelezettségekre kötelezően kell képezni céltartalékot, a várható, jövőben felmerülő költségek esetén azonban lehetőségként maradt meg.

Megállapítottam, hogy a céltartalékok képzése elsősorban az óvatosság elvével van összefüggésben, azonban a beszámolót pontosító hatása a valódiság elvét is erősíti.

Kritikai észrevétel az egyéb céltartalékok képzésével kapcsolatos szabályozás átgondolatlansága, amely a kiszámíthatóságot jelentősen csökkenti.

4.2.9. Kötelezettségek

A kötelezettségek a mérleg forrás oldalán a vállalkozásban lévő idegen tőkét képviselik. Mindig valamely külső szervezettel, személlyel szemben áll fenn, és szállítási, vállalkozási, szolgáltatási és egyéb szerződésből ered. Olyan pénzürtékben kifejezett, elismert tartozások, amelyeket a szállító, a vállalkozó, a szolgáltató, a hitelező, a kölcsönt nyújtó már teljesített. [Szv. tv. 2000., 42. § (1)]

A kötelezettségek is jelentős változásokon mentek keresztül a számviteli törvény változásaival, még ha nem is következett be forradalmi átalakulást. A legszembetűnőbb változás az, hogy a hosszú és a rövid lejáratú kötelezettségek mellett megjelent az ún. hátrSOROLT kötelezettségek mérlegcsoportja. A kötelezettségek passzivalása tehát elfogadott, elismert teljesítendő összegben történik. Mérlegértéke általában megegyezik a könyv szerinti érté-

kével, értékcorrekciók csak a devizában nyilvántartott és fizetendő kötelezettségeknél lehetnek.²⁷

A *devizában* vagy valutában keletkezett kötelezettségeket a kötelezettség keletkezése napján (pénz beérkezése napján, más esetekben a teljesítés napján) érvényes árfolyamon kell nyilvántartani. (Számviteli politikában rögzítettek szerint a választott hitelintézet átlagárfolyamán, MNB árfolyamon, kivételes esetben vételi vagy eladási árfolyamon.) [Róth et. al 2006; p.372]

A kapcsolt viszony és az egyéb részesedési viszony mindhárom mérlegcsoportban külön szerepel (hasonlóan, mint pl. a követeléseknél), amely itt is elősegíti a vállalkozások összefonódásaiban való kiigazodást, erősíti a valódiság elvét.

4.2.9.1. Hátrasorolt kötelezettségek

A hátrasorolt kötelezettségek tehát az új 2000. évi számviteli törvényben jelentek meg. Ezzel a felosztással mintegy további részletezés figyelhető meg a kötelezettségek tekintetében. Vajon erősíti-e ez a valós bemutatást, vagy inkább felesleges többletadminisztráció csupán?

Hátrasorolt kötelezettséget kell kimutatni minden kapott kölcsön esetében, ha a következő feltételek teljesülnek:

- A vonatkozó szerződés tartalmazza a kölcsönt nyújtó fél egyetértését arra vonatkozóan, hogy az általa nyújtott kölcsön bevonható a vállalkozó adósságának rendezésére.
- A vállalkozó csődje vagy felszámolása esetén a kölcsönt nyújtó követelése a törlesztések sorrendjében a tulajdonosok előtti legutolsó helyen áll, csak a többi hitelező kiegyenlítése után kerül kielégítésre.
- Eredeti futamideje öt évet meghaladó lejáratú.
- A kölcsön visszafizetési határideje vagy meghatározatlan, vagy jövőbeli eseményektől függ.
- Törlesztése a lejáratú idő előtt nem lehetséges. [Róth et al. 2006; p.372]

²⁷ A devizás kötelezettségek értékelése alapvetően megváltozott 2001-től, azonban alapvetően, elvi szinten megegyezik a pénzeszközöknél ismertetett devizás követelések és kötelezettségek értékelésének módszerével. Lásd bővebben: 4.2.5.1-es alfejezet

A hátrasorolt kötelezettségek mérlegrészlete a következő:

1. Hátrasorolt kötelezettségek kapcsolt vállalkozással szemben
2. Hátrasorolt kötelezettségek egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben
3. Hátrasorolt kötelezettségek egyéb gazdálkodóval szemben

A hátrasorolt kötelezettségek kimutatása tehát indokolt lehet. Adóminősítés esetén például jól elkülöníthető ezáltal azon kötelezettségek csoportja, amelyek legkevésbé veszélyeztetik az adott vállalkozás likviditását, és egy esetleges csőd vagy felszámolás esetén is minden más kötelezettség megelőzi. Ezáltal hozzájárul a valósághű bemutatáshoz a beszámolóban. Kérdéses ugyanakkor, hogy ténylegesen mekkora szerepet játszik a gyakorlatban, jelentős összeget képvisel-e a mérleg-főösszeghez viszonyítva? A tapasztalat azt mutatja, hogy általában ez nem így van.

4.2.9.2. Hosszú lejáratú kötelezettségek

A hosszú lejáratú kötelezettségek – a hitelezővel kötött szerződés szerint – az egy évnél hosszabb lejáratra kapott kölcsön (ideértve a kötvénykibocsátást is) és hitel, a tárgyévet követő üzleti évben esedékes törlesztések levonásával, továbbá az egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek. [Szv. tv. 2000., 42. § (2)]

Az 1991-es számviteli törvényben meghatározott hosszú lejáratú kötelezettségek tartalmazták *az alapítókkal szembeni kötelezettséget* is. Ez 2001-től megszűnt, igazából nincs is szükség erre a mérlegtételre, hiszen korábban is csak néhány esetben volt alkalmazható. (pl: olyan osztaléktartozás esetén, ahol a tárgyévet követő évben a tulajdonosok nem igénylik a kifizetést) Helyette az egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek, vagy a hátrasorolt kötelezettségek alkalmazhatók.

A hosszú lejáratú kötelezettségek mérlegrészlete jelenleg a következő:

1. Hosszú lejáratra kapott kölcsönök
2. *Átváltoztatható kötvények*
3. Tartozások kötvénykibocsátásból
4. Beruházási és fejlesztési hitelek
5. Egyéb hosszú lejáratú hitelek
6. *Tartós kötelezettségek kapcsolt vállalkozással szemben*
7. *Tartós kötelezettségek egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben*

8. Egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek

Új mérlegként jelentek meg az átváltoztatható kötvények (2.), amely a tőkepiac fejlődésével lépést tartva a vállalat által kibocsátott, és a tulajdonosok nyilatkozatától függően részvénné való átváltható értékpapírokat jelöli.

A többi mérlegétel neve és tartalma nem változott jelentősen az utóbbi évtizedben.

Külön érdemes megemlíteni a téma szempontjából az *egyéb hosszú lejáratú kötelezettségeket*, amely többek között a következő elemeket tartalmazza:

- Lízingbe vevőnél a **pénzügyi lízingbe** vett, beruházásként elszámolt eszköz lízingbeadó által számlázott ellenértékének megfelelő kötelezettséget.
- A kincstári vagyon, az önkormányzati vagyon részét képező eszközök kezelésbeviteléhez kapcsolódó kötelezettséget.

Lízing:

A lízing valójában más formájú adósság helyettesítője, vagyis kötelezettség. A lízingnek hagyományosan két fajtája van: a *pénzügyi lízing és az operatív lízing*.

A **pénzügyi lízing** olyan üzleti megállapodás, mely szerint a lízingbeadó megvásárolja a lízingbevevő által igényelt eszközt (lízingtárgyat), amit rendszeres díjfizetés ellenében a lízingbevevőnek átenged. Szerződéskötéskor rendezni kell a jószág futamidőt követő tulajdonjogát, mely általában egy vételi opció (maradványérték), így a lízingbevevőnek nem kötelező lehetőséget teremt a lízingtárgy megvásárlására. A maradványérték általában a lízingtárgy használt piaci árával egyenlő. Gyakran előforduló forma azonban a teljes amortizációs lízing is, melynél a futamidő hosszát úgy alakítják ki, hogy a lízingtárgy könyvszerinti értéke a futamidő végén nulla legyen. [Lízing percek, 2007]

A pénzügyi lízing estén tehát a lízing megjelenik a mérleg eszköz oldalán (pl: Tárgyi eszközök), forrás oldalán (Egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek) és az eredménykimutatásban, mint fizetett kamatok. Mindez megfelel a valódiság elvének.

Az **operatív lízing**-szerződés értelmében a lízingbeadó opciós vételi jogot biztosított maradványérték rögzítése mellett a lízingbevevőnek. Ebből következik, hogy az operatív lízing tulajdonképpen egy tartós bérlet, mivel nem biztos, hogy az eszköz átkerül a lízingbevevő tulajdonába. A lízingbevevő a megfizetett bérleti (lízing) díjakat költségként (egyéb szolgáltatások költségei) számolja el. Ha a lízingbevevőnél a lízinggel kapcsolatban egyéb

járadékos, a számviteli törvény szerinti beszerzési ár részét képező költség is felmerül (pl.: szállítás, alapozás, próbaüzem... stb.), akkor azt a lízingbe vevőnek beruházásként kell elszámolnia, üzembe helyezni és értékcsökkenési leírást kell elszámolni utána. Mindaddig, amíg a tárgyi eszköz a lízingbe, bérbe adó tulajdonában marad, értékcsökkenési leírást számolhat el utána az adózás előtti eredmény csökkentéseként. [Lízing percek, 2007]

Ennél a megoldásnál tehát a vállalkozás a fizetett lízingdíjat a működési költségeknél tünteti fel, míg **a mérlegben nincsen nyoma a tranzakciónak**. Ez a szabályozás lehetőséget ad a vállalatoknak arra, hogy egyes adósságaikat mérlegen kívül tartsák. Ezzel élnek is és erre nemzetközi szinten is számos példa van. [Copland et al.; 2000, p.206-207.]

Véleményem szerint mindez nem felel meg a valódiság elvének. Mindkét lízingforma pénzügyi szempontból gyakorlatilag azonos, célszerű az operatív konstrukció hatásait is szerepeltetni a mérlegben. *Ezt a jövőbeni díjfizetések diszkontált jelenértékének hosszú lejáratú hitelként való szerepeltetésével oldhatjuk meg*, ügyelve arra, hogy a lízingdíj karbantartást fedező részét kihagyjuk és azt továbbra is folyó költségként számoljuk el. Az eszköz oldalon eközben feltüntetjük a vásárolt tárgyi eszközt és folyamatosan amortizáljuk.

Ehhez a témához kapcsolódik a már elkészült magyar számviteli standardok közül a *lízingekkel foglalkozó standard*, amelyben kimondja, hogy a tartalom elsődlegessége a formával szemben elv alapján a lízingügyleteket tartalmuk szerint kell elszámolni és bemutatni, nem csupán a jogi formájuk szerint. Ennek megfelelően annak megítélése, hogy egy lízing pénzügyi vagy operatív lízing-e, az ügylet tényleges tartalmától, és nem a szerződéses formától függ.²⁸

Összegezve a hosszú lejáratú kötelezettségeket, elmondható hogy jelentős átalakulás nem figyelhető meg. Egy-egy eleme megszűnt, illetve új jött létre, követve a tőkepiac fejlődésének irányait. (Átváltoztatható kötvények)

Kritikai észrevétel a valódiság elvének érvényesülése szempontjából az operatív lízinghez kapcsolódik. Tulajdonképpen ez is egy kötelezettség, azonban nem jelenik meg a mérlegben, csak költségként az eredményre gyakorol hatást. Ha közelíteni akarjuk a számviteli beszámoló értékeit az üzleti értékhez, ennek kötelezettségeknél való megjelentetése is egy lépés lenne a sorban.

²⁸ A standardról bővebben lásd: 2.1.4.3. alfejezetben

4.2.9.3. Rövid lejáratú kötelezettségek

A rövid lejáratú kötelezettségekhez tartozik minden éven belül esedékes kötelezettség, ideértve a hosszú lejáratú hitelek, kölcsönök következő évi törlesztő részletét is. A mérlegcsoport összetételét vizsgálva, nem figyelhető meg jelentős átalakulás. Nem jelentek meg új tételek, azonban itt is megfigyelhető a kapcsolt és az egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozásokkal szembeni kötelezettségek különválasztása. Ezen kívül megjelent 2004-től a kötelezettségek és a származékos ügyletek negatív értékelési különbözete.

A rövid lejáratú kötelezettségek mérlegrészlete jelenleg a következő:

1. Rövid lejáratú kölcsönök
2. Rövid lejáratú hitelek
3. Vevőtől kapott előlegek
4. Kötelezettségek áruszállításból és szolgáltatásból (SZÁLLÍTÓK)
5. Váltótartozások
6. *Rövid lejáratú kötelezettségek kapcsolt vállalkozással szemben*
7. *Rövid lejáratú kötelezettségek egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben*
8. Egyéb rövid lejáratú kötelezettségek
9. *Kötelezettségek értékelési különbözete*
10. *Származékos ügyletek negatív értékelési különbözete*

Rövid lejáratú hitelek és kölcsönök:

Hitelintézzettel, illetve magánszeméllyel vagy vállalkozással kötött szerződés szerint az egy éven belüli lejáratra kapott pénzösszeg miatti tartozást jelenti. Itt kell kimutatni a hosszú lejáratú hitelek, kölcsönök, kötvénytartozás következő évi törlesztő-részletét is. Könyv szerinti értéke a törlesztésekkel és az elengedett kötelezettségekkel csökkentett értéket jelent.

A valódiság elvének érvényesülése szempontjából tartalmában nem történt változás, csupán a devizában nyilvántartott kötelezettségek fordulónapi értékelésénél kell ismét kiemelni a nem realizált árfolyamnyereség elszámolásának lehetőségét. (Óvatosság elvének viszszaeszesztése.)

Vevőktől kapott előleg:

Vevőtől kapott előlegnek minősülnek azok a kötelezettségek, amelyek azért keletkeznek, mert a vevő által átutalt, kifizetett pénzeszközökkel szemben a tényleges teljesítés csak későbbi időpontban történik. [Róth et. al; p.388]

Fontos megjegyezni, hogy a vevőktől kapott előleg könyv szerinti értéke tartalmazza a Fizetendő ÁFA-t is. Ugyanakkor az ÁFA külön tételeként Egyéb követeléssel szemben elkönyvelve is megjelenik. Ezt körülményes megoldásnak tartom, ezen a ponton *az óvatosság elve túlzottan érvényesül*. Mint ahogy az adott előlegek könyv szerinti értéke sem tartalmazza az előzetesen felszámított ÁFA-t, így itt sem indokolt. A fizetendő ÁFA már önmagában egy rövid lejáratú kötelezettséget jelent, így a valóságnak megfelelően elszámolható a kapott előleg.

Javaslat: T 384 Elszámolási betét – K 453 Vevőktől kapott előlegek

T 384 Elszámolási betét – K 467 Fizetendő ÁFA

A vállalkozások beszámolóját (ezen belül a mérlegfőösszeget) ez a tényező valószínűleg nem befolyásolja jelentősen, de egy egyszerűsítés lenne az túlzott óvatosság helyett.

Szállítók:

Áruszállításból és szolgáltatásból eredő rövid lejáratú kötelezettség, amely tartalmazza az előzetesen felszámított ÁFA összegét. A szállítói kötelezettség tartalmilag nem változott, a disszertáció témájának szempontjából itt is a devizában nyilvántartott szállítói kötelezettségek fordulónapi értékelésénél a nem realizált árfolyamnyereség elszámolásának lehetőségét kell kiemelni.

Váltótartozás:

Váltótartozásnak minősül az előírt formában kiállított, meghatározott időre szóló fizetési kötelezvény, amely korlátozottan forgatható.

A számviteli törvény előírása szerint a váltótartozást névértéken, kamattal növelt, lejáratkori értéken kell nyilvántartani, ez a könyve szerinti értéke. Itt is inkább *az óvatosság elvének érvényesülése figyelhető meg*. A váltótartozás könyv szerinti értéke tartalmazza a fizetendő kamatot is, amely a pénzügyi műveletek ráfordításainál is megjelenik, eredménycsökkentő tételeként.

Ha összevetem a váltókövetelést és a váltótartozás beszámolóra gyakorolt hatását, akkor a következő, 5. táblázatban foglalható össze az eredmény.

Egyértelműen megfigyelhető, hogy a váltótartozás kiállításakor a kamat mind vagyonnövelő (kötelezettségként), mind eredménycsökkentő tételként megjelenik, ellentétben a váltóköveteléssel, ahol kiállításakor nincs szerepe, csak a lejáratkor jelenik meg.²⁹

6. Táblázat: Váltók eredményhatásainak összehasonlítása

	Váltókövetelés	Váltótartozás
Mérlegértéke	Kiváltott ellenérték (kamat nélkül)	Névérték (kamattal együtt)
Eredményhatás elfogadáskor / kiállításakor	Nincs	Fizetett kamat (Pénzügyi műveletek ráfordításai)
Eredményhatás lejáratkor	Kapott kamat (Pénzügyi műveletek bevételei)	Nincs

Forrás: Saját összeállítás

Egyéb rövid lejáratú kötelezettségek:

Minden olyan rövid lejáratú kötelezettséget, amely nem sorolható be az előbb ismertetett kategóriákba, itt kell szerepeltetni. Ez így egyszerűnek tűnik, de az „egyebeknél” rendkívül sokfajta, szerteágazó kötelezettség szerepel.

A kötelezettség iránya szerint a következőket különböztethetjük meg:

- munkavállalókkal szembeni kötelezettségek;
- társadalombiztosítási alapokkal szembeni kötelezettségek;
- adók, adó jellegű kötelezettségek;
- VPOP-val szembeni kötelezettségek
- különféle egyéb kötelezettségek, mint például:
 - kártérítési igény, késedelmi kamat, bírság;
 - biztosítókkal szembeni kötelezettségek;
 - külkereskedelmi bizományi ügyletekből származó kötelezettségek;

²⁹ A váltótartozás kamatát, ha a váltó futamideje két gazdasági évet érint, egy másik megoldás szerint az aktív időbeli elhatárolások között is lehet szerepeltetni, ebben az esetben lejáratkor jelentkezik a teljes fizetendő kamat a pénzügyi műveletek ráfordításai között.

- tulajdonosokkal szembeni rövid lejáratú kötelezettségek;
- pénzügyi lízinggel kapcsolatos kötelezettségek;
- határidős és opciós ügyletek miatti kötelezettségek;
- valódi penziós ügyletek miatti kötelezettségek stb.

A valódiság elvének érvényesülése szempontjából e tételeknél nem figyelhető meg jelentős változás, jól lefedik a rövid lejáratú kötelezettségek azon részeit, amelyek nem szerepelnek kiemelt mérlegtételként. *Javaslatként és kritikaként* annyit kívánok megfogalmazni, hogy a különböző adófizetési kötelezettségek túlzottan egybeolvadva szerepelnek a mérlegben. Az IFRS szerint készített beszámolóknak szerepel egy olyan tétel, hogy **folyó adófizetési kötelezettség**. Ez kiemelten mutatja az adótartozásokat, amely a magyar számviteli beszámolóba is beilleszthető lenne, tehát ennek átvételét javaslom, erősíve elsősorban a világosság elvét, némileg és közvetve a valódiság elvét is.

Valós értéken való értékelés:

A kötelezettségek esetében is alkalmazható a valós értéken történő értékelés a következő esetekben:³⁰

Kötelezettségek értékelési különbsége: A kereskedési célú pénzügyi kötelezettségek valós értéken történő értékelése a valós érték és a könyv szerinti érték különbségét mutatja, amit a *pénzügyi műveletek egyéb ráfordításával* (későbbi években a csökkenését a pénzügyi műveletek egyéb bevételeivel) szemben kell elszámolni.

Származékos ügyletek negatív értékelési különbsége: A valós értéken történő értékelés esetén a le nem zárt ...

- kereskedési célú származékos ügyletek, a piaci érték fedezeti ügyletek, valamint a kamatfedezeti célú piaci érték fedezeti ügyletek negatív valós értékét mutatja a *pénzügyi műveletek egyéb bevételeivel/ráfordításaival*, illetőleg a fizetett/kapott kamatokkal szemben elszámolva.
- cash-flow fedezeti ügyletek, valamint a külföldi gazdálkodó szervezetben lévő nettó befektetés fedezetére kötött ügyletek negatív valós értékét mutatja a valós értékelés értékelési tartalékával szemben. [Róth et al. 2006; p.402]

Mint látható, ez az értékelés megjelenik a mérlegben, és az eredményre is hatást gyakorol. (Pénzügyi műveletek eredménye) Mindenképpen hozzájárul a valódiság elvének érvénye-

³⁰ A valós értéken való értékelésről bővebben lásd: 4.2.3.3. alfejezetben

süléséhez, azonban gyakorlati alkalmazása valószínűleg nem túl széleskörű, elterjedt legfeljebb a fedezeti ügyleteket gyakran alkalmazó külkereskedelmi és a pénzügyi befektetésekre specializálódott vállalkozások esetében lehet.

4.2.9.4. Függő és jövőbeni kötelezettségek

A mérlegben szereplő kötelezettségeken kívül léteznek olyan mérlegen kívüli tételek, amelyek kötelezettségnek minősülnek, de a mérlegben még nem szerepeltethetők.

Függő kötelezettségek: Olyan harmadik személlyel szemben vállalt kötelezettség, amely a mérleg fordulónapján fennáll, de mérlegtételenkénti szerepeltetése jövőbeni eseménytől függ. A függő kötelezettségek lehetnek pénzeszközre, illetve egyéb eszközre vonatkozó kötelezettségek.

- Pénzeszközre vonatkozó függő kötelezettségek fajtái lehetnek: kezességvállalás, garanciavállalás, váltókezesi kötelezettség, eladási opció kiírójának, vételi opció vevőjének kötelezettsége, nem valódi penziós ügyletek, le nem zárt peres ügyekkel kapcsolatos várható kötelezettségek.
- Egyéb eszközre vonatkozó függő kötelezettségek fajtái lehetnek: fedezetként, biztosítékként, óvadékként felajánlott vagyontárgyak és az opciós ügylet miatt egyéb eszköz átadására vonatkozó kötelezettségek. [Róth et al. 2006; p.375]

Jövőbeni (biztos) kötelezettségek: Olyan visszavonhatatlan kötelezettség, amely a mérleg fordulónapján már fennáll, de a szerződés teljesítése még nem történt meg, ezért mérlegtételként még nem szerepeltethető. A jövőbeni (biztos) kötelezettségek is lehetnek pénzeszközre, illetve egyéb eszközre vonatkozó kötelezettségek.

- Fajtái: határidős adásvételi ügyletek, swap ügyletek határidős része miatti pénzeszköz, vagy egyéb eszköz átadására vonatkozó kötelezettség. [Róth et al. 2006; p.375]

A függő és a jövőbeni kötelezettségeket mérlegen kívüli tételként kell kimutatni a 0. számlaosztályban. Külön ki kell emelni a határidős adásvételi ügyleteket, az opciós ügyleteket, swap ügyletek határidős részének szerződés szerinti értékét addig, amíg a kötelezettség, az ügylet teljesítése meg nem történik, szerződés szerint le nem jár.

Véleményem szerint ezek a mérlegen kívüli kötelezettségek pontosítják a kötelezettségek értékének megállapítását, nagyban hozzájárulnak a valódiság elvének érvényesüléséhez. A jelenlegi gazdasági helyzetben, a vállalatok körbetartozásának, sokszor túlzott eladósodottságának jelensége mellett fontos tényező, hogy az adott vállalkozás például milyen mértékű kezességet vagy garanciát vállalt. Adott esetben a vállalkozást terheli a jövőben az adós fél nemfizetéséből eredő kötelezettség, amely súlyosan befolyásolhatja a vállalkozás vagyoni helyzetét. Ez a függő kötelezettség itt jelenik meg.

Ugyancsak lényeges tényező a tőke- és pénzpiac fejlődése mellett, a határidős és swap ügyletekből fakadó ugyancsak jövőbeni, de biztos kötelezettség ismerete. Megfontolandó ezen kötelezettségek értékét, vagy azok jelen (diszkontált) értékét a mérlegben is szerepeltetni. **Mivel a kötelezettség visszavonhatatlan, csak a teljesítés hiányzik, indokolt annak (esetleg diszkontált értéken) a kötelezettségek közötti bemutatása.**

Megállapítható, hogy mindkét mérlegen kívüli tétel hozzájárul a valósághű könyvvitelhez és beszámolóhoz, mint ahogy a vállalkozás üzleti értékét is befolyásolja.

A kötelezettségek témakörének vizsgálatánál a következőket állapítottam meg:

- 1) *A hátrasorolt kötelezettségek külön mérlegcsoportban való kimutatása indokolt, mivel adósminősítés esetén jól elkülöníthető, ezáltal azon kötelezettségek csoportja, amelyek legkevésbé veszélyeztetik az adott vállalkozás likviditását, és egy esetleges csőd vagy felszámolás esetén is minden más kötelezettség megelőzi. Ezáltal hozzájárul a valósághű bemutatáshoz a beszámolóban, ugyanakkor a gyakorlatban viszonylag kis részt képvisel a mérlegfőösszeghez viszonyítva.*
- 2) *A hosszú lejáratú kötelezettségeknél nem figyelhető meg jelentős átalakulás. Kritikai észrevétel a valódiság elvének érvényesülése szempontjából az operatív lízinghez kapcsolódik. Tulajdonképpen ez is egy kötelezettség, azonban nem jelenik meg a mérlegben, csak költségként az eredményre gyakorol hatást. Ha közelíteni akarjuk a számviteli beszámoló értékeit az üzleti értékhez, ennek kötelezettségeknél való megjelentetése is megfontolandó lehet.*
- 3) *A vevőktől kapott előleg könyv szerinti értéke tartalmazza a Fizetendő ÁFA-t is. Ugyanakkor az ÁFA külön tételként Egyéb követeléssel szemben elkönyvelve is megjelenik. Ezt körülményes megoldásnak tartom, ezen a ponton az óvatosság elve túlzottan érvényesül. Mint ahogy az adott előlegek könyv szerinti értéke sem tartalmazza az előzetesen felszámított ÁFA-t, így itt sem indokolt.*

- 4) *A váltótartozást* a számviteli törvény előírása szerint névértéken, kamattal növelt lejáratkori értéken kell nyilvántartani, ez a könyv szerinti értéke. Itt is inkább *az óvatosság elvének érvényesülése figyelhető meg*. A váltótartozás könyv szerinti értéke tartalmazza a fizetendő kamatot is, amely a pénzügyi műveletek ráfordításainál is megjelenik, eredménycsökkentő tételként.
- 5) *Az egyéb rövid lejáratú kötelezettségeknél a **folyó adófizetési kötelezettséget*** az IFRS-hez hasonlóan külön mérlegtételként javasolom szerepeltetni.
- 6) *A devizában nyilvántartott kötelezettségek esetében* a valódiság elvének érvényesülése szempontjából a fordulónapi értékelésnél kell ismét kiemelni a nem realizált árfolyamnyereség elszámolásának lehetőségét. (Óvatosság elvének visszaszorulása.)
- 7) *A valós értéken való értékelés* a kötelezettségek esetében is alkalmazható, hozzájárul a valódiság elvének érvényesüléséhez, azonban gyakorlati alkalmazása valószínűleg nem túl széleskörű, elterjedt legfeljebb a fedezeti ügyleteket gyakran alkalmazó külkereskedelmi és a pénzügyi befektetésekre specializálódott vállalkozások esetében lehet.
- 8) *A függő és jövőbeni kötelezettségek, mint mérlegen kívüli tételek* pontosítják a kötelezettségek értékének megállapítását, nagyban hozzájárulnak a valódiság elvének érvényesüléséhez. Megfontolandó a jövőbeni kötelezettségek értékét, vagy azok jelen (diszkontált) értékét a mérlegben is szerepeltetni. Mivel a kötelezettség visszavonhatatlan, csak a teljesítés hiányzik, indokolt annak (esetleg diszkontált értékén) a kötelezettségek közötti bemutatása.

4.2.10. A valódiság elvét erősítő számviteli értékelések összegzése

Az eddigiek során azt vizsgáltam, hogy egyrészt milyen változásokon ment keresztül a magyar számvitel rendszer a rendszerváltás óta, másrészt pedig azt, hogy hol és mennyiben érvényesül a valódiság elve a magyar számviteli rendszerben. Elsősorban a beszámolót vettem alapul, ezen belül is a mérleg elemeit vizsgáltam, szisztematikusan végigvezetve az egyes vagyoni csoportokat és azok elemeit.

A vagyon értékelésének fő szabályait a következőképpen foglalhatjuk össze:

1992-1995 között:

- *Felértékelni tilos, leértékelni kötelező*
- A mérlegben az eszközöket *értékvesztéssel korrigált bekerülési értéken* kell szerepeltetni.

1995-2001 között:

- *A leértékelés kötelező, a felértékelés megengedett*
- Az értékelési ár és a piaci ár közeledik egymáshoz
- A felértékelés neve *értékhelyesbítés*

2001-től:

- Az alapelv továbbra is: *A leértékelés kötelező, a felértékelés megengedett*
- A korábban elszámolt értékvesztést *visszaírással* kell módosítani.
- A visszaírásnak korlátja van, csak az eredeti értékig lehetséges.

2004-től:

- *A leértékelés kötelező, a felértékelés egyre több fajtája megengedett*
- *Valós értéken való értékelés* lehetősége több vagyoni elem esetében.

Az alábbi 6. és 7. táblázat összegzi azokat a számviteli szabályokat, értékelési eljárásokat, amelyek a valóság elvét erősítik, külön az eszközök és a források esetén. Fontos megjegyezni, hogy ezen szabályok egy része kötelezően alkalmazandó a könyvvitel és a számviteli beszámolók során, azonban egy jó részük csak választható, tehát a vállalkozás sok esetben többlet adminisztrációs terhet vállal magára, ha a valósabb összkép miatt ezek alkalmazását választja. Kérdés, hogy mennyi hajlandóság van minderre?

7. Táblázat: A valódiság elvét erősítő számviteli szabályozások az eszközök esetén

	Kötelezően alkalmazandó számviteli szabályozás	Megjelenésének éve (tényleges alkalmazása)	Szabadon választható számviteli szabályozás	Megjelenésének éve (tényleges alkalmazása)
Immateriális javak; Tárgyi eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Bekerülési értékük bővülése • Maradványérték meghatározása 	1997-2001. 2001.	<ul style="list-style-type: none"> • Értékhelyesbítés 	1996.
Készletek	<ul style="list-style-type: none"> • Értékvesztés • Értékvesztés visszairása • Számviteli standardalkotás 	1991. 2001. 2006-tól		
Befektetett pénzügyi eszközök; Értékpapírok	<ul style="list-style-type: none"> • Részesedési viszony jellegének külön megjelenítése a mérlegben 	2001.	<ul style="list-style-type: none"> • Valós értéken való értékelés • Bekerülési érték és a névérték különbözeteinek felosztása 	2004. 2001-2004. kötelező 2004-től választható
Követelések	<ul style="list-style-type: none"> • Értékvesztés • Részesedési viszony külön megjelenítése a mérlegben • Nem realizált devizás árfolyamnyereség (ha jelentős) 	2001. 2001.	<ul style="list-style-type: none"> • Valós értéken való értékelés 	2004.
Pénzeszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Nem realizált árfolyamnyereség elszámolhatósága • Nem realizált devizás árfolyamnyereség (ha jelentős) 	2001. 2001.		
Aktív időbeli elhatárolások	<ul style="list-style-type: none"> • További részletezés a mérlegben – halasztott ráfordítások 	2001.	<ul style="list-style-type: none"> • A-C különbözet elhatárolása 	1996.

Forrás: Saját összeállítás

8. Táblázat: A valódiság elvét erősítő számviteli szabályozások a források esetén

	Kötelezően alkalmazandó számviteli szabályozás	Megjelenésének éve (tényleges alkalmazása)	Szabadon választható számviteli szabályozás	Megjelenésének éve (tényleges alkalmazása)
Saját tőke	<ul style="list-style-type: none"> Lekötött tartalék 	2001.	<ul style="list-style-type: none"> Értékhelyesbítés értékelési tartaléka Valós értéken való értékelés értékelési tartaléka 	1996. 2004.
Céltartalékok	<ul style="list-style-type: none"> Tartalmának átalakulása; várható veszteségekre való képzés megszüntetése Céltartalék a várható kötelezettségekre 	2001. 2001.	<ul style="list-style-type: none"> Céltartalék a várható költségekre 	2001.
Kötelezettségek	<ul style="list-style-type: none"> Hátra sorolt kötelezettségek elkülönítése Részesedési viszony külön megjelenítése a mérlegben Nem realizált devizás árfolyamnyereség (ha jelentős) Függő és jövőbeni kötelezettségek Számviteli standardalkotás 	2001. 2001. 2006-től	<ul style="list-style-type: none"> Valós értéken való értékelés 	2004.
Passzív időbeli elhatárolások	<ul style="list-style-type: none"> További részletezés a mérlegben – halasztott bevételek 	2001.		

Forrás: Saját összeállítás

5. A valódiság elvének gyakorlati alkalmazása

Az eddigiekben a valódiság elvének érvénysülését elméleti síkon vizsgáltam. Számos területen találtam olyan elemeket, amelyek alkalmazása hozzájárulna a beszámolóban a valóságghú bemutatáshoz, éppen ezért mindig felmerül a kérdés: Vajon a magyar vállalkozások milyen mértékben élnek ezzel a lehetőséggel? Vajon a beszámolóban valóban nyomon követetők-e ezen értékelések hatásai? Ezt elemzem az alábbiakban, primer kutatás során, elsősorban a kiválasztott vállalkozások mérleg és az eredménykimutatásának felhasználásával.

5.1. A kutatás területei és módszertana

5.1.1. A kutatásba bevont cégek jellemzői

A kutatásba a Magyarországon működő vállalkozások vonhatók be, ide nem értve a pénzügyintézeteket, mivel rájuk sok tekintetben speciális szabályok vonatkoznak, így a számviteli beszámolójuk is eltér.³¹ Mivel a valódiság elvét erősítő tényezők, értékelési eljárások nagy valószínűséggel a nagyvállalatok beszámolóiban található meg, így akkor tekinthető a mintavétel célirányosnak, ha közülük kerülnek ki a vizsgált vállalkozások. Úgy gondolom, ez a megállapítás nem igényel különösebb bizonyítást, hiszen a nagyvállalatok nagyobb vagyonnal rendelkeznek, az ezt reprezentáló mérleg valószínűleg több mérlegtétel-nél tartalmaz valamilyen értéket, szerteágazóbb a tevékenységük, így a vagyon értékelése során több esély van arra, hogy a valódiság elvének érvényesülése több ponton megtalálható. Különösen igaz ez akkor, ha olyan nagyvállalatokról van szó, amelyek a részvénytársasági formában működve szabályozott piacra vannak bevezetve, azaz tőzsdén jegyzett vállalatok. Az ilyen vállalatoknak egyrészt kötelességük, másrészt elemi érdekük a befektetők megfelelő informálása és az adatok valóságghú bemutatása. Mivel azt a vállalati szegmenst kerestem, ahol a lehető legnagyobb mértékben felbukkanhatnak a valódiság elvével összefüggésbe hozható tényezők, ezért elsősorban a Budapesti Értéktőzsde „A” és „B” szekciójába bevezetett magyar vállalkozások beszámolóit vizsgáltam a kutatás során, amely a

³¹ A pénzügyintézetek esetében csak azokat a tételeket vizsgáltam, amelyek hasonló szerepet töltenek be és összehasonlítható jellegűek, mint a többi vállalkozás esetében. Így például az értékhelyesbítést és a valós értéken való értékelést.

nagyvállalati szektorban reprezentatív mintának tekinthető. Ezeken túl azokat a cégeket is vizsgálom, amelyek a vizsgálat időtartama során kivezetésre kerültek a tőzsdéről, valamint néhány reprezentatív, tőzsdén nem jegyzett magyar cégre is kiterjed a kutatás, amelyeket véletlenszerűen választottam ki a „top 100”-ba tartozó tőzsdén nem jegyzett magyar nagyvállalatok közül. Az alábbi, 8-11. Táblázat mutatja a kutatásba bevont cégek nevét és legfontosabb adatait.

9. Táblázat: Primer kutatásba bevont, tőzsdén jegyzett, „A” kategóriás cégek

	CÉGNÉV	Tőzsdei szekció	Iparág	Bevezetés a tőzsdére
1.	ÁLLAMI NYOMDA Nyrt.	A	nyomdaipar	2005.12.08
2.	Danubius Hotels Nyrt.	A	szállodaipar	1992.12.23
3.	econet.hu Nyrt.	A	telekommunikáció	1999.02.01
4.	EGIS Nyrt.	A	gyógyszeripar	1994.07.25
5.	FHB NyRt.	A	pénzügy	2003.11.24
6.	FOTEX HOLDING SE Nyrt.	A	kereskedelem	1990.11.13
7.	Graphisoft Park SE	A	építőipar	2006.08.28
8.	HUMET Nyrt.	A	gyógyszeripar	1996.07.25
9.	Linamar Hungary Nyrt.	A	gépgyártás	1997.05.05
10.	Magyar Telekom Nyrt.	A	telekommunikáció	1997.11.14
11.	MOL Nyrt.	A	vegyipar	1995.11.28
12.	OTP Bank Nyrt.	A	pénzügy	1995.08.10
13.	PannErgy Nyrt. (volt: Pannonplast)	A	energiaipar	1994.06.13
14.	PHYLAXIA 1912. Holding Nyrt.	A	gyógyszeripar	1998.04.22
15.	RFV Nyrt.	A	energiaipar	2007.05.29
16.	Richter Gedeon Nyrt.	A	gyógyszeripar	1994.11.09
17.	Synergon Nyrt.	A	informatika	1999.05.05
18.	TVK Nyrt.	A	vegyipar	1996.08.06
19.	Zwack Unicum Nyrt.	A	élelmiszeripar	1993.05.27

Forrás: Saját összeállítás, a BÉT által közzétett lista alapján

10. Táblázat: Primer kutatásba bevont, tőzsdén jegyzett, „B” kategóriás cégek

	CÉGNÉV	Tőzsdei szekció	Iparág	Tőzsdei tagság
20.	BIF Nyrt.	B	ingatlanforgalmazás	1998.02.16
21.	Bookline.hu Nyrt.	B	kereskedelem	2006.08.28
22.	Csepel Holding Nyrt.	B	gépipar	1991.12.19
23.	EHEP Nyrt.	B	energiaipar	1998.06.02
24.	ELMŰ Nyrt.	B	energiaipar	1998.12.15
25.	ÉMÁSZ Nyrt.	B	energiaipar	1998.12.15
26.	EXTERNET Nyrt.	B	telekommunikáció	2008.05.30
27.	FEVITA Székesfehérvári Hűtőipari Nyrt.	B	gépipar	1999.03.22
28.	FORRÁS Nyrt.	B	vagyonkezelés	2003.08.15
29.	FreeSoft Nyrt.	B	informatika	2004.09.22
30.	Genesis Energy Nyrt.	B	energiaipar	1991.04.09
31.	KARTONPACK Nyrt.	B	csomagolóipar	1999.02.10
32.	KONZUM Nyrt.	B	építőipar	1990.11.01
33.	PANNON-FLAX Nyrt.	B	textilipar	1991.06.11
34.	PANNON-VÁLTÓ Nyrt.	B	vagyonkezelés	1995.06.22
35.	Pannunion Nyrt.	B	csomagolóipar	2008.09.30
36.	QUAESTOR Értékpapír Nyrt.	B	pénzügy	1997.03.11
37.	Rába Nyrt.	B	gépipar	1997.12.17
38.	TC Befektetési Nyrt.	B	pénzügy	2008.03.31
39.	TvNetWork Nyrt.	B	telekommunikáció	2006.08.07

Forrás: Saját összeállítás, a BÉT által közzétett lista alapján

11. Táblázat: Primer kutatásba bevont, tőzsdéről kivezetett cégek listája

	CÉGNÉV	Tőzsdei szekció	Iparág	Tőzsdei tagság
40.	Agrimill-Agrimex Zrt.	kivezetve	ingatlanhasznosítás	1991-2007
41.	Antenna Hungária Zrt.	kivezetve	telekommunikáció	1999-2006
42.	Borsodchem Zrt.	kivezetve	vegyipar	1995-2007
43.	Brau Union / Heineken Hungária Zrt.	kivezetve	élelmiszeripar	1999-2005
44.	Gardénia Csipkefüggönygyár Nyrt.	kivezetve	textilipar	1997-2007
45.	Globus Nyrt.	kivezetve	élelmiszeripar	1997-2006
46.	Graphisoft SE	kivezetve	informatika	2000-2007
47.	Hungagent Kereskedelmi Nyrt.	kivezetve	kereskedelem	1999-2006
48.	Inter-Európa Bank / CIB Bank Zrt.	kivezetve	pénzügy	1994-2007
49.	NABI / EXBUS Nyrt.	kivezetve	járműipar	1997-2008
50.	Skoglund Holding Nyrt.	kivezetve	tőkepiaci befektetések	2004-2006
51.	Zalakerámia Nyrt.	kivezetve	építőanyag-ipar	1991-2005

Forrás: Saját összeállítás, a BÉT által közzétett korábbi listák alapján

A felsorolt cégek közül sárgával van kiemelve azon cégek nevei, amelyeket a kutatási időszak során vezettek be a tőzsdére, és ezzel együtt a kutatási mintába is bekerültek.

12. Táblázat: Primer kutatásba bevont, tőzsdén nem jegyzett egyéb cégek listája

	CÉGNÉV	Iparág
52.	Állami Autópálya Kezelő Zrt.	autópálya-üzemeltetés
53.	Fővárosi Vízművek Zrt.	közműszolgáltató
54.	MÁV Zrt.	szállítmányozás
55.	Szerencsejáték Zrt.	szerencsejáték szervezése

Forrás: Saját összeállítás, kiválasztás alapján

A cégek iparági besorolása némely esetben lényegi információ lehet, de nem célom az, hogy valamely vizsgált jellemző és a cégek tevékenységi területe között korrelációs kapcsolatot keressek.

Mindenképpen meg kell említeni néhány, a kutatást nehezítő tényezőt:

- A tőzsdén jegyzett cégek gyakran csak a nemzetközi számviteli előírások szerinti beszámolóikat (IFRS) teszik közzé széles körben, amelyek nem teljesen tükrözik a kutatás által kitűzött célokat.
- A beszámolók időben nem mindig összehasonlíthatók, gyakran keveredik az egyedi és a konszolidált éves beszámoló közzététele.

Mindezekből következik, hogy néhány olyan céget, amelyeknél a fenti problémák halmozottan jelentkeztek kivettem a mintából. Ezek sorszáma a 8-10. Táblázatban pirossal van jelölve.

A kutatás a 2000-2007 közötti nyolc éves időszakot vizsgálja. Természetesen ezen időszak során voltak olyan vállalkozások, amelyek időközben kerültek a tőzsdére bevezetése, illetve olyanok, amelyeket időközben kivezettek a tőzsdéről, esetleg tulajdonosváltás, vagy névváltozás következett be. A kutatásban ezeket nyomon követtem, a kivezetett vállalkozások adatait is a vizsgált időszak szerint vettem figyelembe, tehát a tőzsdei kivezetés által nem került ki a mintából is. Végeredményben **47 cég részletes vizsgálatára került sor** ténylegesen. *A célcsoport meghatározása jelentősen leszűkíti a vizsgálandó cégek számát, így a minta reprezentatívnak tekinthető.*

A 2000. év mintegy báziskén összehasonlítási alapot képez, mivel az erre az évre készült beszámolók az utolsók, amelyek még a régi számviteli törvény szerint készültek, nem tartalmazzák a 2001-től hatályos változásokat, amelyek a valódiság elvének érvényesülése szempontjából is nagy jelentőségűek.

5.1.2. A primer kutatás módszertana

A kutatás során a mintába bekerült, fent ismertetett cégek éves beszámolóit vizsgáltam a 2000-2007 évekre vonatkozóan. Minden esetben a cégek egyedi beszámolóit használtam, konszolidált beszámolót csak abban az esetben vettem figyelembe, természetesen időben nem keverve a kettőt, ha az egyedi nem volt hozzáférhető, és a konszolidált éves beszámoló a magyar számviteli szabványok szerint készült és a kutatás szempontjából érdemi in-

formációkat tartalmazott. Elsősorban a vállalkozások mérlegét, eredménykimutatását, némi esetben a kiegészítő mellékletét vizsgáltam.

Minden cégről készítettem egy-egy ún. cégkartont, amelyeket a kutatási szempontok szerint állítottam össze, és az 2. számú mellékletben találhatók.

A kutatásban a valódiság elvét erősítő, a 4. fejezetben részletesen tárgyalt elemek közül a következők vizsgálatára került sor:

- Értékhelyesbítés
- Valós értéken való értékelés
- Értékvesztés és értékvesztés visszaírása
- Időbeli elhatárolások (halasztott ráfordítások és bevételek vizsgálata)
- Lekötött tartalék
- Céltartalékok

Ezen tényezők, értékelési módszerek egy része választható a cégek számára, de többük a Szt. által kötelezően előírt tétel, bizonyos feltételek teljesülése esetén.

Minden esetben a kutatás legfőbb célja az volt, hogy választ kapjunk arra, hogy az adott tételt vagy értékelést a cégek milyen mértékben alkalmazzák. Mindemellett, ha a fenti tételek megtalálhatók az adott cég éves beszámolóiban, akkor a következőkre is kerestem a választ:

- A vizsgált tétel milyen arányt képvisel az azt tartalmazó mérlegcsoport összegéhez és a mérleg-főösszeghez képest?
- Ha a jellemző több tételből áll, akkor milyen azok összetétele?
- Időben hogyan változott a jellemző értéke / aránya?
- Mely cégek esetében kiugróan jellemző az adott értékelés, hogyan alakul a jellemző az ő esetükben?

Az összesített eredmények a cégek által elszámolt, és a vizsgálatba bevont tételek arányainak átlagából kerültek meghatározásra. [Lásd: 3-9 sz. melléklet]

5.2. Valódiság elvével kapcsolatos kutatási területek elemzése

5.2.1. Értékhelyesbítés vizsgálata

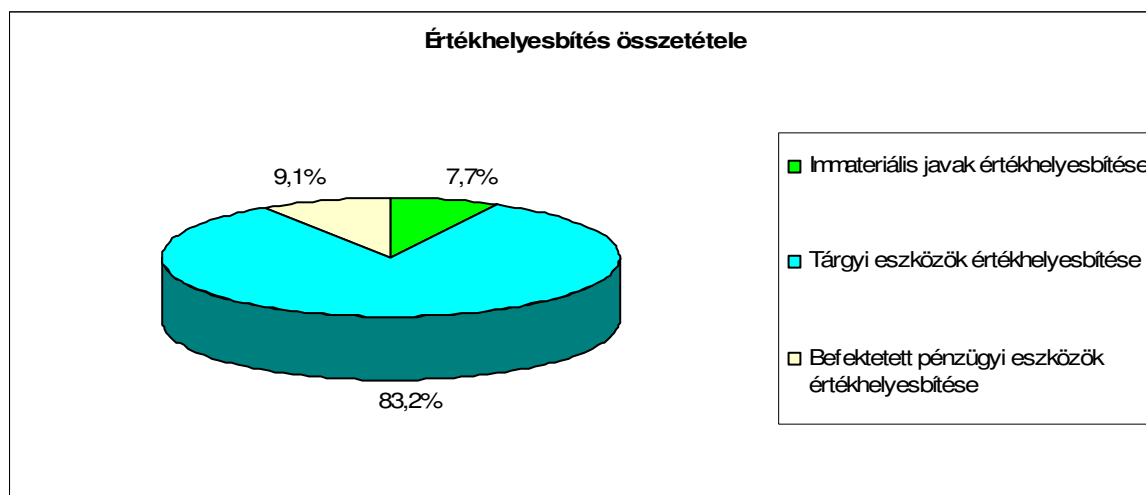
A befektetett eszközök értékhelyesbítése, mintegy piaci értékre való felértékelési lehetőséget jelent. Az óvatosság elvéből adódóan sokáig élt az az elv, hogy eszközt felérté-

kelni tilost, azonban az értékhelyesbítés a piaci érték követésével a valósághoz közelíti ezen eszközök mérlegértékét, és mint ilyen, 1996-os bevezetése a legjelentősebb lépést jelenti a valódiság elvének érvényesítése felé. Alkalmazása nem kötelező, így különösen érdekes annak vizsgálata, hogy a valóságban milyen mértékben alkalmazzák a vállalkozások?

A megvizsgált 47 vállalkozás közül értékhelyesbítés összesen 12 cégnél volt megtalálható, amely **25,5 %-os arányt** jelent. Ez az eredmény jónak mondható, azonban több esetben nem alkalmazzák olyankor sem, amikor indokolt lenne. A 12 cégből az OTP Nyrt. esetében csak a konszolidált éves beszámolóban volt értékhelyesbítés, azonban értékelési tartalékként nulla értéket mutatott ki, ezért ezt kivettem a további vizsgálatból. A Kartonpack Dobozipari Nyrt. a tárgyi eszközöknél mutatott ki jelentős (átlagosan 47,6 %-os) értékhelyesbítést, azonban a befektetett pénzügyi eszközöknél négy éven keresztül negatív értékhelyesbítést szerepeltetett. Valószínűsíthető, hogy a cégnél az értékhelyesbítést keverték az értékvesztéssel, amely helytelen alkalmazást feltételez, és különösen érdekes, hogy a könyvvizsgálat sem korrigálta mindezt. Az elemzés során természetesen ezt a negatív értéket nem vettem figyelembe.

Az értékhelyesbítés gyakorlati alkalmazását a következő szempontok szerint vizsgáltam:

- a) **Összetétele:** ha az *értékhelyesbítés összetételét* aszerint vizsgálom, hogy a befektetett eszközök között melyiket milyen arányban alkalmazzák (az egyes értékhelyesbítések nagyságának az értékhelyesbítés értékelési tartalékához viszonyított százalékos arányának átlaga), akkor egyértelműen az állapítható meg, hogy a legjelentősebb szerepet a tárgyi eszközöknél tölti be (83,2 %), amely teljes egészében megfelel az előzetes várakozásoknak. Egyértelműen ez az a vagyoni csoport, ahol a legszélesebb körben alkalmazható, értéküket tekintve is kiemelkednek a befektetett eszközök közül, és különösen az ingatlanok esetében életszerű az, hogy a piaci értékük tartósan és jelentősen a könyv szerinti értékük felett van. Az immateriális javak és a befektetett pénzügyi eszközök értékhelyesbítése hasonló mértékben részesedik (9,1 % és 7,7 %), ami szintén az elvárható mértéket tükrözi.

8. ábra: Értékhelyesbítés szerkezeti összetétele

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóí és a 3. sz. melléklet alapján

- b) **Mérlegcsoportokhoz viszonyított aránya:** Ebben az esetben azt vizsgálom, hogy azon cégek esetében, ahol az adott vagyoni elemhez kapcsolódóan alkalmaznak értékhelyesbítést, átlagosan milyen arányt képvisel az adott mérlegcsoport összegéhez viszonyítva? Az alábbi táblázat és ábra jól mutatja, hogy a cégek elsősorban a tárgyi eszközök esetében alkalmaznak értékhelyesbítést. Immateriális javak esetében 2 cég (Globus és Phylaxia) alkalmazza, azonban talán nem véletlen, hogy mindkét cég tevékenységében jelentős a kutatás-fejlesztés és a szellemi termékek fontossága. A befektetett pénzügyi eszközöknél mindössze egy cég számolt el értékhelyesbítést (Econet). Ez utóbbi azzal is magyarázható, hogy itt az értékhelyesbítés helyett a valós értéken való értékelés is alkalmazható.

13. Táblázat: Értékhelyesbítés alkalmazása és aránya

	Cégek száma	Aránya a mérlegcsoport összegéhez
Immateriális javak értékhelyesbítése	2	63,7%
Tárgyi eszközök értékhelyesbítése	11	29,3%
Befektetett pénzügyi eszközök értékhelyesbítése	1	14,3%
Értékhelyesbítés értékelési tartaléka	11	18,0%

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóí és a 3. sz. melléklet alapján

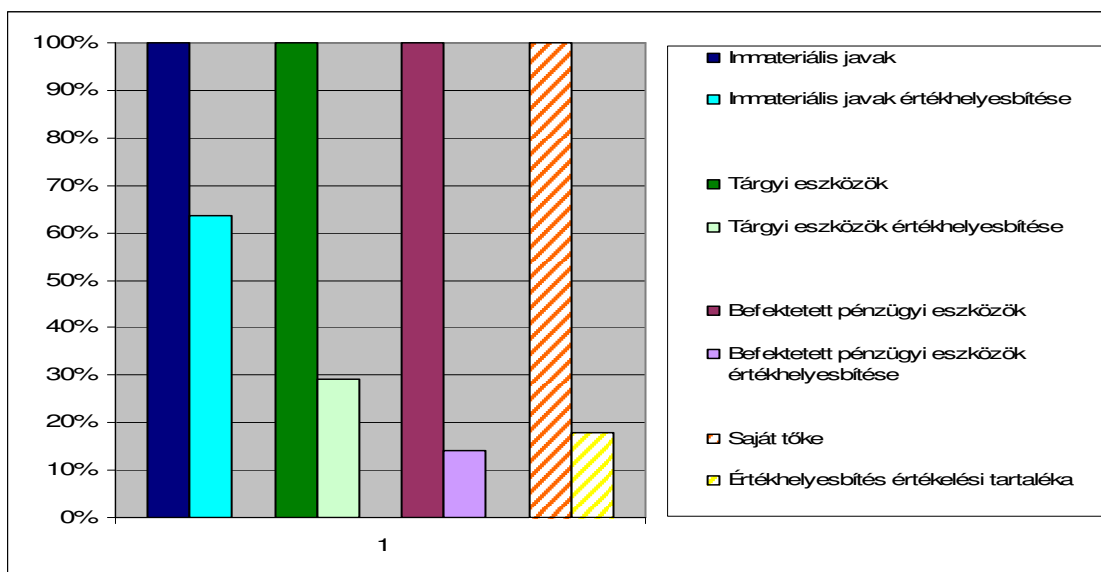
Az értékhelyesbítések arányát vizsgálva a mérlegcsoportok összegéhez viszonyítva, azt kaptam eredményül, hogy az *immateriális javak* összegéből az értékhelyesbítés átlagosan 63,7 %-ot tett ki, ami nagyon magas értéknek minősíthető. Mivel a vizsgált cégek

közül csak két cég alkalmazta, így messzemenő következtetéseket nem lehet mindebből levonni, azonban az megfigyelhető, hogy ha elszámolnak ilyen értékhelyesbítést, az minden esetben jelentősen módosítja az immateriális javak értékét.

A *tárgyi eszközök esetében* már nagyobb a minta, így a kapott eredmény is nagyobb jelentőségű. Ilyen típusú értékhelyesbítést elszámoló cégek tárgyi eszközeinek értékében átlagosan közel 30 %-os arányt képvisel az értékhelyesbítés. Tekintettel arra, hogy általában nagy értékű eszközökről van szó, ez nagyon jelentős hányad, amely rámutat az értékhelyesbítés fontosságára.

A *befektetett pénzügyi eszközök esetében* az arány 14,3 %, ami jelentős ugyan de csak egy cégnél alkalmazzák, így nem vonható le belőle általános következtetés.

Ha az értékhelyesbítések arányát (értékhelyesbítés értékelési tartaléka) a forrás oldalon a saját tőke összegéhez viszonyítom, akkor is jelentős 18 %-os értéket kapok. [11. táblázat és 9. ábra]

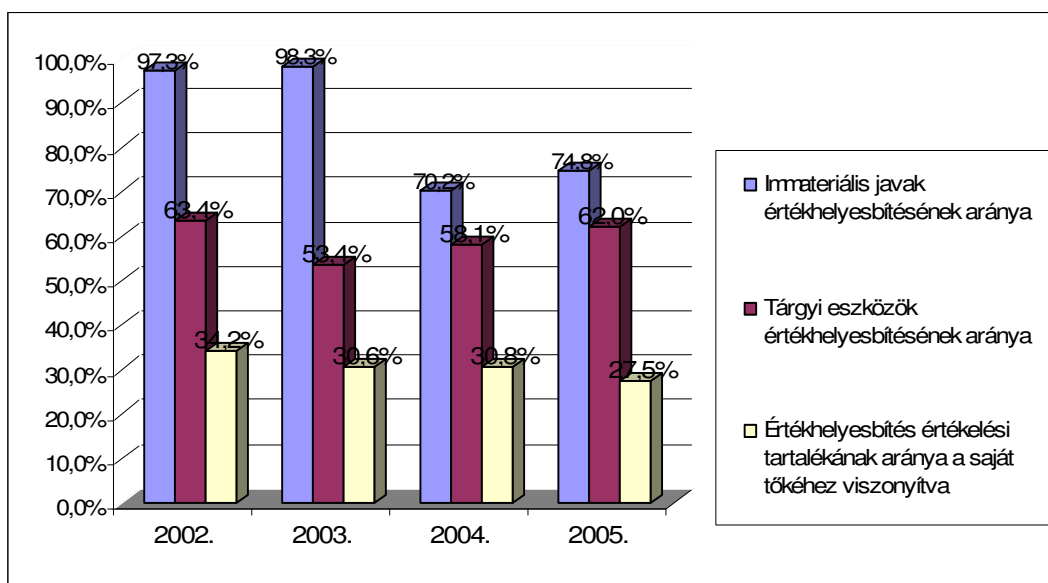
9. ábra: Érték helyesbítések aránya a mérlegcsoport összegéhez viszonyítva

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 3. sz. melléklet alapján

Az érték helyesbítés tehát az azt alkalmazó cégek esetében jelentős arányt képvisel, sőt a mérleg-főösszeghez képest is átlagosan 9 %-ot tesz ki [3. sz. melléklet], vagyis **a vállalkozások teljes vagyonát átlagosan közel 10 %-kal növelheti meg az érték helyesbítés elszámolása, amely jól tükrözi alkalmazásának a fontosságát.**

- c) **Időbeli változása, konkrét esetek vizsgálata:** Az értékhelyesbítés elszámolása valószínűleg nem függ össze az idő múlásával, legfeljebb olyan trendeket lehetne megfigyelni, hogy az ingatlanpiaci fellendüléssel összefügg az arra elszámolt értékhelyesbítések összegének növekedése.

Hogy pozitív példákat is lássunk, először egy olyan cég vizsgálatát mutatom be, amely az immateriális javak estében volt kiemelkedő.

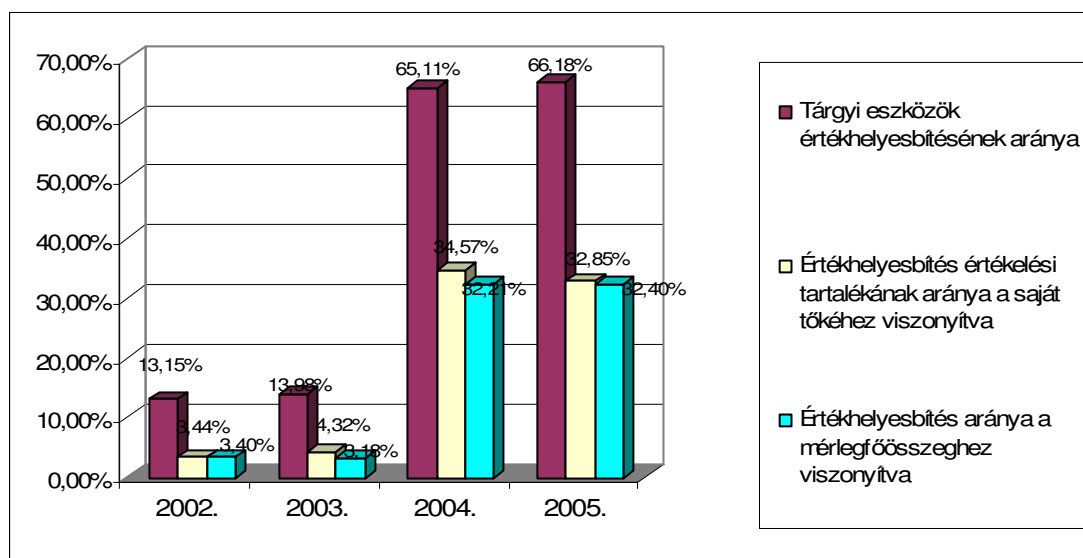
10. ábra: Glóbus Nyrt. értékhelyesbítésének vizsgálata

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 3. sz. melléklet alapján

Mint látható a 10. ábrán, a Glóbus esetében az immateriális javak értékhelyesbítése 2002 és 2003. között a 98 % körüli, amely kiemelkedően magas. Ugyanakkor a tárgyi eszközök értékhelyesbítése is 60 % körüli és a saját tőkéhez viszonyított arány is 30 % körül mozog. Időben előre haladva értékük ugyan csökkenő, de mindvégig nagyon magas marad.

Ezt követően még egy konkrét példa a Hungagent Nyrt. esete, ahol a tárgyi eszközök értékhelyesbítése kiemelkedő. A 11. ábrán látható, hogy aránya 2004-2005-ig a 65 %-ot is meghaladja. Nagyon jelentős az értékhelyesbítés aránya a saját tőkéhez viszonyítva is, sőt a mérleg-főösszegnek is több, mint 30 %-át képviseli. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy ebben az időszakban a cég mérleg-főösszege közel 1000 eFt volt, akkor megállapítható, hogy ebben az esetben az értékhelyesbítés egy jelentős nagyságú cég vagyonának a 30 %-át teszi ki.

Mindkét példa jól mutatja, hogy az értékhelyesbítés helyes alkalmazása nagyon jelentősen módosíthatja az adott cég beszámolóját, a vagyoni elem és az öszvaygon nagyságát, és sok esetben nagy szükség lenne az ilyen típusú átértékelésekre.

11. ábra: Hungagent Nyrt. érték helyesbítésének vizsgálata

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 3. sz. melléklet alapján

A vizsgálat során feltűnt néhány olyan eset is, amikor az adott cég nagyon jelentős ingatlanvagyonnal rendelkezik, feltételezhető, hogy az érték helyesbítés nagymértékben módosítaná a vagyoni nagyságát, ennek ellenére a vállalkozás mégsem alkalmazza. Ezek a cégek: MOL, Magyar Telekom, MÁV. Mindegyiknél már méretükből adódóan is indokolt lehet a vagyoni piaci értékre való felértékelése. Különösen a MÁV esetében, ha csak a hatalmas ingatlanvagyonára gondolunk, amely a „rég” könyv szerinti értéken szerepel a beszámolóiban.

Vajon mi az oka, hogy mégsem teljes körű az érték helyesbítés alkalmazása?

Több könyvvizsgálóval készített interjú alapján az a tapasztalat szűrhető le, hogy a könyvvizsgálók általában nem javasolják az érték helyesbítés alkalmazását. Adminisztrációs többletterhet okoz, de még nagyobb probléma, hogy a befektetett eszközök évenkénti, piaci értékre való felértékelése jelentős költséget jelent. A szabályozás kritikája, hogy ha valamely vállalkozás az érték helyesbítés alkalmazását választotta, akkor ezt minden évben meg kell tennie, nincs visszalépési lehetőség. Ez jelenti az igazi gondot, többletköltséget, pedig valószínűleg nincs feltétlen szükség a minden évben elvégzendő piaci értékelésre, nem járul hozzá jelentősen a valós összképhez.

Javaslatom szerint megoldást jelenthetne egy olyan konstrukció, amely a következő elemeket tartalmazhatná:

- Értékhelyesbítés kötelezővé tétele a legalább öt éve működő, éves beszámoló készítésére kötelezett vállalkozások számára, ha a befektetett eszközök állománya eléri a mérlegfőösszeg 40 %-át.
- A befektetett eszközök piaci értékének a megállapítása ötévente lenne kötelező jellegű, ha az értékhelyesbítés a felértékelés nélküli befektetett eszközállomány 20 %-át nem haladja meg.

Véleményem szerint ez egy rugalmasabb megoldást jelentene az eddigihez képest, ugyanakkor sokkal szélesebb körben alkalmazott eljárás lenne, tovább erősítve a valódiság elvének érvényesülését, és nem jelentene egy „csapdát” a cégek számára.

5.2.2. Valós értéken való értékelés vizsgálata

A valós értéken való értékelés megjelenése a magyar számviteli rendszerben egy jelentős lépés volt a valós, piaci értéken való értékelés felé. A változást az EU-s számviteli standardokban való változtatás generálta, amely az uniós csatlakozás által beépült a magyar számviteli rendszerbe. A módszer az óvatosság elvét hátrébb szorítva, lehetővé teszi a szabályozási körbe bevont eszközök és források felértékelését is, erősítve a valódiság elvét. Több vagyoni elem estében, de különösen az értékpapírok esetén lehet a valós értéken való értékelést eredményesen alkalmazni, tekintettel arra, hogy az esetek többségében rendelkezésre áll egy tőzsdei árfolyam (esetleg tőzsdén kívüli piacról származó árfolyam), amely megkönnyíti és egyben korrekté teszi a valós érték meghatározását minden különösebb értékbecslési, adminisztrációs feladatok nélkül. A vállalkozások nagy részénél nem lehet elvárni, hogy a módszer tényleges alkalmazása bevezetésre kerüljön, azonban léteznek olyan területek, ahol jelentős szerepet tölthet be.

Valós értéken való értékelést a vizsgálat szerint a 47 cégből mindössze 4 alkalmazott, amely **8,5 %-os** arányt jelent. Ez sajnos nagyon alacsonynak tekinthető, de „mentségükre” felhozható, hogy viszonylag új dologról van szó, és alkalmazása önkéntes jellegű.

A vizsgálat szempontjából két részre bontottam a valós értéken való értékelést:

a) *Értékesíthető pénzügyi eszközök esete:*

Ennek hatása a csak a mérlegben jelentkezik, az adott eszközön kívül a saját tőke részeként, mint valós értékelés értékelési tartaléka.

b) *Kereskedési célú pénzügyi eszköz esetén:*

Ennek hatása a mérlegen kívül az eredménykimutatásban is megfigyelhető a pénzügyi műveletek egyéb bevételeinél és ráfordításainál.

5.2.2.1. *Értékesíthető pénzügyi eszközök vizsgálata*

A befektetett pénzügyi eszközök között találhatunk olyan értékesíthető pénzügyi eszközöket, amelyekre valós értéken történő értékelést alkalmaztak a vállalkozások. Erre két példát találtam, az Inter-Európa Bank (2007-es egyesülés után: CIB Zrt.) és a Richter Geodeon Nyrt. estében.

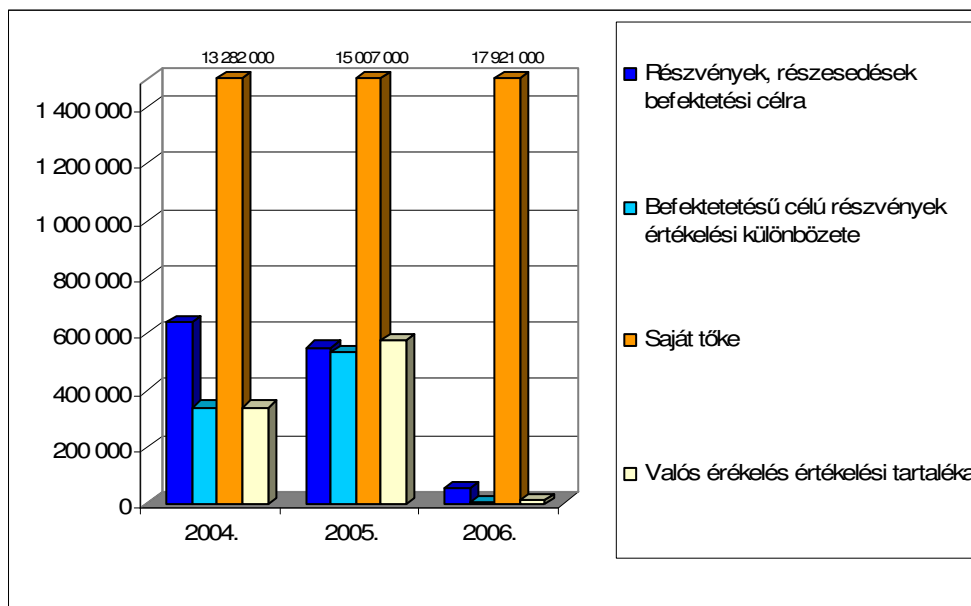
Az *Inter-Európa Bank*³² ugyan pénzintézet, de a valós értékelést ennek ellenére érdemes az ő esetében is vizsgálni. Az alábbi táblázat mutatja, hogy a cég befektetési célú részvényei esetében alkalmazza a valós értéken való értékelést 2004-2006-ig. Aránya 70 %-os, ami nagyon jelentős, így alkalmazása abszolút indokolt. Ez a tétel megjelenik a valós értékelés értékelési tartalékaként a forrás oldalon is, amelynek a saját tőkéhez viszonyított aránya mindössze 2 %, amely nem meglepő egy nagybank esetében. Mindezeket mutatja az alábbi 13. Táblázat és 12. ábra.

14. Táblázat: Inter-Európa Bank valós értéken való értékelése

Inter-Európa Bank	2004.	2005.	2006.	<i>Átlagos arány</i>
Részvények, részesedések befektetési célra	643 000	553 000	55 000	
Befektetésű célú részvények értékelési különbözete	341 000	533 000	3 000	70,10 %
Saját tőke	13 282 000	15 007 000	17 921 000	
Valós értékelés értékelési tartaléka	341 000	579 000	14 000	2,02 %

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cég éves beszámolóí és a 4. sz. melléklet alapján

³² A pénzintézetekre sok tekintetben speciális szabályok vonatkoznak, így módszertanilag nem illik a vizsgálatba, azonban a valós értéken történő értékelés csekély mértékű alkalmazása miatt pozitív példának szántam a bemutatását.

12. ábra: Inter-Európa Bank valós értéken való értékelés oszlopdiagramja

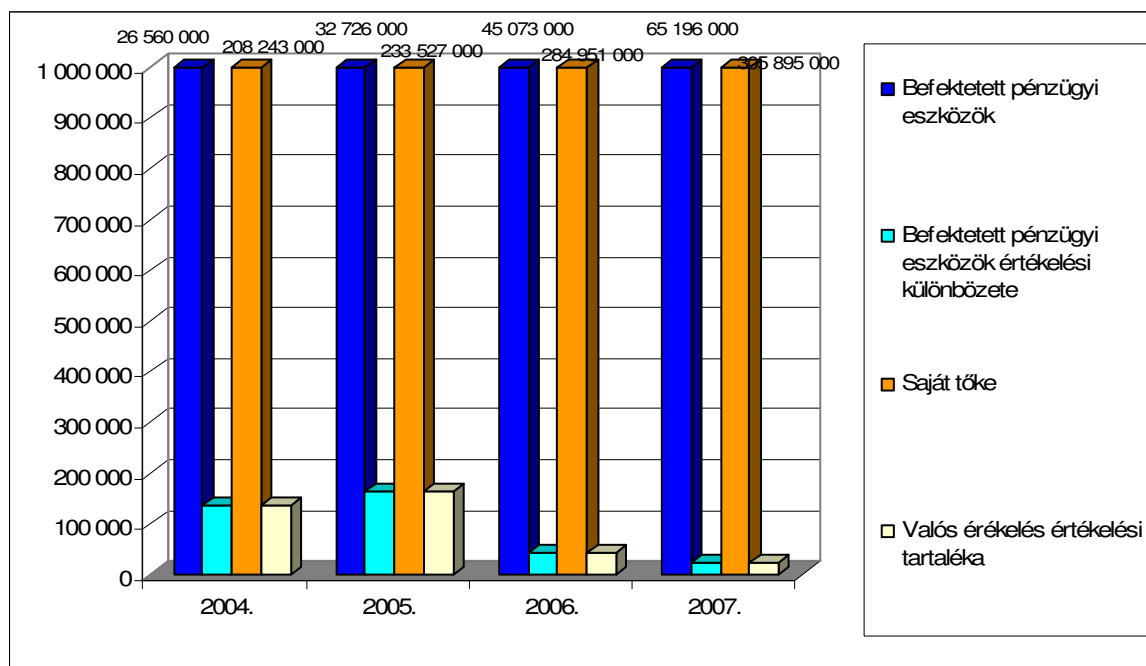
Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cég éves beszámolóí és a 4. sz. melléklet alapján

A másik cég, amely az értékesíthető pénzügyi eszközök esetén alkalmazta a valós értékelést az a Richter Gedeon Nyrt. Az erről szóló adatokat, amelyek négy évre vonatkoznak, tartalmazza az alábbi 14. Táblázat és 13. ábra. Az átértékelési különbözet befektetett pénzügyi eszközökhöz viszonyított aránya és a valós értékelés értékelési tartalékának a saját tőkéhez viszonyított aránya egyaránt rendkívül alacsony (1 % alatti), így a valós értékelés ennél a cégnél nem játszik kardinális szerepet, csupán a pusztá léte értékelhető pozitívan. (Valószínűleg csak a konkrét pénzügyi eszközhöz viszonyítva jelentős értékű az értékelési különbözet, azonban annak értékéről nem áll rendelkezésre információ.) Ugyanakkor összességében a legnagyobb, 2005-ben elszámolt 164 00 eFt-os tétel még egy ilyen méretű cégnél sem elhanyagolható.

15. Táblázat: Richter Gedeon Nyrt. valós értéken való értékelése

Richter Gedeon Nyrt.	2004.	2005.	2006.	2007.	Átlagos arány
Befektetett pénzügyi eszközök	26 560 000	32 726 000	45 073 000	65 196 000	
Befektetett pénzügyi eszközök értékelési különbözete	136 000	164 000	43 000	23 000	0,22%
Saját tőke	208 243 000	233 527 000	284 951 000	305 895 000	
Valós értékelés értékelési Tartaléka	136 000	164 000	43 000	23 000	0,04%

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cég éves beszámolóí és a 4. sz. melléklet alapján

13. ábra: Richter Gedeon Nyrt. - valós értéken való értékelés oszlopdiagramja

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 4. sz. melléklet alapján

5.2.2.2. Kereskedési célú pénzügyi eszközök vizsgálata

Kereskedési célú pénzügyi eszközöknél valós értéken való értékelést a származékos ügyletek esetében találtam, amely szintén két vállalkozás beszámolójában fordult elő. A mérlegben a követelésekhez vagy a rövid lejáratú kötelezettségekhez kapcsolódik, azonban az ilyen jellegű átértékeléseknek eredményhatása is van, mégpedig a pénzügyi műveletek egyéb bevételeinél vagy ráfordításainál.

A vizsgálat során az értékelési különbözeteket a Követelések ill. a Rövid lejáratú kötelezettségek összegéhez viszonyítottam, mivel a konkrét értékelésbe bevont pénzügyi instrumentumról nem álltak rendelkezésre külön adatok. Ugyanakkor az eredmény számlák esetén a viszonyítása a pénzügyi műveletek egyéb bevételeihez ill. ráfordításaihoz történt.

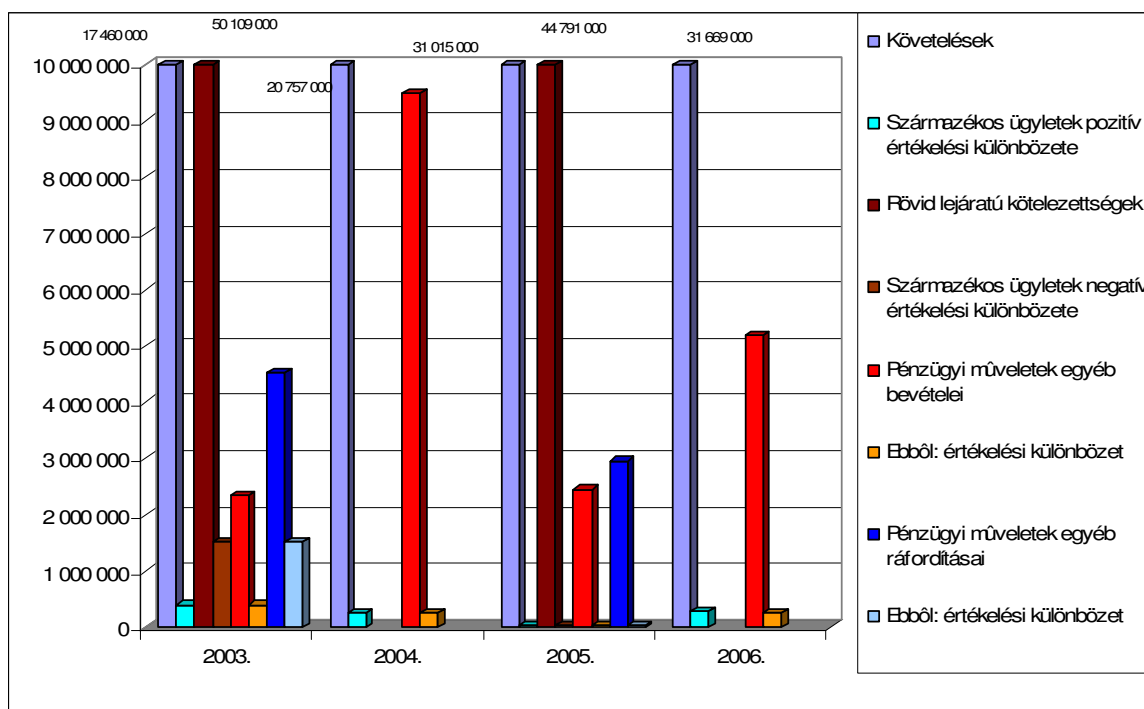
A *Borsodchem Nyrt.* esetében négy éven keresztül találtam információkat a valós értékelés alkalmazására, és már az első lehetséges alkalommal, 2003-ban is elszámolta az átértékelést. Az érték aránya a kapcsolódó mérlegcsoportok összegéhez nem túl jelentős, azonban az eredménytételekhez viszonyítva már átlagosan 4,74 ill. 20,79 %-os arányt ér el. Összességét tekintve a legmagasabb 1 519 000 e Ft-os érték (2003-ban) elég jelentősnek tekinthető,

tehát a valós értéken való értékelés mindenképp indokolt és szükséges. Mindez látható a 15. Táblázatban és a 14. ábrán.

16. Táblázat: Borsodchem Nyrt. valós értéken való értékelése

Borsodchem Nyrt.	2003.	2004.	2005.	2006.	<i>Átlagos arány</i>
Követelések	17 460 000	20 757 000	31 015 000	31 669 000	
Származékos ügyletek pozitív értékelési különbözete	396 000	249 000	28 000	282 000	0,95%
Rövid lejáratú kötelezettségek	50 109 000		44 791 000		
Származékos ügyletek negatív értékelési különbözete	1 519 000		35 000		1,64%
Pénzügyi műveletek egyéb bevételei	2 342 000	9 489 000	2 460 000	5 191 000	
<i>Ebből: értékelési különbözet</i>	396 000	249 000	28 000	251 000	4,74%
Pénzügyi műveletek egyéb ráfordításai	4 525 000		2 951 000		
<i>Ebből: értékelési különbözet</i>	1 519 000		35 000		20,79%

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 5. sz. melléklet alapján

14. ábra: Borsodchem Nyrt. - valós értéken való értékelés oszlopdiagramja

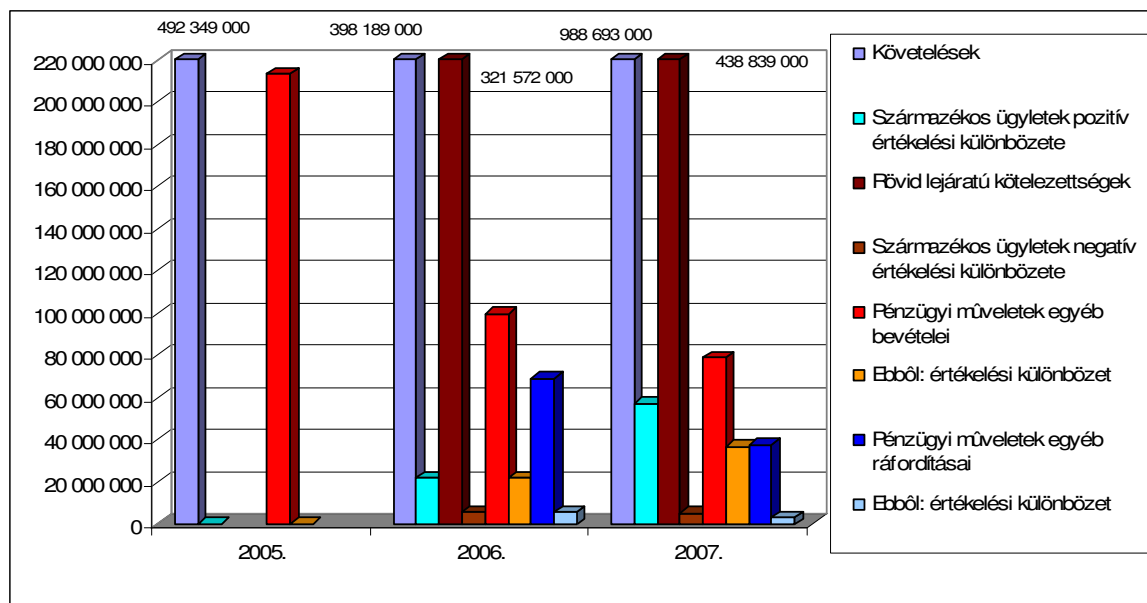
Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 5. sz. melléklet alapján

A MOL Nyrt. a másik olyan cég a vizsgálatba bevontak közül, ahol kereskedési célú pénzügyi eszközök valós értékelésére került sor. Az alábbi 16. Táblázat és a 15. ábra mutatja, hogy ennél a cégnél az értékelési különbözet követelésekhez és rövid lejáratú kötelezettséghez viszonyított aránya is már jelentősebb (az előbbi 4,21 %). Ez még inkább látszik, ha az eredményhatását vizsgáljuk. A pénzügyi műveletek kapcsolódó tételeihez viszonyítva a valós értékelés különbözete 15 % ill. 8,7 %-os értéket képvisel. Különösen jelentős mindez, ha a 2007-es összeget tekintjük, amely 57 146 000 eFt, amely egy MOL nagyságú vállalatnál is jelentős tétel.

17. Táblázat: MOL Nyrt. valós értéken való értékelése

MOL Nyrt.	2005.	2006.	2007.	Átlagos arány
Követelések	492 349 000	398 189 000	988 693 000	
Származékos ügyletek pozitív értékelési különbözete	167 000	21 842 000	57 146 000	4,21%
Rövid lejáratú kötelezettségek		321 572 000	438 839 000	
Származékos ügyletek negatív értékelési különbözete		5 889 000	5 304 000	1,47%
Pénzügyi műveletek egyéb bevételei	213 464 000	99 664 000	78 733 000	
<i>Ebből: értékelési különbözet</i>	167 000	21 842 000	36 893 000	15,03%
Pénzügyi műveletek egyéb ráfordításai		69 096 000	37 539 000	
<i>Ebből: értékelési különbözet</i>		5 889 000	3 411 000	8,72%

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 5. sz. melléklet alapján

15. ábra: MOL Nyrt. - valós értéken való értékelés oszlopdiagramja

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 5. sz. melléklet alapján

Összegezve tehát a valós értéken való értékelés gyakorlati alkalmazását, azt állapítottam meg, hogy még nem túlzottan elterjedt, kevés cég választja, ugyanakkor ahol ténylegesen bevezetésre került, ott a mérlegcsoport egészhez képest viszonylag kicsi, önmagában mégis jelentős tételt képvisel, használata hozzájárul az adott pénzügyi instrumentumok valósághű bemutatásához.

5.2.3. Értékvesztés és értékvesztés visszairásának vizsgálata

Ha az eszköz piaci értéke tartósan és jelentősen alacsonyabb, annak könyv szerinti értékénél, akkor értékvesztést kell elszámolni vele kapcsolatban. Az értékvesztés tehát, mint kötelező elem már a kezdetektől a számvitel része volt. Az értékvesztés visszairása viszont, amely elszámolására akkor kerül sor, ha a fent leírt trend megfordul, 2001-től létezik, tehát a vizsgálatát is onnan szükséges indítani.

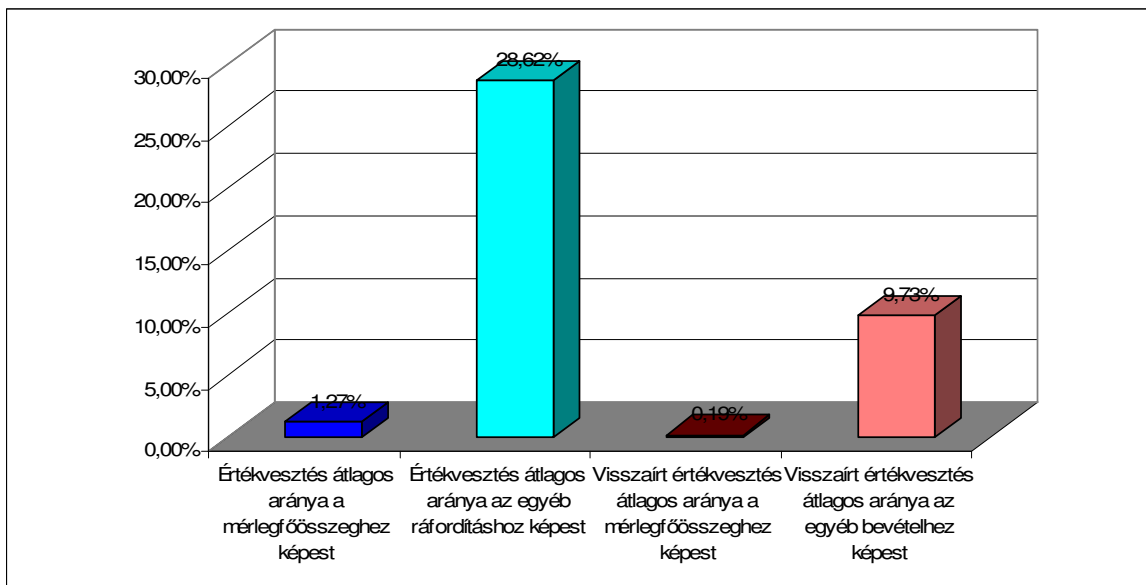
Értékvesztés elszámolására több vagyon elem esetében sor kerülhet, azonban én a kutatás során kizárólag a *készletekkel vagy követelésekkel kapcsolatban vizsgáltam*. Mivel a mérlegből és az eredménykimutatásból nem állapítható meg egyértelműen, hogy az értékvesztést konkrétan melyik vagyoni elemmel kapcsolatban számolták el (egyéb információk pedig nem állnak széles körben rendelkezésre), ezért a vizsgálatot az egyéb ráfordításokhoz illetve az egyéb bevételekhez viszonyítva végeztem el, ezeken kívül még a mérleg-főösszeghez való viszonyítás célszerű.

Értékvesztést a vizsgált időszakban a 47 cégből 34 vállalkozás számolt el, amely a cégek **72 %-a**. **Visszaírt értékvesztés** pedig 30 cégnél fordult elő, amely **64 %-os** alkalmazást jelent.

Először az értékvesztést elszámoló cégek összességét vizsgáltam. A 16. ábra mutatja, hogy az *értékvesztés* átlagos aránya a mérleg-főösszeghez képest viszonylag alacsony (1,26 %), azonban az egyéb ráfordításokon belüli részesedése már majdnem 30 %-os arányt mutat.

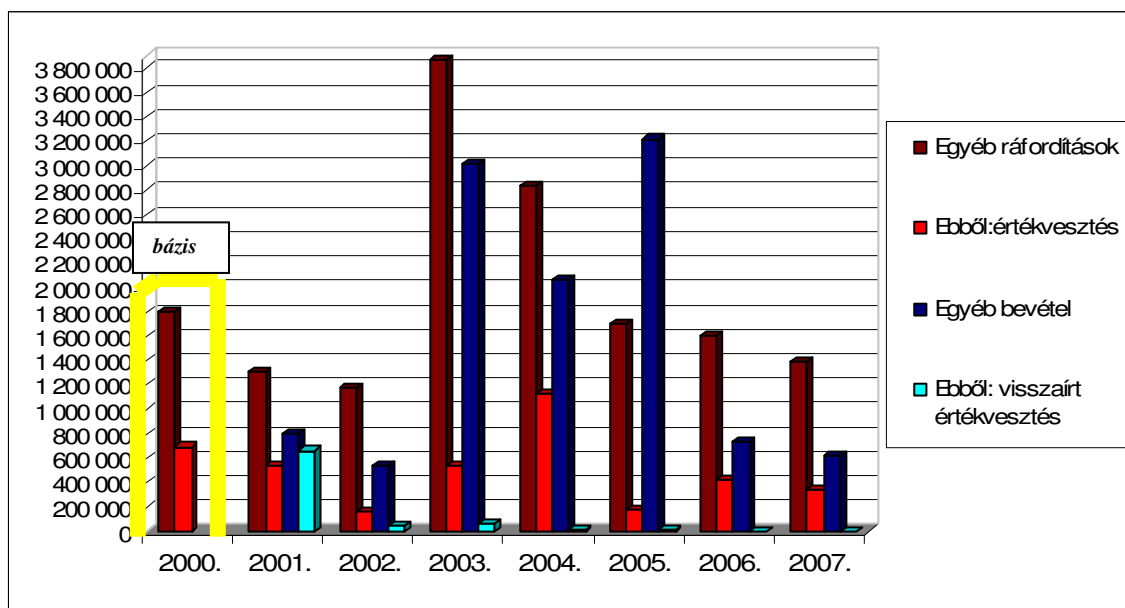
Az értékvesztés visszairása, amely 2001-től számolható el, hasonló, de kisebb arányokat mutat. A mérleg-főösszeghez viszonyított aránya csekély, az egyéb bevételeken belül viszont közel 10 %-os az aránya.

Természetesen a mérlegfő-összeghez viszonyított arány is lehet nagyon jelentős bizonyos cégeknél, bizonyos gazdasági helyzetben. Erre jó példa a Nabi (későbbi Exbus) példája, ahol az értékvesztés az összvagyon nagyságának 24 %-át is elérte. [6. sz. melléklet]

16. ábra: Értékesztés és értékvesztés visszaírásának arányai

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 6. sz. melléklet alapján

17. ábra: Értékesztés és értékvesztés visszaírása az Antenna Hungária Nyrt. esetében

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 6. sz. melléklet alapján

Egy konkrét vállalkozás példáján keresztül érdemes megfigyelni az értékvesztés elszámolásának és visszaírásának időbeli alakulását. Ezt mutatja az Antenna Hungária Nyrt. példája a 17. ábrán. Megfigyelhető, hogy az értékvesztés mindvégig jelentős nagyságot és arányt képvisel az egyéb ráfordításokon belül. Az értékvesztés visszaírása pedig a 2000. évi bá-

zisévhez viszonyítva vizsgálható (lásd: 17. ábra, színesen kiemelve). 2001-ben, amikor már lehetőség volt a visszaírás elszámolására hirtelen 665 079 eFt-os értéket mutat, majd a következő években folyamatosan csökkenő. Ez azt bizonyítja, hogy az értékvesztés visszaírásának lehetősége fontos és szükségszerű volt.

Az eddigiekből megállapítottam, hogy a vagyon egészének nagyságát átlagosan kis mértékben módosítja az értékvesztés elszámolása vagy annak visszaírása, kivéve néhány szélsőséges esetet. A konkrét vagyoni elemek esetén (amellyel kapcsolatban elszámolták az értékvesztést) bizonyára jelentősebb módosítást okoz. Az eredményhatását vizsgálva viszont, nagymértékben módosítja bizonyos eredménytétel értékét (egyéb bevételek ill. ráfordítások), így alkalmazása, ha a hozzá kapcsolódó feltételek teljesülnek, nagyon is indokolt.

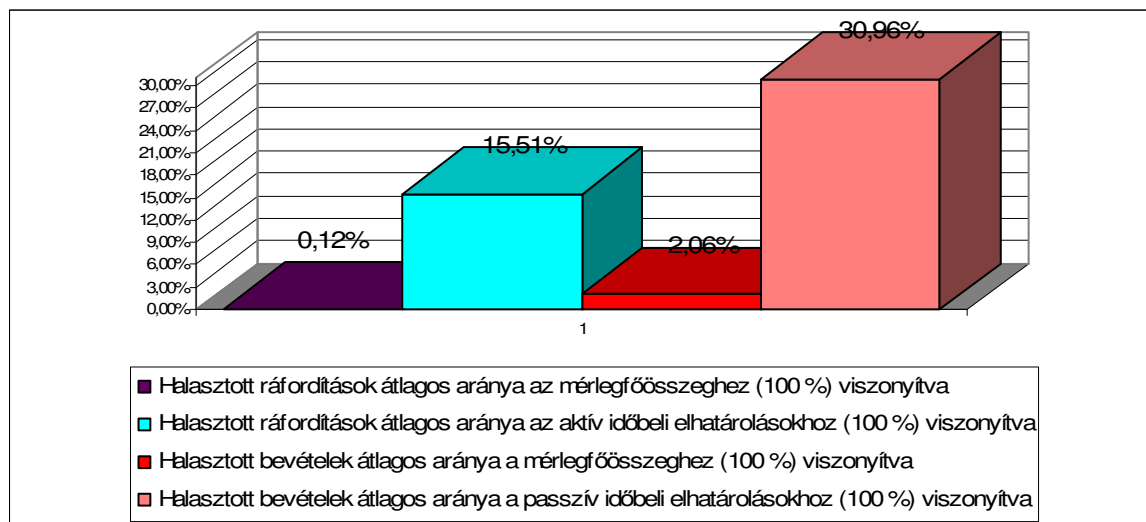
5.2.4. Időbeli elhatárolások vizsgálata

Az időbeli elhatárolások nem tartoznak a valódiság elvének érvényesülése szempontjából a leglényegesebb területek közé, azonban mégis van olyan részterület, amelyet érdemes vizsgálni. A 2000. évi új számviteli törvény életbe lépése előtt a mérlegben csupán egy-egy mérlegtétel képviselte az időbeli elhatárolásokat, az eszközöknél az aktív, a forrásoknál a passzív időbeli elhatárolás. Ez 2001-től részletesebbé vált, külön mérlegsorban jelenik meg a bevételek, a költségek és ráfordítások időbeli elhatárolása, ugyanakkor *új elem az aktív elhatárolások között a halasztott ráfordítások, a passzív elhatárolásoknál pedig a halasztott bevételek sora. E két tétel nagyságának alakulását vettem górcső alá a vizsgálat során.*

Halasztott ráfordítást a vizsgált időszakban a 47 cégből mindössze 3 vállalkozás számolt el, amely a cégek **6,4 %-a**. **Halasztott bevétel** pedig 26 cégnél fordult elő, amely **55,3 %-os** arányt jelent.

Ez a jelentős eltérés a két típus között arra a tényre vezethető vissza, hogy a halasztott bevételként elszámolt térítés nélküli átvétel rendkívüli bevételének elhatárolása, vagy például a fejlesztési célra kapott támogatás elhatárolása sokkal gyakoribb, mint a halasztott ráfordításoknál szerepeltethető tételek (pl. A-C különbözet).

A 18. ábra mutatja a halasztott ráfordítások és bevételek mérleg-főösszeghez és az aktív ill. passzív elhatárolások teljes összegéhez viszonyított átlagos arányát. [Lásd még: 7. sz. melléklet]

18. ábra: Halasztott ráfordítások és bevételek arányai

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 7. sz. melléklet alapján

Egyértelműen megállapítható, hogy mind a halasztott ráfordítások, mind a halasztott bevételek nem képviselnek jelentős arányt a mérleg-főösszeghez képest (mindkét esetben 2 %, vagy az alatti). Ha az időbeli elhatárolásokon belüli részarányukat vizsgáljuk, akkor viszont azon cégeknél, ahol elszámolásra kerültek, ott jelentős tételt képviselnek. A halasztott ráfordítások 15,5 %-át teszik az aktív időbeli elhatárolásoknak, a halasztott bevételek pedig a közel harmadát teszik ki a passzív időbeli elhatárolások teljes összegének.

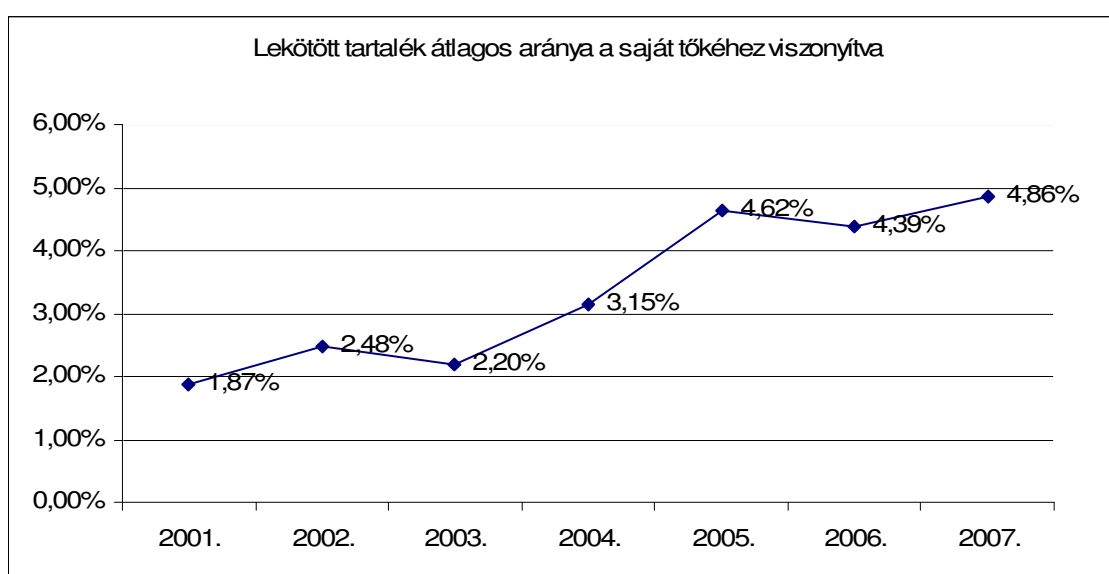
Összegezve azt állapítottam meg, hogy ezen tételek általában nem képviselnek jelentős összegeket a teljes vagyonhoz viszonyítva, azonban bizonyos esetekben plusz információt hordoznak, és az időbeli elhatárolásokon belüli létjogosultságuk indokolt.

5.2.5. Lekötött tartalék vizsgálata

A lekötött tartalék a saját tőke részeként az osztalékfizetési korlátokat tartalmazza. Szintén 2001. óta létezik, és megalkotása hozzájárul a beszámolóban a valós bemutatáshoz. Egyértelműen, külön mérlegtételként mutatja, hogy mekkora az a tőkeelem, amelyet az osztalékfizetésnél korlátként kell figyelembe venni. Mindezekért vizsgáltam annak nagyságát, arányát és időbeli alakulását.

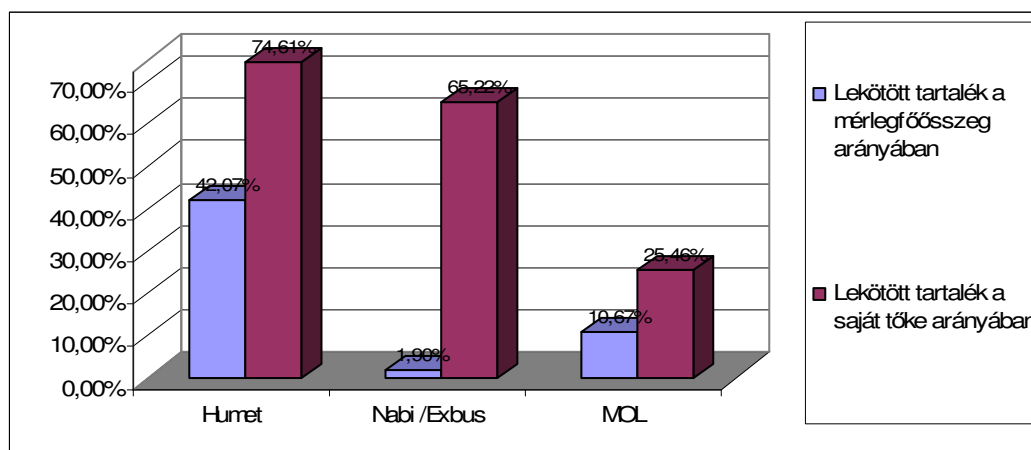
Lekötött tartalék a vizsgált időszakban a 47 cégből 24 vállalkozásnál fordult elő, amely a cégek több, mint a fele, konkrétan **51 %-a**.

Első lépésként a lekötött tartaléknak a saját tőke egészéhez viszonyított átlagos arányát vizsgáltam az idő függvényében. A 19. ábrán látható, hogy a lekötött tartalék aránya átlagosan az 1,87 - 4,86 %-os tartományban mozgott, tehát nem mondható túlzottan jelentősnek, azonban a kifizethető osztalékra gyakorolt hatása ennél lényegesen nagyobb. Ugyanakkor megfigyelhető egy szinte folyamatosan növekvő tendencia a vizsgált időszakban, ami mögött több tényező húzódhat meg, de a legvalószínűbb a kísérleti fejlesztés aktivált értékének és a visszavásárolt saját részvények arányának növekedése.

19. ábra: Lekötött tartalék átlagos arányának alakulása a saját tőkéhez viszonyítva
 Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 8. sz. melléklet alapján

Külön megvizsgáltam azokat a cégeket, amelyek esetében a legnagyobb a lekötött tartalék aránya. A 20. ábrán látható, hogy a Humet, a Nabi / Exbus és a MOL Nyrt. esetében a lekötött tartalék saját tőkéhez viszonyított aránya a Humetnél átlagosan eléri a 74,6 %-ot, ami nagyon jelentős tételnek tekinthető. Ezeknél a cégeknél a mérleg-főösszeghez viszonyított arány is rendkívül magas, a legnagyobb magyar cég, a MOL esetében is 10 % feletti értéket mutat!

20. ábra: Lekötött tartalék átlagos aránya a három legnagyobb értékben elszámoló vállalkozás esetében

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 8. sz. melléklet alapján

Hogy egyértelmű magyarázatot kapjunk ezekre a kirívó értékekre egyenként megvizsgáltam azok hátterét, vagyis mely osztalékfizetési korlátok indokolják a lekötött tartalék képzését. A következő okokra bukkantam:

Humet: rendkívül magas a kísérleti fejlesztés aktivált értéke, amely egy gyógyszeripari cégnél teljes mértékben indokolt.

Nabi / Exbus: szintén a kísérleti fejlesztés aktivált értéke indokolja a lekötött tartalékot.

MOL: A visszavásárolt saját részvények okozzák a lekötés mintegy 90 %-át és kis mértékben a kísérleti fejlesztés aktivált értéke és egyéb tényezők.

Összegezve megállapítottam, hogy a lekötött tartalék az kifizethető osztalék megállapításánál fontos információs tényező, de a cégek többségénél nem képvisel túl jelentős értéket. Ugyanakkor nagy mértékű kísérleti fejlesztést végző cégek esetében nagyon jelentős arányt mutat mind a saját tőkéhez, mind a mérleg-főösszeghez viszonyítva.

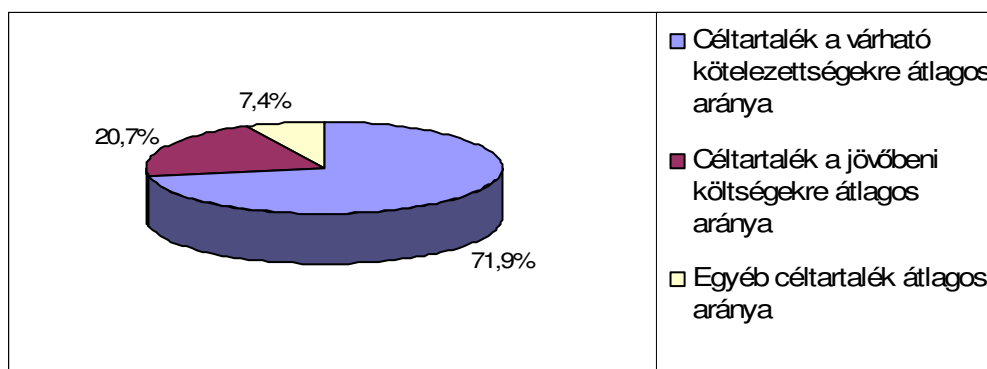
5.2.6. Céltartalékok vizsgálata

A céltartalékok olyan passzívák, amelyek eredmény elkülönítését jelentik valamilyen célból, megfelelő becslési eljárásokkal pontosítja az eredményt, fedezetet teremt a múltbeli és a folyamatban lévő, bizonytalan kimenetelű események jövőre vonatkozó kedvezőtlen hatásaira, várható kockázataira, amennyiben erre más módon nem biztosított a fedezetet. A céltartalékok közül vannak a Szt. által bizonyos esetekben kötelezően előírt tételek (céltar-

talék a várható kötelezettségekre), valamint választható, a vállalkozás számviteli politikája alapján alkalmazható céltartalékok. A kutatás során mindkettőre találtam példát és vizsgáltam is őket külön-külön.

Céltartalékot a vizsgált időszakban a 47 cégből 25 vállalkozás számolt el, amely **a cégeknek több mint a fele, konkrétan 53 %-a. A mérleg-főösszeghez viszonyított átlagos aránya 2 %-ot tesz ki**, amely nem nevezhető túl jelentősnek. Ugyanakkor vannak olyan cégek, amelyeknél ennél nagyobb mértékű, köztük olyan nagyvállalat, mint a MOL Nyrt, ahol ez az arány 5 % közelében van [Lásd: 9. sz. melléklet]

a) **Céltartalékok összetétele:** az alábbi, 21. ábra mutatja, hogy a céltartalékot képző vállalkozások a céltartalékok főösszegén belül átlagosan 70,9 %-ban a várható kötelezettségekre számolták el. Mindez nem meglepő, hiszen itt található a kötelező elemek, amelyek nem képezik választás tárgyát (pl: garanciális kötelezettségek, korengedményes nyugdíj, végkielégítés miatti kötelezettségek miatt képzendő céltartalék stb.) A jövőbeni költségekre képzett céltartalék átlagosan az összeg 16,6 %-át tette ki, míg a maradék 8,1 % egyéb céltartalék.

21. ábra: Céltartalék szerkezeti összetétele

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóí és a 9. sz. melléklet alapján

Amikor az összetétel mellett a céltartalékot képző cégek számát is vizsgáltam, akkor is arra a következtetésre jutottam, hogy a legtöbb vállalkozás (25-ből 23) csak a kötelező jellegű céltartalék-képzést alkalmazta. Csak mintegy felénél fordul elő a jövőbeni költségekre képzett céltartalék, az egyéb céltartalékot elszámoló vállalkozások aránya pedig még ennél is kisebb (25-ből 8). Mindez látható a 17. Táblázatban.

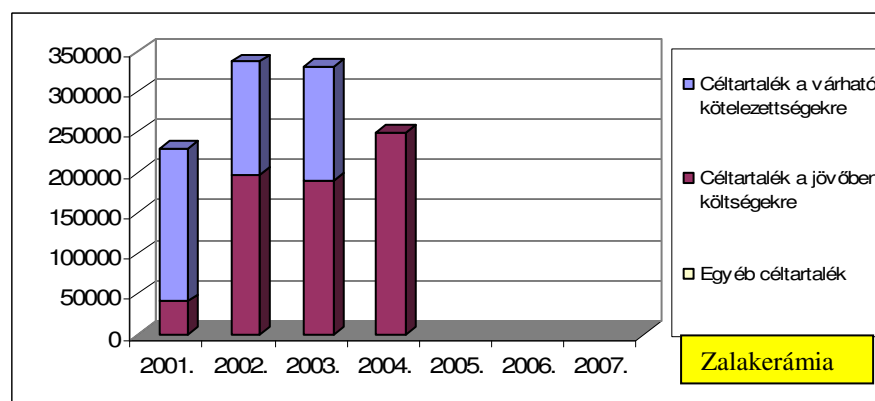
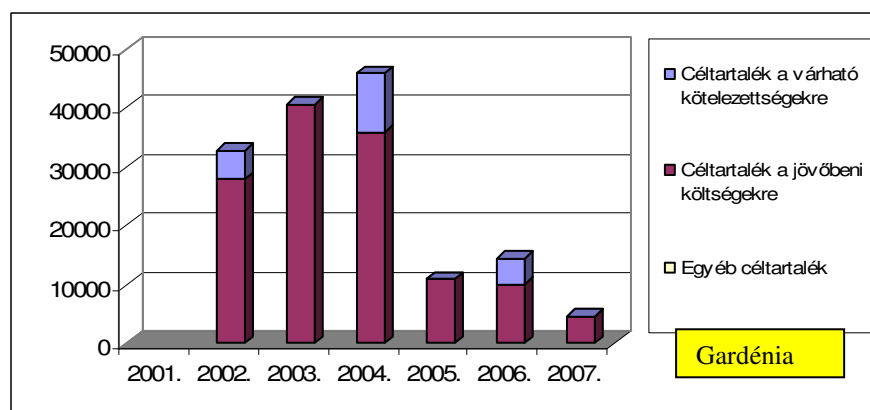
18. Táblázat: Céltartalék alkalmazása és aránya

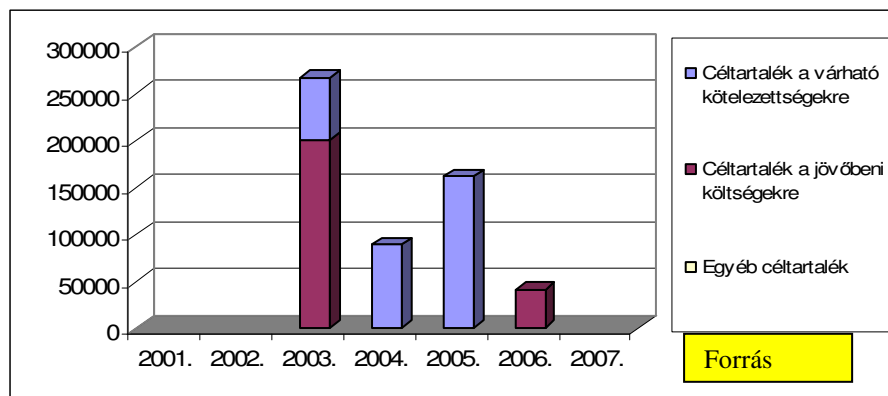
	Cégek száma	Átlagos aránya a céltartalékok összegében
Céltartalék a várható kötelezettségekre	23	70,7 %
Céltartalék a jövőbeni költségekre	12	16,6 %
Egyéb céltartalék	8	8,1 %

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóí és a 9. sz. melléklet alapján

- b) **Céltartalék a várható költségekre vizsgálata:** mivel a várható költségekre képzett céltartalék a valódiság elvének érvényesülésével szoros összefüggésben van, ugyanakkor alkalmazása nem kötelező jellegű, ezért külön vizsgáltam azokat a cégeket (top 3), amelyeknél a céltartalékokon belül a legnagyobb részarányt képviseli.

A 22. ábrán látható sorrendben a Gardénia, a Zalakerámia és a Forrás Nyrt. esete, a céltartalékok az idő függvényében ábrázolva. Mindhárom cég esetében a jövőbeni költségekre képzett céltartalék a legjelentősebb, arány 40 % fölötti és 5-250 M Ft közötti összeget képvisel, míg egyéb céltartalék az ő esetükben nem fordul elő. Ha azonban a céltartalékok mérleg-főösszeghez viszonyított arányát vizsgálom az ő esetükben, akkor mindegyiküknél 1 % körüli eredményt kapunk. [Lásd: 9. sz. melléklet]

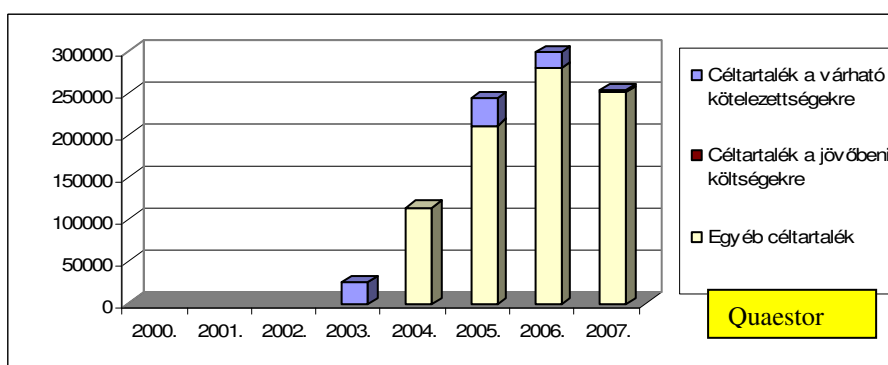
22. ábra: Céltartalék a várható kötelezettségekre vizsgálata három cég esetében

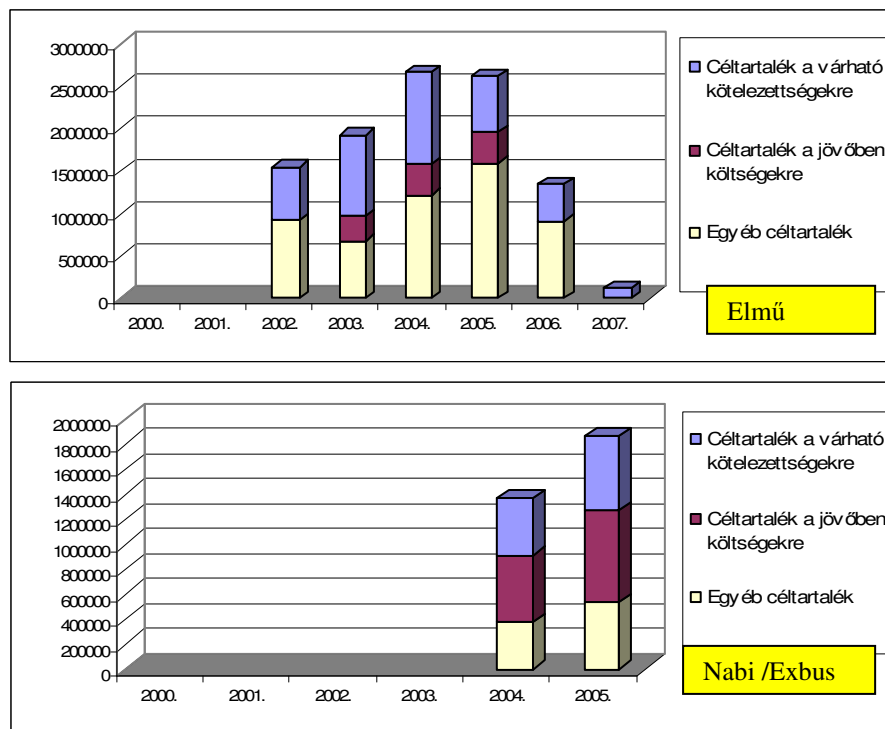
Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóí és a 9. sz. melléklet alapján

Mindebből levonható az a következtetés, hogy a jövőbeni költségekre képzett céltartalék egyese cégek esetében a céltartalékokon belül nagyon jelentős arányt képvisel, ugyanakkor a teljes vagyonhoz viszonyítva nem befolyásolja érdemben annak értékét.

- c) **Egyéb céltartalék vizsgálata:** alkalmazása szintén nem kötelező jellegű, a törvényi szabályozása is többször változott, de érdemes külön vizsgálni, hogy van-e létjogosultsága az ilyen típusú céltartalékoknak. Szintén a „top 3” céget vizsgáltam, azokat, amelyek a legnagyobb arányban alkalmazták.

A 23. ábrán látható sorrendben a Quaestor, az ELMŰ és a már közben megszűnt Nabi/Exbus esete, a céltartalékok az idő függvényében ábrázolva. Hasonlóan az előzőekhez itt is megállapítható, hogy e cégek esetében az egyéb céltartalékok aránya nagyon jelentős, vagyis itt alkalmazzák a beruházási célú devizahitelek nem realizált árfolyamveszteségének elhatárolását. Ha a cégek teljes vagyonához viszonyítom a céltartalékok nagyságát, akkor viszont csak 1-4 %-os átlagos arányt mutat. Kivételt csak a Nabi / Exbus képez, azonban ez a cég sok gazdálkodási és egyéb problémával küzdött már a vizsgált időszakban, így nem vonható le belőle messzemenő következtetés.

23. ábra: Egyéb céltartalék vizsgálata három cég estében

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóit és a 9. sz. melléklet alapján

Megállapítottam, hogy a törvény által kötelezően alkalmazandó céltartalékok lényegesen, mintegy kétszer gyakrabban fordulnak elő a vizsgált vállalatoknál, mint a választható, jövőbeni költségekre elszámolható és egyéb céltartalék.

A céltartalékok általában nem módosítják jelentősen a vagyon nagyságát, ugyanakkor néhány cég estében a jövőbeni költségekre képzett és az egyéb céltartalékok jelentős szerepet töltenek be.

5.3. Primer kutatás eredményeinek összegzése

A primer kutatás eredményeit összegzi az alábbi 18. Táblázat. A kutatásba bevont, a valódiság elvének érvényesülését erősítő szabályozások közül külön szerepelnek a kötelezően alkalmazandó és a választható tételek.

19. Táblázat: Primer kutatásba bevont, valódiság elvét erősítő számviteli szabályozások alkalmazási arányai

	Kötelezően alkalmazandó számviteli szabályozás		Szabadon választható számviteli szabályozás	
	Alkalmazó cégek aránya	Mérlegcsoport összegéhez viszonyított átlagos aránya	Alkalmazó cégek aránya	Mérlegcsoport összegéhez viszonyított átlagos aránya
Értékhelyesbítés			25,5 %	
• <i>Immateriális javak</i>			4,3 %	63,7 %
• <i>Tárgyi eszközök</i>			23,4 %	29,3 %
• <i>Befektetett pénzügyi eszközök</i>			2,1 %	14,3 %
Valós értéken való értékelés			8,5 %	
• <i>Értékesíthető pénzügyi eszközök</i>			4,3 %	35,1 % *
• <i>Kereskedési célú pénzügyi eszközök</i>			4,3 %	2,0 %
Értékvesztés **	72,3 %	28,6 %		
Értékvesztés visszairása	63,8 %	9,7 %		
Időbeli elhatárolások	Halasztott ráfordítások	6,4 %	15,5 %	
	Halasztott bevételek	55,3 %	29,9 %	
Lekötött tartalék	51,0 %	6,3 %		
Céltartalékok	53,2 %		53,2 %	
• <i>Várható kötelezettségekre</i>	51,0 %	71,9 %		
• <i>Jövőbeni költségekre</i>			25,5 %	20,7 %
• <i>Egyéb céltartalék</i>			17,0 %	7,4 %

* Két cég alkalmazta, nagyon nagy arányeltéréssel. Mivel a két cég közül egyik pénzügyi intézet, ezért az ő esetében más a mérlegcsoport összetétele is.

** Az értékvesztés és annak visszairásánál a beszámolókból nem volt egyértelműen megállapítható, hogy mely vagyoni elemmel kapcsolatban számolták el, ezért a viszonyítás itt az egyéb ráfordításokhoz ill. az egyéb bevételekhez történik.

Forrás: Saját összeállítás, a vizsgált cégek éves beszámolóí és 2- 9. sz. mellékletek alapján

A táblázatból egyértelműen megállapítható, hogy azok a tényezők, amelyeket a Szt. kötelezően előír, lényegesen nagyobb arányban kerülnek alkalmazásra, mint a nem kötelező értékelési módszerek. Általában ezeknek a kapcsolódó mérlegcsoport összegéhez viszonyított átlagos arány is magasabb, kivétel csak bizonyos esetekben, ill. a kis előfordulás miatt a torzítások miatt lehetséges. *A cégek nem használják ki teljes mértékben a számvitel adta lehetőségeket annak érdekében, hogy a beszámolóban közzétett vagyonuk egyúttal az üzleti*

értéküket is tükrözze. Mindennek oka egyrészt a többlet adminisztrációs teher és értékbecslés költsége, másrészt a számviteli szabályozás sem segíti minden esetben ezek érvényesülését.

A szabadon választható értékelési módszerek közül az értékhelyesbítés elszámolása az, amely mind az elszámolás gyakoriságában, mind annak összegében jelentős mértékűnek mondható. Az értékhelyesbítés egyúttal a leglényegesebb tényező a valódiság elvének érvényesülése szempontjából.

5.4. A pénzügyi válság keltette számviteli problémák és az azokra adható lehetséges válaszok

Néhány a pénzügyi-gazdasági válsággal kapcsolatos, az értekezés témájához illő számviteli problémára hívom fel a figyelmet, keresve a rá adható adekvát válaszokat. Mivel az általam végzett primer kutatás 2000-2007-es időszakot öleli fel, így nem tartalmazza a válság hatásait.

Mind az európai standardtestület (IASB), mind az amerikai (FASB) *megpróbál választ adni az új gazdasági kihívásokra, különösen a 2008-as pénzügyi válság keltette problémákra.* A két testület 2008. decemberében bejelentette, hogy tagként részt vesz a pénzügyi válság kezelését hívatott Pénzügyi Válságtanácsadó Csoport (FCAG) munkájában, és ha szükséges, mindez a számviteli standardok megújításában is megjelenik. [Financial; 2008]

Konkrét hazai iránymutatások hiányában a beszámoló készítők a különböző nemzetközi szervezetek által kiadott standard módosításokhoz, iránymutatásokhoz és egyéb kommunikációhoz fordulhatnak segítségért. Bár ezek az anyagok többségben csak a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok alapján készített pénzügyi kimutatások összeállítása során alkalmazhatók, ennek ellenére jelzik a problémák kezelésének nemzetközi irányvonalát. [Boros – Rakó 2009]

5.4.1. Lényeges változások a nemzetközi számviteli előírásokban 2008-tól.

Mivel a válság kiindulópontja és eddigi legnagyobb vesztese a pénzügyi szektor volt, ezért nem meglepő hogy a változások mindegyike elsősorban a pénzügyi instrumentumokkal kapcsolatos elszámolásokra koncentrált.

Pénzügyi eszközök átsorolása: az IAS 39 változásának lényegi eleme, hogy a társaságoknak lehetősége nyílik arra, hogy a korábbiakban eredménnyel szemben valós értéken értékelt vagy értékesíthető kategóriában, de a kölcsönök és követelések definíciójának megfelelő instrumentumokat átsorolják a kölcsönök és követelések kategóriájába.

A változás hatása az, hogy a valós értékelés helyett a kölcsönök és követelések kategóriában lévő pénzügyi eszközöket bekerülési értéken kell bemutatni.

A valós érték meghatározása során a társaságoknak követniük kell az értékelési hierarchiát, amely azt jelenti, hogy *első lépésként az aktív piacon lévő jegyzett árat* kell alkalmazni, amennyiben ez rendelkezésre áll, *ennek hiányában pedig belső modellekkel* kell a valós értéket meghatározni. [Boros – Rakó 2009]

A standardváltozás mögöttes oka az, hogy mivel a pénzügyi válság előtt azonnal rendelkezésre állt a pénzügyi piacokról számos instrumentum valós értéke, ezért számos társaság előszeretettel sorolta be az ilyen jellegű instrumentumait az eredménnyel szemben valós értéken értékelt vagy értékesíthető kategóriába. *A válság hatására azonban ezek az aktív pénzügyi piacok több esetben nem működtek nem álltak rendelkezésre a valós értékek, ezért azt belső modellek segítségével kell meghatározni a társaságnak.*

Az IFRS 7 változásai: Az IFRS 7 tervezett változásainak lényegi része a valós értékkel kapcsolatos közzétételekről szól. US-GAAP-hez hasonlóan az IFRS 7 is megköveteli a valós érték 3 szintjének közzétételét. [Boros – Rakó 2009]

1. **szint:** azokat a valós értékeket jelenti, amelyek *publikusan elérhető piaci információk* alapján határozhatók meg.
2. **szint:** azokat a valós értékeket jelenti, amelyeket a társaság *modellek segítségével* határoz meg, publikusan elérhető információk hatásával.
3. **szint:** azokat a valós értékeket jelenti, amelyeket a társaság modellek segítségével határoz meg, de a *modellekben publikusan nem elérhető információt* használnak fel.

5.4.2. A válság hatása a magyar számviteli rendszerre

A pénzügyi válság hatása kiterjed a számviteli értékelés és beszámoló készítés majd minden területére, a leginkább érintett pontokat vizsgáltam gyakorlatias szempontból.

5.4.2.1. Valós értéken való értékelés.

A Szt. 2008 dec. 10-től hatályos változása lehetővé teszi a valós értéken történő értékelés alkalmazása esetén a kereskedési célú *pénzügyi eszközökből történő átsorolást a rendkívüli körülmények miatt*. Az átsorolás időpontjában azonban - ellentétben a nemzetközi szabályozással – vissza kell rendezni a bekerülési időpontra az eszközhez kapcsolódó elszámolásokat és ezzel egyidejűleg el kell számolni az átsorolás utáni besorolásnak megfelelő értékelési különbözeteket, értékvesztést és időbeni elhatárolásokat.

Magyar viszonylatban is érzékelhető, hogy *több instrumentum korábban létező aktív piaca megszűnt*, így már nem áll rendelkezésre piaci ár, szükségessé válik értékelési modellek kidolgozása. Problémát jelenthet több cég esetében is, hogy nem áll rendelkezésre a szükséges szakmai tudás és tapasztalat a modellek kidolgozásához. [Boros – Rakó 2009]

Mindezen tényezők nem kedveznek a valós értéken történő értékelés további elterjedésének, így a valódiság elvének további erősödésének.

5.4.2.2. Értékvesztés

Jelen gazdasági helyzetben az értékvesztés elszámolásának problémája a tevékenység jellegétől függetlenül majdnem minden társaságot érint. Kiterjed a pénzügyi instrumentumokra, értékpapírokra, készletekre, követelésekre, de ezen felül, érinti a tárgyi eszközöket és az immateriális javakat is. [Boros – Rakó 2009]

Pénzügyi instrumentumok és értékpapírok esetén: a legnagyobb problémát a mérlegkészítéskori piaci ár jelenti. Tőzsdén jegyzett értékpapírok esetében is gondot jelenthet a tartósság szempontjából a tőzsdei árfolyamoknak elmúlt félévben bekövetkezett jelentős zuhanása. Egyéb esetekben (tőzsdén nem jegyezett) a piaci ár helyes meghatározása még nagyobb problémát okozhat.

Készletek esetén: A Szt. szerint értékvesztést a piaci értékük tartós csökkenése esetén kell elszámolni. Mivel forgóeszközökről van szó ez a kitétel már eleve problémákat rejt magában. Ugyanakkor a válság hatására rövidtávon sok cég esetén jelentős értékvesztés követ-

kezett be a készletekben, ami azonban nem nevezhető tartósnak. Így a törvény szelleme és gyakorlat némileg ellentétben áll egymással.

Követelések esetén: A legfontosabb kérdés az, hogy várható-e a könyvszerinti érték megtérülése, és ha igen, milyen értékben.

A várható megtérüléseket befolyásolja egyrészt az adósok várható fizetőképessége (pl. vevők), másrészt az eszközök működtetéséből várható jövőbeni pénzáramlások.

A pénzügyi válságban a társaságok tevékenységük jellegétől függően eltérő módon érintettek, de általánosan igaz, hogy nem lehet mérlegelés nélkül elfogadni a múltbeli statisztikákon és tapasztalatokon alapuló értékvesztés-képzést.

5.4.2.2. Értékhelyesbítés

A válság természetesen kihatással van a valódiság elvének érvényesülése szempontjából egy másik tényező, az értékhelyesbítés elszámolására is. Az ingatlanok esetében, mint a legrelevánsabb területen az elmúlt évtizedben jelentős értéknövekedés ment végbe. Ez a folyamat azonban az utóbbi három évben már megfordult, és a válság hatására nagy mértékű árcsökkenés történt. Így a korábban elszámolt értékhelyesbítések egy részt vagy egészét vissza kell írni, ezen felül esetleg értékvesztést is elszámolni.

Itt megint felmerül, hogy az árzuhanás mennyire tekinthető tartósnak, illetve a másik felmerülő probléma itt is a helyes értékbecslés, piaci ár meghatározásának nehézsége. Mindez többletköltséget, szakértelmet igényel és véleményem szerint minden esetben (cégenként és eszközönként) egyedi, az új viszonyoknak megfelelő elbírálásra van szükség.

Az értékhelyesbítések jelentős változásai (feloldások, ritkábban újak képzése) előre vetítik a cégek vagyonának, mérleg-főösszegének volatilitás-növekedését.

5.4.2.2. Céltartalékok képzése

A céltartalékok esetén a nem fedezeti célú származékos ügyletek után képzendő céltartaléknál a valós érték meghatározása okoz problémát. (A fent ismertetettekhez hasonló okokból.)

Számos társaságnál szükség lehet a végkielégítésekre képzendő céltartalékokkal is foglalkozni. A válság következtében ugyanis nagyfokú elbocsátásokról és gyárbezárásokról értesülhetünk. [Boros – Rakó 2009]

5.4.2.3. A vállalkozás folytatásának elve

A válság következtében bizonyos iparágakban és bizonyos cégcsoportoknál több, a vállalkozás folytatásának elvét kockáztató folyamat figyelhető meg, pl: [Boros – Rakó 2009]

- megrendelés állomány visszaesése,
- a vevő bázis elvesztése a vevők csődje miatt,
- a bank és a vevők közötti megállapodások megsértése,
- a banki finanszírozás eltűnése,
- hitelek felmondása.

Mindezek azt mutatják, hogy a válság következtében megemelkedett a vállalkozás folytathatóságában rejlő kockázat, és a könyvvizsgálatnál is a szokásosnál körültekintőbben kell eljárni.

Gion [2008] szerint azonban a számviteli politikán csakis indokolt esetben szabad változtatni, erre adhat például okot a vállalatok termelésében beállt drasztikus változás - ha mondjuk három műszak helyett már csak két műszakban folyik a munka - ami az értékcsökkenési kulcsok megváltoztatását teheti szükségessé.

Megállapítottam, hogy a válság következtében némi visszarendeződés figyelhető meg az óvatosság elve felé, amely az értékvesztések elszámolásában, néhány esetben a valós értékelés gyakorlatának megszüntetésében jelenik meg. Ugyanakkor ezek egy részét az Taó. nem ismeri el (pl: értékvesztés), csak realizáláskor, egyébként korrigáltatja. A vállalkozások hátrányosnak érzik, hogy a gyengébb teljesítményüket feltárják, miközben ezt az adózásnál nem vehetik figyelembe, ezért ebből csak a legkevesebbet mutatják ki. Ilyen módon ellentétben áll a számviteli-adózási szabályozás és a cégek gazdasági érdeke.

6. Az értekezés főbb megállapításai, tézisei, javaslatok

A disszertáció középpontjában egyrészt annak vizsgálata állt, hogy a magyar számviteli rendszerben a valódiság elvének érvényesülését illetően milyen változások következtek be a rendszerváltás utáni új számviteli törvény életbe lépése óta, másrészt a meglévő választási lehetőségek, értékelési eljárások mennyiben segítik elő a valódiság elvének érvényesülését, és mindez hogyan jelenik meg a kutatásba bevont cégek beszámolóiban.

A következő tézisek és megállapítások fogalmazhatók meg a kutatás eredményeként:

T1: A számviteli rendszerben egy szerves fejlődés figyelhető meg magyar és nemzetközi viszonylatban egyaránt. A világgazdaság változásaira adott válasz ugyanakkor nehézségekkel jár, elsősorban a hazai számvitel késve reagál, nincs minden időben stabil érték és eljárásrend.

Megállapítottam, hogy a rendszerváltás utáni 1991-ben hatályba lépő számviteli törvény, majd több módosítás után a 2000. évi C törvény hozott jelentős változásokat, amely az Európai Unióval való szükséges mértékű összhangot is megteremtette.

A nemzetközi számviteli standardok (IAS) és a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok (IFRS) megalkotásával egy egységes, nemzetközi szabályozás jött létre, amelynek elterjedtsége növekszik. E folyamatban mérföldkőnek tekinthető az a tény, hogy *2005-től kötelezővé vált* az időközben jelentősen átdolgozott és az unió által befogadott IAS-ek, illetve a standardbizottság szervezeti átalakításával az IFRS-eknek nevezett standardok használata a *konzolidált beszámolók esetén*. A standardalkotás folyamata nem állt meg, mind az európai standardtestület (IASB), mind az amerikai (FASB) megpróbál választ adni az új gazdasági kihívásokra, különösen a 2008-ban kezdődő nemzetközi pénzügyi válság keltette problémákra.

A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően (lásd: IAS), *Magyarországon is szükségessé vált* egy, a meglévő számviteli törvénynél részletesebb számviteli szabályozás, mégpedig *standardok* formájában. Ez nem a törvény helyett jön létre, hanem mellette, mintegy részletező, értelmező szerepet tölt be, ott és olyan sorrendben, ahol a gazdaság szereplői és az en-

nek megalkotására hivatott szakemberek szükségesnek látják, ahol a számviteli törvény nem részletezi az adott kérdést, témakört kellőképpen. A standardok megalkotása nagyban hozzájárulhat a számviteli szabályozás pontosságához, részletesebb leírást tartalmaz az adott témakört illetően. A standardalkotás megkezdődött a Magyar Számviteli Standardtestület vezetésével, azonban standardok kihirdetésre még nem kerültek és *2006-ban a folyamat megrekedt.*

Mindezt reprezentálják az a tény, hogy *nincs stabil érték és eljárás rend, amit a „számvitelek” belül és kifelé képviselni tudnának* (a folyamatosan módosuló adójogszabályokhoz hasonlóan nincs elmélet csak gyakorlat). A „standard” szilárd – tartós megoldást jelent, amelyet érdemes megismerni, alkalmazni, gyakorolni.

A folyamatos módosítások késése által a számvitel gyengén reagál a pénzügyi-gazdasági válságra (és nehezen vonja ki magát az előidézõ értékelési hibák alól).

T2: A különböző mérlegelméletek, mint a számvitel alapjai, az értéktan és tagolástan alapján a célok és feladatok eltérését tükrözik. A mérlegben kimutatott vagyon a realizációs elven alapul, azonban részben az időérték elv is alkalmazható. Mindezekből is következően a számviteli és a piaci (üzleti) érték eltér egymástól.

A mérlegelméletek többsége az ún. *materiális (klasszikus)* csoportba tartozik, amely egy-egy konkrét mérlegcélból indul ki, a másik pedig az ún. *reáltudományos*, ahol a kiindulási pont az érdekhordozók céljai és információigényei. A jelenlegi számviteli rendszerünk a *klasszikus dinamikus mérlegelmélet továbbfejlesztésére épülő rendszer*. Az ilyen rendszerekben *az érték fogalma formailag a nettó vagyon koncepción nyugszik.*

Az üzleti érték és a könyv szerinti érték eltér egymástól. A valós értékelés szükségességét támasztja alá az a tény, hogy az elmúlt évtizedekben a vállalatok piaci értékelése egyre látványosabban elvált a számviteli megítéléstől. (Erre különösen nemzetközi szinten készültek felmérések.) Az eltérések egy része a két szemléletmód különbségéből fakad, másik az adott számviteli rendszer sajátosságaiból. A harmadik tényezőcsoport a vállalaton kívüli: a makrogazdasági és iparági hatások értékbefolyásolók ugyan, de bemutatásuk a számvitelnek nem feladata. Az eltérések okai lehetnek:

- Nincs minden jószágnak piaci értéke;

- Ugyanazon termékre többféle árat határozhatunk meg;
- Az eszközök összessége rendszerint többet ér, mint az egyedi értékek összege (szinergia).

A vállalat eszközeinek az értékelésére a bekerülési értéken kívül még a következő értékeket határozhatjuk meg: (Ellenérték; Pótlási érték; Nettó realizálható érték; Likvidációs érték), amelyek alkalmazásánál a *megalapozottság, a tartósság szükséges a gyakorlati elterjedéshez.*

T3: A számviteli és az üzleti érték eltérését csökkenni lehet a valódiság elvével összefüggésbe hozható számviteli értékelési lehetőségek alkalmazása.

A pénzügyi beszámolás hangsúlyai eltolódtak a bekerülési költségtől a valós értékelés felé, ezzel elmozdulás következett be a stabil és egyenletes vagyon és eredménynövekedés kimutatásától a volatilis, ingadozó eredmény-kimutatás felé is. E változás egyik fontos velejárója a magyarázó kiegészítő melléklet szerepének növekedése.

A számviteli alapelvek alapvetően meghatározzák a magyar számviteli rendszert. Összetételükben jelentős változás nem következett be, inkább súlyponteltolódás figyelhető meg, különösen a valódiság elvének javára, elsősorban az óvatosság elvének visszaszorulásával. A valódiság elvét illetően a hagyományos értelmezésen túl egy kiterjesztett értelmezést alkalmaz a szerző, amely mindazon értékelési módszereket a valódiság elvének érvényesülésével hozza összefüggésbe, amelyek elősegítik, hogy a vállalkozások könyvviteli elszámolása, de különösen a beszámolója minél inkább a valóságot tükrözze. A „valódiság” alatt az aktuális piaci érték meghatározását értem.

T4: Az elmúlt évtized számviteli törvény-változásai azt bizonyítják, hogy a magyar számviteli rendszerben a valódiság elve egyre fontosabb szerepet játszik, fokozott érvényesülése figyelhető meg, elsősorban az óvatosság elvének visszaszorulásával.

Az EU által elfogadott számviteli rendszer a magyar számviteli alapelvekhez hasonlós (IASB által) keretelveket fogalmaz meg, amelyek általában a magyar alapelvekhez hasonló tartalommal bírnak, és közöttük szerepel a *valósághű bemutatás elve*. Ezen túlmenő-

en az IAS 1. a pénzügyi kimutatásokkal kapcsolatosan külön hangsúlyozza a Valós bemutatás és az IFRS-eknek való megfelelés elvét, mint különösen fontos szempontot.

A számviteli politika alapvetően meghatározza, hogy milyen értékelési eljárásokat alkalmazhat a vállalkozás, hiszen benne ezek rögzítésre kerülnek. Ezen keresztül a valódiság elvének érvényesülésének metodikájára is kihatással van. A magyar számviteli törvény számviteli politikával kapcsolatos szabályozásai kevésbé részletesek, mint az IFRS-ekben, a számviteli politikához kötődő fontosabb kérdések jelentős részét nem határozza meg részletekbe menően. Nem nyújt segítséget a számviteli politika konkrét megválasztáshoz, csupán rögzíti, hogy a törvény alapelvei és értékelési előírásai alapján kell kialakítani a körülményeknek leginkább megfelelő számviteli politikát.

Az eszközök múltbéli, bekerülési értéken történő értékelésének általános elvét a számviteli törvény módosításai egyre több területen térítették el (különösen a 2000. C tv. a számvitelről). A bekerülési értéken történő értékelést a mérleg-fordulónapi értékelés szorítja ki. Az információknak a mérlegkészítés időpontjáig történő figyelembevétele pedig a piaci (valós) értékelés érdekében történik.

Bizonyítottam, hogy az óvatosság számviteli elvének határozott trónfosztása, háttérbe szorítása figyelhető meg az elmúlt évek számviteli-törvény változásaiban a valódiság elvének előretörésével.

T5: A valódiság elvének fokozatos erősödése megjelenik az értékelési eljárások alkalmazásakor, amely pontosabbá, átláthatóbbá, „valósabbá” teszi a számviteli beszámolókat. Mindez a vagyoni elemek értékelésének majd mindegyikénél felfedezhető.

Megállapítottam, hogy az egyes mérlegtételek értékelése során, a valódiság elvének erősödését bizonyító értékelési módszerek jelentős mértékben növekedtek az elmúlt évtized Szt. változásai során. Így például a következő esetekben:

1. Az eszközök, különösen a Tárgyi eszközök bekerülési értéknek kiterjesztése elősegíti azt, hogy ezek az eszközök a könyvekben minden olyan tételt tartalmazzanak, amelyek közvetlenül kapcsolatba hozhatók a beszerzésükkel, vagy ha nem vásárlásról volt szó, akkor a bekerülésük egyéb módzataival. Külön kiemelő, hogy térítés nélküli átvé-

tel esetén 2006-tól már csak az eszköz piaci értéke alkalmazható, tehát *a trend egyértelműen a minél pontosabb, valósabb meghatározás felé mutat.*

2. A befektetett eszközök *értékcsökkenésének szabályozásában* bekövetkező változások afelé hatnak, hogy a beszámolóban a tárgyi eszközök és az immateriális javak mérlegértéke mindinkább a valóságot tükrözze. A leglényegesebb ilyen tényezők 2001-től:
 - Maradványérték meghatározása;
 - Hasznos élettartam;
 - Terven felüli értékcsökkenés visszafrásának lehetősége.

3. *A legjelentősebb eleme a valóság elvének érvényesülésének az értékhelyesbítés elszámolása*, amely a befektetett eszközöknél egy piaci értékre való felértékelési lehetőséget jelent. Legnagyobb jelentősége véleményem szerint az ingatlanok, és a kapcsolódó vagyoni értékű jogok esetében van, ugyanis az ingatlanpiacon nagy mértékű felértékelődés következett be az elmúlt két évtizedben.

A primer kutatás eredményei azt mutatják, hogy a vizsgált cégek mintegy negyede számolt el értékhelyesbítést, ugyanakkor *helyes alkalmazása nagyon jelentősen módosíthatja az adott cég beszámolóját*, a vagyoni elem és az összvagyon nagyságát (átlagosan 10 %-kal), és sok esetben nagy szükség lenne az ilyen típusú átértékelésekre.

A vizsgálat során feltűnt néhány olyan eset is, amikor az adott cég nagyon jelentős ingatlanvagyonnal rendelkezik, feltételezhető, hogy az értékhelyesbítés nagymértékben módosítaná a vagyon nagyságát, ennek ellenére a vállalkozás mégsem alkalmazza. Mindennek az az oka, hogy az értékhelyesbítés elszámolása adminisztrációs többletterhet okoz, de még nagyobb probléma, hogy a befektetett eszközök évenkénti, piaci értékre való felértékelése jelentős költséget jelent. *A szabályozás kritikája*, hogy ha valamely vállalkozás az értékhelyesbítés alkalmazását választotta, akkor ezt minden évben meg kell tennie, nincs visszalépési lehetőség.

4. *A valós értéken való értékelés megjelenése a magyar számviteli rendszerben a másik legjelentősebb lépés a valós, piaci értéken való értékelés felé.* A bevezetését az EU-s számviteli standardokban való változtatás generálta, amely az uniós csatlakozás által (2004-től) beépült a magyar számviteli rendszerbe. *A módszer az óvatosság elvét hátrébb szorítva*, lehetővé teszi a szabályozási körbe bevont eszközök és források felértékelését is, *erősítve a valóság elvét.* Elsősorban az értékpapírok esetén lehet a valós értéken való értékelést eredményesen és egyszerűen alkalmazni, tekintettel arra, hogy

az esetek többségében rendelkezésre áll egy tőzsdei árfolyam (esetleg tőzsdén kívüli piacról származó árfolyam), amely megkönnyíti és egyben korrekte teszi a valós érték meghatározását minden különösebb értékbecslési, adminisztrációs feladatok nélkül. Természetesen a vállalkozások nagy részénél nem lehet elvárni, hogy a módszer tényleges alkalmazása bevezetésre kerüljön, azonban léteznek olyan területek, ahol jelentős szerepet tölthet be. A valós értékelés alkalmazása esetén ugyanakkor *nagy hangsúlyt kell helyezni a valóban helyes piaci érték megállapítására*. Az IFAC független standardalkotó bizottsága (IAASB) figyelemfelhívást tett közzé a könyvvizsgálók számára, amellyel a valós értékelésen alapuló számviteli *becslések kockázatára* hívta fel a figyelmet a 2008. őszi megváltozott, bizonytalan piaci környezetben. A felhívás értelemszerűen a pénzügyi instrumentumokra összpontosít, de foglalkozik a vállalkozás folytatása elvére gyakorolt lehetséges hatásokkal is.

A valós értéken való értékelés *empirikus elemzése* alapján, azt állapítottam meg, hogy sem az értékesíthető, sem a kereskedési célú pénzügyi eszközök ilyen típusú átértékelése még nem túlzottan elterjedt, kevés cég választja (a vizsgált cégek mindössze 8,5 %-a), ugyanakkor ahol ténylegesen bevezetésre került, ott a mérlegcsoport egészéhez képest viszonylag ugyan kicsi, önmagában mégis jelentős tételt képvisel, használata hozzájárul az adott pénzügyi instrumentumok valósághű bemutatásához.

5. Az eszközök esetében, de különösen a befektetett pénzügyi eszközök, értékpapírok, készletek és követelések esetén egyik lényeges, a valódiság elvét támogató fejlődés az *értékvesztés visszaírása*. Az értékvesztés elszámolása már kezdetektől fogva része volt a magyar számviteli rendszernek. Az *értékvesztés elszámolása inkább az óvatosság elvét, míg annak visszaírása a valódiság elvét erősíti*. Ez szintén a korábbi, „eszközöket felértékelni tilos” szabálynak ellentmondva a piaci értéket jobban érvényesíti, és jelentős előrelépésnek tekinthető.

Az értékvesztés és annak visszaírásával kapcsolatos *empirikus elemzésből* megállapítottam, hogy *a cégek nagy többsége számol el értékvesztést (73 %)*, és egészében 64 %-uk az értékvesztés visszaírását is alkalmazza. A vizsgált készletek és követelések esetén a vagyon egészének nagyságát átlagosan kis mértékben módosítja az értékvesztés elszámolása vagy annak visszaírása, kivéve néhány szélsőséges esetet.

6. Szintén a valódiság elvének irányába mutat, hogy ma már a mérlegben is az adott *követelés* (általában vevőkövetelés) azon az értéken kerül bemutatásra, amely várhatóan

ténylegesen pénzügyileg is rendezésre kerül. Általában értékvesztést számolunk el a követeléssel kapcsolatban, ha az adott vállalkozás (adós) csődeljárás vagy felszámolási eljárás alatt van, de az még nem fejeződött be. Természetesen egyéb esetekben is szükségessé válhat az alkalmazása, azonban véleményem szerint *az adósminőség jellemzői nem kellően tisztázottak, eléggé szubjektívnek tűnhet.*

7. Gyökeres változás valósult meg 2001-től a *devizás tételek értékelésében*, amely egyrészt az értékelésben is egyszerűsítést hozott, másrészt a korábbi óvatossági megfontolásokat feladva lehetővé teszi a nem realizált árfolyamnyereség elszámolását is, ha a devizás tételek fordulónapi összevont árfolyam-különbözete jelentős. Mindez a valódiság elvét erősíti. Kritikai észrevételként megfogalmazható, hogy a devizás értékelések még mindig túlzott többletmunkát igényelnek. Elősegítik ugyan a valós bemutatást, de gyakran kicsi az egyes tételek árfolyamkülönbözet-értéke, így nem tekinthető mindig jelentősnek a szerepe.

8. Az *időbeli elhatárolások* részletesebben szerepelnek a mérlegben 2001-től, fontosabb szerepet töltenek be a korábbi gyakorlathoz képest. Megjelent a halasztott bevétel, és a halasztott ráfordítás, amelyek részben új elemeket tartalmaznak, részben pedig a felosztás során nyerték el tartalmukat. Az elhatárolások az összemérés és az időbeli elhatárolás elvével és közvetve a valódiság elvével (kiterjesztett értelmezés) hozhatók összefüggésbe.

A primer kutatás során a *halasztott ráfordítások és halasztott bevételek* vizsgálatára került sor. Bizonyítást nyert, hogy ezen tételek általában nem képviselnek jelentős összegeket a teljes vagyonhoz viszonyítva, azonban bizonyos esetekben plusz információt hordoznak, és az időbeli elhatárolásokon belüli arányuk sok esetben jelentős, létjogosultságuk indokolt.

9. A *saját tőke* elemei a törvényben pontosan szabályozottak, kevesebb szerep jut a vállalkozói döntéseknek, kevés értékelési alternatívát tartalmaz.

A valódiság elvének érvényesülése szempontjából a legjelentősebb tétel az értékelési tartalék. Az értékhelyesbítések összességével valamint a valós értékelésből, az értékesíthető pénzügyi eszközök és a származékos ügyletek átértékeléséből származó különbséggel egyezik meg a nagysága. Mindkét esetben a piaci valós érték szerepeltetése a cél.

A *lekötött tartalék* egy pontosan szabályozott eleme a saját tőkének, a vállalkozói döntések csak közvetve befolyásolják, azonban mégis úgy gondolom, hogy *megalkotása jelentősen hozzájárul a beszámolóban a valós bemutatáshoz*. Egyértelműen, külön mérlegtételként mutatja, hogy mekkora az a tőkeelem, amelyet az osztalékfizetésnél korlátként kell figyelembe venni. A *lekötött tartalék primer kutatása* során megállapítható, hogy a kifizethető osztalék meghatározásnál fontos információs tényező, a cégek több, mint a felénél (51 %) előfordul, mindemellett a cégek többségénél nem képvisel túl jelentős értéket. Ugyanakkor *nagy mértékű kísérleti fejlesztést végző cégeknél, vagy nagy mértékű saját részvény visszavásárlás esetén nagyon jelentős arányt mutat mind a saját tőkéhez, mind a mérleg-főösszeghez viszonyítva*.

10. A *céltartalék képzése* néhány esetben nagy mértékben módosíthatja az eredményt. *Megállapítást nyert, hogy a céltartalékok képzése elsősorban az óvatosság elvével van összefüggésben, azonban a beszámolót pontosító hatása a valódiság elvét is erősíti. Kritikai észrevétel az egyéb céltartalékok képzésével kapcsolatos szabályozás átgondolatlansága, amely a kiszámíthatóságot jelentősen csökkenti.*

A *primer kutatás* során bizonyításra került, hogy a törvény által kötelezően alkalmazandó céltartalékok lényegesen, mintegy kétszer gyakrabban fordulnak elő a vizsgált vállalatoknál, mint a választható, jövőbeni költségekre elszámolható és egyéb céltartalék. A céltartalékok általában nem módosítják jelentősen a vagyon nagyságát, ugyanakkor néhány cég estében a jövőbeni költségekre képzett és az egyéb céltartalékok jelentős szerepet töltenek be.

11. A *hátrasorolt kötelezettségek* külön mérlegcsoportban való bemutatása indokolt lehet. Adóminősítés esetén például jól elkülöníthető ezáltal azon kötelezettségek csoportja, amelyek legkevésbé veszélyeztetik az adott vállalkozás likviditását, így hozzájárul a valóság-hű bemutatáshoz a beszámolóban, ugyanakkor összegét tekintve általában nem túl jelentős a mérleg-főösszeghez viszonyítva.

A *hosszú lejáratú kötelezettségek* estén jelentős átalakulás nem figyelhető meg. Egy-egy eleme megszűnt, illetve új jött létre, követve a tőkepiac fejlődésének irányait. (pl: Átváltoztatható kötvények) A hosszú lejáratú kötelezettségek közül a *lízing* az, amely a téma szempontjából lényeges. Az operatív lízing esetében a vállalkozás a fizetett lízingdíjat a működési költségeknél tünteti fel, míg *a mérlegben nincsen nyoma a tranzakciónak*. Ez a szabályozás lehetőséget ad a vállalatoknak arra, hogy egyes adós-

ságaikat mérlegen kívül tartásuk. Ezzel élnek is és erre nemzetközi szinten is számos példa van. A szerző *véleménye szerint mindez nem felel meg a valódiság elvének.*

12. A rövid lejáratú kötelezettségek között a vevőktől kapott előleg könyv szerinti értéke tartalmazza a Fizetendő ÁFA-t is. Ugyanakkor az ÁFA külön tételként Egyéb követeléssel szemben elkönyvelve is megjelenik. Ezt körülményes megoldásnak tűnik, ezen a ponton *az óvatosság elve túlzottan érvényesül.*

A váltótartozást a számviteli törvény előírása szerint névértéken, kamattal növelt lejáratkori értéken kell nyilvántartani, ez a könyv szerinti értéke. Itt is inkább *az óvatosság elvének érvényesülése figyelhető meg.* A váltótartozás könyv szerinti értéke tartalmazza a fizetendő kamatot is, amely a pénzügyi műveletek ráfordításainál is megjelenik, eredménycsökkentő tételként.

A *függő és jövőbeni kötelezettségek*, mint mérlegen kívüli tételek pontosítják a kötelezettségek értékének megállapítását, nagyban hozzájárulnak a valódiság elvének érvényesüléséhez. Mivel a kötelezettség visszavonhatatlan, csak a teljesítés hiányzik, indokolt annak (esetleg diszkontált értéken) a kötelezettségek közötti bemutatása.

T6: A valódiság elvét erősítő számviteli változások gyakorlati alkalmazása hiányos, a kötelező elemeken kívül csak az értékhelyesbítés esetében tekinthető jelentősnek. A cégek nem használják ki teljes mértékben a számvitel adta lehetőségeket, amelynek okait egyrészt alkalmazásuk többletadminisztrációs és értékbecslési költségei, másrészt a valós érték meghatározásának nehézségei, ill. a számviteli és adószabályok ellentmondásai magyarázzák.

A kibontakozó pénzügyi-gazdasági válság következtében némi visszarendeződés figyelhető meg az óvatosság elvének érvényesülése felé.

A primer kutatás alapján végzett *empirikus elemzés alapján általános megállapításként* megfogalmazható, hogy azok a tényezők és értékelési módszerek, amelyeket a Szt. *kötelezően előír, lényegesen nagyobb arányban* kerülnek alkalmazásra, mint a nem kötelező, csupán választható lehetőségek. Általában ezeknek a kapcsolódó mérlegcsoport összegéhez viszonyított átlagos arány is magasabb. Tehát általánosságban *a cégek nem használják ki teljes mértékben a számvitel adta lehetőségeket* annak érdekében, hogy a beszámolóban közzétett vagyonuk egyúttal az üzleti értéküket is tükrözze. A szabadon

választható értékelési módszerek közül az *értékhelyesbítés* elszámolása az, amely mind az elszámolás gyakoriságában, mind annak összegében jelentős mértékűnek mondható. Az értékhelyesbítés egyúttal a leglényegesebb tényező a valódiság elvének érvényesülése szempontjából.

A 2008. őszen kezdődő (a primer kutatás lezárását követő), a világgazdaságban megfigyelhető pénzügyi válság a számviteli szakembereket és szabályrendszereket is próba elé állítja nemzetközi és hazai viszonylatban egyaránt.

Megállapítottam, hogy a válság következtében némi visszarendeződés figyelhető meg az *óvatosság elve felé*, amely az értékvesztések elszámolásában, néhány esetben a valós értékelés gyakorlatának megszüntetésében jelenik meg. Ugyanakkor a számviteli és az adószabályok ellentmondásai miatt a *vállalkozások hátrányosnak érzik, hogy a gyengébb teljesítményüket feltárják, miközben ezt az adózásnál nem vehetik figyelembe*, ezért ebből csak a legkevesebbet mutatják ki.

Javaslatok:

1. A standardok megalkotása nagyban hozzájárulhat a számviteli szabályozás pontosságához, azonban a **standardalkotási folyamat** nehézkesnek tűnik, eddig mindössze három standard készült el, de azok sem kerültek kihirdetésre. A folyamat mindenképpen **felgyorsításra szorul**. Ha ez bármilyen ok miatt nem valósul meg, akkor lehetővé kellene tenni az IFRS választását az egyedi beszámolási szinten is.
2. Az üzleti érték és a könyv szerinti érték eltérésének mérséklése céljából **olyan értékelési módszerek szélesebb körben való alkalmazását** kell célul kitűzni, amelyek a valós, **piaci értéket tükrözik**, vagyis **érvényesül** tágabb értelemben **a valódiság elve**.
3. A tárgyi eszközök és az immateriális javak maradványértékét az aktiválás időpontjában rendelkezésre álló információk alapján kell a vállalkozásoknak meghatározni. Mivel a piaci viszonyok gyors változásokon mennek keresztül, ezért azoknál az amortizálható befektetett eszközöknél, ahol a hasznos élettartam 5 évnél hosszabb, a **maradványérték 5 évenkénti felülvizsgálata indokolt**.
4. **Értékhelyesbítés alkalmazásának kötelezővé tételét** javaslom a legalább öt éve működő, éves beszámoló készítésére kötelezett vállalkozások számára, ha a befektetett

eszközök állománya **eléri a mérlegfőösszeg 40 %-át**. A befektetett eszközök piaci értékének a megállapítása (frissítése) **ötévente** lenne kötelező jellegű, ha az értékhelyesbítés a felértékelés nélküli befektetett eszközállomány 20 %-át nem haladja meg. A szerző véleménye szerint ez egy rugalmasabb megoldást jelentene az eddighez képest, ugyanakkor sokkal szélesebb körben alkalmazott eljárás lenne az értékhelyesbítés, tovább erősítve a valódiság elvének érvényesülését, és nem jelentene egy „csapdát” a cégek számára.

5. Pénzügyi instrumentumok **valós értéken történő értékelése esetén** a 2008-ban kezdődő **pénzügyi válságra tekintettel fokozott figyelmet** kell fordítani a valóban helyes piaci érték megállapítására. Azon eszközök esetén, ahol a piac „befagyott” más **értékelési modellek kidolgozására van szükség**, amelyhez a számviteli döntéshozók iránymutatásai szükségesek.
6. Követelések esetében az értékvesztéshez kapcsolódó **adósminősítés** kereteit, feltételeit egyértelműen **szabályozni szükséges** (különös tekintettel a körbetartozások elszaporodására). Az ehhez kapcsolódó standard megalkotása javíthat a helyzeten.
7. Mivel a piacgazdaság működése szempontjából az egyik leglényegesebb a **kiszámíthatóság** a törvényi szabályozásban, ezért a Szt-nek is követnie kell mindezt. Az egyéb céltartalékok esetén az un. **A-C különbözet elszámolás lehetőségét** 2005-ben megszüntette a törvény, majd 2006-ban ismét bevezetésre került. Mindez egy átgondolatlan megoldásra utal, amelyet kerülni szükséges.
8. Az **operatív lízinghez** kapcsolódik az az észrevétel, amely abból indul ki, hogy tulajdonképpen ez is egy kötelezettség, azonban nem jelenik meg a mérlegben, csak költségként az eredményre gyakorol hatást. Ha közelíteni akarjuk a számviteli beszámoló értékeit az üzleti értékhez, ennek **kötelezettségeknél való megjelentetése** is egy lépés lenne a sorban. *Ezt a jövőbeni díjfizetések diszkontált jelenértékének hosszú lejáratú hitelként való szerepeltetésével oldhatjuk meg*, ügyelve arra, hogy a lízingdíj karbantartást fedező részét kihagyjuk és azt továbbra is költségként számoljuk el. Az eszköz oldalán eközben feltüntetjük a vásárolt tárgyi eszközt, és folyamatosan amortizáljuk.
9. A **vevőktől kapott előleg** könyv szerinti értéke tartalmazza a Fizetendő ÁFA-t is, ugyanakkor az ÁFA külön tételként Egyéb követeléssel szemben elkönnyelve is megjelenik. Mint, ahogy az adott előlegek könyv szerinti értéke sem tartalmazza az előzete-

sen felszámított ÁFA-t, így itt sem indokolt. A fizetendő ÁFA már önmagában egy rövid lejáratú kötelezettséget jelent, így a valóságnak megfelelően elszámolható a kapott előleg.

Javaslat: T 384 Elszámolási betét – K 453 Vevőktől kapott előlegek
T 384 Elszámolási betét – K 467 Fizetendő ÁFA

A vállalkozások beszámolóját (ezen belül a mérlegfőösszeget) ez a tényező valószínűleg nem befolyásolja jelentősen, de egy *egyszerűsítés lenne a túlzott óvatosság helyett.*

10. Az egyéb rövid lejáratú kötelezettségeknél a **folyó adófizetési kötelezettséget** az IFRS-hez hasonlóan külön mérlegtételeként javaslom szerepeltetni. Az adótartozások ilyen típusú kimutatása inkább a világosság elvét erősíti, de kapcsolatba hozható a valódiság elvének kiterjesztett értelmezésével is.
11. A **jövőbeni (biztos) kötelezettségek** diszkontált jelenértékének a **mérlegben való szerepeltetését javaslom**, a hosszú vagy a rövid lejáratú kötelezettségek között. Ezen kötelezettségek biztosan felmerülnek (visszavonhatatlan, csak a teljesítés hiányzik), tehát nincs ok arra, hogy mérlegen kívülre kerüljenek.
12. Szükséges lenne az **adóalap-korrektációs tételek sokaságának csökkentésére** (adóegyszerűsítés), mivel némileg torzítja az adózott eredményt, rajta keresztül a mérleg szerinti eredmény megállapítását. Kívánatos az adótörvény és a számviteli törvény előírásainak közelítése, hiszen a válsághoz kapcsolódó **értékvesztések rontják a cégek megítélését, ugyanakkor ez nem jelenhet meg adóalap-csökkentésként is.**

Összefoglalás

A disszertáció a magyar számviteli rendszer fejlődését vizsgálja a valódiság elvének érvényesülésén keresztül. A rendszerváltástól kezdődően fokozatosan, de különösen a 2001-ben hatályba lépett számviteli törvény elfogadásától számítva, számos olyan változás következett be, amely *a valódiság elvének előretörését bizonyítja, elsősorban az óvatosság elvével szemben, annak visszaszorulásával*. A bekerülési értéken történő értékelést a mérleg-fordulónapi értékelés szorítja ki.

A kutatás középpontjában egyrészt annak vizsgálata áll, hogy a magyar számviteli rendszerben a valódiság elvének érvényesülését illetően milyen változások következtek be a rendszerváltás utáni új számviteli törvény életbe lépése óta, másrészt a meglévő választási lehetőségek, értékelési eljárások mennyiben segítik elő a valódiság elvének érvényesülését, és mindez hogyan jelenik meg a beszámolóban.

Az értekezés során **a középpontba a számviteli, „mérlegképes” vagyon értékelésének változását állítja a szerző, a valódiság elvének érvényesülése szempontjából, ahol a „valódiság” alatt az aktuális piaci érték meghatározását érti**. Mindemellett a vizsgálandó értékelési eljárások eredményre gyakorolt hatását is vizsgálja.

A *valódiság elvét* illetően a szerző a hagyományos értelmezésen túl egy **kiterjesztett értelmezést alkalmaz**, amely mindazon értékelési módszereket a valódiság elvének érvényesülésével hozza összefüggésbe, amelyek elősegítik, hogy a vállalkozások könyvviteli elszámolása, de különösen a beszámolója minél inkább a valóságot tükrözze.

A disszertáció elsősorban tudományos értekező jellegű, amely alapjául a számviteli törvény szolgál, valamint a témához kapcsolódó magyar és nemzetközi szakirodalom feldolgozása (**szekunder kutatás** 1-4 fejezet).

Másodsorban a nagyobb vállalkozások számviteli értékelési rendszerét vizsgálja **primer kutatás** (5. fejezet) formájában. A kutatás elsősorban a Budapesti Értéktőzsde „A” és „B” kategóriájában jegyzett vállalkozásokra terjed ki, de azokat a cégeket is vizsgálja, amelyek a vizsgálat időtartama során kivezetésre kerültek a tőzsdéről, valamint néhány reprezentatív, tőzsdén nem jegyzett magyar cégre is kiterjed. A kutatás az éves beszámolók tartalmát vizsgálja 2000-2007-ig, kiválasztott szempontok alapján, elsősorban megoszlási és dinamikus viszonyszámok segítségével.

Az értekezés a bevezető rész után a *számvitel fejlődési irányinak* felvázolásával indul, amely egyrészt egy nemzetközi és egy magyar számvitel-történeti áttekintést tartalmaz, másrészt a számviteli szabályozás (törvény, standardok) értékelést foglalja magában. A fejezet második részének fő vonala az üzleti és a számviteli érték eltérése és annak okainak vizsgálata. Itt elemzi a szerző a mérlegelméletek jellemző vonásait és az érték fogalmának különböző meghatározásait. Ez a fejezet tartalmazza egyúttal a témával kapcsolatos szakirodalom feldolgozásának jelentős részét.

A harmadik fejezet a valódiság elvének érvényesülésével foglalkozik a *számviteli alapelvek* szintjén, szintén magyar és nemzetközi viszonylatban egyaránt. A valódiság elvét külön elemezve itt történik annak „kibővített értelmezése”.

A negyedik fejezet adja a disszertáció magvát, ahol a *számviteli értékelési eljárások és a valódiság elvének összefüggéseit* veszi górcső alá. Ennek első részében a számviteli értékeléseket rögzítő számviteli politikát elemzi a szerző külön magyar és nemzetközi szinten, majd összehasonlító jelleggel egyaránt.

A fejezet második, jelentősebb része részletes bemutatást és elemzést tartalmaz, a *mérlegcsoportokon végigmenve*, minden egyes vagyoncsoport esetében a bekerülési érték meghatározásából kiindulva, a hozzá leginkább kapcsolható, a rá *legjellemzőbb értékelési eljárásokat vizsgálva a valódiság elvének érvényesülése szempontjából*.

Az ötödik fejezet *primer kutatás* alapján arra keresi a választ, hogy vajon a magyar vállalkozások milyen mértékben élnek a valódiság elvét erősítő, kötelező vagy választható lehetőségekkel. A kutatásba bevont (elsősorban tőzsdén jegyzett) 47 darab magyar nagyvállalat beszámolóinak empirikus elemzése mutatja mindezt. A kiválasztott vagyoni elemek mérlegcsoportokhoz és a vagyon teljes nagyságához viszonyított aránya mutatja alkalmazásuk nagyságát és jelentőségét.

Ehhez a témakörhöz kapcsolódik a primer kutatás lezárását követően kibontakozó pénzügyi válság keltette számviteli problémák és az arra adható lehetséges válaszok vizsgálata, részben nemzetközi, de főképp a magyar gyakorlatban.

Az értekezés főbb megállapításai és új tudományos eredményei

1. A számviteli rendszerben egy szerves fejlődés figyelhető meg magyar és nemzetközi viszonylatban egyaránt. A világgazdaság változásaira adott válasz ugyanakkor nehézségekkel jár, elsősorban a hazai számvitel késve reagál, nincs minden időben stabil érték és eljárásrend.
2. A különböző mérlegelméletek, mint a számvitel alapjai, az értéktan és tagolástan alapján a célok és feladatok eltérését tükrözik. A mérlegben kimutatott vagyon a realizációs elven alapul, azonban részben az időérték elv is alkalmazható. Mindezekből is következően a számviteli és a piaci (üzleti) érték eltér egymástól.
3. A számviteli és az üzleti érték eltérését csökkenheti a valódiság elvével összefüggésbe hozható számviteli értékelési lehetőségek alkalmazása.
4. Az elmúlt évtized számviteli törvény-változásai azt bizonyítják, hogy a magyar számviteli rendszerben a valódiság elve egyre fontosabb szerepet játszik, fokozott érvényesülése figyelhető meg, elsősorban az óvatosság elvének visszaszorulásával.
5. A valódiság elvének fokozatos erősödése megjelenik az értékelési eljárások alkalmazásakor, amely pontosabbá, átláthatóbbá, „valósabbá” teszi a számviteli beszámolókat. Mindez a vagyoni elemek értékelésének majd mindegyikénél felfedezhető.
6. A valódiság elvét erősítő számviteli változások gyakorlati alkalmazása hiányos, a kötelező elemeken kívül csak az értékhelyesbítés esetében tekinthető jelentősnek. A cégek nem használják ki teljes mértékben a számvitel adta lehetőségeket, amelynek okait egyrészt alkalmazásuk többletadminisztrációs és értékbecslési költségei, másrészt a valós érték meghatározásának nehézségei, ill. a számviteli és adószabályok elentmondásai magyarázzák.

A kibontakozó pénzügyi-gazdasági válság következtében némi visszarendeződés figyelhető meg az óvatosság elvének érvényesülése felé.

Az értekezés főbb javaslatai:

1. A **standardok** megalkotása nagyban hozzájárulhat a számviteli szabályozás pontosságához, azonban a standardalkotási folyamat nehézkesnek tűnik, felgyorsításra szorul.
2. Az üzleti érték és a könyv szerinti érték eltérésének mérséklése céljából olyan értékelési módszerek szélesebb körben való alkalmazását kell célul kitűzni, amelyek a valós, piaci értéket tükrözik, vagyis érvényesül tágabb értelemben a valódiság elve.
3. **Értékhelyesbítés alkalmazásának kötelezővé tétele** javasolható a legalább öt éve működő, éves beszámoló készítésére kötelezett vállalkozások számára, ha a befektetett eszközök állománya eléri a mérlegfőösszeg 40 %-át. A befektetett eszközök piaci értékének a megállapítása (frissítése) öt évente lenne kötelező jellegű, ha az értékhelyesbítés a felértékelés nélküli befektetett eszközállomány 20 %-át nem haladja meg.
4. Pénzügyi instrumentumok **valós értéken történő értékelése esetén** a 2008-ban kezdődő **pénzügyi válságra tekintettel fokozott figyelmet** kell fordítani a valóban helyes piaci érték megállapítására. Azon eszközök esetén, ahol a piac „befagyott” más **értékelési modellek kidolgozására van szükség**, amelyhez a számviteli döntéshozók iránymutatásai szükségesek.
5. Szükséges lenne az **adóalap-korrektációs tételek sokaságának csökkentésére** (adóegyszerűsítés), mivel némileg torzítja az adózott eredményt, rajta keresztül a mérleg szerinti eredmény megállapítását. Kívánatos az adótörvény és a számviteli törvény előírásainak közelítése, hiszen a válsághoz kapcsolódó **értékvesztések rontják a cégek megítélését, ugyanakkor ez nem jelenhet meg adóalap-csökkentésként is.**

Summary

The dissertation reveals the development of Hungarian accounting system through the realisation of truthfulness convention. From the beginning of the social system change gradually, but especially from the Accounting Act in 2001., *several such alterations have been made which justifies forging ahead of the truthfulness convention above all against the prudence by its being pressing back.* Valuating on basis of book value is pushed out by the balance-sheet date appreciation.

In the centre of the researching what kind of changes have happened in the Hungarian Accounting system concerning the realisation of truthfulness convention since the new Accounting Act after the social system changes. On the other hand how the existing possibilities valuating methods help the realisation of truthfulness convention and all this appears in the report.

The author is focusing **on the changes of valuating of the balance-sheet footing from the point of the realisation of truthfulness convention. The concept of truthfulness means determination of the current market value.** In addition to it the writer tests the influence of valuation methods on the result as well.

As far as the truthfulness concerned, beyond the traditional interpretation, an ***extended interpretation*** is used, which connects the valuation methods with the realisation of truthfulness convention by promoting the accounting reports of enterprises reflecting the reality.

The dissertation is chiefly of a scientific dissertation character based on the Accounting Act as well as on processing the special literature in connection with this topic. (**secondary research** 1-4 chapter)

Furthermore I am examining the accounting evaluating system of the greater enterprises (**primary research** 5. chapter) the researching work comprises the enterprises of Budapest Stock Exchange 'A' and 'B' categories (years 2000-2007) but those firms are also examined having come out of the stock exchange as well as some representative, not quoted, Hungarian firms are watched as well.

The dissertation, following the introduction, begins with the *accounting development tendencies* by containing an international and a Hungarian accounting-historical survey as well as the accounting control (law standards) analysis. The main stream of this chapter explains the reasons for divergence between the business and the accounting value. Here the author writes about the characteristic features of balance theories and also the different definitions of value concept.

The third chapter *deals with the realisation of truthfulness convention on basis of the accounting basic principles* in Hungary and abroad. The extended interpretation of the truthfulness convention happens here.

The fourth chapter gives a core of dissertation by *examining connections between the accounting methods and the truthfulness convention*. Firstly the accounting politics is analyzed in both Hungarian and international level in the series of comparisons.

In this chapter then a detailed presentation and analysis of the balance of group, in every group of property determining the book values. *The most significant valuation methods are examined from the point of the truthfulness convention in realization.*

The fifth chapter seeks an answer on basis of a *primary research* to whether how the Hungarian enterprises look for the possibilities by strengthening the truthfulness convention. All this is proved by researching 47 Hungarian big companies (quoted on stock first of all) reports in empiric analysis. The proportion between the groups of balance and the total property size expresses their application and their importance.

The financial crisis after closing up the primary research caused some accounting problems and some possible answers partly in the international and chiefly in Hungarian practice.

The main theses, statements and new scientific results

1. In accounting system there is an organic development in both Hungarian and international level. At the same time the answer to the world economy changes is rather difficult, first of all the Hungarian accounting responds late, there is no steady value and procedure order.
2. The different balance theories as the streamlines accounting, the value study e.g. reflect the differences between the aims and the tasks. The property stated in balance

sheet in based on the realization principle but the time value principle can also be applied. Therefore the accounting and the market (business) value deviate from each other.

3. The difference between the accounting and the business value can be reduced by the accounting valuating possibilities in connection with truthfulness convention.
4. The accounting act changes of the past decade prove that the truthfulness convention in Hungarian accounting system plays a greater and greater role, its ever-increasing realization can be seen because the prudence is forced back.
5. The gradual strengthening of truthfulness convention appears in application of the valuating procedures which make accounting reports more accurate fairer. There can be found in assessing the value of nearly each property element.
6. The accounting changes strengthening the truthfulness convention in practice are incomplete with exception of value adjustment being significant, apart from the obligatory items. The firms do not utilize the accounting opportunities in full extent. This can be explained by a greater administrative and assessing the value charges as well as difficulties of the fair value determination and contradictions of the accounting and the tax rules.

As a result of the financial-economic crisis a little restoration can be noticed towards the realization of prudence.

The main proposals of the dissertation

1. The creation of standards greatly contribute to the accuracy of accounting control, however **the standard forming process** seems to be difficult, so far only three standards have been prepared, but they were not going to be published. The process **needs acceleration**. If it does not realize because of any reasons then it would make possible to choose IFRS on an individual reporting level.
2. In order to decrease the difference between market and book value **far reaching application of such valuating methods** should be aimed which reflect the real, **market value**, namely the **truthfulness convention is realized**.

3. I suggest **the value adjustment application should be obligatory** for enterprises operating for 5 years at least and they have to prepare an annual report if the **fixed assets reach 40 per cent** of the balance sheet footing. The market value of fixed assets should be refreshed in every **5th year**, if the value adjustment without upgrading and also value adjustment does not surpass 20 per cent of the fixed assets without upgrading.
4. In case of financial instruments **valuating in a fair value with consideration to the financial crisis starting in 2008, the fair market value is to be paid attention to.** In case of the assets where the market is frozen, **some other valuating models are needed** and also the accounting decision-makers's proposals are important.
5. It would be necessary **to reduce many tax-base-correcting items** (tax-simplification) because it deforms the net income a bit and through this fakes the balance sheet. It is advisable to bring closer the tax and the accounting law while **the value losses** in connection with crisis **spoil the firms judgement, at the same time it can't appear as a tax-base reduction as well.**

1. számú melléklet

Irodalomjegyzék

- Amit a vállalkozónak tudni kell [Nn., Én.]:
www.datanet.hu/pharma/phorient/115/115at.htm
- A számvitel története [Nn., Én.]: http://gtfk.nyf.hu/uj/files/szamvitel_1.pdf; Google ksz:
számvitel története
- Balázs-Boros-Bosnyák-Gyenge-Győrffi-Hegedűs-Kováts-Lakatos-Lukács-Madarasiné-
Matukovics-Nagy-Ormos-Pavlik-Pál-Rózsa-Székács-Tardos-Veress [2006]: Az
IFRS-ek rendszere; Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ, Budapest
- Baricz Rezső [1990]: Mérlegtan, *Aula Kiadó, Budapest*, 1990.
- Barker, Richard [2001]: Determining value, Valuation models and financial statements;
Financial Times – Prentice Hall, Pearson Education Limited, Harlow, England
- Barth, Mary E. – Clinch, Greg [1998]: Revalued financial, tangible and intangible assets:
associations with share prices and non-marked-based value estimates; *Journal of
Accounting Research* 1998., No. 36 (supplement) p. 199-233
- Black, Andrew – Wright, Philips – Davies, John [2001]: In search of shareholder value,
Managing the drivers of performance; 2nd ed., PricewaterhouseCoopers – Pearson
Education, London
- Bodernhorn, D. [1978]: An Economic Approach to Balance Sheets and Income
Statements; *Abacus*, (June 1978)
- Boros Judit – Rakó Ágnes [2009]: A pénzügyi válság hatása az év végi beszámolók ösz-
szeállítására és a könyvvizsgálatokra; *Szak-Ma*, 2009/1, p. 14-20
- Bosnyák János [2003]: Számviteli értékelési eljárások hatása a vállalkozások vagyoni,
jövedelmi és pénzügyi helyzetére; PhD értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem
- Bosnyák János [2004]: Mérlegelméletek és mérlegfajták; Előadásanyag, Budapesti
Corvinus Egyetem
- Brealey, R. – Mayers, S. C. [1999]: Modern vállalati pénzügyek; McGraw-Hill
Companies Inc. – Panem Könyvkiadó Kft., 2. kiadás, Budapest
- Burlaud, Alain – Messina, Michel – Walton, Peter [1996]: Depreciation: concepts and
practices in France and the UK; *European Accounting Review*, 1996, No. 2., p. 299-
316
- Cégvezetés [2004/5]: Számviteli változások; XII. évfolyam 5. szám; N.n

- Chen, Charles J. P. [1999]: A comparison of reported earnings under Chinese GAAP vs. IAS: Evidence from Shanghai Stock Exchange; *Accounting Horizons*; Jun 1999, p. 91-110
- Chickán Attila [2004]: *Vállalatgazdaságtan*; Aula Kiadó, Budapest
- Copeland, Tom – Koller, Tim – Murin, Jack [1999]: *Vállalatértékelés, értékmérés és értékmaximáló vállalatvezetés*; McKinsey & Company, Inc. – John Wiley & Sons, Inc., Budapest
- Copeland, Tom – Koller, Tim – Murin, Jack [2000]: *Valuation, measuring and managing the value of companies*, 3rd ed.; McKinsey & Company, Inc. – John Wiley & Sons, Inc., New York
- Cotter, Julie [1999]: Asset revaluations and debt contracting; *Abacus*, October 1999 p. 268-285
- Deák István [2008]: A számvitel vagyontárgyfelfogásáról; SZAKMA, Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat, 2008/12, p. 494-505
- Delaney, P. – Adler, J. – Epstein, B. – Foran, M. [1993]: *Interpretation and Application of GAAP*, 1993.
- Ehrbar, Al [2000]: *EVA – Gazdasági hozzáadott érték, Kulcs az értékteremtéshez*; (Stern Steward & Co.) Panem Kiadó – John Wiley & Sons Inc., Budapest
- Epstein, B.J. – Mirza, A.A. [2003]: *Nemzetközi Számviteli Standardok; Magyarázatok és alkalmazások*, Perfekt Rt., Budapest, 2003.
- Fekete Imréné [2005]: A számviteli szabályozás változásai; SZÁMVITEL - ADÓ - KÖNYVVIZSGÁLAT, 2005/12 december
- Fekete Imréné [2008]: Kihívások a valós értékelésen alapuló becslések könyvvizsgálatában; SZAKMA, SZÁMVITEL - ADÓ - KÖNYVVIZSGÁLAT, 2008/11 november
- Financial Accounting Standard Bords [2008]: IASB and FASB announce Membership of Financial Crisis Advisory Group; New Release 12/30/08
- Fernández, Pablo [2002]: *Valuation methods and shareholder value creation*; Academic Press, Amsterdam
- Fruhan, William, E. Jr. [1979]: *Financial Strategy: studies in the creation, transfer and destruction of shareholder value*; Richard D. Irwin, Inc., Homewood, Illinois
- Garajszki, Z. és szerzőtársai [2001]: *A Számviteli törvény magyarázata, I. kötet*, HVG Orac, Budapest, 2001.
- Gion Gábor [2008]: *Védekezés a válság hatásai alól*; www.origo.hu, Vállalkozói világ
- Horváth Katalin [2004]: *Számvitel a gyakorlatban*; SALDO, Budapest

- Juhász Péter [2004]: Az üzleti és a könyv szerinti érték eltérésének magyarázata - Vállalatok mérlegen kívüli tételeinek értékelési problémái; PhD értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem
- King, Alfred M. [2001]: Making intangible assets; Strategic Investor Relations, Spring 2001, p. 60-64
- Lee, B. Brian – Press, Eric – Choi, Byeonghee [2001]: Captal assets and financial statements distortions; Competitiveness Review, 2001, No 2., p.57-73.
- Lee, T. A. [1986]: Towards a theory and practice of cash flow accounting; Garland Publishing, Inc., New York
- Lett Béla [2006]: Számvitel, Számviteli vázlatok, Gazdasági események könyvvitele; NYME, Közgazdaságtudományi Kar, Sopron
- Lízingpercek – mindent a lízingről [2007]; N.n.
http://www.lizingpercek.hu/penzugyi_lizing.html, (lízing, Google)
- Nádasi András [2006]: A magyar számvitel jövője: Hogyan látják a szakértők?; PWC konferencia (számvitel jövője, Google),
<http://www.pwc.com/extweb/ncevents.nsf/docid/709D03C178B635608025723300442486>
- Nagy Gábor [2000]: Az újrakodifikált számviteli törvény; Perfekt, Budapest
- Nagy Gábor [2003]: Számviteli hírek - A pénzügyi instrumentumok fogalma, a valós érték meghatározása; Számviteli Szakemberek Egyesülete, Budapest 2003. december
- Nagy Gábor [2004]: Számviteli hírek; Számviteli Szakemberek Egyesületet, Budapest 2004. december
- Nagy Gábor [2005]: Számviteli hírek – A számviteli törvény változásai; Számviteli Szakemberek Egyesületet, Budapest 2005. december
- Nagy Gábor [2006]: Számviteli hírek – Számviteli és adózási változások; Számviteli Szakemberek Egyesületet, Budapest 2005. december
- Nagy Gábor [2007]: Oktatási segédlet a könyvviteli szolgáltatók 2007. évi továbbképzéséhez; Számviteli Szakemberek Egyesületet, Budapest
- Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok [2003]; International Accounting Standard Board
- Pál Tibor [2008]: Nemzetközi számvitel; Előadásanyag 2008.
- Palánkai Tibor [1995]: Az európai integráció gazdaságtana; Aula Kiadó Budapest

Personnel Today [2002]: Getting the measure of human capital; Personnel Today, 24th September, 2002 p. 26-30

Pratt, Shannon P [1992]: Üzletértékelés – módszertan és gyakorlat; Koosuth Könyvkiadó, Budapest

Rappaport, Alfred [1998]: Creating shareholder value; A guide for managers and investors, 2nd ed., The Free Press, New York

Róth-Adorján-Lukács-Veit [2006]: Számviteli esettanulmányok 2006.; Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ, Budapest

Shult, Eberhard [1983]: Bilanzanalyse, Möglichkeiten und Grenzen externen Unternehmensbeurteilung; 5th ed., Rudolf Haufe Verlag, Freiburg im Breisgau

Sokolov, Jaroslav V. – Kovalev, Valery V. [1996]: In defence of russian accounting: a replay of foreign critics; European Accounting Review, 1996, No. 4, p. 743-762

Sougiannis, Theodore [1994]: The accounting based valuation of corporate R&D; Accounting Review, January 1994, p. 44-68

Status Imre: Az Európai Unió számvitele és a magyar számvitel harmonizálása [1998], Műhelymunka; www.pszfz.bgf.hu/konyvtar/polvax/p-98-1/5sutus.pdf

Számviteli változások [2004], N.N.; Cégvezetés, XII. évfolyam 5. szám

Varga Imre [2006]: Számvitel I. Példatár; 2nd ed., Balogh és Társa, Szombathely

Varga Imre [2007]: Számvitel II. Példatár; 2nd ed., Balogh és Társa, Szombathely

Jogszabályok

202/2003. (XII. 10.) Korm. rendelet a magyar számviteli standardokról, azok értelmezéseiről és a kapcsolódó eljárási rendről

A számvitelről szóló 2000. évi C.törvény

A személyi jövedelemadóról szóló 1995.évi CXVII.törvény

A többször módosított és kiegészített társasági és osztalékadóról szóló 1996.évi LXXXI.törvény

Az adózás rendjéről szóló 2003.évi XCII.törvény

Az általános forgalmi adóról szóló 1992.évi LXXIV.törvény

Pénzügyminisztérium: Magyar Számviteli Standard Testület standard-alkotással kapcsolatos dokumentumai:

A magyar számviteli standard-javaslatok kialakításának részletes eljárási rendje [2006]:
[http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/\(PortalArticles\)/C946254F6587E8AFC12570EB0045A00D](http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/(PortalArticles)/C946254F6587E8AFC12570EB0045A00D)

A magyar számviteli standardok értelmezései kialakításának részletes eljárási rendje [2006]:
[http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/\(PortalArticles\)/66FF0C6D1FF8BC51C12570EB0045D81B](http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/(PortalArticles)/66FF0C6D1FF8BC51C12570EB0045D81B)

A Magyar Számviteli Standard Testület a 2005. október 13-i ülésének döntései jegyzőkönyv alapján [2006]:
[http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/\(PortalArticles\)/37804FC87869A0DDC12570EB0045BD18](http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/(PortalArticles)/37804FC87869A0DDC12570EB0045BD18)

Készletek magyar számviteli standard részletes szakmai koncepció - Tervezet [2006]:
[http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/\(PortalArticles\)/35707D3D3915D0DAC12571420042BCAA](http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/(PortalArticles)/35707D3D3915D0DAC12571420042BCAA)

Készletek magyar számviteli standard általános szakmai koncepció [2006]:
[http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/\(PortalArticles\)/B68CBA1F9FB6842BC12570D90039ED4A](http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/(PortalArticles)/B68CBA1F9FB6842BC12570D90039ED4A)

Lízingek magyar számviteli standard általános szakmai koncepció [2006]:
[http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/\(PortalArticles\)/2C995382179A8F26C12570D90039CFC1](http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/(PortalArticles)/2C995382179A8F26C12570D90039CFC1)

Lízingek magyar számviteli standard részletes szakmai koncepció - Tervezet [2006]:
[http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/\(PortalArticles\)/22B1A77209C190E6C125714200428D45](http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/(PortalArticles)/22B1A77209C190E6C125714200428D45)

Számviteli politika magyar számviteli standard általános szakmai koncepció [2006]:
[http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/\(PortalArticles\)/E3BF3BC3EE177847C12570D9003993AA](http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/(PortalArticles)/E3BF3BC3EE177847C12570D9003993AA)

Számviteli politika magyar számviteli standard részletes szakmai koncepció - Tervezet [2006]:
[http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/\(PortalArticles\)/884F0A7C4123570CC1257142004255BA](http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/(PortalArticles)/884F0A7C4123570CC1257142004255BA)